

MEDICINÆ COMPENDIUM,

IN USUM

EXERCITATIONIS DOMESTICÆ

DIGESTUM

a

JOHANNE DE GORTER,

A. L. M. Medicinæ Doctore & Professore Ordinario.

PARS SECUNDA.

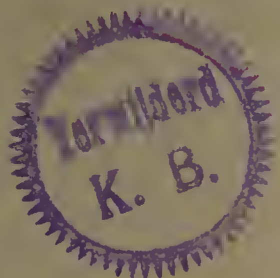

LUGDUNI BATAVORUM,

Apud BALDUINUM VANDER Aa, in Platea *vulgo* de Breestraat, et PETRUM VANDER Aa, in Platea *vulgo* de Nieuwesteeg. Bibl.

MDCCXXXVII.

Cum Privilegio.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

SERENISSIMO
ET
CELSISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO

GUILIELMO, CAROLO, HENRICO FRISONI

DEI GRATIA PRINCIPI ARAUSIONENSI ET NASSAVIÆ; COMITI CATIMELIBOCORUM, VIANDÆ, DIETSIÆ, SPIEGELBERGÆ, BURÆ, LEERDAMI; MARCHIONI VEERÆ, ET FLISSINGÆ; BARONI BREDÆ, BEILSTENII, CRANENDONKII, ENDHOVIÆ, LIESVELDII; DYNASTÆ BREFURTI, TURNHOLTI, GERTRUDESBERGÆ, GULIELMOPOLIS, CLUNDRIÆ, SANCTI MARTINI AGGERIS, SEPTEMBERGÆ, SUPERIORIS ET INFERIORIS SUALUWÆ, NAALDVICI, GRIMBERGÆ, HERISTALLI, ARLESII, NOCERETI, SAN-

VITI, BUTGENBAGII, DAASBURGII, ET WARNETORII; SUPREMO DOMINO INSULÆ AMELANDIÆ; BURGGRAVIO HÆREDITARIO ANTVERPIÆ ET BESUNTII; MARESCHALLO HÆREDITARIO HOLLANDIÆ; GUBERNATORI ATQUE PRÆFECTO GENERALI GELDRIÆ ET ZUTPHANIÆ; GUBERNATORI HÆREDITARIO ET PRÆFECTO GENERALI FRISIÆ; GUBERNATORI ET PRÆFECTO GENERALI GRONINGÆ, AGRORUMQUE CIRCUMJACENTIUM, NEC NON DRENTIÆ; CELEBERRIMI ET ILLUSTRISSIMI ORDINIS PERISCELIDIS SOCIO

SALUTEM ET FELICITATEM.

Moribus & longa consuetudine receptum est, quod, qui in publi-

blicam lucem contendit emittere aliquod opus, id vel Magnati, vel Mæcenati cuidam inſcribat, ut Patronum habeat & Defenſorem. Magis autem conducere arbitror, Illuſtri quadam vel Celſiſſima Perſona in fronte nitere, ut honor & dignitas accedat operi, & ejus memoria quam maxime fiat longa. Ex hac igitur ratione, & quoniam ab anno 1577 a Celſiſſimo D. D. Guljelmo Principe Auriacenſi & Naſſaviæ &c. &c. atque aliis Atavis Regibus T. familia noſtra dignitatibus & benificiis multis fuit ornata, hos labores C. T. tam-

quam publicum obſervantiæ & gratitudinis monumentum, dico, dedico, & humillime offero. Sit opus hoc C. T. acceptum, ut eo plus ſplendoris habeat, & maneat obſervantiæ debitæ perpetuum documentum. Largiatur DEUS T. O. M. vitam longam, & firmam ſanitatem C. T. cum Sereniſſima Conjuge.

SEREN. & C. T.

Humillimus

JOH. DE GORTER.

PRÆFATIO.

Alteram hujus Compendii partem, quia imprimis morborum curationes complectitur, Therapeuticam vocavi. Hanc solent Medici ultimo pertractare loco, quæ etiam mea fuit sententia: at in pervolvendis particularibus morbis, toties inveniens citatas curationes generales, ut sine præcognitione earum, vix possimus morborum particularium curationes assequi, sententiam mutavi, & hanc partem Medicinæ præmittendam esse censui. Sed, ut Morbus, ita Therapeutica generalis est & particularis; generalia sola, nisi quod quædam particularia,

quæ

quæ ex iis facile potuere deduci, eodem titulo complexus sum. Specialiora vero Therapeutica, quæ ex morbis particularibus, vel ex corporis parte descendunt; post horum morborum descriptionem tradenda esse existimavi: hi autem ob multitudinem vix patiuntur in compendium redigi, quod institutionibus est destinatum; quam ob rem partem hanc esse Compendii ultimam constitui. Morbos vero & Therapeutica particularia, si DEUS largiatur vitam & otium, ampliori descriptione persequar, ut Studiosis æque, quam aliis Medicis, inservire possit nostra pertractatio.

Usum atque præstantiam Therapeutices in arte Medica intellexi anno undecimo hujus seculi, cum audiebam in Lectione Publica Clarissimum & Celeberrimum Virum, H. BOERHAAVE, de hac re verba facientem: longa dein serie annorum dicti veritatem in quotidiana praxi expertus. Usu itaque multiplici insti-

ſtigatus, atque Inſtitutionibus hujus Viri, in Arte Medica Celeberrimi, adjutus, nonnulla tentavi ad commodiorem & certiorem curationem comparandam adjicere, quæ vel inter legendum, vel inter exercitationes Practicas occurrebant; neque pœnituit facti, magnam enim mihi in curandis ægris præbuit utilitatem, multa talia, brevi tempore, pervolvere poſſe. Nunc vero publice docendi munere mihi incumbente, nihil eſſe utilius, nihilque majus a me exigi ratus, quam ut ea, quæ olim experiebar in Praxi Medica magni momenti & uſus, revelarem. Sed ut captui Auditorum, quæ ſparſim collegeram, magis eſſent adaptata, cuncta in ordinem talem redegi, qui mihi viſus eſt Scientiæ Medicæ maxime accommodatus.

Rerum multitudo, ne Compendii excederet limites, ſtilo conciſo tradenda, fecit ſenſum ubique non eſſe ſatis perſpicuum, quod tamen evitare non potui: ne-

que Quæstionum resolutiones adjectas invenies L. B. hoc brevitati & institutionibus tradendis conducere ratus, ut in his examinandis studiosorum exerceatur ingenium, qui cœteroquin in exposita resolutione conquiescunt.

Copiosissimum adjeci Indicem, ut collecta haberentur, quæ sparsim de morbis & curationibus particularibus in utraque parte Compendii sunt tradita. Ne eadem res variis nominibus insignita distraheretur, cuncta de eadem re in unum detuli nomen: imo interdum multas res, non multum distantes, eodem nomine complexus sum. Ut autem intelligat L. B. ubi res proposita sit quærenda, nominibus singulis, quæ loca in Compendio non exhibent, alia adjeci nomina, ubi de ea re agitur. V. G. Si quis quærit *Lipothymiam*, *Tristitiam* vel similia, ea reperiet in ANIMUS: itidem cupiens scire ubi agatur de *Cuticula Phlogistica*, ex nomine invento deteget INFLAMMA-

MATORIAM DISPOSITIONEM esse inspiciendam, cum reperiet in eo titulo *Cuticula Phlogistica:* atque in medicamentis *Aromata* invenientur ad CALEFACIENTIA. Malui Tractatum & Paragraphum, quam paginas, in Indicē citare, ut distinctius indicaretur locus, & Studiosi quoque minori labore possent invenire, siquid ad hunc vel illum locum notassent.

Cognitione autem Morborum & Therapeutices junior instructus Medicus, mederi tamen morbis non sufficit, medicamentis enim curatio est absolvenda, quorum igitur virtutes in Catalogo simplicium & in singulis collectæ ab eo sunt addiscendæ. Utramque partem sedulo agitatam fuisse a multis non ignoro, a nemine tamem tali ordine, qualem servavi in Compendio. Auctor itaque fui, ut Filius meus tale concinnaret opus, quod institutionibus nostris esset accommodatum, & simplicium medicamentorum vires tam ad singula, quam in

Catalogo exhiberet: opus iſtud perfecit, & propediem lucem videbit, ut ſuppleatur id, quod in Compendio deficit.

SE-

SERIES TRACTATUUM.

SERIES TRACTATUUM.

MEDICINÆ COMPENDIUM.

PARS SECUNDA

THERAPEUTICAM

EXHIBENS.

TRACTATUS QUINQUAGESIMUS TERTIUS.

DE

MORBIS.

I.

Uoties in homine Corporis & Animæ functiones omnes peragi nequeunt cum tanta *constantia*, *vigore* & sine *molestia*, ut in sano fieri consuevit: vel 2° *mala organi configuratio* habetur: vel 3° quoties quædam intus sunt *aliena*, etiamsi nullis indiciis sensibilibus in functionibus læsis detegi queant; talis status *Morbus*, νόσος, νόσημα, ab aliis *Passio*, πάθος, quandoque *Ægritudo* & *Ægrimonia* vocatur: & homo, quem occupat, *Æger* seu *Ægrotus*. *Definitio.*

II. Ad duo summa genera Morborum differentiæ referri possunt: 1° quæ in uno duntaxat Morbo observantur, nulla facta comparatione ad reliquos; 2° quæ Morbos multos a se invicem distinguunt. *Divisio generalis.*

III. In Morbo unico, 1° occurrunt mutationis tempora; 2° alia quædam accidentalia, ut *recidiva*, *paroxysmus*, *mutatio* & similia. *Unius morbi.*

IV. Etiamsi Medici soleant quatuor duntaxat in Morbis tempora observare, ego autem magis conducere curationi existimo, se- *Morbi tempora.*

ſeptem diverſa diſtinguere tempora : 1° Quod præcedit Morbum, eumque *futurum* eſſe indicat ; 2° *Principium* ipſius morbi ; 3° *Augmentum* ; 4° *Statum* ; 5° *Decrementum* ; 6° *Finem* ; 7° Quod continet ea, quæ *poſt morbum* obſervantur.

Morbus futurus. V. Dum aliquem in homine exſpectamus Morbum, is vel aggredi poteſt hominem ſanum, vel jam alio morbo laborantem.

In ſano. VI. In ſano homine duplici modo oriuntur morbi : 1° ſine ulla antecedenti cauſa prædiſponente, ut vulnus, combuſtio, fractura & ſimilia, qui ergo prædici nequeunt ; 2° ex duabus cauſis combinatis. Altera *Prædiſponente*, quæ etiam *Antecedens*, προηγουμένη, *Præincipiens*, *Occaſio* vocatur ; hæc ſola morbum non inducit, eſtque ſæpe in corpore ſine ullo ſigno, ita ex *ſexu* & *ætate*, *corporisque figura* externa, atque *vitæ genere* prædicuntur multi Morbi. Altera vero *Excitante*, Medicis προκαταρκτική ; hæc etiam non excitat Morbum, niſi prædiſponens ſit in corpore : hinc non omnes peſte, variolis, pleuritide afficiuntur, licet aër miaſmatis venenatis inquinatus ſit. Quandoque 3° ſanitas in quibusdam mutata, ut, dum caleat, vel laboraverit, hominem ad certum morbum diſponat : inde robuſti in *pleuritidem*, juvenes in *hæmoptoën* proni.

VII. Horum omnium gnarus Morbum *prænoſcere* poteſt, & *prædicere*, qui actus *præſagium*, *prædictio* & πρόγνωσις vocatur.

VIII. Quæ vero Medicina prævertit hunc inſtantem Morbum, *præſervatoria* dicitur (T. LIV. 4.).

In morbo. IX. Si homo quodam laborat Morbo, is 1° ex genio ſuo ſpeciali quasdam ſubit mutationes, quæ, diu & ſedulo a Medico obſervatæ, eum docent certam πρόγνωσιν proferre : quum Morbus, antequam aliam induit indolem, quædam phænoména ſenſibilia producere ſoleat. Hoc autem magis in acutis quam chronicis veteres perſcrutati ſunt Medici, forſan quia mutationes in acutis ſenſibiliores. In utrisque autem certiſſimas eſſe & immutabiles, niſi ob aliquam cauſam naturalis turbetur ordo, reliquarum rerum conſtans viciſſitudo, & Morborum conſtantia a vetuſtiſſimis etiam temporibus obſervata, evincit : turpiter hæc a multis Medicis, vel ex negligentia, vel inſcitia, neglecta.

2° Non

2° Nonnulli Morbi ita disponunt corpus, ut altero Morbo facilius corripiantur, quam si nullus adesset; ut debiles ex minima causa in prohibitam perspirationem incidunt.

X. Quamprimum ac Morbi causa quædam produxit phænomena a sanitate distincta, *Principium*, seu *Initium* habetur Morbi, Græcis ἀρχή. Hoc ergo tempore integra est Morbi causa, & valent vitæ vires, nisi quod magnitudine Morbi, vel multitudine materiæ, ita opprimantur quandoque, ut omnino videantur exstinctæ: solet dein in Morbis acutis, viribus vitæ instigatis, subigi Morbi materies, vel ad evacuationem aliquam aptari; quare hoc tempore materies non præparata educi nequit, nisi hæreat in primis viis, & mobilis sit. Instituuntur etiam cum levamine sanguinis evacuationes, non quod educeant Morbi causam, sed temperent motum majorem insequentem, ne se ipsum destrueret. *Principium.*

XI. Dum vero phænomena Morbi validiora fiunt, aliaque nova accedunt, Morbi dicitur *Augmentum*, seu *Incrementum*. Lucta est inter Morbum & vim vitæ, si natura prævaleat, quædam in urina coctionis rudimenta conspiciuntur, indicantia materiem Morbi subigi, & ad expulsionem præparari: sin vero urina tenuis & cruda maneat toto hoc tempore, vel indicat subactam materiem retineri, novumque foveri Morbum, vel nondum superari; quod utrumque malum. *Augmentum.*

XII. Hæc Morbi Symptomata si non amplius increscunt, habetur *Status*, seu *Vigor*, ἀκμή Græcis. Hoc tempore *crisis* fieri solet, vel ad salutem, vel interitum, atque ipsa evacuatio critica: Morborum enim semina tunc ad perfectionem pervenerunt, & inde validissima. Versatur ergo æger tunc in discrimine summo. Hoc tempus citius vel serius observatur pro *Morbi natura*, *ætate*, *viribus corporis*, *tempore anni*, *regione*, *medendi methodo*, *regimine*. *Status.*

XIII. Quando Morbi causa vi vitæ vel Medicamentorum minui incipit, symptomataque minus sæviunt & pauciora fiunt, æger tunc in tuto locatus, nisi perversa medela, vel novo Morbo, aliove errore, turbetur: est enim vis vitæ prævalens, sed corpus hucusque nondum a Morbi materia liberatur. *Decremen-* *Decrementum.*

mentum tunc dicitur & *Declinatio*, Græcis παρακμή.

Finis. XIV. Poſt tempus hoc ſequitur Morbi *Finis* ſeu *exitus*: quum Morbi cauſa ſuperata eſt & expulſa. Hoc ſi perfecte fiat a viribus vitæ, priſtina redit ſanitas; ſin vero ita ex præcedenti morbo detritæ ſint vires, ut materies tam bona quam mala elabatur, vel vires tam parum valeant, ut materiam evacuationi præparatam expellere nequeant, finis eſt imperfectus; in quo caſu vel *mortem*, vel *recidivam*, vel *novum Morbum* exſpectamus.

Poſt morbum. XV. Superato Morbo quædam reſtare ſolent, quandoque difficiliora curatu Morbo ipſo: ita poſt eductam aquam *hydropicorum* debilitas non facile curabilis reſtat; poſt *febrem* curatam non ſtatim æger recuperavit vires; poſt *hæmorrhagias* aliasque evacuationes ſuppreſſas æger non eſt incolumis: poſt *variolas* foveis deturpata relinquitur facies, vel carbunculi mali moris oboriuntur; poſt *multos Morbos* longa valetudine vexantur, antequam reconvaleſcunt. Quare intereſt ad curationem ſcire, quæ fieri ſoleant poſt morbum, etiamſi auctores id intactum relinquant.

Tempora hæc non obſervantur in omnibus. XVI. Hæc autem *Tempora* non omnibus in Morbis obſervantur, frequentiſſime in acutis, raro in chronicis. Quidam horum eodem tenore ſine ulla intermiſſione hæc omnia percurrunt; alii vero per periodos, ut omnes morbi, qui intermittunt, hæc tempora abſolvunt.

Recidiva. XVII. Non omnes quoque Morbi, quum curſum vel periodum abſolverint, ita penitus evaneſcunt vel ſubiguntur, ut homo ab iis immunis maneat: quidam enim vix finito morbo, alii autem aliquanto poſt renovantur, & hominem priori Morbo debilitatum aggrediuntur; hic *Reditus* ſeu *Recurſus*, a Medicis *Recidiva* vocatur, quæ a Morbi mutatione & paroxyſmo diſtinguenda eſt.

In quibus. XVIII. Quibusdam Morbis 1° *inevitabilis* obſervatur recidiva, quorum ſcilicet cauſa vi vitæ eſt inſuperabilis; ut in ictericis a cyſtis felleæ calculo, in nephriticis a calculo renum vel veſicæ. 2° Aliis autem *frequens*, quorum cauſa pertinaciſſime reſiſtit; ut in venerea lue, apoplexia, hydrope vetuſto, Morbis malignis, longis, autumnalibus. 3° Denique aliis *raro* fit recidiva, niſi ob aliquam cauſam accedentem, ut in acutis, inflamma-

matoriis, febribus continuis & intermittentibus; hæmorrhagiis, podagra.

XIX. Recidivæ prædictio ex tribus his fontibus petenda, in priori enim specie certissimam, in secunda frequentem, in ultima dubiam recidivam pronunciamus. *Ejus prædictio.*

XX. In hac ultima specie prædicitur ex signis istis, quæ 1° indicant Morbi materiem non fuisse evacuatam; 2° vel non esse subactam; vel 3° alicubi detineri; 4° corporis vires nimis fuisse diminutas; 5° multas functiones turbatas esse. *Signa prædictionis.*

XXI. In Morbis mutatio, quæ Græcis παροξυσμὸς dicitur, varia est. *Paroxysmus.*

1°. In Morbis, qui tantum semel adoriuntur, ut plerumque Morbi acuti, totum istud tempus (10 ad 13) a quibusdam paroxysmus vocatur.

2°. In Morbis autem, qui repetunt, seu per intervalla sæviunt, sive hominem integre relinquunt, sive uno tempore magis, alio tempore minus, vexant, tempora ea, quibus plura vel vehementiora sunt symptomata, Morbi paroxysmi dicuntur; quemadmodum in febribus intermittentibus & remittentibus, atque in menstrua purgatione.

3°. In quibus paroxysmus cum recidiva (17) confunditur, sunt tales Morbi, qui raro redire solent, vel in reditu suo nullum ordinem servant, vel *exacerbationes* habent longo tempore distantes: ita *Accessio* Epilepsiæ in epilepticis, seu tempus istud, quo convellitur homo, paroxysmus dicitur: ita Podagræ *Invasio*, dum dolore ingenti premitur æger, paroxysmus appellatur; in quo iterum alios particulares distinguunt paroxysmos seu Exacerbationes, noctu recrudescentes, donec integer paroxysmus adimpletus sit: quod quoque observant in febribus remittentibus.

XXII. In omnibus paroxysmis observant tria, durationem, vehementiam, & reditum. In quo ultimo iterum *Anticipatio*, *Postpositio* seu *Retardatio*, & *Reduplicatio* distinguitur, atque *constantia* & *inconstantia*.

1°. Qui paroxysmi celerrime perficiuntur, cito finiturum morbum indicant: & contra.

2°. Qui anticipant per unam aut duas horas, brevitatem Morbi promittunt: & contra.

3°. Exacerbationes alternis diebus, breviſſimos, quotidie longiores, quarto quovis die longiſſimos Morbos promittunt.

4°. Qui ſenſim prolongantur, aut cum vehementia increſcunt, longiorem Morbum præſagiunt: & contra.

5°. Qui æquali temporis intervallo redeunt, ſive eadem ſit hora, ſive anticipent, ſive retardentur, longiores Morbos promittere ſolent, quam inordinate redeuntes.

6°. Magis ex Symptomatum vehementia, longitudine, & numero, prognoſis inſtituenda, quam ex reditu.

7°. Qui reduplicantur, vel redeunt, priori non finito, difficiliorem Morbum promittunt.

Intermiſſio. XXIII. Tempus inter duos paroxyſmos cunctis in Morbis *Intermiſſio* & *Induciæ* vocantur: in febribus vero, ſi omnino febris hoc tempore quieſcat, ἀπυρεξία; quibus temporibus materia morbi in corpore latens nulla profert ſymptomata.

Longitudo. XXIV. Morbi cauſa vi vitæ ſuperanda & expellenda ſi diutius quam par eſt retineatur, Morbi *Longitudo* ſeu *Diuturnitas* habetur. Quod fit, ſi ejusdem Morbi *cauſa* ſit *major* vel *pertinacior*, ejusve *evacuatio impediatur*; vel *vis vitæ debilior* ſit, quam ut poſſit ſolito tempore ſuperare Morbum: ex quibus tunc varia proveniunt phænomena longitudinem indicantia, quorum multa ſi concurrunt, portendunt mortem.

Ex magnitudine. XXV. Ex *magnitudine* & *multitudine* cauſarum fiunt horrores erratici & reduplicati, urina craſſa, alba, intenſe rubra, varia, caloris frigorisque viciſſitudines, ſudatiunculæ in initio febris, frigiditates in continuis hominem robuſtum occupantibus, magnæ functionum læſiones.

Ex pertinacia a retentione. XXVI. *Pertinaciorem* Morbi cauſam ejusve impeditam evacuationem deducimus ex urina tenui, pellucida, colorata, quando craſſa reddenda erat, cruda in augmento Morbi, ſpumoſa, bilioſa, aquoſa, ſubviridi, & ejus ſedimento rubro vel farinoſo, tarditate coctionis, excretionibus paucis & tarde orientibus, frigidis, craſſis, varii coloris, per loca non convenientia.

Ex virium defectu. XXVII. *Virium defectum* petimus in Morbis ex ſenectute; ſudoribus frigidis in mitiori Morbo, carnibus frigidis poſt implacidum ſomnum, urina craſſa, alba, abſceſſu apparente ex metaſtaſi, & coctionis tarditate.

XXVIII.

XXVIII. Ex Morbi tandem diuturnitate minuuntur vires, laxantur solida, humoresque a naturali indole degenerant, spiritus consumuntur, ex quibus dein alii morbi, debilitatem (T. XXIII.) ut causam præcipuam agnoscentes; vel longitudine succumbunt ægri. *Effectus.*

XXIX. Duplici modo morbi *Brevitatem* prædicimus: 1° ad interitum ex pluribus & vehementioribus symptomatibus, quæ minus gravia longitudinem (24.) indicant; 2° ad salutem, ex viribus constantibus, paucitate symptomatum, maturis coctionis signis, bona indole evacuatorum humorum. *Brevitas.*

XXX. Morbus in homine natus raro diu sine ulla mutatione ad finem usque persistit, quæ vero *Constantia* dicuntur, ut in calculosis & Epilepticis, increscere & decrescere solent; si tamen morborum facies & sedes non multum mutatur, constantes habentur. *Inconstantia* autem multiplex est. *Constantia & inconstantia.*

XXXI. In quibusdam Morbis, quorum materies est mobilis, *Situs mutatio* quandoque observatur, seu μετάστασις fit, ut dictum est (T. XVII. 26 ad 34.). Hanc transplantationem observant fieri sursum ἀναδρομὴ, vel deorsum; extus vel intus ἄμπωτις; ad partem principem, vel minus principem; & perfectam vel imperfectam translationem facere. *Loci.*

XXXII. Alii vero ita *transfigurantur* phænomenis externis, & indole (μεταμόρφωσις dicta) *degenerant*, ut novi videantur morbi, & alia methodo tractandi sint: ita Sphacelus ex Inflammatione, Cancer ex Scirrho, humor corruptus ex viscido, priorem curationem respuunt. *Formæ.*

XXXIII. Tandem *Exitus* vel est in sanitatem, vel mortem, vel alium morbum. *Exitus.*

XXXIV. His addi possunt, qui manent in eodem loco, sed simul late diffunduntur, quod pessimum; vel qui ob nervos consentientes in alio loco, quam ubi est morbi fomes, proferunt sua signa, imo novum morbum generant.

XXXV. In morbis præprimis acutis observatur *Cruditas*, quæ dicitur præsens, quamdiu morbi materia, neque vi vitæ, neque vi medicamenti, eousque subacta est, ut possit per evacuationem educi: humor autem ille fere præparatus *crudiusculus* vo- *Cruditas.*

catur: &, quoniam putarunt veteres, per Coctionem aut Maturationem, hunc humorem præparari, cruditas quoque ἀπεψία & δυσπεψία dicta fuit. Hæc semper præsens est in Morbi principio & augmento; sed si maneat in Morbi statu, vel post istud tempus, periculosa est, provenit enim, vel ex multitudine, vel obstinata resistentia, vel ex defectu virium.

Cruditas. XXXVI. Cognoscimus autem Cruditatem perseverare: 1° ex augmento continuo symptomatum; 2° nulla apparente critica evacuatione; 3° virium diminutione; 4° signis cruditatis, in urinis (T. XXXVI. 54.) aliisque excretionibus, multum a sanis recedentibus, & ab iis, qualia cum levamine in tali morbo emitti solebant. De Cruditate in reliquis humoribus actum est (T. XXXIX.).

XXXVII. Quum materia hæc, sanguini mista, per emunctoria educi nequeat, frustra conamur evacuantibus eam eliminare, si autem hæreat in *primis viis*, educi potest sine præcedenti coctione; quare his morbis, cruditatis tempore, *purgantia* conducunt: si per motum minorem, & diminutam quantitatem sanguinis, crudus humor deducitur ad maturitatem, sanguinis eductiones & evacuationes spontaneæ admodum juvant, *non quod auferatur Morbi materia*, sed quod ejus coctio promoveatur, ut in Ardentibus, & Inflammatoriis morbis.

Coctio. XXXVIII. Crudus Morborum Acutorum humor, actione circulationis & mora in nostro corpore, aliquam subit mutationem: si ita commutetur, ut per Insensibilem perspirationem vel evacuationem sensibilem (T. XLI. 10. T. XLVII. 15.) educi possit, aut si conversus sit in pus (T. XLI. 10. T. XLVII. 17.), hæc actio *Concoctio*, *Coctio*, πέψις, *maturitas*, & πεπασμὸς vocatur.

Ejus signa. XXXIX. Hæc dum fiunt in nobis, quædam apparent phænomena, hæc a Practicis observata, signa coctionis habentur, quæ conspiciuntur in urina (T. XXXVI. 53.) reliquisque evacuationibus, atque per totum corpus; sed quoniam pro natura materiæ morbi multum differunt, cuncta coctionis signa recitari non possunt, nisi percurrerentur omnes evacuationes, & corporis functiones, quod nimis longum foret: in genere omnia fere signa bona in Morbis pro coctionis signis haberi possunt.

XL.

XL. Cum causa concoquens sit motus vitalis moderatus, & quædam materia morbi majori motu, ut in multis Chronicis; alia vero motu magis sedato, ut in Inflammatoriis, ad concoctionem perducatur; alia iterum nunquam ad coctionem reduci queat, ut ea, quæ ex putredine nata, sed tantum evacuatione egeat, Medici est inquirere, ex cognitione naturæ materiei, num debeat medicamentis instigare vel sedare motum, an debeat statim eductionem meditari.

XLI. Κρίσις Medicis triplicem significationem habet: 1° denotat ipsum *Conflictum* inter morbum & vires vitæ, in quo, tanquam in Judicio forensi, morbi causa Actor, vis vitæ Reus, symptomata producta Testimonia habentur. Dum morbi causa corpus nostrum aggreditur, & vires vitæ conantur eam subigere, symptomata, quæ ex hoc prælio fiunt, *Criticam Perturbationem* vocant, atque conflictum integrum, κρίσιν. *Crisis.*

XLII. Post agitationem hanc, sive vis vitæ vincat, sive vincatur, alter morbi status fit, vel in salutem vel mortem; vel melius vel pejus, quasi prælium decretorium in bello esset peractum, & sententia lata: hinc quoque *Judicium*, & *Judicationem* seu κρίσιν vocant; hæc est altera Crisis significatio.

XLIII. Hoc tempore, & brevi post, utplurimum quædam evacuatio solet fieri, quam quoque vocant *Criticam* vel & *Crisin*; hanc in *bonam*, *mediocrem* & *malam* distinguunt: *bona* vero est firma, secura, tuta, signis indicata ἔυσημος, & perfecta: *mala* habetur symptomatica, periculosa, incerta, imperfecta, sine signis prægressis coctionis ἄσημος dicta: *mediocris* autem, quæ bona & mala signa simul juncta habet: hæc tertia Crisis distinctio. *Evacuatio critica.*

XLIV. Morborum materiam, quasi vegetarent ut plantarum semina, certo temporis spatio maturari & ad perfectionem pervenire agnosco, nimis strictè tamen a veteribus hæc tempora limitata fuisse, in *Dies criticos*, 7. 14. 20. 27. 34. 40; *Indices* seu *contemplabiles* vel *Indicantes*, 4. 11. 17. 24; *Intercidentes* & *Intercalares*, 3. 5. 9. 13. 15. 19; *Vacuos* & *medicinales*, 6. 8. 10. 12. 16. 18; puto: quia 1° non omnes morbi acuti ab Inflammatione dependent, quæ crisin facere solet, sed & a putredine, Ery- *Tempus criticum.*

 sipe-

ſipelate, aliiſque generibus febrium, quæ hunc Typum non aſſequuntur: 2° quoniam in eodem morbo Typus variat pro tempeſtate, ætate, viribus corporis, medela, errore commiſſo, utique in his regionibus non poſſumus tam accurate has periodos obſervare.

Signa criſeos. XLV. *Signa Criſeos* varia ſunt, prout hanc vel illam evacuationem moliuntur, vel abſceſſum minantur. Si enim *Sudor* exſpectandus eſt, externæ corporis partes incaleſcunt, vapore calido perfuſæ, urina parcior, pulſus mollis undoſus, horror in morbis acutiſſimis, hominem carne molli & humida præditum occupantibus. *Urina critica futura* conjicitur ex abſentia ſignorum ad cutem determinantium, dum adeſt hypochondrii & circa pudenda gravitas, urina copioſior ſi fluere incipit, cum quadam ardoris perceptione in hominibus, qui minus perſpirare ſolent, tempeſtate frigidiore, præprimis in morbis acutis pectoris, *Hæmorrhagia* (T. XXXII. 7.) *Menſtruus fluxus*, (T. XXXIII. 8.) exſpectatur ex ſignis traditis. *Vomitus* futurus ex nauſea, eructatione, rigore & frigore præcordiorum, multæ ſalivæ in ore collectione, labii inferioris tremore, pallore faciei, tenebris & vertigine oculorum, conjicitur. *Alvi fluxum* pauca præſagiunt, quibus vero in principio febrium adeſt conatus vomendi, & arte vel natura non vomuerint, in Diarrhœam incidere ſolent: aut ſi adſint murmura, flatus, commotiones in ventre & præcordiis, lumborum dolor, inhorreſcentes, anxii, laſſitudine preſſi, lumbis dolentes, in alvi profluvium incidunt. Per *Sputum* non niſi in pectoris Morbis criſin exſpectamus, & per *Ptyaliſmum* raro fiunt criſes; quæ vero fit per *Abſceſſum*, tradita eſt (T. XLVIII. 16 ad 22.).

Differentia morborum. XLVI. Altera quæ ſequitur diviſionis pars (2.) differentias multorum morborum complectitur. Summa diviſio eſt in *Morbos Acutos* & *Chronicos*.

Acutus. XLVII. Qui brevi tempore deſinunt, ſive vehementes ſunt & cum periculo, ſive mites & ſine periculo, *Acuti* dicuntur *morbi*, ὀξέα νοσήματα; his plerumque febris adeſt, & criſi terminantur, quare ὀξύς ſæpe febrem acutam denotat. Tales morbi quarto die vel prius deſinentes, *Perperacuti* ſeu *Acutiſſimi* ὀξύ-

τατα;

τατα; si ad septimum diem durant κατοξέα; ad decimum quartum diem, & ad vigesimum durantes simpliciter *Acuti* vocantur. Ab hoc tempore usque ad 40 diem *Acutos* vocant *ex decidentia*. Diutius durantes ad longos Morbos referunt. Hujus ergo morbi causa tam vehemens esse debet, ut interimat hominem, & ejus tamen naturæ, ut viribus vitæ brevi tempore subigi possit.

XLVIII. In Morbis longis hanc non observant distinctionem, nam omnis Morbus *longus* seu *Diuturnus*, χρονικὸς, seu χρόνιος, vocatur: qui vel tales sunt ab initio, vel ex morbis acutis nascuntur: horum causa semper difficilis expulsu & subactu, sive vehemens sive mitis sit, sive toti massæ mista, sive parti alicui singulari inhæreat. Hi quoque majorem utplurimum exigunt ad curationem peritiam quam acuti, qui sibi relicti brevi tempore cessant. Si diu duraverit, *Vetustus* seu *Inveteratus* dicitur, πολυχρόνιος. *Chronicus.*

XLIX. Ex multitudine 1° Symptomatum, eorum 2° vehementiâ, 3° difficili curatione, 4° partem principem læsam indicantium, *magnum*, *vehementem* & *periculosum* Morbum deducimus; ex contrariis parvum & levem pronunciamus. *Magnus & parvus.*

L. Etsi *Benignus* Morbus seu *boni moris*, ob lenia symptomata cum parvo Morbo coincidit, ejus tamen oppositus *Malignus* κακοήθης, sub mitissimis symptomatibus, uti videtur, hominem interimit, quemadmodum in peste, si nempe morbi causa simul corporis vires exstinguit. *Benignus & malignus.*

LI. Dum ob aëris, aquæ, vel victus malignam infectionem, multi homines iisdem fere tentantur Morbis, perpetuo vel certis anni temporibus in eodem loco sævientibus, *Vernaculi*, *Gentilitii* & ἐνδήμιοι dicuntur: qui vero eidem loco non semper affixi sunt, dum multos aggrediuntur homines, *Populares* seu ἐπιδήμιοι habentur, quosdam ex his, certis annis redeuntes, *Stationarios* vocant. In horum curatione vel magni Medici hallucinantur, donec per experientiam docti eorum naturam investigaverint; interim tamen ex analogia multum lucis mutuantur. Qui vero nullo non tempore adoriuntur, *Dispersi* seu *Intercurrentes* σποράδες, σποραδικοὶ, dicuntur: horum causa in laborantibus solis investiganda. *Communes. Endemii. Epidemii. Sporadici.*

Temporales. LII. Ex his quidam ex anni tempore, quo oriuntur, vel præprimis sæviunt, *Autumnales*, *hyemales*, *Vernales* & *Æstivi* dicuntur: quidam tantum in autumnales & vernales distinguunt, ut Sydenham: alii his adjiciunt *Æquinoctiales*, & *Solstitiales*: denique ulterius distinguunt in *Diurnos* & *Nocturnos*. Nimis longum foret cunctas has species perscrutari, sufficit animadvertere, autumno perspirationem minui in corpore, ob præcedentem calorem, humoribus putridis oppleto; hyeme ob aërem frigidum & humidum solida laxari, & accumulari humores; vere stagnantes humores commoveri, & dein per Diapnoën educi; æstate humores nimis evacuari, corpus debilitari, & corruptiones augeri.

Contagiosi. LIII. Quorum Morborum virus tam atrox est, ut suo attactu in alio homine ceteroquin sano similem morbum producere valeat, ut Pestis, Variolæ, Venerea lues, Hydrophobia, sive hoc fiat attactu, sive quia materia volatilis primo aëri miscetur, hi omnes dicuntur *Contagiosi*, & *Inquinantes*.

Connati & hereditarii. LIV. Morbos, cum quibus nascimur, vel quorum semina seu rudimenta nobis a nativitate inhærent, in *Hæreditarios*, quando parentes simili Morbo laborarunt vel laborant, ut in Epilepsia, Hæmoptoë, Phthisi, Podagra, Asthmate, Hysterica passione, Fluore albo; & *Connatos*, qui statim post partum, vel & diu postea oriuntur, ex latente malo, quod in parentibus non adfuit, ut est perversa formatio organi, distinguunt.

Legitimus. LV. Qui morbi ex communissima causa tali in parte excitantur, solitaque proferunt phænomena, suntque constantes, atque communem sortiuntur mutationem, *Legitimi*, *Puri*, *Exquisiti* & *Constantes* dicuntur: ita Nephritis a calculo, Pleuritis ab inflammatione pleuræ, Febris intermittens typum servans, legitimi dicuntur.

Illegitimus. LVI. *Illegitimus* autem Morbus multiplex est, qui enim, quoad faciem externam, varios Morbos simulat, ut sæpe contingit in febribus intermittentibus, manente eadem tamen causa, *Proteiformis* & *Multiformis* dicitur; qui autem aliena & incerta profert symptomata, vel si provenit ex insolita aut multiplici

plici causa, *Spurius*, νόθος, ἀνώμαλος; & qui periodos habens incerto tempore & ordine redit, *Inconstans*, ἀκατάστατος, *Erraticus*, *Vagus* vocatur.

LVII. Aliam insuper introduxerunt in Morbis distinctionem, quum nonnulli externas præprimis corporis partes occupant, quare faciliores & cognitu & curatu; hi, quamvis solis fere Chirurgis committantur, scitu necessarii sunt Medico, tam ad cognitionem, quam ad curationem similium Morborum, in partibus internis & absconditis: alii vero *Interni* dicuntur, qui multo sæpe labore & industria deteguntur, quum sæpe ex omnino aliis signis eruendi sunt, quam conspicerentur, si idem Morbus in corporis peripheria hæreret. *Externus & Internus.*

LVIII. Ut Praxis fiat facilior, distinguendi sunt Morbi 1° in Universales, totum corpus afficientes, quos præcipue delibavimus in prima Compendii parte; 2° in Particulares, qui ex generalibus intelliguntur, addita speciali istius partis structura & functione. *Universalis.*

LIX. In curatione quoque necesse est ut sciamus, Morbus an sit Primarius vel Secundarius. *Primarius* seu Morbus per ἰδιοπάθειαν vel πρωτοπάθειαν is est, cujus Morbi causa eo in loco hæret, ubi conspiciuntur symptomata, & unde primo Morbus originem duxit. *Primarius.*

LX. *Secundarius* autem, per δευτεροπάθειαν vel συμπάθειαν agens, alieno habet in loco Morbi fomitem, vel inde derivat ad alium locum materiem, vel ex communi solidarum partium præprimis nervorum origine in alio quoque loco Morbum excitat, hic quandoque *Consensus*, (T. XXX. 10 ad 12.) & *Metastasis* (T XVII. 26 ad 34.) dicitur. *Secundarius.*

LXI. Tandem hi omnes Morbi solitarii hominem infestant, quando Simplices dicuntur & unicam agnoscunt causam, raro autem tales occurrunt in Praxi, quare judicio opus, tam ad cognoscendos Compositos, quam curandos, ne multitudine symptomatum decipiamur, & ne præscribamus medicamentum, quod uni plus noceat, quam alteri prosit: horum simplicium Morborum causæ examinandæ seorsim, dein inter se conferendæ ut expiscemur, quid commune, & quid speciale habeant: nam *Simplices & Compositi.*

qui

qui ſuſciperet omnes enarrare Morbos compoſitos, ut inde formaret ſolidam doctrinam, nunquam inveniret finem.

Corollaria. LXII. Ex præcedentibus hæc intelliguntur.

1°. Cur in juvenibus prædicimus Hæmoptoën, & ex quanam corporis externa figura?

2°. Quando in pueris exſpectamus Rachitidem?

3°. Cur in juvenibus Pleuritidem reliquoſque Morbos ardentes exſpectamus, in ſenibus vero Tuſſim & gravedines?

4°. Cur omnes homines in conſtitutione epidemica non afficiuntur Morbo eodem, ſed ſequitur quandoque certum ætatis tempus?

5°. An aliquid Divinum prædicere Morbum vel ejus mutationem?

6°. An omnium Morborum mutationes incertæ?

7°. Ex quibus fontibus prædictiones petendæ?

8°. An Medicus Morbo, ſive acuto, ſive chronico, recte mederi poteſt ſine prædictionis arte?

9°. Quo ſcopo in principio Morbi acuti inſtituitur venæ ſectio? & in quo caſu juvat purgans & vomitorium?

10°. Cur urina diu cruda in acutis valde mala?

11°. Cur urina jam cruda, jam vero cocta, apparens in Morbi incremento, Morbi longitudinem & periculum denotat?

12°. An quatuor vel ſeptem tempora in Morbis obſervanda?

13°. Cur omnis recidiva timenda?

14°. Quænam Icteri ſpecies recidivare ſolet?

15°. Cur lumborum doloris frequens reditus eſt malus?

16°. Cur Apoplexiæ reditus plerumque lethalis?

17°. Cur poſt febres manentes vigiliæ, aut ſomni turbulenti, recidivam portendunt?

18°. Cur reconvaleſcentes diu valetudinarii manentes, inappetentia laborantes, excrementa aliena emittentes, in recidivæ periculo verſantur?

19°. Cur in acutis ex urina tenui & colorata, poſt criſin, vel

vel aſpera divulſa; & in convulſivis ex copioſa tenui, aquea, pellucida, recidivam prædicimus? conf. T. xxxvi. 56. N°. 27.

20°. Cur quibuſdam febribus curatis a purgante dato prævenitur recidiva, in aliis autem accerſitur?

21°. An neceſſe, quod Morbus recidivans debeat eodem temporis ſpatio finiri, ut præcedens?

22°. Cur ex Syncope reviviſcenti ſi color & calor naturalis non redeat, ſed pulſus maneat debilis cum frigiditate & pallore corporis, recidivæ periculum imminet?

23°. An omnes evacuationes in principio morbi damnandæ?

24°. A quo die fieri debet dierum criticorum enumeratio generalis, in parturientibus, vulneratis, & recidivantibus?

25°. Quid materia cocta, quid cruda?

26°. An Coctio materiæ Morbi eſt ſeparatio a ſana?

27°. Ex qua ratione in Morbi principio, & cruditate, inſtituitur venæ ſectio?

28°. An nunquam purgantia refrigerantia in Morborum acutorum cruditate danda?

29°. Cur coctionis ſigna conſtantia, & cito apparentia in acutis, Morbi ſecuritatem & brevitatem pollicentur?

30°. Cur duæ criſes ſimul malæ?

31°. Cur parva & nulla criſis mala?

32°. An perperam dicimus malam criſin fieri?

33°. An neceſſario omni Morbo acuto adſit febris, ut in Apoplexia, Convulſione?

34°. Cur febres intermittentes, præprimis quartanas, referunt ad Acutos & Chronicos Morbos?

35°. Quænam differentia inter Morbum vehementem & malignum?

TRACTATUS QUINQUAGESIMUS QUARTUS.

DE CURATIONE.

I.

Quid. POſt Morbi ejusque cauſæ inventionem, Medicus ſtatim perpendit, quomodo poſſit, & debeat, & per quænam auxilia, cognitus Morbus, ejuſque cauſa, ſi fieri poſſit, tolli, ut reſtituatur homini ſanitas.

Diviſio. II. Tota hæc omnium maxime neceſſaria medicinæ pars, ob quam reliquæ præprimis excoluntur, *Curatio*, *Sanatio*, *Medela*, *Medicina*, Græcis ἄκεσις, ἄκος, ἄλθεξις, frequentiſſime Medicis θεραπεία dicta, in tres ſolet diſtingui ſpecies.

Cura palliativa. III. Morbis enim incurabilibus, vel qui curando in deterius ruunt, aut quos ſatius eſt tolerare, *Cura palliativa* adhibetur, quemadmodum in cancro & ulcere vetuſto, quæ plerumque conſiſtit in exſiccatione, tutamine partis, cohibendo corruptionem, lenimine ſymptomatum; hæc autem ab imperitis, vel & malevolis, in Morbis ſanabilibus, nimis frequens inſtituta, hujusmodi Morbos quandoque inſanabiles reddit.

Præſervatoria. IV. Quæ autem Morbi cauſam, antequam in perfectum Morbum erumpit, emendat, vel expellit, Curatio *præſervatoria* ſeu προφυλακτική vocatur.

Curatoria. V. Sed ſi Morbus ſit natus, qui ita tollitur cum ipſius cauſa, ut perfecta redeat ſanitas, Curatio, Curatoria ſeu θεραπευτική vocatur.

Methodus medendi. VI. In Morborum curatione quædam præcepta generalia omnibus Morbis communia detexerunt Practici, atque nonnulla ſpecialia, ſecundum quæ Morbi curandi ſunt, evitanda nocentia, hanc partem *Methodum medendi* vocarunt: Medici his omnibus utentes *Dogmatici* dicti, qui vero meris obſervationibus & experimentis addicti erant, *Empyrici*: ſed per paucas regulas

&

& communitates ad curationem tendentes *Methodici* vocati ſunt.

VII. In hac methodo ad tria reſpiciunt, 1°. ad Morbum ipſum & ejus cauſam, qualia producat phænomena a ſanitate aliena, hoc tunc vocatur *Indicans demonſtrativum*, *oſtenſivum*, ἐνδεικτικὸν & δεικτικὸν, quatenus aliquod auxilium indicat. *Indicans.*

VIII. Ex his naſcitur 2°. *Indicatio* ſeu *ſcopus*, ἔνδειξις, quando determinat modum curandi & auxilium. *Indicatio.*

IX. Si vero 3°. certum genus medicamenti ad Morbum propoſitum curandum determinetur, *Indicatum*, ἔνδειγμα dicitur. *Indicatum.*

X. In his ſi duo vel plura idem Medicamentum poſtulant, vel eodem curari poſſunt, *Coindicantia*, συνενδεικνύμενα dicuntur, & *Conſentientia*, quod utiliſſimum eſt in Morbis. *Coindicans.*

XI. Si vero multi Morbi, vel eorum cauſæ concurrentes contraria exigunt, & ſæpe oppoſita medicamenta, *Contraindicans*, *prohibens* ſeu *repugnans* habetur Indicatio, ἀντίδειξις; hoc Medicis multum faceſſit negotii, & curationem remoratur. *Contraindicans.*

XII. Hæc generalia præcepta ſunt obſervanda. *Regulæ generales.*

1°. Indicatio vitalis ſemper prævalet.

2°. Cauſa Morbi tollenda, niſi ejus ablatione majus malum exſpectandum, ut thrombus obturans vas, febris in cacochymico.

3°. Aſſuetis indulgendum.

4°. Vis vitæ ſuperſtes medicamenta in actum ducit.

5°. Ex juvantibus & lædentibus indicatio quoque petenda.

6°. In latiori ſenſu contraria contrariis medentur, & ſimilia ſimilibus conſervantur, interim tamen febris febre, dolor dolore, alvi fluxus purgantibus, vomitus vomitorio, congelata nive non vero calore curantur.

TRACTATUS QUINQUAGESIMUS QUINTUS.

DE MEDICAMENTIS.

I.

Medicamentum. QUamdiu in homine omnes functiones vel fiunt, vel fieri possunt, ordine consueto, cum justa constantia & oblectamento quodam, talis prædicatur sanus: quam primum vero, per aliquam vel internam vel externam causam, ab optabili hoc statu deflectitur, Morbo afflictus est: istud autem, quod talem hominem in priorem redigit statum, sub quovis titulo exhibitum, vel applicatum, *Medicamentum*, ad distinctionem *alimenti* & *veneni*, dicitur.

Præservatorium. II. Quædam ex his sanis adhibentur, vel applicantur, ut muniant corpus contra futurum Morbum, cujus causa sæpe alias est inevitabilis, tale vocant tunc *præservatorium*, *præsidium*, *munimentum*, *tutamen*, *tutamentum*, Græcis προφυλακτικόν.

Actuale. III. Ex Medicamentis alia virtutem exercent manifesta quadam seu sensibili operatione, ut calore, frigore & similibus, quæ tunc *actualia* seu *activa* dicuntur, Græcis ἐνεργητικά. Alia autem operantur inperscrutabili, non nisi per experimenta detegenda virtute, quæ vocant *potentialia*, Græcis δυναμικά: exigunt enim motum vitalem, & quandoque specificam causam, antequam agere possunt; quare non eadem agunt omnibus in hominibus, & variis in animalibus sæpe contrarium sortiuntur effectum.

Fortiora. IV. Quædam medicamenta, tam actualia, quam potentialia, magnam vim exercent, inde *fortiora* dicta *efficacia* & *activa*, Græcis δραστικά: *magnarum virium* autem habentur, quæ multum boni præstant in curando, etiamsi vix perceptibilis eorum sit operatio, vel quæ inter similia ad eundem Morbum prævalent.

V.

V. His autem oppoſita ſunt *lenia*, *mitia*, *blanda*, *mollia*, *Lenia.* Græcis μαλακὰ, quorum operatio vix percipi poteſt, aut quæ agunt ſine quadam perturbatione corporis.

VI. Quod autem cunctos perhibetur curare morbos, etiamſi *Univerſalia.* contra multorum Chemicorum ſententiam tale non ſit inventum, *univerſale* vocant, Græcis καθολικὸν ſeu πανάκεια.

VII. Sed ſi multis morbis ſit utile, & in frequenti uſu, *Polychreſtum.* πολύχρηςον vocant.

VIII. Ab his vix differt ob præſtantiſſimum uſum, Medica- *Præſtans.* mentum *regale*, βασιλικὸν dictum.

IX. Quo etiam referre licet, ex perverſa veterum ſententia, *Immortale.* Medicamentum *immortale*, ſeu quod hominem ad immortalitatem duceret, inde ἀμβροσία ſeu ἀμβρόσιον & ἀθανασία ſeu ἀθάνατον dictum.

X. Ex lucri ſpe, vel ut celent inſcitiam ſuam, Medica- *Arcanum.* mentum, quod quandoque nullius eſſet pretii, multis encomiis vocant *arcanum*, *abſconditum*, *occultum*, *ſecluſum*, *ſecretum*, μυςήριον, quod nefas eſſet alicui aperire myſteria, qui ſacris non eſſet initiatus, ut loquuntur Adepti.

XI. Multis in morbis aliquid ſpeciale obſervatur, quod *Specificum.* mentis acie vix poteſt concipi, quodque certo quodam Medicamento ſuperatur, cujus virtus ceteroquin abſcondita eſt, hoc tunc *ſpecificum* vocant; quod etiam dicitur, ſi alicui parti corporis ſit *appropriatum*. Hæc quia experientia talia eſſe deteguntur *experimentalia* vocant ſeu ἐμπειρικὰ.

XII. Quæ vero parti alicui magis ſunt dicata, aut loco ſpe- *Localia.* ciali applicantur, *localia* dicuntur ſeu τοπικὰ, quæ in morbis partium in frequenti & magno ſunt uſu.

XIII. Inter hæc *ornatus* tantum gratia excogitata ſunt κοσ- *Ornamentum.* μήτικα ſeu *decoratoria*, quæ, cum elegantem colorem præbeant corpori, χρωματικὰ dicuntur: & quia facies his ornata fallit aſpectorem, hinc *fucus*, φῦκος ad hunc titulum refertur.

XIV. Olim unicum *ſimplex* præſcribebatur ſummo cum ſuc- *Simplicia & Compoſita.* ceſſu Medicamentum, cujus dein multiplici experientia cognoſcebatur certa virtus: hodie autem ad pompam, colorem, odorem, fucum faciendum, quandoque, cum ſimplex nullum in-

veniatur, tot possidens virtutes, quot exigit morbi indicatio; præscribitur *compositum*. In quibus observandum: 1°. quorumdam admistione intendi vires; 2°. alia viribus destitui; 3°. alia autem non mutari; 4°. denique prodit virtus quandoque, quæ ex neutro horum posset spectari seorsim, quare cautela opus in his, & experientia consulenda. Hæc autem methodus obest scientiæ medicæ ad eruendas virtutes Medicamentorum.

Officinalia. XV. Quædam ex his compositis in officinis prostant, inde *officinalia* dicta: quæ si sine multo igne ex simplicibus mistis parantur, φαρμακευτικὰ, & *Galenica*; quæ autem a Chemicis ex mineralibus, ope ignis, parantur, *Chemica* vocant.

Extemporanea. XVI. Si a Medico facile paratu præscribitur Medicamentum, quemadmodum sunt formulæ (T. LIII.) id *magistrale*, *promptum*, *extemporaneum*, & εὐπόριστον, dicitur.

Succedanea XVII. Multa simplicia, nomine distincta, viribus convenientia, *succedanea* & *substituta*, seu ut hodie dicunt, *quid pro quo*, Græcis ἀντιβαλλόμενα, a pharmacopolis summo cum ægri sæpe damno porriguntur, nescientibus quæ vera talia sunt.

Externa & Interna. XVIII. Quum omnia, quæ corpori applicantur, tuto assumi nequeunt, necesse est, inter *externa* & *interna* distinguere: imo externa, vel suo stimulo, vel quia absorbentur, miras in corpore valent producere mutationes, ut ex opii, cantharidum, purgantium, venenorum, & mercurialium applicatione patet.

Inventio. XIX. Ex tribus fontibus aptum morbo invenimus Medicamentum. 1°. *Experientia* frequenti, qua constat, Medicamentum cognitum semper, vel utplurimum, cum curasse morbum, quod idem quoque verum est de Methodo medendi. 2°. *Ratione*, dum ex cognita causa & natura morbi, & detecta Medicamenti virtute adhibetur Medicamentum, usu in tali morbo non comprobatum; ita a Medico Dogmatico curatur morbus nunquam ab eo antea visus, vel auditus: in hac autem major est errandi periculum, quam in priori. 3°. *Analogismo*, si novus occurrit morbus aliquam similitudinem cum cognito habens; sed & hæc curatio admodum incerta.

TRA-

TRACTATUS QUINQUAGESIMUS SEXTUS.

DE FORMULIS MEDICAMENTORUM.

I.

Quæ ad curandos morbos adhibentur Medicamenta triplicia sunt: 1°. *Simplicia officinalia* dicta, qualia in Regno vegetabili, animali & minerali ipsa natura suggerit ad usum humanum; 2°. *Composita officinalia*, qualia in officinis pharmaceuticis prostant, magis minusve composita; 3°. Composita *Extemporanea*, *Prompta*, facile parabilia, quæ *Magistralia* & 'ευπόριςα dicuntur. Schedulæ, in quibus talia exhibentur, *Recepta*, ἀναγραφαὶ & *Formulæ* vocantur. Hæc tertia classis in hoc titulo exhibebitur. *Formulæ.*

II. In formulis his, tam ad internum, quam externum usum, consistentiam triplicem observamus: 1°. Liquidam, 2°. Mollem, 3°. Solidam seu duriorem. *Divisio generalis.*

III. In Medicamentis, quæ per os assumuntur, respicimus ad præparandi modum: 1°. quæ simplici confusione seu admistione præparantur, ut *Potio*, *Mixtura*, *Haustus*, *Guttulæ*; 2°. quæ in liquore convenienti aliquamdiu infundenda sunt, ut *Infusio*; 3°. quæ coctione vires exhibent liquori, ut *Apozema*; 4°. quæ tundendo proferunt vires, ut *Emulsio*; 5°. quæ fiunt destillando, ut *Spiritus*. *Interna liquida.*

IV. Mollia vero, interne danda, complectuntur, *Linctum*, *Electuarium*, *Bolum*. *Mollia interna.*

V. Duriora seu Medicamenta sicca in *Pulveres*, *Pilulas* & *Tabellas* distingui possunt. *Duriora.*

VI. Quæ Medicamenta non deglutiuntur, sive externe cuti applicentur, sive orificiis vel aperturis indantur, sub hoc titulo comprehenduntur. In his etiam occurrunt liquida quædam, *Externa Liquida.*

quæ

quæ his cavitatibus induntur, vel injiciuntur, ſimulque iſtis abluuntur partes externæ, quæ *Lavamenta* voco; ex his quæ oculis adhibentur *Collyrium*; ori & faucibus *Collutionem*; ano *Clyſma*; naribus *Naſale.* Si vero ante applicationem aëri permiſcentur, qui vel naribus, oreve attrahitur, vel ad partem externam corporis adigitur, ſub *Suffimenti* titulo continentur. Qui liquor externe applicatur ad fovendas partes, *Fotus* dicitur: ſi vero tepide vel frigide adhibetur liquor, *Epithema* voco, quod etiam mollia, & ſicca externa continet.

Mollia. VII. Mollia externa complectuntur *Linimenta*, *Cataplaſmata* & quaſdam ſpecies *Epithematum.*

Duriora. VIII. Duriora ſeu ſicca externa continent, *Pulveres externos*, *Emplaſtra*, *Epithemata ſicca*, *Tabellas*; in quibus ſcorſim examinantur *Turundæ*, *Suppoſitoria* & *Peſſaria.*

Potio. IX. Inter *Potionum* genus omnium facillime paratu eſt ea potio dulcis, quæ ab Arabibus vocatur *Juleb*, *Julap*, *Julep*, inde Latinis *Julepus*, *Julapium*, *Zylapium*, *Julabium*, ſeu potius *Saccharatum*: tunc temporis conſiſtentiam habebat Syrupi dilutioris, ut patet in Julapio Roſarum Alexandrino, quod fiebat ex aqua Roſarum cum Saccharo depurato, vel cum eo leviter cocta: hodie vero latiori ſenſu accipitur Julapium, pro omni potione diluta, Saccharo edulcorata vel melle, ſi detur ad ℥ij & ultra, ſingulis vicibus, aliquoties de die ad ℥viij ad minimum præſcripta, nam ſi cochleatim exhibeatur talis liquor, & ad uncias v. vel vi. præſcribatur, *Mixtura* vocatur.

X. Hodie vero variæ potiones, tam in officinis, quam in culinis, quæ ad Julapia referuntur, parantur, & a Medicis præſcribuntur, ut ὑδροροδάτον ex ſucco vel infuſione Roſarum cum Saccharo vel melle: ſi fiat ex hordeo cocto *Hordeatum*, πλισάνη vel πλισσάνη; præſtantius autem eſt ſimilem potionem ex pane biſcocto parare: ſi paretur ex pane torrefacto & calente in aquam frigidam demerſo, *Toſtum* vocant. Huc quoque pertinet potio mellita, ὑδρομέλι, *Melicratum* & *Mulſum* dictum; & vinum aqua dilutum, vel miſtum, κρᾶμα dictum.

XI. Præter hæc omnia ſimplicia, ad Julapia referuntur potiones ex variis aquis deſtillatis, ſyrupis & gelatinis fructuum ho-

horæorum temperatis, adjectis quandoque pulveribus, ſpiritibus acidis, elæoſaccharis cum oleis aromaticis deſtillatis, ut ex inſpectione formularum liquet.

XII. Generalis harum potionum uſus eſt, diluere, ſitim ſedare, & temperare ardorem; ſpecialis vero uſus ex viribus Medicamentorum dependet.

XIII. Etiamſi *Miſtura* ſeu *Mixtura* ad cuncta medicamenta *Mixtura.*
compoſita, tam interna, quam externa pertineat, hodie vero uſus obtinuit, potionem parvam ℥vi. non excedentem, cochleatim propinandam, ex variis Medicamentis confectam, *Miſturam* vocare.

XIV. Hujus Medicamenti forma hodie in frequenti uſu eſt, quia facile paratur & ægris gratiſſima eſt; omnibus fere in morbis, tam chronicis, quam acutis præſcribitur, ſi autem pulveres graviores contineat, uſus tempore agitandum: non debent pulveres ſuperare ʒiij. & ſyrupus ℥j.

XV. A Mixtura (13. 14.) nihil differt hoc *Potionis* genus, *Hauſtus.*
quod a Medicis *Hauſtus*, *Potio*, *Sorbitio*, *Sorbitiuncula*, ῥόφημα, πόμα & πόσις. vocatur, niſi quod tantum minori quantitate præſcribatur, ut unico hauſtu capi poſſit; quare non debet ℥iij excedere: ex iiſdem enim Medicamentis componitur, quibus Mixtura: frequentius autem Medicamenta purgantia liquida ſub hoc titulo præſcribuntur, quam ſub titulo Mixturæ, etiamſi duabus tribusve vicibus aſſumantur, quod faciendum præcipio, ſi nobis non conſtat, an ægri facile vel difficile movendi ſunt, ſi tantum ſcopus eſt alvum laxare, minime purgare.

XVI. Aliquod Medicamenti liquidi genus, hoc tempore a *Guttulæ.*
Medicis frequentiſſime præſcribitur, cujus guttæ quædam vino vel alii liquori inſtillatæ exhibentur, quod ex uſu *Guttulas* ſeu *Stillas* voco: totus liquor eſſe debet, & ejus virtutis, ut paucæ guttæ pro doſi ſufficiant. Componitur ex *Tincturis*, *Eſſentiis*, *Elixiriis*, aliiſque *Extractis liquidis* ſpirituoſis, oleiſque aromaticis. & ſalibus ſolutis in liquoris parva quantitate.

XVII. Per *Tincturam* intelligimus hic extractum liquidum, *Tinctura.*
coloratum, quod magnam virtutem medicatam continet: in *Extractis* vero *liquidis* non attendunt Medici ad colorem. *Eſſen-*

tiam vocant ſeparatam virtutem medicamentoſam alicujus Medicamenti ſimplicis a reliquis principiis ejuſdem, ſine menſtruo, vel pauco adhærente, inde olea deſtillata aromatica, & ſpiritus, virtute Medicamenti valde impraegnata, Eſſentias vocant. Si autem tale Medicamentum liquidum, Eſſentiæ ſimile, ex variis conflatum eſt, *Elixir* vocatur, vel *Clyſſus*; hoc etiam fit confuſione multarum Eſſentiarum inter ſe.

Infuſio. XVIII. Altera ſpecies Medicamentorum liquidorum, quæ interne ſumuntur (3. n°. 2.) *Infuſio*, *Infuſum*, ἔγχυμα, ἔγχυσις, ἔγχυτον vocatur, quoniam ex Medicamentis quibuslibet, quæ facile ſine coctione liquori affuſo virtutes ſuas præbent, infundendo paratur. Si liquor ſit vinum cum pauxillo ſacchari aromatibus affuſum, *Claretum*, *Hippocraticus potus*, *Lachrymæ Sponſæ*, vel *Vinum Saccatum*; reliqua vero cum vino infuſa *Vinum Medicatum* dicuntur. Ita quoque ſi affundatur cereviſia, *Cereviſia Medicata* audit. Si vero affundatur ſpiritus vini, ut plurimum *Extractum* vel *Tincturam* vocant: quandoque cum fervente aqua infunduntur in modum *Theæ*; hæc Medicamenta ſine liquore præſcripta *Collectio* vocantur.

XIX. Hæc *Infuſio* fieri debet vaſe clauſo, loco calido, in ſextuplo vel octuplo majori liquoris quantitate, quam eſt pondus ingredientium, vel ad duorum triumve digitorum eminentiam, per biduum vel triduum; de percolato liquore, ſi ſit alterans, ℥ij. bis aut ter de die ſumitur ventriculo vacuo; ſi autem alvum ducat, doſis pro quantitate egeſtionis determinanda.

Apozoma. XX. Ἀπόζεμα ſeu ἀφέψημα ſeu *Decoctum*, Medicamentum etiam eſt liquidum per os aſſumendum, ex vegetabilibus variis, partibuſque animalium, & raro mineralibus, cum aqua, cui quandoque aliquid vini adjicitur, vel ſero lactis, coctione, vel levi ebullitione, paratum; colaturæ hujus ſæpe additur ſaccharum, mel, electuarium, pro neceſſitate, quare non multum a præcedenti differt.

XXI. Concoquenda Medicamenta vires coctione communicare debent liquori; ſi *duriora* & fixa ſunt, primo maceranda, dein diu coquenda; ſi *volatilia* ſunt, leviter ebullire debent, vaſe clauſo, vel ſub finem addenda.

XXII. Quantitas liquoris quadruplo major eſſe debet, ſi ingre-

gredientia sunt *succulenta*; sed in aridis sextuplo vel octuplo major quantitas sumenda, quam est pondus ingredientium, manipulus tunc pro uncia una, pugillus pro ʒiij. vel ℥ß. æstimatur: aut relinquitur pharmacopolæ, cum q. s. exprimitur tantum colaturæ quantitas.

XXIII. Quibus in morbis, & quanta dosi, propinentur, ex ipsis formulis liquet; quia vero calide bibuntur satis magna quantitate, optima sunt diluentia & resolventia: sed multi abhorrent hanc magnam quantitatem, & ventriculo ingrata est, ejusque tonum enervat: quare apozematis loco præscribunt *succos inspissatos* eorum simplicium, quæ concoqui solebant, in forma Pilularum vel Electuarii, cum aliis Medicamentis.

XXIV. Decoctum, quod præprimis ex carne, ossibus, cornibus, pedibus animalium coquitur, cum, vel sine aqua, *Jus*, *Jusculum*, ζωμὸς: hoc autem jus ad majorem spissitudinem coctum, *Consummatum* vocant: & quia hæc juscula spissa frigefacta consistentiam aliquam habent, ac si gelu firmata essent, *Gelatinæ* vocantur; quæ quoque ex succis fructuum horæorum, cum saccharo simul in spissitudinem talem coctis, conficitur. Si ex Cydonio fiat *Marmelada*, vel *Diacydonium* vocatur.

Succus autem vel expressus vel coctione elicitus, ut & vinum ipsum ad spissitudinem coctum, *Sapa*, *Defrutum*, ἕψημα, seu σίραιον vocatur: si alia Medicamenta horum auxilio vel assumuntur vel asservantur, *Brodium* dicitur.

XXV. Si Medicamentis difficilioris solutionis, peracta prima coctione, post colaturam, nova affunditur aqua, quæ iterum cum residuo prioris ebullit, hoc *Decoctum secundarium*, *Bochetum* vocant.

Cavendum in his omnibus, ne nimis magna quantitate præscribantur, quia facile situm contrahunt.

XXVI. *Emulsio*, *Emulctum* seu *Emulsum* veteribus inusitatum, *Emulsio.* a recentioribus inventum, denotat potionem albam, emulgendo productam, lactis vel chyli colorem referentem.

XXVII. Materiem frequentissime præbet farinosa massa seminum & nucleorum, quæ tundendo, & iterata affusione aquæ, emulgetur, quæ tritura & affusio toties repetatur, ac liquor affusus lacteum colorem induit: ut plurimum octuplo major li-

liquoris quantitas assumitur, quam est quantitas seminum: si Amygdala assumantur, hic potus *Amygdalatum* vocatur.

XXVIII. Liquor emulgens plerumque est aqua destillata, aqua hordei, decoctum Cornu Cervi. In præscriptione attendendum, ne major copia præscribatur, quam quæ eodem die assumi potest, brevi tempore enim acescit: & si quidam syrupi, aut pulveres dein admisceantur, ne turbent lacteum eum colorem.

XXIX. Hodie vero latius extendunt Emulsionis significationem, nam mixturas ex pulveribus albis factas, emulsionem perperam vocant; alii rectius omne Medicamentum lacteum emulgendo paratum, etiamsi ex resinosis cum vino vel spiritu vini fiat, ad Emulsionem referunt.

Spiritus. XXX. Ex multis significationibus eam solam seligere volumus, quam in præscribendis formulis obtinet. Intelligimus itaque per *Spiritum*, liquorem tenuem, volatilem, ex liquore fermentato, cum quibusdam Medicamentis infuso, destillando productum.

XXXI. Quandoque ex ingredientibus Infusionis (18. 19.) facta destillatione elicitur; alias eadem hæc cum aqua, & melle, aut succo quodam vegetabili, primo fermentant, & dein elicitur spiritus, a quibusdam *Balsamus* dictus: vel ex succis, farinosis fructibus & melle post fermentationem destillatur spiritus: quandoque additur sal volatilis, qui tunc simul ascendit. A quibusdam hi spiritus, si non nimis acres sunt, *Aquæ* vocantur.

XXXII. Id boni habent, quod diu sine corruptione servari queant, & in minima quantitate magnam sæpe Medicamenti virtutem possideant, maxime si cum novis ingredientibus *cohobantur*: præstantius est, si alicujus Medicamenti desideretur virtus, cum vino, quam cum alcohole instituere destillationem, & aliquoties cohobare, vel permittere, ut Medicamentum cum hydromelite, vel succo vegetabili, fermentet primo: nulla huic operi apta sunt, quam quorum virtus volatilis est, & coctione in vase aperto periret.

XXXIII. Ad hunc titulum quoque pertinet *Sal volatile oleosum*, tam *Aromaticum*, quam *Balsamicum*, ex iisdem ingredien-

tibus,

tibus, & oleis aromaticis destillatis, factum, addito sale alcalino fixo, & sale Ammoniaco, ante destillationem.

XXXIV. Ex sale alcalino volatili, ex quibusdam partibus animalium, aut sale ammoniaco cum alcali fixo, vel cum calce viva, qui fugacissimus, prodit *Spiritus alcalinus volatilis:* qui vero spiritus acidi ex salibus neutris, & mineralibus, destillantur, raro vel nunquam ex tempore a Medicis præscribuntur, sed in officinis exstant. Hi spiritus alcalini & sales volatiles oleosi guttatim cum aliquo liquore exhibentur: & cum linimentis, lavamentis, & fomentis externe applicantur, atque affricantur partibus, aut odoramentis seu suffimigiis admiscentur.

XXXV. Si eadem Ingredientia (18. 19.) cum aqua destillantur, liquor prodiens *Aqua Aromatica* vocatur, quæ quoque ex tempore fieri potest ex oleis aromaticis destillatis, cum saccharo in elæosaccharum redactis, & dein aqua dilutis.

XXXVI. Altera classis Medicamentorum internorum (4.) tres continet species: 1°. Linctum, 2°. Electuarium, 3°. Bolum. *Mollia interna.*

XXXVII. *Linctus* seu *Lambitivum* a lambendo dictum, ἔκλειγμα, ἐκλεικτὸν, Medicamentum est molle, quod ad lambendum, vel parva copia simul exhibendum, ad morbos oris, faucium & pectoris præprimis præscribitur. *Linctus.*

XXXVIII. Hoc ex præparandi modo varia accipit nomina, si enim decocti colatura (20.), vel succus expressus (24.), inspissetur in mellis consistentiam, *succus inspissatus*, *succago*, ἀποχύλισμα dicitur.

XXXIX. Si vero ante inspissationem addatur sacchari satis magna copia, dein evaporetur ad eam consistentiam, ut guttula, supra lapidem frigefacta, non defluat, *Syrupus* seu *Sirupus*, & σεράπιον. Quandoque vero succus infusus, ut in *Syrupo violarum*, & *Julapio Rosarum*, vel spiritus destillatus, ut in *Syrupo Carminativo*, tantæ copiæ sacchari admiscentur, qua Syrupi fere consistentiam sine coctione habeant, tunc *Syrupus*, & *Julapium* vocantur non sine ratione. Si vero decocto addatur mel, & deinceps coquitur, *Mel*, μέλι aut *Syrupus* dicitur.

XL. Syrupus ad majorem spissitudinem coctus, *Rob* vel *Rohob*

hob vocant. Si vero ad majorem ſpiſſitudinem coquatur, *Gelatinæ* (24.) dicitur.

XLI. A Syrupis parum differt *loch*, *loob*, *lochoch*, *lohoch*; nam quidam Syrupi compoſiti lohoch vocantur, ſed his etiam quandoque pulveres aliaque ingredientia deinceps adjiciuntur.

XLII. Materia ingredientium ergo eadem, quæ in Decoctis (21.); ſed quia magna ſacchari additur quantitas, horum virtus magis e ſaccharo, quam reliquis Medicamentis deducenda: quare hodie in multo minori uſu ſunt quam olim.

Electuarium. XLIII. Multo majoris efficaciæ eſt iſtud Medicamentum ἐυπόριςον, *Electuarium* dictum, quod eſt Medicamentum molle, interne adhibendum, conſtans pulveribus, gummi, conſervis, conditis, cum ſyrupo, melle, pulpa, terebinthina, vitello ovi, inter ſe miſtis, a quibusdam *Confectio liquida* dictum.

XLIV. Quoniam ſæpe ex radicibus, fructibus, corticibus conditis, conficitur Electuarium, nonnullis *Conditum* vocatum fuit: ex eadem ratione *Conſerva* dictum, ſi recipit flores vel herbas, cum ſaccharo in conſervam redacta. Et *Opiatum*, quia veteres his Medicamentis opium admiſcere ſolebant.

XLV. Cur olim ad ℥ß imo ℥j. aſſumere voluerint hujusmodi Medicamentum, haud ſcio, nunc vero raro ultra ʒii, ſeu ad nucis Avellanæ vel Moſchatæ magnitudinem unica vice aſcendunt ægri. Elegans eſt Medicamenti compoſitio, quia integris viribus capiuntur, & varia Medicamentorum genera, ſub hac forma, dari poſſunt: cavendum vero, ne nimis ingrata admiſceantur.

Bolus. XLVI. *Bolus* eſt Medicamentum molle deglutibile, tanta quantitate præſcriptum, ut ore capi poſſit, & unica vel duabus vicibus deglutiri; hinc quoque *Buccella* vocatur. Componitur ex omni fere genere Medicamentorum ut Electuarium (43.), a quo nihil diſtat, niſi quod unicam doſin duntaxat habeat, ſimul & ſemel deglutiendam. Vel ſolus aſſumitur, vel cum aliquo liquore ad faciliorem deglutitionem. Olim ad ℥ß. vel ʒvi. exhibebatur, hodie vero raro ultra ʒij. vel ʒiij.

Interna Dura. XLVII. Tertia Claſſis internorum in *Pulveres*, *Tabellas* & *Pilulas* diſtinguenda.

XLVIII.

XLVIII. Medicamentum tuſione vel tritura, in partes minutiſſimas ſiccas redactum, *Pulvis*, κόνις dictum, diſtinguitur 1°. in *Pulverem groſſum*, *Suffuf*; 2° pulverem tenuiſſimum inpalpabilem, *Alcohol*, *Alcool*, *Alkol*, *Alcol*, *Alkaes*; & 3°. pulverem compoſitum, *Species*, *Tragea*, τράγημα dictum, licet in ultimis fere ſemper aromata & ſaccharum adjectum ſit, quod non ita in Speciebus obſervatur. *Pulvis.*

XLIX. Doſis pulverum raro hodie ℥j. excedit, daturque ut plurimum cum aliquo liquore, vel cum ſyrupo, melle, vel brodio, in Bolum, vel Electuarium, prius redigitur. Pulvis ſeu Tragea groſſa hodie in vino infundi ſolet loco bellarii.

L. *Tabelia*, *Tabula* ſeu *Tabellatum*, continebit omnes *Confectiones ſiccas*, quæ ore aſſumuntur, forma ſolida, modo majori mole conſtent, quam eſt pilula, cujuſcunque formæ: ſi autem rotunda ſit, inſtar ſeminis lupini, *Rotulæ*, *Orbiculus*, κυκλίσκος, τρόχισκος, *Annulus*, δακτύλιος; ſi oblonga, *Baculus*, *Bacillus*, κύλινδρος, *Magdaliones*; ſi formam panis habeat, *Paſta*, *Paſtillus*, ἀρτίσκος; ſi pyxidis figuram, cui maſſa infuſa eſt, habet, *Pandaleon*; ſi figuram quadratam vel rhomboideam obtineat, *Teſſella* vocatur. *Tabellæ.*

LI. Eædem hæ tabellæ maſticatæ, *Morſuli*, & *Morſelli* dicuntur, a quibuſdam *Lozonga* & *Lozengia*: & ex variis ingredientibus; *Diamygdalatum*, *Maſſapanis*, *Mazapanis* vel *Marcipanis*, ſi ex amygdalis; *Pineolatum* vel *Pineatum*, ſi ex nucleis pini conficiuntur: quando moſchi odorem ſpirant, *Muſcardini* vocantur; ex melle cocto, deſpumato, & amygdalis, avellanis, pineis torrefactis, *Turiones*, quaſi Torriones.

LII. Poſſunt hæc Medicamenta ex variis ſimplicibus præparari, quæ in pulverem redacta, excipiuntur ſaccharo, ſyrupo, melle, mucilagine gummi Tragacanthi, Arabici, radicis Althææ, ſucco inſpiſſato Glycyrrhizæ, & aliarum plantarum; aut cum farina, amygdalis, piſtachiis, in bellaria compinguntur; aut integra ſemina ſaccharo incruſtantur a confectariis.

LIII. Uſus horum determinari nequit, quoniam variis Medicamentis conſtant, præprimis ad morbos oris, pulmonis, & ventriculi, præſcribuntur, ut linctus (37.).

LIV.

Pilulæ.

LIV. Forma externa *Pilulæ* ex pilæ figura, seu *Globuli*, Græcis σφαιρία, & καταπότια, quia integre deglutiuntur, dictæ, non differunt a Tabellis (50.), nisi exhibendi modo; nam tabellæ ante deglutitionem in ore vel retinentur, donec liquescunt, vel masticantur, verum pilulæ prompte degluticndæ sunt.

LV. Hinc ingrata, amara, nauseosa, resinosa, gummosa, in pilulas rediguntur, quæ tunc auro, argentove bracteato, vel pulvere glycyrrhizæ, obducuntur, & ad facilitandam deglutitionem, cum aliquo liquore propinantur. Olim tres vel quatuor conficiebantur ex ℥j. hodie vero totidem imo plures ex ℈j parantur.

LVI. Id mali habent, quod, si ventriculus viscido oppletus sit, quandoque diu in eo hæreant sine solutione, quare in pilulis purgantibus cavendum, ne nimis cito ingeratur altera dosis, si prior non operetur: neque conveniunt, si promta Medicamentorum operatio desideratur.

Externa medicamenta.

LVII. Medicamenta ad usum externum destinata (6.), in tres classes quoque distinguuntur, scilicet Liquida, Mollia & Duriora.

Lavamentum.

LVIII. Inter liquida externa, primo loco *Lavamentum* habetur, Chirurgis in frequenti usu, quo intelligunt Medicamentum liquidum externum, quo abluunt cutem & ulcera parva quantitate simul; vel plumaceola, eo liquore madida, applicant, si pinguia ferre nequeunt: constant præprimis ex saponaceis, abstergentibus, aut adstringentibus.

LIX. Talia si injiciantur in cava corporis, nares, os, urethram, abscessus, sinus fistulasque, *Lavamenti* retinent nomen vel *Injectionis*; in uterum μητρέγχυτα; in aures ὠτέγχυτα etiam dicuntur. Quæ vero lavamenta copiosiori liquoris quantitate constant, *Lavatio*, *Lotio*, & ex parte, quæ abluitur, *Capitiluvium*, *Pediluvium* vel *Lavipedium* dicitur, hæc vero pro fomentis sæpe inserviunt: si salem solutum cinerum continent, *Lixivia* dicuntur.

LX. Calida talia lavamenta adhibentur, quando pars simul fovenda est; tepida vero, si abstergenda; & frigida, si adstringenda. Materies & modus utendi ex formulis patere debet.

LXI.

LXI. Ad lavamenta referri poteſt *Liquor Ophthalmicus*, qui instillatur oculis, vel iis applicatur, *Collyrium*, *Collurium*, ſeu potius ὑγροκολλύριον dictum, quia eo oculi abluuntur: olim vero omne Medicamentum oculis adhibendum, ſub quavis forma, ut *Vaporis ex ore*, *Liquoris*, *Pultis*, *Cataplaſmatis*, *Linimenti*, *pulveris*, *Sief* Arabibus, & quod auribus adhibebatur Collyrium dictum fuit, denotans etiam trochiſcum oblongum inſtar caudæ muris, quem in pollinem redactum oculis inſpergebant. Hodie autem per Collyrium duntaxat intelligimus lavamentum oculis adhibendum; pulveres, ſuffumigia, epithemata, cataplaſmata, & linimenta ad ſua propria nomina referuntur, etiamſi oculis adhibeantur. *Collyrium.*

LXII. Altera lavamenti ſpecies, quæ ori, dentibus, gingivis, tonſillis, faucibus adhibetur ſine deglutitione, dicitur *Collutio*, διάκλυσμα, ἀνακογχύλιασον: hic liquor ſi gargariſando in ore moveatur, γαργάρισμα, ἀναγαργάριστον vocatur: hæc variis conſtant Medicamentis, prout eſt morbus harum partium varius; in genere adſtringentia præ ceteris adhibentur. *Collutio.*

LXIII. Qui liquores interna narium abſtergunt, *Naſalia* ſeu ἔῤῥινα dicuntur Medicamenta; hæc quia fere omnia ſternutationem excitant, *Sternutatoria*, πταρμικά, & ex muci eductione copioſiori, ἀποφλεγματίσματα, & *Caput-purgia*. Triplicia ſunt: 1°. ſub forma liquida, quæ plerumque ex vola manus naribus attrahuntur, de quibus ſub hoc titulo; 2°. ſub pulveris forma, de quibus in pulveribus externis; 3°. in modum vaporis, de his in ſuffitu. *Naſale.*

LXIV. Κλύσμα, κλυστήρ, κλυστήριον, ἔγκλυσμα, etiamſi denotent omnem *Ablutionem* aut *Lavamentum*, & ἔνεμα omnem *Injectionem* vel *Infuſum*, hodie tamen per hæc vocabula Medici intelligunt liquoris Injectionem, quæ fit in anum. *Clyſma.*

LXV. Clyſteres ſemper tepidi ſeu calidi injiciendi: id boni habent, quod diluendo & reſolvendo fœces induratas commode alvum ducant; quod fomento calido interno dolores leniant & humectent; ulcera inteſtinorum abſtergant & conſolident; acre in inteſtinis hærens diluant, mitigent & educant; in defectu deglutitionis, pro tempore, nutrimentum ſuppeditent;

morbosque multos, ut febrem intermittentem, si per os Medicamentum assumi nequeat, curent.

LXVI. Quæ purgant, quantitate non debent superare ℥xij. in adultis, & ad dimidium horæ retinenda.

Si ad leniendos dolores, fovendum, consolidandum injiciuntur, sufficiunt ℥viij. & diu retinenda.

Suffitus. LXVII. Ad externa liquida pertinere quoque sentio Medicamenta, quæ aëri primo miscentur, dein vel attrahuntur naribus, aut ore, vel diriguntur ad partem aliquam corporis; hæc si humida sint simulque foveant, potius ad fomenta reducenda: quædam ex his spirant odorem aromaticum, ut aromata, salia, spiritus, & olea volatilia, gummi aromatica, inde *Odoramenta*, *Suffumigia*, *Suffimenta*, *Suffitus*. Hæc cum aëre naribus attrahuntur, ut stimulo suo motum in his partibus excitent, quare in lipothymia eorum usus frequens.

LXVIII. Alia prunis candentibus injiciuntur, horum tunc vapor siccus, vel ore, vel naribus, attrahitur, vel ad anum, uterum, aliamve partem corporis dirigitur; aut panno recipitur, quo dein quædam partes fricantur, qui modus *Suffumigatio*, θυμιάμα, θύημα, vocari potest; præstans in laxitate solidorum, viscididate humorum, motu tardiore, paralysi, & similibus.

Vapor. LXIX. *Vapor* exhalans ex ebulliente vel calido liquore huc quoque pertinet, si naribus, aut ore, recipitur, ad humectanda interna narium, asperæ arteriæ, & pulmonum. Inde sub hoc titulo varia præscribuntur Medicamenta, quæ ex fomentis peti possunt.

Fotus. LXX. Sunt vero *Fomenta* varia, prout variis corporis partibus adhibentur, vel toti, vel parti alicui, & prout ex variis parantur: hæc omnia majorem calorem corpori conciliare debent applicatione sua; ex multis præcipua delibabimus, quæ hodiernis Medicis sunt in usu. Possunt distingui in *humida*, *vaporosa*, & *sicca*.

Humidus. LXXI. Si sumatur liquor calidus, cum quibusdam infusis herbis, vel decoctis, in spongia, stupa, linteis duplicatis, vesica semiplena, quæ parti fovendæ applicantur, simpliciter *Fotus* & *Fomentum* vocatur, quo etiam pertinent *animalia viventia*,

ca-

calida diſſecta, vel & eorum *partes calentes* applicatæ: pro liquore habent *aquam* vel *vinum*: ſi enim *ſpiritus* calefacientes ſumantur, non eſt opus ut calide adhibeantur.

LXXII. Si vero in liquore, cupa vel alio vaſe recepto, ſedeat æger, ſtragulis vel conopeo tectus, ut vapor exhalantis liquoris ad umbilicum uſque pertingat, *Semicupium*, ſeu ἐγκάθισμα dicitur; in quo obſervandum, ut tam calidus ſervetur liquor, quam ferri poteſt ab ægro, affundendo ſenſim liquorem ferventem; ſedeatque in eo per horam. Si vero pedibus ſolis adhibetur, *Pediluvium* & *Lavipedium* poteſt vocari, & quia in eo ſedent, *Inſeſſio* & *Inſeſſus*.

LXXIII. Raro toti corpori adhibetur, niſi in *thermis* naturalibus, aliisque balneis calidis, nam in vaſe conico uſque ad collum, raro cum liquore inſtituitur balneum.

LXXIV. Sed ex decoctis his varia parantur *Vaporaria* ſeu *Vaporoſus.* *Stuphæ*, olim *Laconicum*, *Aſſa* ſeu ὑπόκαυςον, quando liquor ad tantum calorem ducitur, ut vaporem emittat, qui conopeo, infundibulo, vel ſtragulis coërcitus, ad aliquam corporis partem dirigitur, vel ore aperto hauritur. *Irrigatio* ſeu *Stillicidium* & *Impluvium*, quod ἐμβροχὴ & *Embrocatio* vocatur, ſupra caput vel ſpinam dorſi, hodie raro adhibetur.

LXXV. Ex accenſo Alcohole, fumo aromatum prunis ar- *Siccus.* dentibus aſperſorum, ſi incaleſcat ambiens aër, ſicca vocatur *Sudatio*, πυρία, πυρίαμα; inſtituitur vel ſedente ægro in ſella, conopeo vel ſtragulis tecto uſque ad collum, dum ſub ſella accenditur alcohol; vel decumbente in lecto, ſub fornicata machina, ſtragula ſupra corpus ſuſtentante, quando infundibuli ope, ad hunc uſum parati, accenſi alcoholis calor dirigitur ſupra corpus: vel quædam pars ſimpliciter tegitur, ut fumum aromatum recipiat, vel calorem accenſi ſpiritus vini: huc quoque pertinent *Sacculi calidi cum arena* &c.

LXXVI. Horum omnium uſus eſt, majorem calorem corpori conciliare: ſi humidus eſt fotus, ſolida ſimul laxat, reſolvit concreta denſa: ſi ſiccus, roborat, diſcutit: ſi ſimul fumum aromaticum habet, pro virtute Medicamenti varios ſortitur effectus.

Epithema. LXXVII. Epithemata a fomentis vix differunt, nisi quod raro ad calefaciendam partem, sed frequentius ad refrigerandam adhibeantur: quamvis omnia Medicamenta epithemata possint vocari, quæ applicantur, usus tamen obtinuit, quædam genera hoc nomine insignire: habentur liquida, mollia, & sicca.

Liquida. LXXVIII. Ἐπίθεμα vel ἐπίθημα liquidum, constat plerumque ex liquore frigido vel refrigerante, spongia, vel linteis recepto; quare Intinctum, ἀπόβαμμα, βάμμα, & ἔμβαμμα dictum; ut ex aceto & oleo Rosaceo, quando ὀξυῤῥόδινον vel ὀξυρόδινον, raro ὀκυῤῥόδινον, quamvis & hoc nomen aliis quoque epithematibus detur.

Mollia. LXXIX. *Mollia epithemata* vix differunt a cataplasmatibus, nisi quod cataplasmata semper tepida vel calida applicentur, sed epithemata plerumque frigida; ita quod oculis adhibetur, ad glutinandum, ἀνακόλλημα; carpis applicatur plerumque ad febres subigendas, ἐπικάρπιον & περικάρπιον; quod fronti alligatur *Frontale*, προμετωπὶς & προμετωπίδιον; quod umbilico adhibetur, seu quod umbonem habet, ἐπομφάλιον seu ἐπομφαλικὸν: inde etiam vesicatoria, epispastica, rubefacientia, Dropaces, sua forma ad epithemata referuntur.

Sicca. LXXX. *Sicca Epithemata*, si iisdem locis applicantur, eodem gaudent nomine, præterea ex figura & usu *Sacculi*, *Lectuli*, *Pileus*, πιλίον, πιλίδιον, seu *Cucupha* & *Scutum*, quale sæpe regioni ventriculi applicatur: quod a collo suspenditur, vel alicubi gestatur circa corpus, ut malignitatem avertat, aut amoliatur, *Amuletum*, περίαμμα & περίαπτον vocant.

Externa mollia. LXXXI. Alterum genus Medicamentorum externorum (57.), quod mollia complectitur, Cataplasmata & Linimenta continebit; horum mollium multa quoque in epithemate tradita sunt.

Cataplasma. LXXXII. Κατάπλασμα seu μάλαγμα, Medicamentum est molle, quod calide vel tepide externe corpori applicatur, ad usus varios, maxime ad emolliendum. Frequentissime hodie componitur ex herbis siccis & viridibus concisis & contusis, dein cum aqua, lacte, sero lactis, vino vel simili liquore, in pultem coctis, additis dein farina, unguento, oleo, pinguedine, donec

mol-

mollem consistentiam habeat, quare sæpe residuum fomenti (75.), adjecta farina & oleo, fit cataplasma.

LXXXIII. Componitur quoque ex farina cum melle, oleo, pinguedine; vel concoquitur cum aqua in *Pultem*, *Pulmentum* seu *Pulticulam*, Græcis ἔτνος.

Multæ aliæ species, quas ego ad epithemata retuli, huc quoque referuntur ab auctoribus, sed quia non emolliunt, neque calide applicantur, a cataplasmatibus separandas esse judicavi.

LXXXIV. Quodcunque parti illinitur, sive sit *smegma*, *oleum*, *adeps*, *pinguedo*, *unguentum*, *nutritum*, ἄλειφα, ἄλειφαρ, μύρον, sive liquor tenuis, ἔγχριστον, ad *Linimenta* seu *Litus* referri possunt; quædam ex his *Balsama* vocantur, & *Digestiva*, quando cum plumaceolis applicantur, quod genus ἐπίπλασμα dici potest: horum usus late patet, quia ex variis componi possunt, & frigida vel calida affricantur. *Linimentum.*

LXXXV. Tertium seu ultimum genus (60.) externorum, continebit 1°. *Pulveres externos*, 2°. *Emplastra*, 3°. *Turundas*, 4°. *Suppositoria*, & 5°. *Pessaria*: sunt præterea quædam inter epithemata, ut sacculi, cucuphæ &c. quæ ad hunc quoque titulum possent referri. *Externa dura.*

LXXXVI. Quamvis pulveres ad usum externum, quoad præparandi modum, ab aliis (48.) nihil differant, eos tamen, ob usus necessitatem, in speciali classe complecti volui, ne forsan ex generali nominis cognitione, cum descrimine vitæ, hi pulveres externi propinarentur. *Pulvis externus.*

LXXXVII. Pulvis itaque externus si tenuissimus sit, *Pollen* vel *Pollis* dicitur, quando ulceribus, vulneribus, aliisque partibus inspergitur, vel ad depurandum, sanguinem sistendum, & consolidandum, aliosve usus, κατάπασμα vel ἔμπασμα vocatur. Oculis autem inspersus, *Pulvis ocularis* seu *Sief* dictus, ad collyria (61.), olim pertinebat; qui attrahitur naribus, vel ad apophlegmatizonta, vel nasalia retulerunt: si autem simul sternutamentum excitat, *sternutatorius* seu πταρμικὸς dicitur. Dentibus dealbandis, & depurandis gingivis adhibitus, *Dentifricium*, & ὀδοντότριμμα vocatur.

LXXXVIII. Ex pulveribus diversis, resinosis, gummosis, *Emplastrum.*

adipe, oleo, pinguedine & cera, frequentiſſime aliquod genus Medicamenti externi, denſioris conſiſtentiæ quam unguentum, conficitur, linteo, pellibus, alutæ inducendum, quod forſan ob emplaſticam vim *Emplaſtrum* vocant, ſi ſatis ſolidam conſiſtentiam habeat; linteum vero liquefactæ huic miſcelæ immerſum, ut ab utraque parte obductum ſit, *Tela Sparadrapum* vel *Sparadrappa* vocatur: quæ vero emplaſtra molliora ſunt, ut fere ad unguenti conſiſtentiam pertineant, *Cerotum* vel *Ceratum* vocantur, quamvis ſæpe cum emplaſtris confundantur. Multa ex Pſilotris, Dropace, veſicatoriis, quoad præparationem, ad hunc quoque titulum pertinent.

Turunda. LXXXIX. *Turundas* conficiendi modus a Tabellis (30.) vix differt, uſus tamen ſolus eſt externus, quod non ita in tabellis obſervatur; ſi enim Trochiſcus oblongus aperturæ vulneris, ulceris, abſceſſus, oris, auriſve indatur, *Turunda* vocari debet, ita quoque ex *Spongia*, radice *Gentianæ*, vel ſimilibus ſi paretur, ad dilatandam aperturam, vel corrodenda calloſa latera: ſed ſi ex lino contorto, balſamo, unguento &c. obvoluto, vel liquoribus aliis impregnato, paretur Turunda, inde, quia ex linteo parantur, *Linamentum*, *Licinium*, μοτὸς, & ex figura, *Tenta*, λήμνισκος vocantur.

Suppoſitorium. XC. Corpora teretia, oblonga, conica, minimi fere digiti longitudinem & craſſitudinem habentia, olim glandis figura, inde *Glans* & βάλανος dicta, ex varia materia confecta, ano indita, hodie ſuppoſitoria dicuntur, parum a Tabellis (50.) ergo & Turundis (89) diſcrepantia.

Peſſarium. XCI. Figurâ a ſuppoſitorio vix differt Medicamentum, quod ſinui pudoris inditur, *Peſſarium* & *Peſſus*, quandoque πριαπίσκος dictum: ſi globuli vel nodi figuram habeat, *Naſcale* vocatur, quod ex linteo raro cum incluſis Medicamentis, lino, aliiſque inſuccatis Medicamentis, applicatur, ad varia pudendorum vitia.

Præcepta generalia. XCII. Horum omnium ſi addidiſſem materiem, præparandi modum, & uſum varium, ad nimis magnam molem hic titulus increviſſet, non tamen erit inutile ſequentia obſervare præcepta.

1°. In

1°. In præscriptione officinalium, prævidere debet, ne præscribat, quæ tali in loco non exstant.

2°. In simplicibus viridibus, ne fiat alieno tempore.

3°. Evitet in his sub diverso nomine idem præscribere Medicamentum.

4°. Attendendum, an mista virtutem augeant, ut salia cum purgantibus; vel minuant, ut acida cum opiatis; vel infringant, ut acida cum alcalicis fixis vel volatilibus; vel immutent, ut Chalybs cum adstringentibus.

5°. Si oleosa, resinosa, vel gummi resinæ, aquosis miscenda sint, semper addendum vel Saccharum, vel Syrupus, vel Mel, vel Vitellus ovi.

6°. Pulveres graviores & Mercurialia aquosis non miscenda; si autem leviores non miscibiles pulveres admisti sunt, usus tempore Medicamentum prius agitandum.

7°. In longis morbis sæpe mutanda forma Medicamenti, ne nauseosum fiat, & tandem nihil juvet, manente eadem curationis indicatione.

8°. Quantum fieri potest gratiora eligenda.

9°. In nauseosis, vomentibus, & teneris, aut ubi notabilis acrimonia prædominatur, a minima dosi sæpe repetita est incipiendum.

10°. Si nihil sit agendum, satius est Medicamentum gratum, sed nullius efficaciæ præscribere, quam nullum.

11°. In Morbis velocissimis, promta præscribenda Medicamenta.

12°. Aromatica & volatilia nunquam coctioni, nisi vase probe clauso, committenda.

13°. Sales volatiles in pulveribus non exhibendi.

14°. Satius est nimis parva, quam nimis magna dosi, peccare, in opiatis, purgantibus & vomitoriis.

TRA-

TRACTATUS QUINQUAGESIMUS SEPTIMUS.

DE ADSTRINGENTIBUS.

I.

Definitio. QUæ Medicamenta faciunt, ut partes fibrarum solidæ, quibus applicata sunt, majori nisu ad se mutuo accedant, Adstringentia, Constringentia, Constrictoria, Constrictiva, στυπτικὰ, συνακτικὰ & στυφὰ vocantur.

Non semper simul augent motum vitalem. II. In his non requiritur, ut habeant vim, qua faciunt, ut fibræ motu vitali magis agitentur, quum in coriaceis mortuis hanc vim quoque exerceant, & quædam eorum cum adstrictione hac potius videantur minuere motum; quare ea, quæ motum simul augent & calorem, satius erit *Roborantia* vocare, ne multa damna ex præpostero eorum usu fiant in curatione.

Actio in fabrica solida quærenda. III. Quum hæc æque agant in rebus non animatis, quam in viventibus, eorum actio in solidorum fabrica magis, quam in vitali causa perscrutanda.

Mutant spatiola. IV. Demonstratum est (T. 1. 10.) accurtationem fibræ in spatiolorum a particulis elementaribus relictorum mutatione consistere, quum partes ipsæ sint immutabiles, & una alteram ingredi nequeat, ut faciat curtiorem fibram, videndum ergo quid faciant adstringentia in spatiola hæc.

Accessu partium redduntur minora. V. Spatiola, cujuscunque concipiantur figuræ, sive parallelopipedi, sive prismatis, constant semper lateribus & duabus extremitatibus, ab atomis factis: si ergo curtior fiat fibra sine augmento crassitudinis, partes ad utramque extremitatem locatæ, propius ad se invicem accedere debent, & ita facere spatiola minora, & corpus densius, seu specifice gravius, maxime si simul propius accedunt latera, ut quandoque fieri videmus in corio adstringenti querno cortice asperso. Sed si tantum dimoveantur latera spatiolorum, quantum extremitates accedunt, ut ita

ita eadem maneat ſpatiolorum capacitas, craſſior quidem ſit fibra, ut in motu forſan ſit naturali, ſed minime meretur adſtrictio in hoc ſenſu vocari.

VI. Triplici modo in nobis curtiores fiunt fibræ: 1°. ut fit in motu muſculorum (Tr. XVIII.); medicamenta, quæ hoc efficiunt, in *Stimulantibus* deſcribuntur; 2°. quæ fibras ſibi committunt vel adducunt, ut magis agere poſſint ſua inſita contractilitate; 3°. quæ applicatione ſua hanc augent contractilitatem. *Triplex accurtatio. 1°. Aucto motu.*

VII. Omnibus in fibris, tam in vivente, quam in cadavere, licet minor, vis eſt, qua nituntur extrema ſua adducere (T. I. 18.), ſi modo ſibi committantur: quæ ergo diſtendentem cauſam auferunt, pro adſtringentibus admitti poſſunt. Ita accurtantur 1°. fibræ in varicibus, aneuriſmatibus, procidentiis, poſt ſubitas evacuationes puris, ſanguinis, lymphæ, & a partu, per ſuſtentacula, preſſiones, ligaturas, ſplenia & ſimilia; 2°. auferendo diſtendentem cauſam, ut evacuatione humoris coërciti, abſorptione humoris tenuioris, qui ſe inter ſolidas partes inſinuaverit; 3°. expellendo quod conſtrictionem impediebat, ut ſunt frictiones & diſcutientia in partibus œdematoſis (confer T. XI. 6.). *2°. Commiſſæ ſibi.*

VIII. Obſervamus in Praxi, Phyſiciſque experimentis, quædam corpori noſtro applicata, vel ingeſta, ſpeciali ſua virtute curtiores reddere fibras, vel, ſi accurtari nequeant, quia ab aliis partibus ſuſtentantur, iſtas reddere magis trahentes. *3° Specifica adſtrictione.*

IX. Ex iſtis, quæ ſupra diſputata ſunt, liquet, adſtringentia hæc addere *partibus ſolidis*, quibus componuntur fibræ, majorem congregandi vim, qua particulæ, ad utramque extremitatem ſpatiolorum locatæ, magis ad ſe invicem accedere conantur (T. I. 10.): vel addere *particulis liquoris* in ſpatiolis contenti majorem potentiam, qua tentant in ſphæricam commutari figuram (T. I. 10 & 14.): vel utrumque ſimul agere. Etiamſi neſcimus, quid additur, aut aufertur, experientia tamen probat, tale quid fieri, & hoc ſufficit ſcire in Medicina, ad detegendas medicamentorum virtutes, & modum operandi. *Quid addunt partibus.*

X. Horum medicamentorum, quum magna ſit copia, ſelectus faciendus: quædam enim validiſſime, alia leniſſime, alia me- *Selectus.*

mediocriter agunt: quædam duntaxat ad externum usum, quædam interne & externe commode adhibentur: & quod observandum præprimis, omnia fere, præter adstrictoriam, aliam quoque possidere virtutem, pauca mera adstringentia esse, quin simul coagulent humores: quare in his virtutes medicamentorum speciales examinandæ, antequam tuto istis uti liceat.

Effectus. XI. Adstringentia fere omnia simul frigoris sensum inducunt; quare prosunt evacuationibus, quæ ex majori motu concitantur.

2°. Simul incrassant humores tenues, qua virtute sanant erysipelas, morbos putridos, malignos, ex tenui corrupta bile.

3°. Interne data magis agunt in viis primis, parum in sanguine reliquisque humoribus.

4°. Cohibitæ evacuationes per adstringentia, antequam materia peccans expulsa est, multa damna inferunt.

5°. Nimius usus, coagulando, & ita contrahendo vasa, ut transitus impediatur, intolerabiles anxietates infert.

6°. Sæpe metaptosis malæ causam præbent applicata, retropellendo morbi materiam.

7°. In motu aucto cum sanguinis lentore nocent.

8°. Curant ventriculi laxitatem, oculos lachrymantes, fauces, tonsillas, & uvulam tumefactas, diarrhœam in febribus putridis, ptyalysmum, diabetem, hæmoptoën, choleram, vomitum, bilis acrimoniam, erysipelas.

9°. Nocent in diarrhœa, dysenteria, & cholera, non evacuata materia, podagra, lentore.

Austera. XII. Tam parum ab adstringentibus distant, quæ *austera* dicuntur, ut vix verbis exprimi possit, nisi quod quædam inveniantur in adstringentibus, quæ saporem austerum non habent. Quare neque in catalogo, & virtutibus enarrandis vix videtur necesse austera seorsim colligere.

Quæstiones. XIII. Ex dictis responsio prompta ad sequentia.

1°. An non licet rubedini cutis adhibere adstringentia?

2°. Quamdiu applicanda parti ab erysipelate tentatæ?

3°. An hæmoptöe in juvene, & mensium profluvium in femina debili iisdem curanda?

4°. An

4°. An tumoribus lymphaticis tuto adhibentur?
5°. Qua virtute Alcohol adſtringit?
6°. An Alcohol interne datum ſiſtit adſtrictione ſua ſanguinem fluentem?
7°. Quomodo adſtringentia quædam promovent menſes?
8°. An hydropicis conveniunt, ad conſtringenda ſolida?
9°. Cur curant quandoque intermittentem febrem?
10°. An nunquam ſcirrho applicanda?
11°. Cur cancris, qui ſævitiâ gliſcunt, adhibenda?
12°. Quomodo anodyna quandoque fiunt?
13°. Quosnam humores diſcutiunt?
14°. Cur proſunt eryſipelati, nocent inflammationi?
15°. Cur aliis miſta ſæpe abſtergentia fiunt?
16°. Cur morbis oculorum, oris, faucium frequentius adhibentur?
17°. Cur cicatrizantia & dermatica?
18°. Quomodo carnem luxurioſam, & polypum narium minuunt?
19°. An ſtimulantia, quæ augent motum fibrarum, adſtringentia dicenda.

TRACTATUS QUINQUAGESIMUS OCTAVUS.

DE ROBORANTIBUS.

I.

Quæ vero medicamenta priorem conſtrictionem (T. LVII.) augent, ſimulque faciunt motum vitalem majori potentia agere, *Roborantia*, *Confortantia*, *Confortativa*, *Firmantia*, *Confirmativa*, Græcis κραταιοτικὰ, κρατυντικὰ, & βεϐαιοτικὰ, dicuntur. *Definitio.*

II. Horum ergo medicamentorum actio eſt duplex: 1o vi ad- *Actio duplex.*

adſtringente urgere ſolida ; 2°. vi irritante agitare , ut ſe fre-quentius & validius moveant.

Uſus in generalibus morbis.

III. Quare iis morbis adhibentur, in quibus hæc duo ſimul ſunt agenda : ut in laxitate, inertia, flacciditate, debilitate, *humiditate*, mobilitate, & minori motu, aut *languidiori ſolidorum :* humorum viſciditate, *acrimonia acida*, cacochymia, cruditate, craſſitudine frigida, ſpontanea corruptione catarrhoſa, levitate, tenuitate, & defectu.

In ſpecialibus.

IV. Atque in iſtis, qui ab his generalibus dependent, ut in hydrope, *œdemate*, angina aquoſa, *pareſi*, beriberi, paralyſis & apoplexiæ quadam ſpecie, poſt aquæ & ſpirituoſorum abuſum debilitatis, dolore ex acri crudo humore, *flatibus*, *ictero* ex bile viſcida, cachexia, pallore, *chloroſi*, *inappetentia*, & alimentorum difficiliori coctione ex ventriculi viſciditate & laxitate; appetitu canino, pica, malacia, cardialgia ab acri crudo ventriculum vellicante ; cholera, *diarrhœa*, lienteria, dyſenteria, teneſmo, expulſo acri ſi adfuerit, & hypercatharſi ; vomitu, nauſea, ſingultu : *in fine multorum morborum*, qui debilitatem reliquerunt, vel morbum novum generarunt, ut in *rachitide* infantum, debilitate chronica ſenum, ſputatione ſeu aphthis ſalivoſis, animi frequentiori deliquio, *ſtoliditate*, motibus convulſivis, chorea Sancti Viti, palpitatione, *epilepſia*, hyſterica & hypochondriaca affectione, colica convulſiva, *febre chronica*, horrore, incubo, phthiſi nervoſa, *ſcorbuto*, *ſpirituum defectu*, torpore, tremore : atque in *copioſiori evacuatione* urinæ, ſalivæ, lactis, ſudoris, menſium, ob laxata vaſa & tenuitatem humorum ; in gonorrhœa, leucorrhœa & ſimilibus: in morbis glandularum, nervorum, aurium, oculorum, oris, pudendorum; demum in capillorum defluvio, *hernia* & procidentia, efficacia ſunt, atque in *prohibita perſpiratione* excellunt, ſi fiat ex defectu propulſionis.

Quæſtiones.

V. Ex his cognoſcimus.

1°. Quæ differentia inter roborans, & adſtringens, & ſtimulans ?

2°. Cur quædam roborantia coctione fiunt adſtringentia ; exemplo ſit Cinamomum ?

3°. An

3°. An ſtimulantia mera ſunt roborantia?
4°. Quomodo reſerant obſtructiones?
5°. Cur morbi oculorum, oris & pudendorum præ ceteris roborantibus curantur?
6°. Cur roborantia inter multorum morborum prophylactica numerantur?
7°. Cur præſtantiora in menſium profluvio quam hæmoptöe?
8°. Quomodo menſes ſuppreſſos ducunt, & profluentes ſiſtunt?
9°. Cur a leniſſimis incipiendum & minima doſi ſimul?
10°. Cur roborantia ſunt diſcutientia?
11°. Quomodo corporis calorem augent?

TRACTATUS QUINQUAGESIMUS NONUS.

DE LAXANTIBUS.

I.

Quæ medicamenta, applicataque vel uſu interno, faciunt partes firmas ita mobiles, ut ab eadem cauſa tendente facilius elongentur, quam in ſanitate, vel antequam adhibebatur medicamentum, *Laxantia* vocant Medici, Græcis χαλαςικά. *Definitio.*

II. Examinando laxitatis (T. VI. 2.). cauſas, facile invenimus, quænam medicamenta Laxantia ſunt; debent enim talem quoque inducere ſtatum, qui ab iſtis cauſis producitur. *Qualia ſint.*

III. Talia ſunt medicamenta, 1°. quæ augent quantitatem liquoris inter partes ſolidas, quibus efficitur, ut partes ſolidæ magis diſtent, ſpatiola ampliora & capaciora fiant, atque guttulæ reddantur majores; quibus efficitur minor cohærentia. Talia ſunt aquoſa præprimis tepida, ſub forma fotus, cataplaſmatis, *Liquoris aucta quantitas per aquoſa.*

balnei, ſemicupii, clyſmatis, potus, vaporis &c. hæc, quamdiu adſunt, & laxant, & debilitant ſolida; ſed quia volatilia ſunt, nimis cito evaneſcunt, quando poſt ſe majorem relinquunt rigiditatem: *Humectantia* hæc vocari poſſunt.

Oleoſa. IV. Sin vero id, quod ingreditur ſpatiola, aliquam tenacitatem poſſideat, & non facile iterum avolet, quemadmodum *oleoſa, mollia, pinguia*, laxant quidem, ſed non facile admittunt integram ſolutionem: id autem incommodi habent, quod in loco calido acria facta, ſæpe ſuo ſtimulo poſtea plus valeant irritando, quam ex ſua lubricitate laxent: horum operatio *Illinientibus* clarior.

Glutinoſa. V. Si accedens humor mucoſus, tenax & glutinoſus ſit, ut extracta mucilaginoſa ex plantis, quæ mucagine abundant: farinoſa non fermentata cum aqua cocta: decocta glutinoſa ex partibus animalium: in principio laxant, ſed expulſo aquoſo, partes ita nectunt, ut deinceps vix ſolvi aut flecti poſſint.

Minuentia compactum. VI. Poſſumus quoque ad hoc genus referre cauſas, quæ majorem liquoris quantitatem admittunt inter partes, minuendo compactum ſolidarum partium ad ſe invicem: qualia 1°. ſunt quæ minuunt ſolidorum actionem, ut corporis quies, otium, ſomnus longior, animi pathemata, & cuncta, quæ minuunt motum (T. XXI. 2.) ut narcotica, refrigerantia; 2°. quæ minuunt preſſionem, ut omnes evacuationes ſanguinis & reliquorum humorum.

Calor major uſque ad coagulationis gradum. VII. Ad 2 claſſem pertinet *calor* ad coagulationis gradum uſque; ille enim diſponit omnes humores noſtri corporis in ſummam tenuitatem & non auget ſimul compingentem cauſam; dum vero calefacientia, quæ per auctam vim vitæ excitant majorem calorem, compingendo humores magis denſant, quam acquiſito calore liqueſcunt.

Minuentia cohæſionem. VIII. Tandem 3°. quæ cohærentiam liquidorum & ſolidorum, atque eorum inter ſe minuunt, quaſi demerent attractionem inter partes naturalem, ut omnia *ſaponacea*, præprimis ſi ſtimulo carent, & quæ frigoris ſenſum inducunt; quales ſunt ſucci fructuum horæorum, & multorum olerum: hæc ſolida laxant & reſolvunt humores.

Uſus in IX. Hæc omnia, quamvis laxent, non habent eandem in cu-

curandis morbis virtutem, ut patet, si quis cuncta seorsim examinet, quare vix aliquid generale proferre licet, præprimis si multa horum simul adhibeantur. *omnibus differt.*

X. Ut autem constet, qualis horum usus sit primarius, quidam percurrendi sunt morbi, secundum quos reliqui sunt tractandi, nam omnes recitare nimis longum foret. *Usus generalis in morbis.*

1° In nephritide ex renum calculo, aquosa, mucilaginosa & oleosa: si vero fiat ex renum inflammatione, V. S. aquosa, saponacea, acescentia.

2°. In pleuritide & inflammatione, V. S. aquosa, mucilaginosa, quies.

3°. In majori sanguinis impetu, aquosa, saponacea, acescentia, anodyna.

4°. In rigiditate & siccitate, oleosa & humectantia.

5°. In combustione, humida, mucilaginosa, oleosa.

6°. In mensibus suppressis, vapores calidi & humidi.

XI. Ut prosunt morbis quibusdam, ita aliis obsunt, & eorum nimius usus multos inducit morbos (vide T. VI. 3 & 4.). *Abusus.*

XII. Ex dictis sequentia intelligi possunt.

1°. An laxitas non potest fieri in fibris ultimis, sed tantum in vasculis? *Quæstiones.*

2°. Cur primo laxat aqua, dein rigiditatem facit, si exhalaverit?

3°. An fibræ nondum vasculosæ non admittunt elongationem, sine integra solutione?

4°. Quomodo laxantia vires augent & minuunt?

5°. Cur illiniunt articulis, vi externa luxatis, pinguia & oleosa chirurgi?

6°. Cur corium post humectationem exsiccatum rigidius, quam si non fuisset humectatum?

7°. Cur cutis eorum, qui sæpe lavant, præprimis cum sapone, frequenter contrahit rhagades, & asperitudines?

8°. Cur cutis asperitudines, ariditas, & fissuræ, curantur pinguibus?

9°. Cur otiosis solida laxiora?

10°. Cur quies & somnus tantum juvant in acutis & inflammatoriis?

11°. Cur actu calida laxant, potentia vero minus, imo sæpe roborare videntur?

12°. Cur venæ sectio, purgans, sudoriferum, diureticum, laxat?

13°. Cur esus fructuum horæorum laxat & refrigerat?

14°. Cur aquæ calidæ vel tepidæ potus magis laxat, quam frigidæ?

15°. Quare nephritis & urinæ suppressio quandoque melius curatur V. S. & purgante refrigerante, quam optimis lithontripticis?

16°. Cur pars inflammata fomentis humectata non exponenda aëri nudo?

17°. Quam speciem mensium emansionis curant laxantia humida?

18°. Cur laxantia calide applicata refrigerare videntur?

19°. Cur laxantia oleosa combustis anodyna sunt?

20°. Cur clysmata laxantia sæpe curant colicam passionem?

21°. Quomodo resolvunt tumorem inflammatorium?

22°. Quosnam tumores discutiunt?

23°. Cur dolores hysterici leniuntur, sed non curantur, laxantibus?

TRACTATUS SEXAGESIMUS.

DE INDURANTIBUS.

I.

Definitio. QUod medicamentum applicatum, vel exhibitum, facit partes nostri corporis tenacius inter se cohærere, quam ut digito prementi tam facile cedant, quam solebant ante ejus usum, *Indurans*, σκληρυντικὸν vocatur.

Duritiei causa. II. Durior fit pars solida ad attactum: 1°. validiore tensione;

ne; 2°. ablatione humidi inter partes elementares; 3°. compactu partium arctiori ad se invicem; 4°. majori glutinis tenacitate; 5°. auctâ vi attractrice, tam in glutine nectente, quam partibus solidis elementaribus; 6°. compactu & inspissatione humorum ab his solidis contentorum; 7°. infarctione valida vasorum; 8°. frigore glaciali & majori calore.

III. Hæc omnia, vel multa horum, quæ faciunt, *Indurantia* dicuntur: quare huc pertinent *Exsiccantia*, *Compingentia*, *Incrassantia*, *Adstringentia*, *Austera*, *Absorbentia*, *Stimulantia*, *Frigus glaciale*. *Quæ indurant.*

IV. Horum usus excellit in scirrhosis tumoribus, si cancrum veremur, in partibus tenerioribus, si ruptio immineat, vel attritum sustentare debeant. *Usus.*

V. Quoniam hæc, partibus carnosis & membranosis applicata, eas in callum convertunt, eadem mutato nomine, *Callum generantia*, τυλωτικὰ, πωρωτικὰ, & ἐντυλωτικὰ dicuntur. *Callum generans.*

VI. Chirurgi autem per callum intelligunt concretionem ossium, qua ossa fracta conferruminantur, vel iterum concrescunt, qualia tunc medicamenta ὀστεοκολλὰ vel ὀστεογενικὰ dicuntur, & quia hæc fracturis ossium adhibentur, καταγματικὰ dicta sunt.

VII. Ad hoc obtinendum requiritur, ut rite disposita sint ossa fracta, quieta serventur in eodem situ, modice prematur callus ne luxuriet, & curentur morbi calli generationem impedientes, tunc ipsa vis vitæ ex fracto osse emittet humorem glutinosum, sensim in ossis duritiem inspissandum, quo ossa firmiter coalescunt. *Cautelæ in his.*

VIII. Ex his patent. *Quæstiones.*

1°. Cur cicatrices recentes spiritu vini abluendæ?

2°. Cur pulveres siccos inspergunt chirurgi ulceribus dysepuloticis & carni luxuriosæ?

3°. Cur cicatrizantia ex adstringentibus & exsiccantibus petuntur?

4°. Cur a morsu muscarum tubercula sæpe dura?

5°. Cur adstringentia sicca absolvunt curam palliativam scirrhi vetusti?

6°. An vera callum generantia inveniuntur medicamenta?

7°. Cur alcalia magis quam acida extolluntur in calli generatione?

TRACTATUS SEXAGESIMUS PRIMUS.

DE EMOLLIENTIBUS.

I.

Definitio. QUod facit partes facilius cedere causæ prementi, seu minus resistere mutationi situs, *Emolliens*, μαλακτικὸν seu μαλθακτικὸν vocatur.

Ex variis constant. II. Hæc mollitudo acquiritur; 1°. minuendo vim tendentem evacuatione vasorum impletorum: 2°. humidi copiam suppeditando; 3°. minuendo impetum; 4°. diluendo crassos intus contentos humores; 5°. resolvendo concreta; 6°. laxando solida; 7°. tepore; 8°. quiete; 9°. ablatione virium attractricium inter partes.

Usus generalis. III. Horum multo frequentior quam indurantium est usus: in solidis enim minuunt rigiditatem, elasticitatem nimiam, contractionem majorem, motum validiorem; concreta fluida, & densa alvi excrementa, reddunt meabilia, & mollitie sua temperant humorum acrimoniam; defendunt latera ad duriorum & acrium transitum.

Specialis. IV. Inde ad sedandam inflammationem, in peripneumonia, pleuritide, phygethlo, furunculo, epinuctide, angina, anthrace, ophthalmia, termintho, rheumatismo externe & interne adhibentur: inde etiam in tussi, dysuria, stranguria, singultu, alvi fluxu, dysenteria, dyspnœa, cantharidum abusu, convulsione ex acri irritante, nephritide a calculo pungente, magnum solamen adferre solent: atque anchylosi ex induratis & constrictis ligamentis, excoriationi; escharæ; hæmorrhoidibus dolenti-

tibus; inteſtinis prolapſis refrigeratis; herniis, procidentiis, quæ difficulter intromitti poſſunt; rhagadibus & ſimilibus multa præſtant: partes contuſas, combuſtas, gelu obſtructas ad citiorem curationem deducunt.

V. Horum autem uſus damnandus in ſolidorum laxitate, & motu minori, viſciditate humorum, poſt herniarum & procidentiæ reſtitutionem, in ſcirrho veteri. *Abuſus.*

VI. Deducuntur ex his. *Quæſtiones.*

1°. Cur multa reſolventia dicuntur emollientia?

2°. Cur lenia purgantia alvum mollire dicuntur?

3°. Cur emollientia quandoque leniunt dolores?

4°. Quomodo reſerare valent obſtructa?

5°. Cur maturationem & ruptionem abſceſſus promovent?

6. Cur quidam colicus dolor ab hauſtu olei lini miteſcit?

7°. Quomodo promovent calculi excretionem & mitigant dolorem in nephriticis?

TRACTATUS SEXAGESIMUS SECUNDUS.

DE HUMECTANTIBUS.

I.

QUæ majorem humidi copiam faciunt admiſceri inter partes elementares, ſolida noſtra componentes, *Humectantia*, *Humidantia*, *Madeficientia* & *Madefactibilia*, Græcis ὑγραντικὰ appellantur: eadem hæc liquoribus miſta ad diluentia potius revocanda ſunt. *Definitio.*

II. Hoc præſtant: 1°. quæ ingerendo, vel applicando, majorem copiam liquoris aquoſi ſuppeditant, ſub quavis forma; ſed quia aqua mera volatilis eſt, brevique tempore ſiccam & aridam relinqueret partem, inde magis humectant aquoſa mucilaginoſis & farinoſis miſta, retinentibus aquoſa: hæc autem ſe promptius *Ex humidi adminiſtr.*

ptius insinuant, tepida si adhibeantur, vel saponaceis acescentibus atque nitrosis adjuventur.

Ex prohibita humidi evacuatione. III. Et quoniam in nobis 2°. perpetua debet esse humidi exhalatio, ejus itaque evacuatio minuta vel prohibita humectat, etiamsi applicatum nihil humidi suppeditet.

Minori compactu. IV. In nobis quoque 3°. observamus densatos humores minori motu vitali liquescere; & solida minus mota & minus tensa, plus humidi inter suas partes admittere; atque ita sine aucta liquoris copia humectatur corpus.

Resolutione. V. Tandem 4°. humores densi in liquamen conversi, sive hoc fiat a medicamento epoto, sive ex morbi quadam causa, humidum faciunt corpus, sæpe cum diminuta copia liquoris.

Effectus. VI. Humectantia laxant solida, inertia faciunt & flaccida, tensionem minuunt, temperant nimium motum, & calorem, medentur siccitati, lentorem solvunt.

Usus. VII. Quare in rhagadibus, combustis, contusis, crispatione solidorum, asperitudine, inflammatione, furunculo, anthrace, phygethlo, eschara, pleuritide, peripneumonia, phrenitide, rheumatismo, principio febrium, tussi inani ex asperæ arteriæ siccitate, mensibus obstructis in viraginibus, aphthis, abscessu, fæcibus alvinis induratis, atrophia juvenum, hæmorrhoidibus dolentibus, multisque aliis morbis summa remedia.

Abusus. VIII. Eorum autem frequentior usus, & in morbis oppositis, magna damna attulit, ut rachitidem, oedemata, leucophlegmatiam, hydropem, cachexiam, chlorosin, debilitatem virium, & plura talia.

Corollaria. IX. Ex his facile deducuntur.

1°. Cur purgantia educendo humidum tamen humectant?

2°. Cur corpora sicca æstuantia a venæ sectione refrigerantur, & sæpe sudoribus diffluunt?

3°. Cur corpora quiescentia humidiora quam exercitata?

4°. Cur aqua tepida pota magis humectat, quam frigida?

5°. Cur fructus horæi magis humectant, quam mera aquosa?

6°. Quomodo oleosa & pinguia mollia inuncta humectant, quæ nihil humidi in se habent?

7°. Cur bonum signum, si cataplasma parti inflammatæ appli-

plicatum, diu humidum manet: protinus vero exſiccatum, augmentum morbi indicat?

8°. Quomodo opiata humectant?

9°. Quare in pleuritide ſicca cum tuſſi humectandum?

10°. Quodnam genus tympanitidis, convulſionis, vertiginis, dolorisque capitis curatur humectantibus?

11°. Cur paralyſis ex colica pictonum humectantibus curatur?

12°. Cur aquæ vapor, ore vel naribus hauſtus, tantum juvat in catarrho, tuſſi, peripneumonia?

13°. Cur humida veſtimenta multorum morborum cauſa?

14°. Quando prohibent, vel augent inſenſibilem perſpirationem?

TRACTATUS SEXAGESIMUS TERTIUS.

DE SICCANTIBUS.

I.

Humidum ſuperfluum partibus ſolidis adhærens, vel in cavitatulis, vaſculisque ſtagnans, aut contentum, auferens, *Siccans*, *Deſiccans*, *Exſiccans*, *Deſiccativum* & *Arefaciens*, Græci ξηραντικὸν, ἐπιξηραντικὸν vocant. *Definitio.*

II. Hoc, quia veteres frequentiſſime per arenam calidam & ſiccam peragebant, *Arenatio* vel *Saburratio* ſeu ψαμμισμὸς huc referri debet. *Arenatio.*

III. Ad humores quoque Siccantia referri poſſunt, qui conſtant tenuioribus & craſſioribus partibus, quatenus tenue auferendo, craſſiores partes conjungendo, humores cum vaſis ſuis continentibus in unum firmum corpus convertunt. *In humoribus.*

IV. Acquiritur hoc, 1°. *Abſorbentibus ſiccis* applicatis, ut eſt linteum ſiccum, ſal decrepitatum ſicciſſimum, furfures, milium, *1°. Abſorbentibus.*

 fa-

farinosa ſicca, arena, pulveres, & integræ herbæ aromaticæ ſiccatæ, aër ſiccus calidus.

2°. Expellentibus. V. Expellendo 2°. per majorem motum humorem tenuem; ut ſunt diaphoretica, ſudorifera, purgantia, diuretica, calefacientia, diſcutientia, roborantia, frictiones cum aſperis, ſiccis, motum circulatorium excitantia.

3°. Detractione humidi. VI. Denique 3°. ſuppeditando parciorem humidi copiam; qui tunc modus *victus exſiccans* vocatur.

Uſus. VII. Uſu ſiccantium accurtantur ſolida, & robuſtiora fiunt; aufertur abundans humor; reſtituitur æquilibrium; naturalem calorem revocant; acrimoniam tenuem volatilem abripiunt; putredinis progreſſum inhibent; perſpirationem inſenſibilem augent; humores verſus cutem alliciunt; carnem luxurioſam comprimunt; humores viſcidos, ob inertia vaſa ſtagnantes, movent, diſcutiunt; medentur ulceribus rheumaticis & fiſtuloſis; ulceraque citius ad cicatricem perducunt: in angina aquoſa, bronchocele, hydrocele, hydrocephalo, tumoribuſque reliquis humidis & frigidis præcipua ſunt: herniam & procidentiam reſtitutam firmant.

Abuſus. VIII. Humores autem effuſos, coagulatos, condenſatos, magis inſpiſſant; contuſa, inflammata in ſcirrhum convertunt; tandem ſolida in callum commutant & rigida faciunt: partibus internis nocent, ut vulneribus, ulceribus, partibus prolapſis: inde natura partem apertam cruſta tegit, ſub qua ad conſolidationem conducit vulnus.

Corollaria. IX. Inde patent.

1°. Cur nocent ambuſtis & contuſis?
2°. Quomodo abſtergunt ulcera & fiſtulas?
3°. Quare utilia eryſipelatoſis?
4°. Quomodo & quæ evacuantia exſiccant & humectant?
5°. Cur hydropicis victus exſiccans præcipua pars curationis?
6°. Cur rachiticis ſemper ſicca veſtimenta induenda?
7°. Cur videntur frigefacta calefacere?
8°. Quæ ſpecies luxationis ſiccantibus curanda?
9°. Cur externa ſiccantia compeſcunt alvi fluxum?

TRA-

TRACTATUS SEXAGESIMUS QUARTUS.

DE CORRODENTIBUS.

I.

Partes firmæ nostri corporis, quodam nixu & ope glutinis cohærentes, si actione applicati medicamenti vel veneni separantur, quædam fit species solutæ unitatis: quæ, etiamsi propria corporis actione, a medicamento excitata, fiat, applicatis tamen adscribitur; quorum operatio varia, dum destruunt cohæsionem, multa suggessit nomina. *Definitio.*

II. Nam si meram separationem videntur facere, horum actio minus tuto, cito & jucunde quam sectio, relinquit ulcus sordidum, & ante aperturam factam eschara solvenda est, ut dum aperitur abscessus ab applicato corrodente, *Rumpens*, & chirurgis *Ruptorium*; quibusdam *Erodens* & *Peredens*; Græcis διαβρωτικὸν & διαιρετικὸν: quo quoque referri potest *Divellens*, ἐκτιλλωτικὸν. *Ruptorium.*

III. Horum actio, quia in corpore mortuo non observatur, magis quærenda in motu vitali superstite, quam in propria medicamenti energia: videntur quædam horum laxare solida tantum, ut imparia fiant sustentare tensionem, & motum naturalem: quædam vero majorem motum & tensionem facere, quam ferre valet cohærentia fibrarum. *Actio in motu vitali quærenda.*

IV. Si vero præter separationem a medicamento factam quædam pars solida ablata videatur, & consumpta, *Exedens*, *Comedens*, *Exesivum*, *Depascens*, ἀναβρωτικὸν, ἐσθιομενὸν & καθαιρετικὸν vocant: & quia hæc male inductam cicatricem auferunt, *Cicatricem delentia* dicuntur. *Exedens.*

V. Hæc prioribus validiora esse debent, dum non solum rumpi faciunt partes, sed & totam cohærentiam ita destruunt, ut par- *Effectus.*

partes firmæ in liquamen convertantur; quare hæc carni luxuriosæ, ulceribus cancrosis, sordidis, fistulis callosis, paraphymosi, sarcomati, morsui venenato, malo mortuo, verrucis, acrochordoni, condylomati, mariscæ, callo, elephantiæ, polypo, aliisque morbis cutaneis adhibentur, ut tota auferatur massa.

Corrodens. VI. Sed medicamentum in lacinias veluti disrumpens solida, quasi morsu dentium inæqualiter fuissent separata, *Corrodens*, *Corrosivum* & ἀμυκτικὸν vocant; vel & cum prioribus confundunt, ob similitudinem summam.

Effectus. VII. Videntur hæc paulo mitius agere, quam exedentia (4.), quia solida ab his minus liquescunt; quare in prioribus morbis (5.) si mitius agere volumus, hæc eligenda sunt; tum etiam in morbis, qui non exigunt validissima, ut in cerio, scabie, porrigine, vitiligine, maculis, gutta rosacea, hydrocele.

Escharoticon. VIII. Quæ autem ex laceratis solidis, confusis & concretis liquoribus, crustam relinquunt mortuam, vivis adhuc adhærentem, ἐσχαρωτικὰ vocant, qualia fere omnia præcedentia.

Effectus. IX. Hæc quia circulationem in crusta genita sistunt, transitumque ex ea ad partes sanas viventesque intercipiunt, præstantissima sunt, si maligni humoris metaptosin veremur; ut in ulceribus phagedænis, cancrosis, sphacelo prorepente, morsu rabidorum, hæmorrhagiis, si aliter sisti nequeant; vel si magna apertura sit facienda in partibus flaccidis, ut in scroto hydrocele laborantis.

Curatio escharæ. X. Post factam crustam, tentanda est ejus separatio, ut dictum est (T. XLVIII. 10.); nisi hæmorrhagiæ metus ejus solutionem prohibeat.

Urens. XI. Tandem multa ex his simul excitant igneum ardorem, ac si verus ignis admotus fuisset, quæ inde *Urentia*, *Ignis potentialis*, καυτήριον, καυστικὸν seu πυρωτικὸν vocantur. *Cauterium* vero *actuale* ad Instrumenta chirurgica refertur. Quæ applicata similem ardorem excitant, sine partis destructione, vel cum sola *vesicularum* elevatione & *rubedine* partis, ad *Stimulantia* potius reducere volui.

Effectus. XII. Quoniam ignis ipse, corpori applicatus, a mente nostra non

non percipitur, ſed id mutatum in noſtro corpore ab igne, inde ſi ſimilis mutatio ab his medicamentis ad thermometrum etiam frigidis in nobis producitur, mens noſtra judicat, partem affectam igne vero comburi. Horum actio itaque ex cauſa naturali in nobis calorem excitante explicanda, quæ ab irritante hoc medicamento major fit & validius agens: quædam quoque ex his liquoribus miſta incaleſcunt.

XIII. In hac quoque claſſe reperiuntur, quæ ſua maligna indole ſimilem inducunt corruptelam, ac ſi revera pars putredine periiſſet, inde σηπτικὰ vel σηποποιὰ dicta, a quibus potius abſtinendum, ne reliquos quoque humores inficiant (T. XXXVII. 8.). *Putrefaciens.*

XIV. In his omnibus obſervandum. *Generalia obſervanda.*

1°. Venenata eſſe, ſi ergo miſcentur humoribus circulantibus, ſæpe interficere.

2°. Actionem corrodentium determinandam emplaſtris tenacibus, ne diffluant, & aliena loca aggrediantur.

3°. Validiſſima eſſe ſtimulantia, doloreſque ſummos excitare.

4°. Variis in locis pro natura partis differre eorum operationes.

5°. Partes acutiſſimo ſenſu præditas, ut oculi, aures, mitiſſima ex iis poſcere.

6°. Apoplecticis, paralyticis, & viſcidis, magis ſtimulandi, quam corrodendi ſpe applicari.

7°. In combuſtis, contuſis, Eſchara, ulceribus ſordidis, depurantia eſſe efficaciſſima.

XV. Ex his patent. *Corollaria.*

1°. Quomodo laxantia juvant abſceſſus diſruptionem?

2°. Cur quædam actu frigida nobis calidiſſima videntur?

3°. Cur fere omnia corrodentia, ante deſtructionem, ſummum ardorem excitare ſolent?

4°. Cur cauſtica quandoque leniunt dolores arthriticos?

5°. Cur ſæpe dira ſymptomata ab applicatis corrodentibus?

6°. Cur quædam ulcera ſordida non niſi cauſticis depurantur?

TRACTATUS SEXAGESIMUS QUINTUS.

DE CONSOLIDANTIBUS.

I.

Consolidans. QUæ medicamenta, ut & auxilia chirurgica, partes ſolidas, vi quadam ſeparatas vel ruptas, ita iterum jungunt, ut coaleſcant vel ferruminentur, *Conſolidantia*, *Conſolidativa* & *Conſolidatura* vocantur.

Glutinans. II. Hic coalitus quia frequentiſſime fit interveniente glutine, vel quia putarunt ſine eo concreſcere non poſſe partes, *Glutinans*, *Glutinatorium*, *Conglutinans*, *Adglutinans*, Græcis κολλητικὸν, παρακολλητικὸν & ἀνακόλλημα in eodem ſenſu adhibuere: quo etiam referri poſſunt Emplaſtra *tenacia adhæſiva*, quibus labia vulneris detinentur, ne dehiſcant, hic modus deligandi a Chirurgis *ſutura ſicca* vocatur: gluten hoc, quia caret motu vitali, etiamſi in principio validiſſimam cohæſionem faciat, ſenſim ſeparari debet; inde tale interpoſitum gluten remoratur conſolidationem.

Conſolidationis materia. III. In omnibus fibris vis quædam eſt ſe accurtans, qua ſeparatæ partes ſuſtentaculo privatæ ſenſim magis dehiſcunt: & nudæ partes in homine vivente ſe mutuo tangentes aliquamdiu ita coaleſcunt, ut deinceps ſine laceratione ſeparari nequeant.

Adductio. IV. Ad Conſolidationem itaque requiritur, ut hiſcentes partes eouſque adducantur, donec ſe mutuo modice tangant, (nam validior compreſſio ſuffocat motum in vaſis ſe mutuo tangentibus,) & retineantur quietæ in eodem ſitu: hoc præprimis arte chirurgica comparatur, per ſplenia, ligaturas, ſuturas, emplaſtra tenacia, artificioſe adhibita.

Depuratio. V. Si modo aliquid ſit interpoſitum, vel ſi latera tangentia ſint glabra, nondum coaleſcunt: requiritur itaque ad conſolida-

da-

dationem, auferantur ſordes, vel corpora aliena interpoſita; unde abſtergentia ſæpe ſumma habentur conſolidantia; imo corrodentia, ſi calloſa ora ulceris conſumenda ſint, vel glabra latera fiſtulæ & ſinus purulenti auferenda: quæ ſi ad loca pervenire nequeant, quandoque inſtrumentis fiſtulæ & ſinus aperienda, & denudanda ſunt.

VI. Tali modo ſi tractetur, ſponte ſua pars ad conſolidationem pervenit ſemper in homine ſano: verum multæ ſunt cauſæ, quæ hanc benignam remorantur curationem; & inde in locis læſis, quæ difficulter ad curationem perducuntur, varia debet eſſe medela. *Spontanea curatio.*

VII. Si enim tanta ſit in humoribus tenuitas, ut nimis facile perfluant, ex ſuis ſignis detegenda (T. XLIV.): ex conſolidantibus eligenda quæ incraſſant, qualia ſunt mucilaginoſa, glutinoſa cum leni adſtrictione. *In tenuitate humorum.*

VIII. Varia genera quoque acrimoniæ (T. XXXVIII. & T. XLV. 45 ad 69.) conſolidationem inhibent, quibus curatis, breviter ad ſanitatem perfectam pervenitur. *Acrimonia.*

IX. Frequentiſſime ex putredine, vel in toto corpore nata (T. XXXVII.), vel depoſita ad partem conſolidandam, vel ex humoribus, etiamſi fuerint boni, ſtagnando in parte corruptis, retardatur, vel omnino prohibetur conſolidatio: quare præter generalia interne data (T. XXXVII.), topica talia ſunt adhibenda, quæ vocantur *antiſeptica* & *balſamica*; quæque ſimul leni adſtrictione prædita ſunt. *Putredine.*

X. Vaſa ſuſtentaculo orbata, ab impetu interno, præprimis ſi ſimul laxiora ſint, nimis diſtenta, carnem luxurioſam; & tumores fungoſos producunt: quod inſcitiæ Chirurgorum ſæpe adſcribendum; qui mollia, pinguia, & humida ſine judicio omnibus vulneribus & ulceribus adhibent: hoc in caſu interne præſcribenda, quæ in *Laxitate* (T. VI.) propoſita ſunt: externe topica *adſtringentia* (T. LVI.) applicanda, primo modica, ſi non auſcultat malum, ad fortiora deveniendum; imo ad ea, quæ ſimul ſunt *Cathæretica*: interim pars leviter comprimenda. *Laxitate.*

XI. In uſu horum omnium attendendum, ne pars conſolidanda nimis diu aëri, præprimis frigido, exponatur, quum vaſa exſiccata, *Cautelæ.*

ta, vel humores in iis ex frigore concreti, curationi obſint.

Diæta. XII. Diæta generalis cauſæ appropriata eſſe debet, & quæ bonum chylum utcunque glutinoſum ſanguini communicat, quare ſæpe per *ſtomachica* plus efficere poſſumus ad conſolidationem, quam ullis aliis medicamentis. Evitanda ſalſa, acria, cruda, concoctu difficilia.

Vulneraria. XIII. Quoniam iiſdem his utimur in curatione vulnerum; hæc quoque *Vulneraria* ſeu τραυματικὰ vocantur.

Carnem generantia. XIV. Et quia citius iis portio carnis in vulnere, ulcere, & abſceſſu, amiſſa renaſcitur, *Carnem generantia*, *Incarnantia*, *Incarnativa*, σαρκωτικὰ dicta ſunt; vel & *Replentia*, ἀναπληρωτικὰ ſeu ἀναπληρωματικά.

Callum generantia. XV. Si vero id fiat in oſſibus fractis, καταγματικὸν, ὀϛεοκολλὸν vel ὀϛεογενικὸν vocatur (T. LX. 6 & 7.).

Cicatriſantia. XVI. His, quæ paulo magis exſiccant & adſtringunt, citius regeneratur cutis in ulcere vel vulnere aperto, inde δερματικὰ dicta; atque locus apertus promptius cicatrice obducitur, unde *Cicatrizantia*, ἐπȣλωτικὰ, κατȣλωτικά, ἐπιδερμικὰ & συνȣλωτικὰ vocata. Ulcus autem ex combuſtione magis laxantia exigit: & cicatrix facta ſpiritu vini vel liquore adſtringente abluenda, atque non nimis cito aëri nudo exponenda.

Corollaria. XVII. Ex Dictis patent.

1°. Cur non debemus citiſſime per adſtringentia vulnera & ulcera obducere cicatrice?

2°. Quamobrem in cicatricibus ſæpe perſentiunt tempeſtates futuras?

3°. Cur ſinus purulentus ſpleniis modice comprimendus, vel, ſi profundius hæreat, aperiendus?

4°. Cur portionem liquoris abſtergentis medicamenti injecti relinquunt Chirurgi in ſinu purulento?

5°. An generalia inveniuntur vulneraria?

6°. Cur pinguia & mollia ſæpe carnem luxurioſam generant?

7°. An aër ſua maligna indole ulceribus & vulneribus nocivus?

TRACTATUS SEXAGESIMUS SEXTUS.

DE OBVOLVENTIBUS.

I.

MEdicamenta tanta tenacitate donata, ut, acrimoniæ alicui mista, ita tegant eminentes partes lædentes, ne nostrum corpus afficere vel vellicare possint, *Obvolventia* dicuntur Medicis: in his quoque nihil acre adesse debet, ne stimulando magis moveant, quam obvolvendo tegant acre hærens in corpore. *Definitio.*

II. Ab his quia compescitur dolor & mitigatur vellicans causa, interponendo mollia inter partem sentientem & acre rodens, idem medicamentum vocatur *Demulcens* seu παρηγορικόν. *Demulcentia.*

III. Hæc obvolventia non solum defendunt partem, sed quoniam in nobis continuus motus fieri debet, qui retardatur asperitate, siccitate, & validiori continua constrictione a stimulo, per hæc medicamenta quia latera vasorum obducuntur, tollitur remora ex asperitate, humectantur sicca, & compescitur contractilitas ex stimulo nata, motus facilior redditur lubricando, quamobrem tunc *Lubricantia* dicuntur; uti mucilaginosa & oleosa in fæcibus alvinis induratis, & calculo hærente in viis urinæ, fiunt lubricantia. *Lubricantia.*

IV. Varia genera medicamentorum ad hunc titulum concurrunt, quæ regnum vegetabile & animale suppeditant, nam ex mineralibus pauca si ulla inveniuntur. Ex vegetabilibus sunt *Olea blanda* expressa ex seminibus oleosis; *gummi insipida* inodora; *herbæ molles mucilaginosæ*; *olera* fere omnia; ipsa *farinosa* in pultem redacta: hæc simplicia vel & maxime inter se mista applicari vel ingeri possunt; uti fomenta, linimenta, emplastra, cataplasmata, vapor; linctus, decocta, emulsiones, clysmata, injectiones. *Medicamenta ex vegetabilibus.*

Ex animalibus. V. Animalia duplex genus ſuppeditant, pinguia ſcilicet & gelatinoſa: ita ipſa *pinguedo*, adeps, axungia, medulla oſſium, butyrum inſulſum, cremor lactis, cera ab apibus collecta: *gelatinoſa*, ut decocta ſpiſſa carnis, oſſium, ligamentorum, membranarum, tendinum, corii, albumen ovi; *vitellus* autem ex animalibus, *ſaccharata* & *mellita* ex vegetabilibus, quia *ſaponacea ſunt*, haud recte ad hunc titulum referuntur, ſed oleum ovorum ſaponacitate privatum huc pertinet.

Uſus internus. VI. Hæc fere omnia, quoniam petuntur ex alimentis, *analeptica* ſunt: obtegendo quodvis acre impediunt veneni & vomitoriorum aſſumtorum efficaciam, & eorum eductionem facilitant; *dolorem ventriculi* ex acrimonia humorum in ventriculi vel inteſtinorum cavo hærentium mitigant; *dolorem colicum* ex aſperis & duris excrementis curant; latera nuda dolentia ad attactum tegunt, ita *facilitant deglutitionem* poſt tranſitum boli durioris, vel ex nimia tenuitate aut defectu mucilaginis naturalis faucium & œſophagi; ita quoque *laxant alvum* ſiccitate laterum inteſtinorum ſuppreſſam; medentur *ſtranguriæ* & *Dyſuriæ*, poſt calculi tranſitum; compeſcunt *mictum cruentum* ex cantharidum abuſu; *hæmorrhoidum dolores* leniunt, & *teneſmum* curant: compeſcunt *ſingultum*: imo ſi miſceantur humoribus acribus fluentibus ex ipſa parte, dolores *nephriticos* & *pleuriticos* mitigant, ſi ex lympha tenui acri oriantur; lubricando vias multas *evacuationes promovent*: motum adauctum, convulſionem, & calorem temperant, obvolvendo ſtimulantem cauſam, quare *refrigerare* quandoque videntur.

Externus. VII. Frequentiſſime ſub forma fomenti, cataplaſmatis, linimenti, clyſmatis, injectionis, gargariſmatis, adhibentur ad aſperitatem faucium & cutis, excoriata, Rhagades, roſiones ex ichore cancri vel ulceris mali moris vel fiſtulæ, ad teneſmum, indurata alvi excrementa, hæmorrhoides dolentes, difficilem partum ex ſiccitate viarum.

Damna. VIII. Non tamen judicandum, nihil damni provenire ex his; ſi enim humor acris ex partis ſubſtantia fluere debet, occludendo poros, acre ſtagnando fit acrius: ſi ex *vegetabilibus* ſumantur in corpore debili, quia brevi aceſcunt, mira tormina pariunt:

ſi

ſi ex *oleoſis* petuntur, vel ex partibus animalium, in morbis acutis, hæc majori calore, vel in rancorem, vel putredinem alcalinam convertuntur.

IX. Ex his reſponſio facilis. *Corollaria.*

1°. Cur injiciunt oleum lini vel raparum in colica ex fæcibus induratis?

2°. Cur oleum amygdalarum dulce mitigat dolorem nephriticum, & promovet calculi evacuationem?

3°. Cur ad nates unguentum illiniendum in intertrigine?

4°. Quibus curanda iſchuria & ſtranguria poſt calculi tranſitum?

5°. Cur dant cochlear unum olei infanti ventris torminibus laboranti?

6°. Cur hæc ſæpe anodyna?

7°. Quibus cutis brevi ab inunctione rubet & prurit?

8°. Cur eryſipelatoſi non ferunt pinguia?

9°. Cur poſt pinguium & juris nimis ſpiſſi eſum ſæpe ructus nidoroſus?

10°. An pinguia danda in morbis acutis?

11°. An recte dant ſaccharum, ſyrupum & mel, vel vitellum ovi ad obvolvendum, quia tenacia ſunt?

12°. Cur dolor ex acrimonia ſucci nervoſi ſolet exaſperari ab obvolventibus?

13°. Quæ nephritis & cardialgia & colica augetur ab obvolventibus? quæ miteſcit?

TRA-

TRACTATUS SEXAGESIMUS SEPTIMUS.

DE EVACUANTIBUS.

I.

Evacuationis necessitas. QUoniam homo vivens ita natus, ut propria actione vitali periret, si nova non ingereret; idque ingestum quoque corrumperetur; necesse erat ergo, ut tanta copia auferatur, quanta fuerit ingesta, nisi homo mole increscat vel minuatur.

Sæpe utile exit. II. Inde *naturales evacuationes* datæ sunt, quibus id inutile factum & superfluum educeretur; quandoque vero bona simul exeunt cum levamine, si abundant.

Et morbosus humor. III. Per easdem has quoque vias morborum materia, præprimis si sit in liquoribus, educitur, antequam perfecta recuperatur sanitas: rarissime enim liquor morbosus factus ita assimilari potest, ut sanam induat indolem.

Emunctoria. IV. Utitur natura emunctoriis ad hæc educenda: 1°. *consuetis*, alvo, renibus, cute ad evacuanda perspirabile: 2°. *minus consuetis*, naribus, ore ad evacuandum ventriculi contenta molesta, & quæ eo confluunt aliena ex pulmonibus & membrana pituitaria, oculis, auribus, pudendis: 3°. *inconsuetis* & veluti artificiosis, dum alicubi aperturam pandit effundentem liquorem, quæ non est in corpore sano.

Panchymagoga. V. Quæ medicamenta vero, vel naturalem horum humorum fluxum augent, vel minorem ad solitum redigunt, vel suppressum revocant, *Evacuantia*, *Exinanientia* & *Educentia* dicuntur, quæ Græcis παγχυμαγωγὰ vocari possunt, quamvis hæc soleant ad alvum ducentia reduci.

Evacuantium varia nomina. VI. Hæc iterum differunt, aliaque accipiunt nomina: 1°. ex humoribus, quos expellunt per idem emunctorium, uti μελαναγωγὰ,

γὰ, χολαγωγὰ, φλεγμαγωγὰ, ὑδραγωγὰ: 2°. per emunctoria varia, uti purgans, vomitorium, διουρητικὸν, sudoriferum &c. de quibus in humoribus particularibus infra est agendum.

VII. Ad evacuationem hæc requiruntur: 1°. humoris præsentia; 2°. aptitudo, ut possit per emunctorium naturale educi; 3°. liquor fluxilis; 4°. via aperta vasorum usque ad organum evacuans, & ipsius emunctorii; 5°. causa urgens a tergo. *Evacuationis requisita.*

VIII. Medicamenta igitur *Evacuantia* quædam horum, vel omnia simul, præstare debent.

IX. Quæ suppeditando copiam operantur, copiosiorem faciunt evacuationem, sed non minuunt quantitatem totius; imo quandoque augent, & magis dilutam relinquunt massam: hæc igitur adhibentur, si in humorum defectu, crassitudine, vel lentore, quædam evacuatio est molienda: eligi possunt ex diluentibus (T. LXXVIII.). *Addita copia.*

X. Sæpe accidit, ut abundet in nobis humor, viæque sint apertæ, minime tamen exeat, uti in hydropicis, & in largiori potione cum suppressa urina, experimur: dato vero medicamento, quod liquoris cumulum ad emunctorium determinat, vel potius ejus indolem ita invertit, ut jam possit per excretorium eliminari, protinus ingens copia effluit. *Mutata indole.*

XI. Duplex genus evacuantium in his, quæ fluxilem reddunt humorem, occurrit: primum, quod humores ad quamcunque evacuationem disponit, ut sunt fere omnia resolventia & attenuantia (T. LXXIX.); alterum, quod specialem alicujus humoris evacuationem auget; de quibus postea, ubi de humoribus specialibus acturi sumus: interim tamen multa ex his non carent resolutione totius massæ. *Resolvens generale vel speciale.*

XII. Qui ergo vitiosi in nobis humores semper idem aggrediuntur emunctorium, ut exeant, istis universalia hæc quidem medentur, sed in specialibus observandus naturæ ordo. *In quibus humoribus.*

XIII. Cum evacuatio est in liquoribus quoque loci mutatio, per determinata vasa, tanta igitur in liquoribus evacuandis requiritur partium suarum parvitas, ut ingredi possint orificia excretoriorum, quæ semper circulantibus vasis exiliora sunt; & tam parva inter se ipsas, & inter solida coërcentia, cohæsio, *Fluor conciliandus.*

quæ non ſuperat propellentem cauſam: quæ ergo ſolvunt concreta, vel deſtruunt tenacitatem, univerſalia ſunt evacuantia; quæ in humorum viſciditate, lentore, craſſitudine & glutinoſitate adhibentur, antequam evacuationem meditamur. Sed quia Reſolvens non omne concretum in fluorem redigit (vid. T. LXXIX.), ex iſtis eligendum tale, quod ſpeciali concretioni dicatum eſt.

Apertura. XIV. Ex eadem quoque ratione, ſi ex obſtructione circulantium ad organum ſecernens, vel emiſſariorum, ſubſiſtat evacuatio, medicamenta aperientia (T. LXXXII.) evacuantia fiunt: quæ iterum varia, ex obſtructionis cauſa multiplici, eſſe debent.

Moventia. XV. Sæpe etiam ſubſiſtit evacuatio, ſi debilior ſit impetus, quam requiritur ad aperienda vaſa contractilia, & ſuperandam cohæſionem partium, humorem ſecernendum componentium: inde in ſolidorum laxitate, inertia & debiliori motu, medicamenta calefacientia, motum augentia, & ipſius corporis motus, evacuationem promovent.

In majori copia. XVI. Dum exhibetur evacuans, videndum, an abundet humor in corpore: tunc enim revocatur calor, vires debilitatæ eriguntur, & ſymptomata reliqua, ex majori copia nata, evaneſcunt.

In mediocri. XVII. Si mediocris ſit in homine humorum bonorum quantitas, evacuans datum debilitat, deſtruendo æquilibrium: quare non expedit his propinare evacuantia, niſi pandere velimus viam ad medicamentorum ingreſſum; vel tempeſtas ea inſtat, in qua ferre non poſſumus ſolitam liquorum quantitatem. Morbi, qui ex dato evacuante tunc ſequi ſolent, ex humorum defectu (T. XXXII. 18.) intelliguntur.

In parciori. XVIII. Etiamſi multi omni in morbo præcipiant evacuandum eſſe, uti in mobilitate ſolidorum, debilitate chronica, febre intermittente diuturniore, paſſione hyſterica, ſcorbuto, hecticis, aliiſque morbis chronicis diuturnioribus, poſt evacuationes copioſiores, relictis, ut ſomniatos humores morboſos educant; quia vero ſolos malignos educere non poſſumus, intactis bonis, plus ſæpe damni ex humorum defectu exſpectandum; quam

quam emolumenti ex parva humoris mali eductione.

XIX. Imo vero, quamvis ducantur humores mali poſt eorum acervatam evacuationem, uti puris in empyemate, laticis in hydropicis, inopinata mors interim obrepit, & pœnam luunt præpoſteræ evacuationis. *In materia morbi.*

XX. Quæ autem regulæ ſpeciales in quavis evacuatione ſervandæ ſunt, ſuis locis exhibebuntur. *Speciales regulæ.*

XXI. Quia excretoria vaſa omnia anguſtiora ſunt, quam eſt magnitudo particularum in noſtris humoribus, ſi excipiantur inteſtina contenta ſua educentia; inde omnes evacuationes partem tenuiorem auferunt. Quod autem quandoque remanentem maſſam relinquant fluidiorem, id vel 1°. provenit ex virtute reſolvente medicamenti; vel 2°. minuta compingente cauſa; vel 3°. ex copioſiori liquoris ingeſtione. Quare non ſemper poſt factam evacuationem relinquitur humor craſſior. *Evacuans tenue.*

XXII. Ex dictis deducuntur ſequentia. *Corollaria.*

1°. An nullum ſpecificum evacuans?

2°. Cur mutato regimine, per unum evacuans, varias poſſumus producere evacuationes?

3°. Cur reſolventia, evacuantibus miſta, eorum augent efficaciam?

4°. Cur multa evacuantia, parciori doſi data, fiunt reſolventia?

5°. Cur ſcitu neceſſarium, per quodnam organum natura ſolet exterminare morboſum?

6°. Cur fotu ad lumbos ſæpe promovetur urinæ ſecretio?

7°. Cur frictiones tam utiles ad promovendam Diaphoreſin?

8°. Cur motus corporis, poſt largiorem aquæ potum, majorem urinæ ſecretionem excitat, quam ſi corpus quieſceret?

9°. Cur vectio in rheda, non conſuetis, majorem urinæ ſecretionem facit?

10°. Cur ab iiſdem medicamentis, in diverſis hominibus, evacuatio augetur & minuitur?

11°. Cur ab evacuantibus frequentioribus exhibitis, in podagricis & febre intermittente, ſæpe hydrops?

12°. Cur abstinendum ab evacuantibus, si per roborantia tentamus morbi chronici curationem?

13°. An in hecticis humorum malignitas evacuantibus depuranda?

14°. Cur evacuatione tenuioris, remanens massa sæpe relinquitur dilutior?

15°. Cur purgantia & vomitoria maxime, diuretica & sudorifera minus, debilitant, diaphoretica omnium minime?

TRACTATUS SEXAGESIMUS OCTAVUS.

DE ABSORBENTIBUS.

I.

Definitio. QUæ humidum aquosum vel ex aëre, vel alio corpore humido, evocant, & ita abliguriunt, ut a liquore recepto in suis spatiolis augeantur pondere, vix cum ullo voluminis augmento, *Absorbentia* seu ἀναπινοντὰ vocantur.

Absorbentia liquescentia. II. Duplex in his observatur genus; alterum quod ab accepto liquore liquescit, uti sunt *Sales* sicci, humidum avidissime imbibentes, donec saturati sunt, seu in fluorem redacti, quando hæc cessat actio. Horum ergo usus duntaxat externus, si istis absorbere est animus, & non relinquendi diutius, quam donec liquescere incipiant; postea enim, vel interne dati, resolventem & stimulantem exercent virtutem. Ne nimis cito liquescant hi sales sicci, quibusdam farinosis pulveribus siccis aspergantur.

Non liquescentia. III. Alterum vero genus a recepto liquore non liquescit, imo quædam ex his *Bibulis* indurescunt potius, ut multa ex vegetabilibus, alia autem cum accedente liquore in pultem convertuntur. *Terrestria* sicca humorem *Imbibentia*, *Saturantia* vocant: quæ cum simul acrimoniam acidam infringant, doloris frequentissimam causam, *Temperantia* & *Concentrantia* dicta sunt.

IV.

IV. Horum vero actio tandem cessat, minus in oppositam abeunt operationem quam priora. Externe applicata, humiditatem superfluam in se recipiendo, Exsiccantium (T. LXIII.) virtutem exercent; quare adhibentur manantibus ulceribus, & ut citius inducatur cicatrix; compescunt luxuriosam carnem, humorem tenuem, tam salinum quam biliosum absorbendo, ut in serpigine, erysipelate, igne sacro, humorem ichorosum fundente, pruritum & dolorem mitigant. Et quoniam ablato humido coërcetur putredo, tumoribus cancrosis vel scirrhosis, qui auferri nequeunt, & quorum transitum in cancrum veremur, ad curam palliativam adhibentur. Ab his vero abstinendum, si pars exsiccata damnum adferet. *Usus externus.*

V. Ore assumpta multo minus præstant quam prædicatur a multis, sentientibus omnem temperare acrimoniam, obcoecatis futili hypothesi, qua contendunt omnium fere morborum causam esse acidum, dum hoc solis ingestis debet originem, & raro ultra primas vias operatur: neque cogitant, pulveres terrestres oscula lacteorum ingredi non posse; absorptionemque cessare, quam primum saturati sunt, inde ad absorbendum minime valere, sed exstinguendo in primis viis acidum, ut ita intercipiant acidi productionem per reliquum corpus, præcipuam operationis partem absolvere. *Internus.*

VI. Inde in ventriculi intestinorumque morbis, cardialgia, acore ventriculi, colica passione, aliisque ventris torminibus, excrementis acidum spirantibus æruginosis, reliquisque morbis primarum viarum ab acido spontaneo natis, præstantissima sunt; hinc Harris morborum omnium in infantibus curationem in his posuit; cum tenella hæc ætas, non nisi acescentibus nutrita, frequentissime torminibus ventris, imo convulsionibus ab acido, primas vias vellicante, vexatur. Si autem admiscentur his sales lixiviosi, & tunc dentur parva copia simul, ne molestam excitent in ventriculo effervescentiam, multo certius curant: nam viscidum, quod fere semper huic acido admistum est, cum his absorbentibus in molem densam, vix solubilem compingitur, multas molestias in præcordiis excitantem. Si vero recens natorum convulsiones ex meconio retento & acriori facto nascantur, *In quibus morbis.*

 ab-

abſorbentia hæc plus damni quam juvaminis adferunt, quum meconium fuiſſet diluendum & educendum?

Operandi modus. VII. Abſorbentia hæc liquorem applicatum, tam in vacuo Torricelliano, quam in aëre aperto, & æque ſurſum & deorſum, quam ad latera ducendum, abliguriunt: imo quædam vi & ſibilo in ſe trahunt humidum: quare vis externa premens aëris vel ætheris perperam ſtatuitur hujus actionis cauſa, quæ ex amicitia ſumma, inter abſorbens & abſorbendum, erat deducenda.

Corollaria. VIII. Ex Præcedentibus clara ſunt.

1°. Cur lintea ſicca, pulveribus abſorbentibus aſperſa, applicant parti eryſipelate tentatæ?

2°. Cur veſtimenta ſicca juvant inſenſibilem perſpirationem?

3°. Cur aër ſiccus ſanitati conducit?

4°. Quomodo cucuphæ & epithemata ſicca medentur doloribus capitis?

5°. Cur admiſcent ſalem decrepitatum ſiccum epithematibus, quæ tumoribus hydropicis applicant?

6°. Cur partis inflammationem frequenter in ſcirrhum convertunt?

7°. Qua virtute Cancri lapillus educit alienum oculo illapſum?

8°. Cur pulveres teſtacei ſæpe curant convulſiones infantum?

TRACTATUS SEXAGESIMUS NONUS.

DE DISCUTIENTIBUS.

I.

Definitio. HUmor tenuis, vel craſſus, primo attenuatus, per cauſam pellentem inſenſibiliter, ſine vaſorum ſenſibili ſolutione; ſi

ſi evacuetur ex parte quadam corporis, Diſcuſſus dicitur, medicamentum hoc præſtans *Diſcutiens*, *Diſcuſſorium*, & quandoque *Digerens* vocatur. Etiamſi διαφορητικὸν idem denotet, Medici tamen intelligere frequentius ſolent medicamentum, quod perſpirationem inſenſibilem auget.

II. In diſcutientibus ergo requiritur primo, tanta in humoribus tenuitas, ut per minutiſſima vaſa duci poſſint; 2°. ut ſint ejus dein indolis, ut facile miſceantur inviſibiliter aëri, vel aliis humoribus noſtri corporis, cum quibus circumducuntur; 3°. motus in ſolidis validior, quam antea, dum congregatus humor fere ſtagnabat. *Requiſita.*

III. Cum diſcutitur tumor, duplicem exitum habere poteſt: 1°. perfectum, ſi ſtagnans humor educatur inſenſibiliter; 2°. ſi admiſceatur ita circulantibus humoribus, ut diſpareat in priori loco tumor, minus perfecta diſcuſſio habetur. *Exitus diſcuſſi humoris.*

IV. Quia vero per reſolventia talis conciliatur tenuitas, ut humor, antea ob craſſitudinem ſtagnans, jam vero libere permeet vaſa, inde multa reſolventia diſcutientia ſunt: ut in tumoribus frigidis, pituitoſis, viſcidis, oedemate, ſi ſimul calefaciendi vim poſſideant. Sed quæ humectando ſimul agunt, contuſionis tumorem diſcutiunt, de his amplius in Reſolventibus (Tr. LXXIX.). *Per reſolventia.*

V. Quæ vero medicamenta majorem motum in ſolidis excitant, uti ſtimulantia, calefacientia, maximam partem diſcutientium adimplent: uti in angina aquoſa, hydrocele, hydrocephalo, emphyſemate, aliiſque morbis ex ſolidorum inertia & laxitate natis. *Moventia.*

VI. Huc quoque referri poſſunt roborantia (Tr. LVIII.), ſi ob motus defectum, & laxitatem ſolidorum, collectus ſit humor: ut in rachitide, procidentia, prohibita perſpiratione in corpore debili. *Roborantia;*

VII. Sed ſi ſimul adſit humor tenuis, acer, calidus, bilioſus, ut in eryſipelatoſis tumoribus, adſtringentia (Tr. LVII.) diſcutientia fiunt. *Adſtringentia.*

VIII. Tandem multa ex abſorbentibus (Tr. LXVIII.) diſcutientia dicuntur, quia faciunt inſenſibiliter evaneſcere tumorem. *Abſorbenta.*

IX.

Effectus. IX. Quia ex vario genere medicamentorum petuntur discutientia, eundem omnia non præstant effectum, id autem commune habere debent, quod omnia magnitudinem partis minuant. Debemus quoque eligere ea, quæ duabus tribusve suis actionibus tumori proposito respondent.

Quæstiones. X. 1°. Quomodo discutientia capiti applicata sæpe capitis dolores curant, & an omnes?

2°. Quæ & quomodo curant soporem & quandoque convulsionem?

3°. An Tumor inflammatorius, erysipelatosus, scirrhosus, scrophulosus, oedematosus, iisdem discutientibus curandus?

4°. Cur actu calida & calefacientia juvant Discussionem?

TRACTATUS SEPTUAGESIMUS.

DE EVACUATIONEM SISTENTIBUS.

I.

Necessitas. IN homine, quia ad vitam sustentandam ingerenda sunt alimenta, & actione corporis multa fiunt inutilia, requiritur quoque proportionata inutilium evacuatio, ut maneat sanitas: si vero evacuati humoris copia sit major ex emunctoriis naturalibus, vel novis factis, medicina requiritur, quæ vel moderatur hanc evacuationem, ut ad justam copiam redeat, vel totam sistat, si requiritur: si vero proportionata sit evacuatio semper damnosa sunt.

In morbis duplex. II. Est ergo horum medicamentorum duplex: effectus 1°. in morbis minuere effluentis quantitatem, 2°. cohibere totum effluxum: hæc tantum prioribus sunt validiora, vel adhibentur evacuationibus facilius sistendis.

Varia eligenda. III. Quia vero multis ex causis copiosius effluunt humores; medicamenta evacuationem sistentia non semper sunt eadem: quan-

quandoque multa ſimul ex ſequentibus ſunt adhibenda, ut unitis viribus effectum ſortiantur.

IV. Ad faciliorem intellectum operationis horum medicamentorum, ſciendum eſt, liquores ſemper circumduci, premereque coërcentium vaſorum latera, ex quorum lateribus vaſa evacuantia oriuntur: quod vero omnis liquor non ſubeat excretoria, anguſtiis eorum, & magnitudini partium hunc liquorem componentium, atque inconvenientiæ utrorumque eſt adſcribendum. *Obſervatio neceſſaria.*

V. Inde curatio vel ad vaſa coërcentia, vel ad liquores transfluentes, vel ad utraque ſimul eſt dirigenda. *Diviſio operationis.*

VI. Vaſorum enim oſculis latioribus factis, vel ex quadam cauſa eorum lateribus ſolutis, ſolida imparia fiunt coërcendo continendos humores, qui inde effluunt. *Vitio vaſorum dilatatorum.*

VII. Laxiora itaque facta vaſa ab eodem liquoris impetu diſtenduntur, & tranſmittunt humores retinendos, qui tunc ſponte frigidi plerumque, quia motus defectu non ſervantur in naturali calore, effluunt humores ex emunctoriis laxis, flaccidis, pendulis, carne vel cute molli ſubfrigida ſuſtentatis. *Laxitate.*

VIII. Vel ſolida majori motu vitali inſtigata, cum determinatione ad emunctorium aliquod, ſæpe magnam derivant & expellunt humoris calidi quantitatem. *Motu aucto.*

IX. Liquorum quoque motus auctus dilatans vaſorum dilatabilium oſcula, & aucta velocitate transfluentis, & amplioribus factis emiſſariis, eodem tempore plus pellit è corpore, quam ſanis fieri debet. *Vitio humorum ex motu majori:*

X. Idem quoque fit, quando humoris particulæ minores factæ, ſeu tota maſſa tenuior eſt, quam ut vaſis ſuis ſolitis poſſit coërceri, ſed promptius intrat excretoria: tunc enim, niſi propulſio ſit debiliſſima, effluit humor; imo tanta ſæpe eſt tenuitas humorum, & tam parva in excretoriis conſtrictio, ut ſponte quaſi exſtillet. *Tenuitas.*

XI. Si abundet in corpore humor vaſa magis dilatans, eorum orificia diſtendens, copioſiorem quandoque facit evacuationem, quando motu ſolidorum propellitur: ſed ſuperans virtutem moventem non exit, ſed accumulatur in corpore. *Abundantia.*

Causarum congregatio. XII. Raro in nobis simplex ex his causa observatur, sed plerumque duæ vel plures simul operantur: quare medicamenta evacuationem sistentia vel supprimentia varia esse debent, quæ vel uni, vel pluribus causis simul medentur, ut ita certa obtineatur curatio.

In apertura. XIII. Nam si ex apertis vasis manat liquor, ut in Hæmorrhagia (T. XXXII.) dictum est, 1°. pressione supra aperturam ne effluat; 2°. pressione vasis adducentis liquorem in ea parte, unde venit liquor, ne fluere possit usque in vas apertum; 3°. *Tenacibus*, quæ adducunt; 4°. *Adstringentibus*, contractionem fibrarum vasis augentibus, ut fiat apertura minor, & vas laceratum abscondatur sub carne; 5°. *Obturantibus* & *emplasticis*, exitum inhibentibus vel obstipantibus; 6°. Liquorem *coagulantibus* & *incrassantibus*, ne tam facile effluere possit, quia concretus in vase conico humor effluere cohibetur, quo faciunt & nexus cum reliquo sanguine in adjunctis ramis contento, & concretio cum lateribus vasorum; 7°. motum in toto corpore minuentibus, evacuando vel refrigerando, & in parte ipsa applicatis frigidis & *refrigerantibus*, atque derivando aliunde.

In laxitate. XIV. Si vero ex laxitate fiat, medicamenta sunt eligenda, quæ non solum *adstringunt*, sed simul *roborant* & *calefaciunt*, ut motus vitalis restituatur, & liquores remanentes præparentur: si enim hoc in casu mera adstrictione retineantur, aggravabitur totum corpus, & maxime pars evacuans, atque homo anxius redditur.

In Motu aucto. XV. Dum motu majori extruditur liquor (8), quies inducenda *Hypnoticis Refrigerantibus*, ut & *frigidis* applicatis ad partem ipsam, & remotiores; quandoque sanguinis missione, vel interceptione in membro notabili, per ligaturas modice constrictas, alterne solvendas, impetus frenandus est.

In tenuitate. XVI. Si ob *Tenuitatem* (10.) copiosius effluit humor, 1°. is majori circulatione est inspissandus (T. XLIV. 5.); cave ne nimius fiat: vel 2°. causa solvens, ut in malignis, est exstinguenda, vel evacuanda: 3°. adhibenda, quæ *incrassare* dicuntur (T. LXXVII.).

In Abundantia. XVII. Si uberior copia effluxum fecerit (T. XI.), is non statim

tim ſupprimendus, ſed temperandus, ne acervatim effluens humor pejorem quam prior inducat morbum: ſi perfectam ſuppreſſionem acquiſivimus, videndum, num arte non ſit renovandus effluxus, vel per aliam ſuccenturiatam evacuationem ſubveniendum: maligni humoris effluxus potius temperandus, quam cohibendus, niſi paulatim, & emendato malo.

XVIII. In ſano autem homine, quia cohibent, quæ erant evacuanda, eorum collectio ex humoris retenti indole varios producit morbos, in parciore evacuatione proponendos: præterea quod ſupprimentia, vel obſtipantia, aliam quoque poſſideant energiam, quâ lædere poſſunt. *In Sano.*

XIX. Hæc medicamenta, applicatione, ſuppreſſis humoribus, operandi modo, varia accipiunt nomina. *Denominatio.*

XX. Quæ enim vi mechanica claudunt, vel coarctant vaſa, *Compreſſiva* ſeu *Reſtringentia* dicuntur: ſi vero auctam vim contractilem a medicamento accipiunt fibræ, qua clauditur vas, id medicamentum *adſtringens* vocatur (T. LVII.). *Compreſſiva.*

XXI. Quæ vero meatus exitum præcludunt infarciendo ejus cavum, *Obſtruentia* vel *obturantia* habentur: inter quæ præſtantiſſima habentur, ſi ſimul ſint *tenacia adhæſiva*, vel *Emplaſtica*, *coagulantia* & *incraſſantia*. *Obſtruens.*

XXII. Si his cohibeatur effluens ſanguis, ἔναιμον, ἴσχαιμον, vel αἱμοστατικὸν vocant Græci, de quibus actum eſt (T. XXXII.). *Bucellatio* autem eſt modus ſiſtendi ſanguinem, imponendo linamentum ſupra arteriam vel venam. Poſſunt his quoque addi, urinam, alvum, ſudorem, ſalivam ſupprimentia. Sed quoniam organorum illorum, & eorum humorum ſpecialis deſcriptio præcedere debet, in hoc titulo pertractari nequeunt. *Sanguinem fluentem ſiſtens.*

XXIII. Ex præcedentibus deducuntur facile. *Quæſtiones.*

1°. An non cum tardiore circulatione major fieri poteſt humorum evacuatio?

2°. Quid denotat humoris frigidi copioſior effluxus?

3°. Cur ſudor frigidus in acutis malum ſignum?

4°. An calidi humoris effluxus ſemper ex humorum acrimonia?

5°. Cur hectici tam copioſe ſudant?

 6°. Cur

6°. Cur in fine acutorum, cum multo ſudore, perit ſæpe æger?

7°. Cur acuto morbo preſſi, alvum adſtrictam habentes diu, plerumque ante mortem copioſe deponunt excrementa tenuia, ſplendentia & fœtida?

8°. An copioſior evacuatio in morbis ſemper denotat morbi materici eductionem?

9°. Cur non omnes evacuationes copioſiores eidem medicamento obtemperant: ſed quandoque oppoſito curantur?

10°. An diu aſſuetis tota evacuatio ſit ſupprimenda?

11°. An ulcus cacoëthes & rheumaticum vetuſtum, brevi, ſi fieri poſſit, ad curationem eſt ducendum?

12°. An Ichtyocolla danda ad cohibendum ſanguinem fluentem?

13°. An nulla poteſt ſiſti evacuatio ab internis obſtipantibus, quin tota maſſa debeat incraſſari?

TRACTATUS SEPTUAGESIMUS PRIMUS.

DE NUTRIENTIBUS.

I.

Nutrimenti neceſſitas. HOminis corpus ita creatum eſt, ut inevitabili lege ad vitam ſuſtentandam egeat alimentis & potulentis, quæ tandem humoribus noſtris miſta, & nutritioni, hoc eſt reſtitutioni deperditorum, adaptata feruntur ad cuncta corporis loca, ut ibidem reſtituant, quod quâcunque cauſâ amiſſum eſt.

Non omnimo nento. II. In hac autem nutritione invenimus, non neceſſe eſſe, ut ſine ulla interpolatione ſuppeditetur nutrimentum, nimis longâ tamen inediâ necatur homo; quia tandem frequentiori uſu, tum ſolida, tum fluida, functionibus exercendis redduntur inepta.

Defectus nutritionis, 1°. ex III. Nutritio impeditur variis modis, uti 1°. *Defectu ingeſtionis*: quale fit, A. ſi ex *perverſa opinione*, vel aliena nutrioni aſſumunt, uti

uti Chlorosi, Pica, Malacia, similibusque laborantes, quando ex malis ingestis, & defectu alimoniæ laborant: vel uti melancholici & delirantes, si prorsus nihil assumere volunt; B. quando *ob os* constrictum, tumore intus oppletum, & ex quacunque causa nihil assumi potest; C. In *angina* constrictis faucibus frequentissime pabuli defectu laborant; D. ut & *tumore œsophago adnato*, transitum impediente, vel & *œsophago rupto*, nihil in ventriculum descendit; E. multi quoque morbi ventriculi & intestinorum introitum chyli & alimentorum intercipiunt; F. denique obstructio, compressio & ruptio lacteorum. *defectu ingestionis.*

IV. Alterum genus, quod depravat nutritionem, ut inappetentia, corrupti humores in ventriculo & intestinis nutrientem vim ingestorum invertentes; imo & in sanguine, reliquisque inde secretis humoribus corrumpens indoles, frustra facit alimentorum assumptionem, & Medici auxilio eget: quare medicamenta, has corruptelas & morbos curantia, ad hunc titulum conferri possunt. *2°. Corruptione alimenti.*

V. Tertia classis causarum nutrimenti evacuationem continet, ut vomitus frequens, alvi fluxus, Lienteria, Diabetes, nimia lactatio, omnes evacuationes copiosiores, vel nutrimentum crudum, vel elaboratum educentes. *3. Copiosiore evacuatione.*

VI. In medicamentis itaque *analepticis* ad tria quoque respicere debemus: primo, ut tollantur morbi chyli introitum intercipientes; vel eum corrumpentes, quod non est hujus loci; vel denique copiosior evacuatio minuatur. *Curatur 1°. ablata causa.*

VII. Si tolli nequeant morbi, transitum impedientes per œsophagum, satis cito, uti in angina, tunc Medicus per alias vias nutrimentum applicet ad stomachi regionem, ut panem calentem ex clibano eductum, vino, aromatibusque aspersum, sæpe iteratum, vel animal sanum mactatum; vel *clysma nutriens* injiciat, parva quantitate, quod retinendum, quamdiu potest; & hauriat vaporem nutrientem. *2°. Suppeditando per alias vias nutrimentum.*

VIII. Denique si morbi curati sunt & per os alimenta admitti possunt, eligenda sunt, quæ dicuntur εὔπεπτα, minima quantitate simul, sæpius de die, quorum concoctio lenibus aromaticis, vinosis, stomachicis promovenda: hæc, quamvis ad artem culina- *Alimenta levis materiæ.*

nariam pertinere videantur, frequentes tamen occurrunt casus, in quibus Medicus talia scire & præcipere debet.

Corollaria. IX. Ex quibus patent.

1°. An Medicus non debeat callere artem culinariam?

2°. An solum per os nutrimentum suppeditari potest?

3°. Cur jura spissa debiles minus nutriunt quam dilutiora?

4°. Quodnam genus lactis optimum nutrimentum præbet infirmis?

5°. An lac vaccinum aqua dilutum minus salubre, quam asininum vel caprinum?

6°. Cur potus ex pane fermentato præstantior in perinfirmis, quam decoctum hordei & farinaceorum non fermentatorum?

7°. Cur roborantia, stomachica, omni materia nutriente destituta, ab auctoribus dicuntur analeptica?

8°. An in China & salsaparilla vera materia nutriens, quoniam laudantur in phthisicis?

9°. Cur nutrimentum ex vapore alimentorum exhalante comparatum brevi perit?

10°. An cibus immutatus verum nutrimentum suppeditat?

11°. An medicamentum Analepticum, parva quantitate datum, veram materiam nutrientem suppeditat?

12°. An aqua & aër quoque non nutriunt?

TRACTATUS SEPTUAGESIMUS SECUNDUS.

DE CONDIENTIBUS.

I.

Definitio. QUum liquores nostri corporis sibi relicti corrumpantur certo temporis spatio, atque malignas affectiones ab aliis quoque recipiant, quibus promptius degenerant, sive ta-

talis sit causa in nobis, vel extra nos; inde medicamenta, quæ sua virtute nostros humores a corruptione spontanea & inquinatione defendunt, seu ita muniunt, ut minus afficiantur, *Condientia* possunt vocari.

II. Quia vero cadavera *Balsamatione* diutius a corruptione servantur, inde medicamenta talia *Balsamica* vocare licet, quæ in homine vivente, si deficiat circulatio, qua sani servantur liquores, ita condiunt humores, ut diutissime a corruptela serventur. Inde nervis læsis induntur & applicantur, ne corrumpendi ibidem humores, dolores & convulsiones inducerent, inde quoque *nervina* sæpe vocata. Et quia *vulnerum* promovent consolidationem, per Balsamica hæc sæpe intelligunt Medici, quæ vulneribus adhibentur. Omnia fere interne sumpta urinam ducunt, & morbis pectoris opitulantur; inde in hæmoptoicis, tussientibus, præprimis senibus, vel a crudo acri humore laryngem irritante, atque empyemate, ulcereque pulmonum, interne adhibentur. *Balsamicum.*

III. Videntur huc quoque pertinere, quæ sanguinem reliquosque humores muniunt, ut resistere valeant corrumpentibus admistis: ita 1°. contra malignos in nobis natos humores, uti aquam hydropicorum stagnantem, pus in abscessu vel cavo ventris, ichorem cancri, humorem corruptum febris hecticæ; vel 2°. contra infectionem pestis, variolarum, morborum epidemicorum & endemicorum, scabiei, atque reliquorum morborum inquinantium seu contagiosorum: verum quia fere omnibus parva habenda est fides, & non possit ita præparari sanguis, ut omnibus his resisteret, eodem, at vario, medicamento utendum, quod simul afficientem causam exstinguit; quare magis conducit hæc propriis titulis proponere. *Varia genera.*

IV. Quia ad condiendos humores non minorem possident efficaciam succi vegetabiles concreti, partim ex materia in aqua solubili, non inflammabili, *Gummi* dicta; partim ex materiâ, quæ aquæ consortium renuit, sed flammam alit & in oleo solubilis, liquescens ad ignem, in frigore sæpe friabilis, *Resina* vocata, *gummi aromatica* sed potius *gummi-Resinæ* dicenda, ad hunc titulum conferuntur. *Gummi-resinæ.*

V.

Usus. V. Hæc ſic dicta *gummi* non tantum ſolvunt viſciditates, concretioneſque ſcirrhoſas & polypoſas, verum optime putredini & corruptioni reſiſtunt, & morbis nervorum antidota, corrigendo ſucci nervorum acrimoniam, ſimulque leniter laxant alvum: inde in catarrhoſis, hyſtericis, hypochondriacis, mobilitate ſolidorum, alvo adſtricta vix purgantibus auſcultante, viſciditate, incubo, palpitatione, obſtructione, ſcirrho, menſibus ſuppreſſis, ulceribus, abſceſſu, gonorrhœa, purulentis morbis, contuſione, tumoribus duris, ut matureſcant & emolliantur, glandularum morbis, tumoribus folliculoſis, leucorrhœa, paralyſi, convulſione, atra bile, aſthmate, ulcere pulmonum, dyſpnœa, ſputo tenaci, tuſſi, phthiſi, cruditate, anorexia, angina aquoſa, hydrope, oedemate, acrimonia, colica hyſterica; anchyloſi, eorum frequens eſt uſus.

Reſinoſa. VI. Materia vegetabilis ex oleo plantarum inſpiſſato nata, ad ignem liqueſcens, in oleo ſolubilis, flamma conſumenda, aquæ non miſcibilis, in frigore tenax vel friabilis magis quam oleum, *Reſina* dicta, vel naturalis, vel artificialis, fere eaſdem virtutes poſſidet, quas gummi aromatica, & utplurimum ſub eodem titulo comprehenduntur ab auctoribus.

Corollaria. VII. Ex his deducuntur.

1°. Cur balſamica, clyſmatis forma injecta, ſanant dyſenteriam inveteratam & teneſmum?

2°. Quomodo balſamica tuſſim leniunt?

3°. An febris hectica balſamicis vel refrigerantibus curanda?

4°. Quomodo balſamica fiunt anodyna?

5°. An gummi aromatica, ſeu gummi-reſinæ, & gummi inſipida iiſdem morbis adhibenda?

6°. Cur danda gummi aromatica diu alvo adſtricta laborantibus?

7°. Cur tuſſis phthiſicorum melius curatur condientibus, quam eclegmatis mucilaginoſis?

TRA-

TRACTATUS SEPTUAGESIMUS TERTIUS.

DE CORRIGENTIBUS.

I.

Corrigere & alterare humorem a ſanitate recedentem, ita ut, vel ſanis fiat ſimilis, vel innoxius, multi præcipiunt Medici: ſed hoc obtinere multum faceſſit negotii; ut enim emendetur vel invertatur noxium, cognoſcenda eſt diverſorum horum natura, & exſtinguens ἀντίδοτον. *Definitio.*

II. Hæc differunt a *Condientibus*, quod ſuſceptam, vel ſuſcipiendam malignitatem, ita invertant, ut nihil noceat; ſed Condiens tantum muniat noſtrum corpus, ne afficiatur. *In quo differunt a condientibus.*

III. Quot ergo ſunt genera malignorum, tot diverſa quoque erunt corrigentia; quare infinita fere inveniuntur, quæ ab ἀντὶ incipiunt, ut ἀντιπυρετὸν, antiſcorbuticum, antihecticum, antacidum, ἀντιδινικὸν, aliaque, vel ex morbo, vel vitiato humore, nomen habentia: hæc ergo, niſi prius intellecto morbo, deſcribi nequeunt, ſed eorum titulus ipſe inſpiciendus. *Varia genera.*

IV. Ex præcedentibus patent. *Corollaria.*

1°. An ex generali corrigentium titulo, ſine diſtinctione ulteriori, ex arte aliquod medicamentum certum eligi poteſt?

2°. An generalia inveniuntur corrigentia, uti auctores præcipiunt, quamlibet impuritatem emendantia?

3°. An omnium malignitatum antidota cognita?

4°. An antidota ratione vel experientiâ deteguntur?

5°. An impoſſibile, antidotum podagræ, variolarum, hydrophobiæ, aliorumque morborum, inveniri poſſe?

6°. An ſemper opus, ut correctus humor viſibili forma exeat?

7°. Si morbus antidoto curatus nullam ſenſibilem facit materiæ morbi evacuationem, an denotat materiem retineri?

8°. An certior curatio, quæ agit evacuando, quam corrigendo?

9°. An fides adhibenda arte inventis, minime experientia comprobatis, corrigentibus?

10°. Num unum alterumve experimentum seu observatio valet certitudinem antidoti comprobare?

11°. An abrogandum corrigens, si non semper curat?

TRACTATUS SEPTUAGESIMUS. QUARTUS.

DE OBTUNDENTIBUS.

I.

Definitio. ACria eminentibus angulis donata, nostris humoribus circulantibus mista, tam parvæ cohærentiæ, ut attritu laterum vasorum, vel agitatione particularum humores constituentium inter se, vel abradantur, vel complanentur, innoxia fiunt: quæ hoc faciunt *Obtundentia* dicuntur.

Quando acre venenum. II. Si vero major sit in istis partibus cohærentia, venena nobis erunt, in quibus forsan maxima pars venenorum consistit.

Multiplicia acria. III. Acria hæc, vel ingesta sunt, vel in nobis ex stagnatione, motu majore, minore atque perturbato, nascuntur, vel quia retenta sunt, quæ evacuanda erant: inde examinandum, cujus sit indolis id acre, quod obtundendum est.

Cautelæ. IV. Omnia acria, majori motu nata, non patiuntur obtundi.

Acria putrefacta obtundendo exaltantur.

Acria acida (T. xxxviii. 60.) simul exigunt resinosa, gummosa, balsamica, aromatica.

Generales cautelæ datæ sunt (T. xlv. 66.).

Obtundens quibus constat. V. Facile liquet examinanti, solam circulationem auctam esse obtundentem causam; quare omnia ea medicamenta, quæ motum augent, ad obtundentia referri possunt: ut motùs muscula-

laris major, exercitium, vectio, frictio, ſtimulantia, aromatica, calefacientia & roborantia

VI. Ad ſequentia facilis reſponſio ex dictis. *Corollaria.*

1°. An omnia genera acrimoniæ obtundentibus curanda?

2°. An actione medicamenti vel circulationis acre obtunditur?

3°. Cur acida cruda acrimonia omnium optime obtundentibus curatur?

4°. Cur a parva doſi & mitioribus incipiendum?

5°. Cur obtundentia in perinfirmis quandoque nihil efficiunt?

TRACTATUS SEPTUAGESIMUS QUINTUS.

DE PRÆPARANTIBUS.

I.

PEr præparantia intelligunt Medici talia medicamenta & methodum, quibus corpus noſtrum & humores ita diſponuntur, ut poſſint facilius ſuſtentare futuram operationem, & peragere ſecretionem & excretionem, quam fieret, ſine præmiſſis his. *Definitio.*

II. Ut differunt in nobis functiones, ita varia ſunt præparantia: præparatur ſtomachus ad faciliorem ſubactionem alimentorum, quæ poſtea ingerenda ſunt; vel leni ſtimulo aut narcotico munitur corpus, ad ſuſtentandam operationem chirurgicam; prædiſponitur corpus, ut citior fiat & perfectior criſis; vel diſponuntur humores & corpus ad faciliorem evacuationem; vel digeſtivis præparantur pus & ſordes ad abſterſionem; horum omnium methodus paucis exponenda. *Varietas.*

III. Quoniam actione ventriculi & affluentium humorum ingeſta alimenta in chylum ſunt convertenda, medicamenta actionem ventriculi augentia, & emendantia eo confluentes liquores, *In alimentorum confectione.*

præparantia ſunt, ſi ingerantur ante cibum ſumtum: imo, quæ poſtea aſſumuntur, modo alimenta diſponant ad faciliorem in chylum commutationem, præparantia dicuntur, ſed in alio ſenſu eadem hæc vocantur *ſtomachica*, *concoquentia* ſeu *peptica*, & *digeſtiva*.

In Chirurgica operatione. IV. Ad magnas ſuſtentandas operationes chirurgicas, uti amputationes membri, paracentheſis inſtitutionem, ſectionem calculi, Medicus debet propinare *Cardiacum anodynum*, ut vires valeant ſuſtentare has operationes, & minus afficiatur æger dolore, ex talibus operationibus nato.

In alvi ductione. V. In *alvo exoneranda*, ad duo attendere debemus: primum, ut alvi excrementa reddantur mobilia magiſque diluta, quod præſtamus *clyſmate emolliente*, & *potione molli humida alvum ſimul laxante*, quibus ſæpe ſine fortiori ſequenti purgante alvus ſolvitur: alterum eſt, ita diſponere humores, ut, ſi inſtet criſis per alvi fluxum, facilius & promptius ad inteſtina ferantur; hoc eodem laxante potu perficitur.

In vomitu concitando. VI. Ad *vomitum* concitandum etiam mobilia reddenda ſunt ventriculi contenta, *potu diluente* & *reſolvente*, ex quibus pro indicatione delectus fieri poteſt: quia autem vomitus violenta eſt actio, huic præmittere ſolent venæ ſectionem, ne vaſa copiâ majore impleta rumpantur.

Ad diureſin. VII. Si morborum criſes per *urinam* exſpectamus, vel ſi calculus evacuandus eſt, viæ urinæ laxandæ, humores diluendi potu leniter *diuretico*.

Ad ſudorem. VIII. Si vero materia morbi per ſudorem educenda, adjuvamus hanc evacuationem, & eo ducitur humor, præparantibus, *diluentibus*, *leniter ſudoriferis* vel *diaphoreticis*.

Ad ſalivationem. IX. Multo quoque facilius ptyaliſmum excitamus, & minori periculo ſialagoga exhibentur in corpore, per potum diluentem & reſolventem ſudoriferum præparato, quam ſi protinus ſalivam ducere tentemus.

In morbis chronicis. X. Quæ autem præparant humores, ut promptius & facilius curaretur morbus, quemadmodum febris intermittens, cachexia, aliique chronici, in alvi ductione, venæ ſectione, & medicamentis reſolventibus, & aperientibus, conſita ſunt: ita præ-

præmittitur etiam venæ ſectio in chronicis, ut facilitetur medicamentorum ingreſſus.

XI. In morbis autem acutis inflammatoriis, materia phlogiſtica denſa, in vaſculis hærens, commutanda eſt in pus, ſi integre reſolvi nequeat. Hæc tunc dicuntur *peptica*, *maturantia* & *ſuppurantia*. *In morbis acutis.*

XII. Ulcera quoque ſordida ante depurationem ſunt præparanda, ut concretus humor tenax, hærens in ſemimortuis vaſis, vel partibus viventibus ſua tenacitate agglutinatus, reſolvatur, & facilius poſſit poſtea, applicatis depurantibus, auferri; hinc aliquid de injecto liquore ſaponaceo in ſinu vel fiſtula depuranda relinquunt: ſi ſemimortua ſolida ſimul adſint, iiſdem præparantur; ſi vero ſimul accedat maceratio, & in parte vivente motus major, depellens corruptum, citior ſequitur ſeparatio. Hæc tunc dicuntur a Chirurgis *Digeſtiva*. *In ulceribus.*

XIII. Ex his deducuntur. *Corollaria.*

1°. Cur implent corpus decocto reſolvente ante Mercurii uſum?

2°. Cur parva doſis purgantis melius operatur in corpore præparato, quam major in non præparato?

3°. Cur omnis injectus liquor ex ſinu vel fiſtula non ſtatim educendus?

4°. Cur cataplaſma molle, calidum, humidum, promovet eſcharæ ſeparationem?

5°. Cur calefacientia & leniter corrodentia ſæpe digeſtivis admiſcent?

TRACTATUS SEPTUAGESIMUS SEXTUS.

DE PUS MOVENTIBUS.

I.

Definitio. QUæ medicamenta lentorem phlogiſticum citius commutant in pus, quam ſi ſibi fuiſſet relictus, *Pus moventia* ſeu *ſuppurantia* appellantur; quia vero tuberculum inflammatum, quando materia contenta in pus abiit, habetur maturum, quod putarunt veteres coctione fieri, inde eadem *Maturantia* & *Concoquentia* dicta ſunt. Quæ pus tenax, ſordesque ulceribus adhærens in bonum pus convertunt, *Digeſtiva* vocantur Chirurgis.

Differentia in his. II. Obſervamus in praxi, materiem phlogiſticam promtiſſime tunc abire in pus, quando modico calore fovetur, motuque vitali æquabili agitatur, inde non eandem omnia maturantia poſſidere debent virtutem.

Maturantia mollia. III. Si enim violentiori motu vitali nimis denſetur lentor, humidumque expellatur, optima erunt ſuppurantia, quæ conſtant *humectantibus*, *laxantibus*, *mucilaginoſis pinguibus*, *mollioribus:* qualia adhibentur in inflammationibus, febre ardente, phygethlo, abſceſſu, empyemate, parotidibus, ſiccitate, combuſtione, contuſione, epinyctide, terminthọ, furunculo, carbunculo, attritu, gangræna, eſchara, partibus congelatis, hæmorrhoidibus dolentibus, multisque aliis tuberculis cutaneis inflammatoriis.

Maturantia acriora. IV. Si autem maturanda materies tenacior, glutinoſior, motuſque vitalis languidior, eligenda ſunt, quæ magis *reſolvunt*, *calefaciunt* & *ſtimulant*: ita in anthrace, phygethlo, contuſione, gelu combuſta parte, phymate, furunculo, intus tenax pus habentibus, tumoribus viſcido impletis, atheromate, ſteatomate, pulmo-

monum abſceſſu cum ſputo tenaciori & dyſpnoea, tumoribus glandularum, & aliarum partium, tarde ad maturitatem pervenientibus.

V. Si autem ex ſignis conſtat, non multum recedere naturam a motu requiſito, duo hæc genera ita inter ſe miſcenda, ut *temperatum* habeatur medicamentum, quo ſervatur ille motus & calor partis, ſimulque ſuppeditatur humidum maturitatem promovens. *Temperata.*

VI. Si autem pus nimis tenax, ſordeſque partibus ſolidis ſanis adhærentes, ſolis maturantibus in pus converti nequeunt, quædam ſimul *Abſtergentia* admiſcenda & *Digeſtiva*, qualia proprio titulo exhibituri ſumus. *Abſtergentia.*

VII. Ad ſequentia facile reſponderi poteſt. *Corollaria.*

1°. Cur cataplaſmata humida tepide applicata promovent maturationem magis in tuberculis inflammatis, quam emplaſtra?

2°. Cur pix aliaque calefacientia in tuberculis frigidis ſunt maturantia?

3°. Cur ſæpe calefacientia cataplaſmatibus admiſcenda, ut promoveatur ſuppuratio in ſphacelo.

TRACTATUS SEPTUAGESIMUS SEPTIMUS.

DE INCRASSANTIBUS

I.

PEr humorem craſſum non ſemper intelligunt idem; eſt enim craſſus, cujus partes ſunt majores, atque craſſus eſt ex tenuioribus conſtans tenacius inter ſe hærentibus: neque medicamenta eadem virtute humores incraſſant, quandoque enim compingunt, coagulant, inſpiſſant, vel admiſcendo glutinoſa, mucilaginoſa, farinoſa, id præſtant, quare multa ſunt genera in his, quæ quandoque oppoſita virtute operantur. *Varia continet genera.*

II.

In homogeneo & heterogeneo liquore. II. Liquor etiam inſpiſſandus non eſt ſemper omnibus in partibus ejuſdem generis, quare a Medicis diſtinguuntur in homogeneos & heterogeneos: in quibus iterum duplex occurrit differentia; nam partes liquoris & magnitudine & indole differre poſſunt. Quæ ergo medicamenta, auferendo partes tenuiores, reliquam maſſam inſpiſſant, id minime valent facere in liquore homogeneo: ita, ex indole partium varia in heterogeneo, quædam poſſunt coagulari reliquis intactis; examinanda ergo eſt natura humoris, antequam adhibetur Incraſſans.

In humoribus noſtris. III. Præter generales has regulas, inquirendæ ſpecialiores leges, quæ in noſtris humoribus ſolis obſervantur, quum motu majori & calore adurente inſpiſſantur multi in nobis; atque e contrario tardiore circulatione inviſcantur, alias liqueſcunt.

Compingentia calida. IV. Quæ majore agitatione circulationis ex tenuioribus faciunt craſſiorem ſanguinem; ſive quod commutent priorem indolem, uti in morbis inflammatoriis & robuſtis hominibus; ſive quod per inſenſibilem perſpirationem vel ſudorem exprimant tenuiſſimum, *Compingentia* vel *Condenſantia* poſſunt vocari. Hóc ergo faciunt medicamenta *ſtimulantia*, *calefacientia*, *roborantia*, quæ ſimul non reſolvunt, ſed potius adſtringunt: huc quoque referri poſſet frictio & corporis exercitatio.

Uſus. V. Horum omnium fere uſus præſtans in morbis chronicis, laxitate ſolidorum & inertia, humiditate, rachitide, phthiſi nervoſa, cruditate humorum, alvi fluxu, debilitatis viribus, febre hectica, motu languido, acrimonia acida, viſcido, diabete, menſium profluvio, hæmoptoë, tenuitate humorum, ſanguinis fluxu, pareſi, mobilitate, tremore, leucorrhoea, gonorrhœa, incubo, hydrope, palpitatione, hyſterica & hypochondriaca paſſione, cacochymia, tremore, motu languido, levitate humorum, frigoris interni ſenſu, catarrho: humores enim tenuiores in requiſitam craſſitudinem compingunt, cruda, acida & viſcida ſubigunt, atque dein inſpiſſant, gluten nectens ſolida tenacius reddunt.

Cautelæ. VI. Cavendum, ne nimis ſubito ingerantur vel adhibeantur; tenuiores enim humores tanto impetu agitati nimis expellerentur: atque ſolida laxiora & debilia rumperentur; ſi adeſſet viſcidum hu-

humorve crudus, circulationi ineptus, in vaſis minimis accumularetur, ſuffocaretque tranſitum; acre, majori impetu delatum, deſtrueret vaſa: expedit ergo a lenioribus & parca doſi incipere, ſenſimque ad majorem adſcendere doſin, & generoſiora medicamenta.

VII. Ut majori motu inſpiſſantur humores noſtri, ita motu quoque minori in aliam craſſitudinem, coagulationi fere ſimilem, degenerant, præprimis ſi medicamenta *concreſcendi* & *refrigerandi* vim ſimul poſſideant. *Incraſſantia frigida.*

VIII. Ampliſſimus tam in Chirurgia, quam Medicina, eſt uſus horum, uti in hæmorrhagiis omnibus, laxitate ſolidorum, herniis, procidentiis, menſium profluvio, varicibus, aneuriſmate, eryſipelate, varicocele, exomphalo, tenuitate humorum, ichore rodente, excoriatione, ſcirrho in cancrum abituro, imo in effluente ſanie ex cancro vel ulcere, alvi fluxu, motu ſolidorum aucto, hæmorrhoidibus, fiſtulis, ulceribus, vulneribus ad cicatricem perducendis, ſarcomate, pudendorum, oris & oculorum morbis multis, quibuſdam in febribus intermittentibus, hæmoptoë, putredine, alvi fluxu, diabete, gonorrhœa, leucorrhœa, hypercatharſi, nauſea, vomitu, puſtulis, pruritu, ſudamine, ſolidorum elongatione, angina, oculorum rubedine & ophthalmia, bothore, cutis rubedine, ozoena, narium polypo, emphyſemate, thymio abſciſſo, gingivarum corruptione, oris fœtore, tinea, achoribus, phlyctæna, hydatidibus, ægylope, pterygio, rhyade, herpete, bile & febre putrida. Quippe coërcent majorem motum, ſolida magis conſtringere faciunt, corruptelam inhibent, liquores craſſiores faciunt, oſcula aperta magis conſtringunt, putredini bilioſæ reſiſtunt. *Uſus.*

IX. Verum ſi tenuitas adſit cum minori motu vitali, plane ſtagnare faciunt humores, inde obſtructiones & anxietates; cohibendo effluentem morboſum humorem, eum ſæpe, vel intro pellunt, vel intus retinent; inducunt quidem craſſitudinem, ſed non ſemper nobis ſanam. *Cautelæ.*

X. Quia noſtri humores in majori frigore ſemper magis concreſcunt, inde actu frigida huc quoque referenda: idem fere *Frigida.*

præstant, quod incrassantia frigida, horum amplior descriptio in titulo proprio.

Evacuans tenue. XI. His modis tota massa reddebatur spissior, sed, ablatione partis tenuioris, remanens portio densior fit; hoc faciunt *Evacuantia tenue* (T. LXVII. 21.) & *Absorbentia* (T. LXVIII.).

Terrea. XII. Medicamenta arida, friabilia, opaca, neque ductilia; neque aquæ miscibilia, *Terrea* dicta, duplici modo liquorem crassiorem reddere possunt. 1°. Admiscendo; verum quia eorum partes majores, quam ut lactea intrare possint, interne, extra primas vias, hac virtute parum efficere valent. 2°. Absorbendo partem tenuiorem, reliquam massam crassiorem relinquunt, ut Absorbentia (T. LXVIII. 3 ad 5.); si vero occurrat viscidum, cum eo concrescunt sæpe in massam irresolubilem: quia multa horum simul exstinguunt acidum, effectus inde venientes ex antacidis petendi.

Mucilaginosa, & eorum usus. XIII. Quæ vegetabilia in aqua cocta vel macerata humorem exhibent tenacem, instar muci, *Mucilaginosa* inde dicuntur: adhibentur in rigiditate, majore elasticitate, robore contractilitatis, erysipelate, inflammatione, acrimonia rodente, doloribus aurium, oculorum, aliarumque partium, ex his causis, attritu, combustione, cancro rodente, hæmorrhoidibus, contusione, excoriatione, psorophthalmia, ulcere pulmonum, hæmoptoë, tabe, singultu, sanguinis fluxu, mictu cruento, stranguria, dysenteria, tenesmo, lentore, nephritide, tussi, phygethlo, epinyctide, terminthо, furunculo, carbunculo, attritu, pruritu, excoriatione, aspredine: quia acre in se recipit, id minus lædere potest, adhærens lateribus solidorum ea defendit; adjuncto suo humido solida laxat, minusque moveri facit, & humectat mucilaginosum.

Abusus. XIV. Verum quia facilius concrescunt, & acorem concipiunt, si minus moveantur, corporibus laxis, pituitosis, frigidis, & in quibus acidum prædominatur, nociva habentur.

Effectus. XV. Plus præstant externe, & in primis viis, quam in reliquis partibus, quia illibatis viribus non intrant oscula lacteorum.

Farinosa, & eorum usus. XVI. Non multum distant ab his semina cerealia, leguminosa, nuces, & radices tuberosæ, ex quibus farina conficitur, con-

constans oleo multo blando, (quod sæpe exprimi potest,) terraque glutinosa: præbent nutrimentum levissimum, si aliquantulum cum liquore fermentata fuere; parantur inde potiones, emulsiones, panes; conciliant cataplasmatibus tenacitatem: quare horum usus frequens, tam in sanitate, quam morbis.

XVII. Cruda autem hæc assumpta a corpore debili, in gluten abeunt, & acorem; quando suscipiunt fermentationem, multum aëris in primis viis generant. *Abusus.*

XVIII. Per *gelatinosa* quoque fere eadem intelligimus, quæ per mucilaginosa, nisi quod coctione ex partibus animalium, cornibus, membranis, tendinibus, ligamentis, vel pelle conficiantur; adeoque eundem usum præstent, nisi quod non abeant in acorem, sed in nidorem vel putredinem, ex oleo rancido & sale volatili constantem: inde in morbis calidis inflammatoriis, erysipelatosis, putridis, evitanda. *Gelatinosa.*

XIX. Tandem etiam incrassant, vel totam massam, vel quandam ejus partem, *Coagulantia* dicta, uti vitriolata, aluminosa, acida fortissima mineralium, austera, alcohol, omniaque fere adstringentia, hæc sunt fortissima incrassantia (§. 7.): interne sumpta, inducendo coagulum, summamque solidorum constrictionem, toxica sunt, & strangulantia, quare a prudentioribus nunquam interne adhibentur. *Coagulantia, interne.*

XX. Externe autem ad sistendum fluentem sanguinem, polypum narium consumendum, carnem luxuriosam supprimendam, in vulneribus, aneurismatibus, thymio & acrochordone abscissis, verrucis, fistula, & ulceribus sordidis, cancro, & similibus, si humores sunt coagulandi, solida vehementer contrahenda, excrescentiæ cohibendæ, & sordes laxe adhærentes constringendæ, in frequenti sunt usu. *Usus externus.*

XXI. Ut cum fructu adhibeantur *Incrassantia*, ad sequentia attendere oportet. *Observatio generalis.*

1°. Medicamentum incrassans raro id solum præstat, sed adjuncta alia virtute aliam quoque operationem facit; quare videndum, an tale omni sua virtute in proposito morbo conveniat.

2°. Idem incrassans & coagulans non omnes humores æque coagulare, quod ex simplicium examine liquet.

3°. Sanguinem coagulatum vel incrassatum prius ire debere per pulmonum angusta vasa.

4°. Crassitudinem inductam non esse talem, qualis requiritur in nobis sanis.

5° Inductam crassitudinem per compingentia farinosa, gelatinosa, mucilaginosa & coagulantia, non esse ejusdem indolis.

6°. Eousque incrassatum sanguinem, ut nequeat ex vase aperto fluere, ire quoque non posse per arteriarum extrema.

Corollaria. XXII. Ex dictis patent.

1°. An in nobis humores nequeant fieri crassiores sine tenuioris evacuatione?

2°. Cur per sudorifera vel purgantia, humoris tenuioris evacuatâ magnâ quantitate, sanguis tamen invenitur tenuis?

3°. Cur sudore colliquativo & diabete laborantes, aut diarrhœa diu vexati, sanguinem tamen tenuem habent?

4°. Cur a motum augentibus, & motum sistentibus, incrassantur humores?

5°. An eadem crassitudo ex duobus his oppositis producitur?

6°. Cur frigida incrassant, & refrigerantia utplurimum attenuant?

7°. Cur pulveres testacei curant convulsiones infantum, & an omnes?

8°. Quomodo mucilaginosa leniunt tussim, nephritidem, dysenteriam, stranguriam?

9°. An possibile inveniri medicamentum, quod duntaxat eam portionem sanguinis coagularet, quæ fluxura est per vas apertum?

10°. An impossibile inveniri coagulantia speciales humores, cum specialia resolventia habeantur?

11°. An coagulantia augent vim attractricem, an vero augent causam prementem externam, quando liquorem in corpus solidum convertunt?

12°. An stimulantia viscidum statim incrassant, an vero primum resolvunt?

13°. In rachitide an recte incrassantia frigida adhibentur?

14°.

14°. Cur in tenuitate cum motu minori nocent incraſſantia frigida?

15°. Cur morbis eryſipelatoſis egregia, inflammatoriis ſæpe nocent?

16°. Quomodo hæc depurant ulcus cacoëthes?

17°. An tenuium humorum effluxum per incraſſantia & frigida ſemper cohibere liceat, uti in ſcabie, ſerpigine, ulcere rheumatico?

18°. Cur menſium profluvium ex laxatis vaſis, cum minori motu vitali, per incraſſantia frigida cohibitum, anxietatem inducere ſolet?

19°. Cur actu frigidis ſiſtitur hæmorrhagia, etiamſi remotis partibus applicentur?

20°. Cur terreſtribus alcalia fixa admiſcenda, ſi acidum glutinoſum in primis viis eſt curandum?

21°. Cur poſt eſum farinoſorum præcordiorum inflatio, & multi ructus acidi?

22°. An mucilaginoſa integris ſuis viribus ad ſecundas vias perveniunt?

23°. Quantum differunt incraſſantia a *figentibus?*

TRACTATUS SEPTUAGESIMUS OCTAVUS.

DE DILUENTIBUS.

I.

PEr *Diluentia* intelligunt Medici talem liquorem tenuem, qui craſſiori admiſtus eum liquorem dilutiorem reddit tantum, quanta eſt diluentis admiſti quantitas; ſi enim tenue admiſtum coagulum ſimul inducit, ut alcohol tenue cum albumine ovi, liquor tenuis talis potius ad *coagulantia*, quam diluentia referendus: ſi vero tenuiorem reddat liquorem, quam poteſt fieri *Diluentia.*

ex quantitate admisti tenuioris, tale diluens potius *Resolvens* vocandum.

Abluentia. II. Si hoc modo sordes externe adhærentes, vel & in cavitatibus fluxiles factæ, auferantur, hæc *Abluentia* dicuntur.

Dilutionem juvantia. III. Diluentia sola vix aliquid efficere valent, nisi juventur calore, motu, & resolventibus specificis: si ergo diluendum sit, pro indole humoris, ex his tribus classibus petenda medicamenta, quæ addenda sunt diluentibus.

Aqua sola diluens. IV. Ex quatuor principiis, tam Chemicis, quam Galenicis, sola est aqua, quæ diluit: succi vero vegetabilium & animalium, quatenus diluunt, id aqua contenta perficiunt; quod autem aquæ minerales quædam multo magis diluunt, quam aqua pura, id salibus admistis tribuendum.

In Acrimonia. V. Si humor tenuis acer diluendus sit, præter generales regulas (T. XLV. 63.), juvat diluentibus admiscere glutinosa, mucilaginosa, oleosa mollia; ita sæpe compescitur hæmorrhagia (T. XXXII. 3.), mictus cruentus, dysenteria cruenta, atque vomitus, ab acribus vel vomitoriis in ventriculo hærentibus, singultus, dolor (T. XVII. 54.), & multa alia.

In Lentore. VI. In phlogistica diathesi (T. XLI. 10 & 12.), inflammatione (T. XLVII. 14), motu accelerato (T. XLVI. 15 & 17.), calore corporis aucto (T. XLIX. 17.), febre ardente, typho ex inflammatione viscerum (T. LII. 47.), globulorum majore magnitudine (T. XLV. 15 & 23.), gravitate (T. XLV. 37.), frigore febrili, principio variolarum, & morbis similibus, admiscenda diluentibus nitrosa, antiphlogistica, succi fructuum horæorum, acida, & acescentia: hæc bibenda & applicanda calide.

In viscido. VII. Si vero humorum crassitudo (T. XLIII. 6.), ad crudam (T. LXXXIX. 10.) vel pituitosam (T. XL. 12 ad 18.) vergit indolem, diluentia mera nocent; sed motu corporis, in exercitiis, vel usu stimulantium, agitata, salibus lixiviosis neutris & urinosis, saponaceis, alcalinis, aromaticis & calefacientibus adjuta, præstantissima sunt, præprimis si actuali calore instigentur.

In sordibus. VIII. Tanta est sæpe puris sordities & tenacitas, vel muci spissitudo, ut meris diluentibus abstergi nequeant, quare his

tunc

tunc addenda balsamica, succi saponacei, quandoque sales alcalini, vel & fortissima abstergentia ad externum usum.

IX. Præter has omnes virtutes, diluentia humectant & laxant siccata solida, sitim sedant, tenuiores reddunt humores, materiem præbent sudori & urinæ, quæ secum rapit, sine corporis incalescentia, multum de morbi materia. *Usus.*

X. Ex dictis intelliguntur. *Corollaria.*

1°. Cur balnea & semicupia discutiunt oedemata pedum?

2°. Cur post potum aquæ corpus movendum?

3°. An omnis crassitudo iisdem diluenda?

4°. Cur aqua pura data in ardentibus sæpe brevi post redditur per urinam, cocta vero cum farinosis magis lenit sitim & diutius retinetur?

5°. Cur Chirurgi mel aliosque sapones admiscent diluentibus injectionibus?

6°. Cur ablutio minuit cancri dolorem?

7°. Cur aloëtica, myrrhata, ovi vitellus, tanti usus in ulceribus sordidis?

8°. Cur tanta differentia effectuum ex diluentibus, cum vel sine motu, in frigore vel calore, exhibitis?

9°. Quare Practici dant copiosum potum nephriticis, antequam ambulare vel equitare inchoant?

10°. Cur calculosi minus afficiuntur mictu cruento, si ante motum corporis multum bibant?

11°. Cur copiosa potatio seri lactis, vel lactis ebutyrati, sæpe sedat vomitum & dysenteriam?

12°. Cur sudorifera & diuretica diluentia tantum valent in morbis acutis?

TRA-

TRACTATUS SEPTUAGESIMUS NONUS.

DE RESOLVENTIBUS.

I.

Definitio. TAlia dicuntur Resolventia medicamenta, quæ humoris concretas partes ita separant, ut minus inter se cohæreant, fiatque liquor fluidior, particulis minoribus & minus cohærentibus constans, quam antea. Quando his tenuiores videntur fieri humores, vel quando sanus liquor tali modo solvitur, ea *Attenuantia* dicta sunt. Horum operationem quum putarunt consistere in particulis, concretas massulas secantibus, uti id peragitur in corporibus solidis, eadem quoque vocarunt *Incidentia*.

Difficilis pertractatio. II. Nihil occurrit frequentius, quam ex obstructionibus morborum deducere causam, & quasi in promptu essent medicamenta, quæ resolvendo concretum reserarent obstructiones; horum autem difficilior inventio, quam quis incautus judicaret, & obstructionum rarior præsentia, quam vulgo statui solet, unde difficilis sæpe & irrita curatio.

Divisio. III. Ut ex arte curentur morbi, qui concretione humorum producuntur, ad duo hæc attendendum: 1°. varia esse medicamenta, quibus resolutionem obtinemus, quæ omnia non eodem modo operantur; 2°. cunctos humores concretos eodem modo nec posse, nec debere solvi.

Auxilia resolventia. IV. Auxilia possumus in hæc distinguere genera: 1°. quæ moleculas concretas vi mechanica destruunt; 2°. quæ aucto calore liquescunt; 3°. quæ, laxando seu minuendo compressionem, concretum laxant; 4°. quæ diluunt sine coagulatione; 5°. quæ coagulantem causam vel evocant vel subigunt.

Solventia mechanica. V. Destruit moleculas concretas major vis applicata, quam potest ab earum particularum cohærentia sustentari. Hæc autem

tem actio inducitur: 1°. motu externo applicato, ut ſunt frictiones, concuſſiones, motus corporis, exercitia quævis; 2°. motu vitali & circulatorio auctis, & impetu corporis acris gravioris.

VI. Sive ab alterna preſſione frictionis & concuſſionis, ſive motu muſculari agitantur vaſa, eodem tamen modo humor in iſtis hærens concretus plus patitur, quam ſolebat antea: hæc vis, ſi ſuperet cohærentiam, attenuat humores; excitatu enim ſimul motus humorum per vaſa, adeo ut duplici hac actione reſolvatur concretum: modo fiat in tali humore, qui obtemperare ſolet, ut in viſciditate, glutine ſpontaneo, cruditate, cacochymia; nam concretiones ex aucto motu circulatorio natæ, lentore, & polypo, magis compingerentur, quum augeat concretionis cauſam. *Externa motum augentia.*

VII. Altera pars earum cauſarum, vel agit 1°. ut cauſæ externæ, niſi quod a *ſtimulo* motus vitalis in tali parte validior fiat; 2°. impetu corporis vel gravioris vel acutioris in moleculam concretam delati, diffringentis ejus cohæſionem. *Interna.*

VIII. Videtur hic modus facile per leges mechanicas exponi poſſe, quum videmus per acria & gravia, impetu delata, diffringi obſtaculum, modo ferantur per medium reſiſtens: verum ex iiſdem quoque legibus liquet, præprimis in liquoribus per canales fluentibus, graviora ſubſiſtere primo, dum tamen pergunt leviora; quæ leges ultimæ duntaxat functionibus noſtri corporis applicandæ, in quo fluxus ſemper per determinatos canales. *Graviora.*

IX. Acria tamen, præcipue ſi ſimul ſunt graviora, multo certius impetu ſuo diſcindere videntur concreta, in quæ impingunt; omnem enim impetum conferunt in parvum punctum: ſed qui attendit, liquores fluentes, acria ſecum ferentes, non ſemper alluere materiem concretam, quæ fere ſemper hæret in altera canalis extremitate, dum canalis reliqua pars, a materia obſtruente usque ad truncum, ſanguine vel alio liquore ſemper plena eſt, adeo ut corpus acre ad partem ſolvendam pertingere nequeat, facile perſpicit, acria non perſcindere concreta. *Acria.*

Si autem ponatur, concretam maſſam hærere in rami ori-

ficio, ut alluatur a transfluente liquore per truncum, directio ergo impetus fere parallelus erit, & inde parum agens.

Qui autem supponit, moleculas lateribus vasorum tenacissime adhærere, non considerat arteriarum latera (de venis nullum movetur dubium) mucilagine lubrica obducta esse, non facile admittentia talem adhæsionem, quin brevi post, aggregatis moleculis sanguinis ad eam prominentem partem, totus per illum canalem interceptus esset transitus.

Sed acria multum valere, si unà cum moleculis concretis circumducantur, quia circumrotatione, ex perpetua collisione ad interna vasorum latera, acquisita, partes adjacentes, & secum delatas, diffringere possent, nullus dubito: an vero tale quid in nobis fiat, dum uno vel altero grano medicamenti solventis tota humorum massa, quam libris 120. comparavi (Tr. XXXI. 8.), solvatur, haud verisimile videtur; quare lubentius amplectar eorum sententiam, qui putant, acria & gravia irritatione sua, instar stimuli, proritando vasorum motum vitalem, suam exsequi solutionem. Quare acrium effectus & operationes ex *Stimulantium* titulo petenda.

Calor. X. In altera Resolventium Classe (IV. n°. 3.) quæ augmento caloris solvunt, attendendum, num actu vel potentia id præstant, quia calor applicatus quovis modo ad coagulationis gradum usque tenuiores reddit omnes nostros humores: verum, qui motu vitali majore excitatur (T. XXV. T. XLVI. T. XLIX.), alios solvit, alios condensat, multaque alia producit, ut amplius ex stimuli natura liquebit.

Evacuantia. XI. Tertia Classis tria complectitur genera, quæ, etsi discrepant, effectu tamen resolvendi fere idem præstant; primum est *Evacuans* quodvis (T. LXVII.), modo absit stimulus: his demitur quantitas liquorum, & impetus a tergo urgens concretas moleculas in vasa angustiora, quibus particulæ compactu congregatæ, nunc minus pressæ, vel retropelluntur in vasa majora, vel expanduntur, & imbibentes adjacentem humorem tenuiorem ad faciliorem solutionem disponuntur.

Laxantia. XII. Quod ultimum per *Laxantia* (T. LIX.), præprimis quæ humidum simul adducunt, quoque obtinetur; massa enim

enim minus pressa sponte liquescere incipit.

XIII. Tandem quies, sive inducatur minori motu musculari, sive ablatione stimulantis, sive compescendo motum per anodyna & hypnotica, minorem agitationem & compressionem in moleculam concretam faciens, eam permittit sponte sua liquescere. Forsan nitri virtus antiphlogistica in quietem conciliando præcipue consistit, cum ex ejus usu inducatur frigus, quod minorem vitalem motum arguit. *Quies.*

XIV. In quarta Classe (IV. 4.) omnia recipi possunt Diluentia (T. LXXVIII.), quæ simul ex indole sua non coagulant, magis enim partes distare faciunt, quo debilitatur earum attractio mutua, & solida simul fiunt laxiora; quare ea eligenda, si simul desideratur solidorum laxitas: hinc ad solvendas visciditates, quæ ex motus defectu atque minori potentia nascuntur, ineptiora imo quandoque damnosa. *Diluentia.*

XV. Ultima Classis (IV. 5.) specifica resolventia complectitur, quæ exstinguendo cohærentiæ causam operantur, & difficilia sunt explicatu, & varia continet genera. Hæc in *salina*, *saponacea*, *gummosa*, & quædam *appropriata* distinguere ad relevandam memoriam & curationem facilitandam conducit. *Specifica.*

XVI. Salina Resolventia distinguunt in alcalina, acida, & neutra; atque in acidis & alcalicis observant fixa & volatilia: horum omnium usus expositus (T. XXXVIII. 1. ad 48.). *Salina.*

XVII. Inter Resolventia excellunt sapones naturales ex vegetabili & animali regno, tam acidi, quam alcalini fixi & volatiles (T. XXXVIII. 24 ad 26. 33. ad 36.), prout sal diversus admistus sit: ambo sapones, tam alcalini, quam acidi, id commune habent, quod faciant humores tenuiores, pinguia aquosis miscibilia, & solida laxiora. *Alcalini* vero magis agunt in humores viscidos, acidos, crudos, austeros, cum motu languidiore (vid. T. XXXVIII. 26.). *Acidi* autem, ut & *fructus horæi*, magis solvunt lentorem, minuunt motum & calorem; quare magni usus in morbis acutis & inflammatoriis, atque acrimonia muriatica, cohibentque putredinem. Pro sapone neutro, *Olera* possunt sumi, quæ succo saponaceo nitroso refrigerante & solvente, cum multo humore diluente, constant. Cuncta hæc *Saponacea.*

alvum ſimul laxare ſolent, & promovere urinam, ex quibus, & iis, quæ in Abſtergentibus (T. LXXXI.) dicenda, horum uſus patet.

Amara & biliosa. XVIII. Ex vegetabilibus multa ſunt amaro ſapore prædita; ex animalibus ſola bilis excellit: cuncta hæc, quia ſaponacea, ad alcalinam naturam vergentia & calefacientia ſunt, ad morbos frigidos, viſcidos, œdemata, & præprimis appetitus morbos, egregia præſtant.

Rarefaciens. XIX. Vix conſtat, quid ſibi velint auctores per *Rarefacientia*; dicunt enim, hæc aperire poros, promovere inſenſibilem perſpirationem, calidaque eſſe & humida, ſi vero inſpiciuntur medicamenta ſimplicia, ea conſtant laxantibus, & pinguibus, quæ talia non præſtant. Quare impoſterum Rarefaciens vocabo, quod facit molem humorum ſub eodem volumine leviorem, vel quod ſolidorum poros & oſcula facit majora; inde idem denotat in liquoribus, ac *leviorem reddens*, in ſolidis autem *aperiens*.

Volatilizans. XX. Quum reſoluti humores facilius eleventur & permiſceantur, quam compacti, hinc *volatilizantia* ſunt etiam ipſa reſolventia: tale fit præprimis in nobis majori circulatione & calefacientibus, ſi humores antea fuerint craſſi, crudi, pituitoſi.

Menſtrua. XXI. Menſtrua non ſolvere cuncta, quibus permiſcentur, experimenta chemica evincunt, quare coacti ſunt ſemper Chemici appropriatum eligere menſtruum, experientiâ duntaxat inventum: quidquid in contrarium tendunt Medici, quærentes univerſale Reſolvens, irritum fuit huc uſque eorum conamen, clamat quidem adeptus, ſe univerſale poſſidere reſolvens, dogmatici autem confitentur, tale deſiderari.

In variis humoribus. XXII. Ut inveniatur generale, vix ulla ſpes affulget, requirit enim humor concretus ex indole ſua (III. 2.) diverſum ſolvens; ita pituita (T. XL.), lentor (T. XLI.), humor craſſus (T. XLIII.), polypoſa concretio (T. XLII.) particularum magnitudo aucta (T. XLV. 2 ad 15.), humor lentus tenax putrefactus (T. XXXVII. 14.), gelu conſtrictus, qui ab accedente majore calore deſtruit coërcentia ſolida, tenacitas melancholica (T. XVII. 45.), bilis viſcida, concretus humor in ſcirrhis & ſtrumis, cruditas, ca-

co-

cochymia, aufterum, glutinofum fpontaneum, materia tartarea, calculofa, & multa alia, iisdem non folvuntur medicamentis.

XXIII. Ex dictis fatis liquet, Refolventium medicamentorum operationem per leges mechanicas exponi non poffe, fed poffidere aliquam virtutem nonnulla eorum imperfcrutabilem, qua deftruunt cohærentiam inter partes, non nifi experimentis eruendam: conducit ergo rimari fpecificas virtutes in planta quavis, medicamentisque officinalibus, ut tandem aliquid certi in quavis concretionis fpecie inveniatur, ne nimis his generalibus inhæreamus. *Operatio.*

XXIV. Hoc in generalibus folventibus notandum venit, quod ea fæpe jungenda fint, quum fæpe fola nihil efficerent, dum vero combinatis viribus multa præftent. *Mifcenda fæpe.*

XXV. Generales Refolventium virtutes funt, humores facere tenuiores, referare obftructa, augere evacuationes per omnia emunctoria, difcutere, aperire: eorum autem damna ex particularum minuta mole (T. XLV. 17 ad 27), & humorum tenuitate (T. LIV.), deduci poffunt. *Virtutes.*

XXVI. Ex præcedentibus fequentes quæftiones deduci & refolvi poffunt. *Quæftiones.*

1°. Cur Refolventia funt emmenagoga?

2°. Cur multa refrigerant, alia calefaciunt? & quæ?

3°. Cur difcutientia conftant refolventibus & ftimulantibus?

4°. Cur fal volatile oleofum optimum refolvens in chronicis?

5°. An mineralia gravitate fua refolvunt?

6°. Cur fæpe Cholera & Diarrhœa ex efu fructuum horæorum?

7°. An aurum folutum optimum refolvens, quia graviffimum?

8° Qua virtute Mercurialia efficaciffima refolventia?

9° Nitrofa quam fpeciem concretionis folvunt?

10°. Biliofa & amara cur ita juvant in morbis chronicis?

11°. Quando refolventia curant fanguinis vomitum?

12°. Cur venter tumidus durus in pueris curatur refolventibus biliofis?

13°. Cur curant frequentiffime febres intermittentes lentas chronicas?

 14°. Qui-

14°. Quinam alvi fluxus resolventibus curatur?

15°. Cur resolventia plus agunt, dum movetur corpus, quam si quiescat?

16°. Cur resolventia carent sæpe effectu, si corpus quiescat?

17°. Quare phlogistica concretio frictionibus non auscultat?

18°. An stimulantia resolvunt omnes concretiones?

19°. Num graviora valent cum nostris humoribus delata impetu suo solvere concreta?

20°. An acria discindendo solvunt concretam massam?

21° Quomodo resolvit venæ sectio?

22°. Cur laxantibus humidis & calidis pars inflammata fovenda?

23°. Cur somnus placidus tantum juvat in acutis?

24°. An obstructiones in leucophlegmaticis & debilibus per diluentia reserandæ?

25°. Cur inveniuntur resolventium varia genera sibi invicem sæpe opposita?

26°. An verisimile inveniri generale medicamentum solvens?

27°. Cur post exhibitum resolvens in morbis chronicis corpus movendum?

28°. An Opiata nunquam resolvunt & quomodo?

29°. Cur magni usus in hydrope, œdemate, angina pituitosa, paralysi?

TRACTATUS OCTUAGESIMUS.

DE LENIENTIBUS.

I.

Significatio varia. Leniens medicamentum varias habet in medicina significationes: 1°. quod alvi excrementa emollit, & sine multa perturbatione educit; 2°. quod concretos in tumoribus humores resolvit, tumoremque molliorem facit; 3°. quod acre vellicans

cans corrigit; 4°. vel diluit *Temperans* dictum; 5°. vel obvolvit; 6°. quod mitigat dolores; 7. quod laxat solida.

II. *Lenia* autem sunt, quæ blanda seu miti sua actione non multum perturbant corpus, quæ ergo duplicia: vel quæ parvam actionem exercent, uti omnia mollia; vel quæ ex classibus acriorum benignissima sunt, aut parva quantitate adhibentur, uti lenia purgantia, vomitoria, stimulantia &c. *Lenia.*

III. Sub titulo itaque hoc sola continentur medicamenta, quæ constant multa mucilagine, oleo blando, & liquore molli diluente, quibus, diluendo acre, compescitur dolor; laxando solida, minuitur tensio solidorum & motus major, atque temperatur exæstuans calor; suppeditando mucilaginem & blandum oleum, muniuntur latera ad transeuntem humorem acrem: quare in colico dolore, tam ex inflammatione, quam acri hærente in intestinis; in urinæ ardore & stranguria, vel a calculo, vel defectu muci, singultu, rigiditate, elasticitate, inflammatione, excrementis induratis, combustione, abscessu, contusione, termintho, phygethlo, spina ventosa, carbunculo, anchylosi, cancro, rheumatismo, tussi, phthisi, attritu, acrimonia, hæmorrhoidibus, aspredine, luxatione, psorophthalmia, angina, raucedine, hæmoptoë, empyemate, hernia, dysenteria, hypercatharsi, fissuris, coryza, asthmate, convulsione, trachomate, impetigine adhibentur. *Usus.*

IV. In humorum autem visciditate, laxitate solidorum & inertia, corporibusque frigidis augent malum. *Abusus.*

V. Ex his patet. *Corollaria.*

1°. Quæ differentia inter lenia & lenientia?

2°. Cur resolventia sæpe dicuntur lenientia?

3°. Cur obvolventia simul sunt lenia & lenientia?

4°. Quomodo acre datum vel applicatum fit leniens?

5°. An sine discrimine lenia mucilaginosa, gelatinosa & oleosa adhibenda?

TRA-

TRACTATUS OCTUAGESIMUS PRIMUS.

DE ABSTERGENTIBUS.

I.

Definitio. Sordes ex femierofis & corruptis folidis, vel ex corruptis atque infpiffatis humoribus, vel denique ex alienis, natæ, partibus folidis viventibus adhærefcentes, per medicamenta *Abftergentia* dicta a fanis feparantur, atque e corpore expelluntur.

Mundificans & ejus ufus. II. Ita pars a fordibus liberata *pura* dicitur vel *mundificata*, quare hæc eadem mutato nomine *mundificantia* dicuntur, maxime fi id fiat in partibus, quæ oculis contueri poffunt, & quando fordes alienæ adhærent cuti; nam purgantia inteftinorum melius ad alvum ducentia referuntur. Adhibentur fæpe, ut nitor cuti concilietur, uti Cofmetica in papulis, furfuratione, rhagadibus, afpredine, fquamulis adhærentibus, maculis, gutta rofacea, fine variolarum, & combuftione: fæpe oleofis & pinguibus primo partes funt emolliendæ.

Varia genera abftergentium. III. Variis modis detergentur fordes: 1°. Abfterfione lintei carpti, ablutione, vel alia actione chirurgica, uti abfciffione, evulfione, quandoque combuftione; 2°. Ope medicamenti Cauftici vel corrodentis; 3°. Aucto motu vitali folidorum, & impetu humorum interno, fordes depellente; 4°. Applicatione menftrui folventis; 5. Quandoque adftringendo laxata folida; 6°. Denique variæ partes, alia abftergentia exigentes, eorum numerum augent, quorum operationes cum multum difcrepent, diftinctis titulis proponenda.

Abluens. IV. Simpliciffimus modus abftergendi, fi excipiamus operationes ceteras chirurgicas, fit *ablutione* externa, vel *dilutione* interna, per medicamenta liquida, tenuia, faponacea, in fputo vel pure tenaci abfceffus, empyematis, atque ulceris; acri vifcido intricato; folidis ficcioribus, humoribusque concretis, lentore;

tore; fæcibus in inteſtinis induratis; ſordibus cuti adhærentibus; pruritu; eſchara; aurium, oris & faucium ſorditate; aſpretudine; cruſtis variolarum & ſimilibus.

V. Quandoque adhærentes ſordes tam tenaces ſunt, ut non niſi *Corrodentibus lenioribus*, vel etiam *fortioribus*, a ſanis & vivis partibus ſeparari poſſint: uti in lichene, ulceribus venereis & ſordidis, ſcabie, impetigine, elephantiaſi; cirone, vitiligine, anthrace, furunculo, tumoribus folliculoſis, fiſtula, multiſque aliis cutis morbis. *Corrodens.*

VI. Quia motu vitali interno depellendæ ſunt ſordes, hic ſi deficiat, ne nimis diu adhæreant, *ſtimulantia abſtergentia* interna & externa ſunt adhibenda: uti in humorum viſciditate, ſolidorum inertia, motu ſolidorum languido, ulcere frigido ſordido, eſchara ſphaceli, vitiligine, lentigine, partibus ſcarificatis, ulcere ex gelu relicto, Cirone, abſceſſu, & ulcere vetuſto, in œdematoſis, valida contuſione, morphæa, malo mortuo. *Stimulans.*

VII. Idem fere præſtant, quæ majorem caloris ſenſum in nobis excitant; quare, ſi ſimul ſigna minoris motus vitalis, ſolidorum inertia, frigoris ſenſus, humorum viſciditas, adſint, adhibentur: uti in cachecticis, cacochymicis, œdematoſis, acido laborantibus, cruditate humorum oppletis, tumoribus frigidis glandularum, eſchara diu adhærente, ulceribus ſordidis vetuſtis, malo mortuo, vitiligine. *Calefaciens.*

VIII. Si autem ſolida laxiora ſint, & magis langueant, quam ut poſſint depellere adhærentes viſciditates, adhibenda ſunt roborantia, uti in capitis ſorditie capillorum regenerationem impediente, acrimonia acida, & cruditate humorum. *Roborans.*

IX. Parum a præcedentibus (6. 7. 8.) diſtant, quæ ſimul abſtergunt & diſcutiunt: ſolvunt hæc ſtagnantes humores, atque, excitato majori ſimul motu, inviſibiliter educunt ſolutos humores; quare in viſciditate, tumoribus œdematoſis frigidis, glandularum multis morbis adhibentur. *Diſcutiens.*

X. Requiritur non raro ad depurationem, ut ſolida laxa adſtringantur, ſimulque calor major tali in parte temperetur; uti in oris, gingivarum & faucium ulceribus, puſtulis, pruritu, ſerpigine, lichene, ophthalmia, bothore circa oculos, ſi poſt *Adſtringens.*

depurationem ſpectemus hæmorrhagiam: in ulceribus malignis, putridis, cancroſis horum uſus excellit.

Conſolidans. XI. Dum in mundificando verſamur, ſæpe ulcera, fiſtulæ, vel abſceſſus ſordibus obſeſſa ad conſolidationem ſimul deducenda, per balſamica, adſtringentia, & vulneraria dicta, quæ ſimul abſtergunt: uti in dyſenteria diuturniore ex inteſtinorum ulcere, vulnere & ulcere externo & interno, empyemate, hæmorrhoidibus, contuſione, combuſtione, congelatione, ægylope, rhyade, hypopyo, multisque aliis oculorum morbis, narium polypo & ozœna, auris malo odore, ulceribus pudendorum, fluore albo, gonorrhœa.

Antiſepticum. XII. Sordes putredine autem imprægnatæ antiſeptica abſtergentia exigunt, quæ vel præſentem putredinem emendant, vel natam exſtinguunt; ita in gangræna, ſphacelo, eſchara, parte congelata, vel valide combuſta, maculis, lentigine, oris, narium, auriumque fœtore, dentium corruptione, gingivarum eroſione, ulceribus ſcorbuticis male olentibus, carie oſſis, multa viſciditate ſubnigra linguæ vel aliis partibus adhærente, eliguntur pro neceſſitate ex calefacientibus, refrigerantibus, acidis, condientibus.

Antipueticum. XIII. Si ob puris nimiam tenacitatem ulcera, abſceſſus, fiſtulæ, vel vulnera depurari nequeunt, eligenda abſtergentia, quæ quam maxime pus reſolvunt & educunt, tam interna, quam externa.

Pectorale. XIV. Quia in empyemate idem faciendum eſt, ut eo liberius per ſputum vel urinam educatur collectum pus e cavo pectoris, omnia fere antipuetica quoque præſcribuntur in empyemate, ulcere & vomica pulmonis, quando vocantur *Pectoralia*: hic autem titulus ampliorem habet ſignificationem, nam ſputum quoque tenax in aſthmaticis eſt abſtergendum & educendum, ſæpeque tuſſis excitanda eſt, ut lentus humor educatur, quare *abſtergentia pectoralia* varia ſunt, in phthiſi, aſthmate, tuſſi, ſputo tenaci, quare pectoralium horum materies medica varia.

Diureticum. XV. Multa quoque ex iiſdem morbis urinæ opitulantur; ſed vero alia inter *Diuretica* abſtergentia magis appropriata ſunt, ad abſtergendum viarum urinæ mucum & pus, conſolidanda ea-

earum partium ulcera, urinam in œdematoſis & cachecticis ſuppreſſam reſerandam, gonorrhœam & leucorrhœam depurandam.

XVI. Non multum diſtant ab his diureticis, quæ medentur uteri morbis, *Uterina* inde dicta, in menſium ſuppreſſione, depurandis pudendis a materia viſcida tenaci. *Uterinum.*

XVII. Quæ autem inteſtinorum morbos curant, ex aliis omnino medicamentis componuntur; neque hæc omnia ſunt eadem, multum enim differt, an excrementa ſola, materieſque viſcida ex inteſtinis ſit educenda, an vero ſimul alii inteſtinorum morbi curandi ſint, hæc tamen omnia debeat ſimul alvum laxare, ut ſint *abſtergentia purgantia.* *Purgans.*

XVIII. Quæ ſaponacitate nitroſa, amara, bilis viſciditatem reſolvunt, *Abſtergentia hepatica* dicta, adhibentur in ictero, cachexia & leucophlegmatia: alvum laxare ſolent, blande reſolvere ſimulque diluere & refrigerare aut calefacere. *Hepaticum.*

XIX. Si humores tenaciores ita obturant vaſa, ut liber tranſitus ſit interceptus, hi abſtergentibus ſoluti meatus reſerant; talia autem medicamenta dicuntur *Abſtergentia aperientia:* ingens ergo horum eſt numerus, & operatio varia, in chloroſi, menſibus ſuppreſſis, bilis viſciditate, multis glandularum morbis, tumoribus frigidis, urina ſuppreſſa, cruditate & cacochymia humorum, meſenterii & inteſtinorum infarctione, dyſpnœa, aſthmate humido. *Aperiens.*

XX. Maxima ſaponaceorum virtus quia in abſtergendo exercetur; ita ut per abſtergentia ſæpe intelligamus ſapones, & viciſſim, omnium optime ſapones in titulo hoc explicandi ſunt. Per *Saponem* autem intelligimus talia menſtrua, quorum interventu oleoſa, reſinoſa, glutinoſa, & pinguia aquoſis miſcibilia redduntur, quam ſocietatem antea renuebant. *Sapo.*

XXI. Varia ſunt medicamenta, quæ ad ſapones referuntur. Ex oleo expreſſo fixo, cum ſale alcalino fixo, uti ſapo niger, & ſapo Venetus; quandoque loco olei ſumitur pinguedo animalium, (conf. T. XXXVIII. 26.). Hi ſapones adhibentur in acrimonia acida, auſtera, cruda, craſſitudine humorum, viſciditate, cacochymia, & cachexia, motu languido, œdemate, meſen- *Sapo alcalinus fixus.*

ſenterii obſtructione, viſciditate inteſtinorum & ventriculi, appetitu abolito, & malacia, vermibus in primis viis, lienteria ex obſtructis lacteorum oſculis a glutinoſo, ulceribus & abſceſſu ſordido frigido, eſchara: horum acerrima eſcharotica ſunt, maculas, furfures, excreſcentias conſumunt; mera quoque ſalia fixa (T. XXXVIII 11 ad 15.) huc pertinent.

Sapo alcalinus volatilis. XXII. Ex oleo fixo cum ſale volatili, vel oleo volatili cum ſale fixo ſemi volatilis ſæpe conficitur; aut ex ſapone alcalino ſpiritibus fermentatis diluto, denique ſuccis vegetabilium acribus, penetrantiorem virtutem habet: quare in doloribus frigidis catarrhoſis, tam externe, quam interne, anodyna ſunt; discutiunt tumores frigidos, aquoſos, œdematoſos; obſtructiones ex viſcido reſerant; paralyſi, & torpori medentur; dolores arthriticos compeſcunt; motum languidiorem ſolidorum excitant; ſtagnantes humores concitant; in leuce, vitiligine, malo mortuo, vitam parti reddunt: mitiora horum egregie expectorant & aſthmaticis opitulantur.

Saponacea varia plantarum. XXIII. In plantis quoque aliud genus ſaponis invenitur, conſtans ſale neutro ſaponaceo, oleo vegetabili miſto, uti *olera* (T. LXXIX. 17.) alia *amara frigida lacteſcentia*; alia autem ſaponacea magis calefacientia ſunt & amara (T. LXXIX. 18.), inſtar bilis animalium, ex oleo ſemivolatili & ſale alcalino abſtergente, quandoque in his urens obſervatur vis: horum ergo uſus ex ſimplicium deſcriptione petendus.

Sapo aceſcens. XXIV. Magna copia plantarum continet ſuccum acidum vel aceſcentem ſaponaceum, ex oleo vegetabili, multo liquore & ſale ſaponaceo fixo acido; ut ſucci fructuum horæorum bene maturorum acido-dulcium: ad hanc quoque claſſem pertinet ſal tartareus acidus, tartarus vitriolatus, ſucci vegetabiles concreti, mel, manna, ſaccharum, Rob, ſapa, defrutum, gelatina ſucci vegetabilis, ſyrupus & ſimilia. Hæc ſolvunt lentorem, attenuant ſanguinem, laxant ſolida, minuunt motum & calorem, laxant alvum, rancorem emendant, bilis viſciditatem ſolvunt, optima ſtomachica, & ad nauſeam & nidoroſum ructum emendandum, ſi ex corrupta tenaci bile oriantur.

Emolliens. XXV. Non raro in concretionibus induratis, craſſis, tenaci-

cibus, partes pinguibus oleosis emolliendæ sunt, antequam per abstergentia, mundificantia aliquid effici potest.

XXVI. Ex dictis patent. *Corollaria.*

1°. Ex qua materia generantur sordes in vulneribus & ulceribus?

2°. Cur vulnus vel ulcus diutius aëri nudo expositum sordes contrahit?

3°. Num pellicula albida, ablatâ epidermide, apparens in parte combusta, sit sordida, & an abstergenda?

4°. An non abstergentia in actualia & potentialia possunt dividi?

5°. Quo respectu idem medicamentum dicitur abstergens & mundificans?

6°. Quomodo corrodens fieri potest abstergens?

7°. Num stimulantia abstergendo agunt in sordes vel partem viventem subjectam?

8° Quomodo adstringentia majorem facientia cohæsionem possunt abstergere sordes?

9°. Cur vitriolum, ærugo, similiaque adstringentia in regionibus fervidioribus optima ulcerum depurantia?

10°. Quando sapones acescentes, & quando alcalescentes fiunt stomachica?

11°. Cur sapones optima abstergentia?

12°. An mel & saccharum obvolvit, an abstergit?

13°. Quid faciunt emollientia ad abstersionem?

TRACTATUS OCTOGESIMUS SECUNDUS.

DE APERIENTIBUS.

I.

Definitio. Quæ impeditum per vaſa tranſitum expediunt, ut iterum liber fiat fluxus, *Aperientia* dicuntur, *Deoppilantia* & *Deobſtruentia*; hoc ſi fiat in vaſis circulantibus, ἐκφρακτικὰ; ſed in vaſis excretoriis, ſeu oſculis evacuantibus, potius ἀναστομωτικὰ appellantur.

Aperientia varia ſunt. II Ut variis modis hic intercipitur tranſitus, ita multum differunt aperientia, quare opus obſtructionis cauſas perſequi, quæ ſpecialiora exigunt aperientia.

Obſtructionis cauſæ generales. III. In nobis viventibus, vel perpetuus, vel reciprocus, vel certo tempore rediens motus habetur per omnes canales, & ora vaſorum; quare obſtructionis cauſæ ad tres redigi poſſunt claſſes: 1°. quæ pertinent ad canalem vel meatum; 2°. quæ ad transfluentem liquorem; 3°. quæ ad utraque ſimul.

1°. Compreſſio, elongatio, & contorſio. IV. Omnes canales, ſi excipiuntur oſſei, ſunt compreſſiles & dilatabiles, elongari & intorqueri poſſunt, quare a preſſione, tam externâ, quam internâ, ſive cauſa premens in nos, vel noſtrum corpus viciſſim in eam agit, interna canalis cavitas minui, ex figura cylindrica mutari, vel integre comprimi poteſt. Tales comprimentes cauſæ, ſive ſint tumores duri vel molles, vel liquor effuſus in cavis, ſive hærens in vaſis, ea dilatans, niſi tollantur, tranſitus liquorum reſtitui nequit. Quod quoque ſtatuendum in cauſis protendentibus & intorquentibus.

Impletio vaſculorum lateralium. V. Omnia etiam vaſa in ſuis lateribus componuntur ex aliis vaſculis minoribus, quæ iterum ex aliis exilioribus, usque ad omnium minimum vaſculum ſimplex, ex membrana ſimpliciſſima factum: dilatatio horum minuit ſemper majoris vaſis capacitatem. Quæ deplent hæc dilatata vaſcula, aperientia ſunt.

VI.

VI. Latera quoque dictorum vaſorum ex villis componuntur, in quibus viget ſemper contractilitas, motusque vitalis, & fortius agunt ob cauſam ſtimulantem; quæ omnia magis agentia canalem arctant, & ſæpe claudunt, per aperientia referandum. *Villorum in lateribus contractio.*

VII. Contractilitas hæc aucta (T. IX.) laxantia (T. LIX.) exigit; humectationem (T. LXII.) exſiccatorum; fotum tepidum humidum poſt calorem adurentem; lenem evocationem gelu per nivem, aquam frigidam, dein tepidam; ablationem & ablutionem adſtringentium; lentam & blandam extenſionem, ſi villi hi nimis diu ſibi commiſſi fuere. *Curatur.*

VIII. Motus vitalis reciproce agens, ſi commutetur in motum *tonicum*, ſiſtit non raro transfluxurum liquorem, ut experiuntur colici, hyſterici, & hypochondriaci, epileptici, vel qui ſubito ab animi pathemate corripiuntur: in quo caſu antiſpaſmodica nervina fiunt aperientia. *Spaſmus villorum.*

IX. Hic quoque motus a *ſtimulo* agitatus frequentiſſime in perpetuam contractionem commutatur, qua omnis tranſitus per eum canalem intercipitur, cujus curatio ex ſpaſmi titulo (T. XXX.) petenda. *A ſtimulo.*

X. In canalibus majoribus ad interna latera quædam invenitur *mucago obliniens*, ut facilis eſſet liquoris tranſitus, & laterum munimentum: hoc ſi deficiat gluten, vel ſi ſit alienatum in liquorem minus lubricum, non ſolum ob minorem canalis lubricitatem, ſed etiam ob majorem conſtrictionem, quæ naſcitur attactu tranſeuntium villos nudos, frequentiſſime ſiſtitur transfluxus, quemadmodum experimur in deglutitione difficiliore & ſtranguria. Aperientia in his ex mucilaginoſis, gelatinoſis & lubricantibus conſtare debent. *Nuditate laterum.*

XI. Ad hanc claſſem denique conferre poſſumus *coalitum* canalis in exitu, quemadmodum in imperforatis ſeu atretis virginibus, ano, præputio, ore coalito, quando ſectio chirurgica, corrodens, vel ſpontanea ruptio, aperientia fiunt. *Coalitus.*

XII. Sine vaſorum vitio liquores transfluentes (3. n°. 2.) multis modis tranſitum remorantur, vel integre ſuffocant. Nam 1° ex *mutata figura* particularum globoſa in aliam figuram anguloſam manente, in ea liquoris particula, eadem mate- *2°. Vitia liquorum.*

teriæ quantitate; 2°. ex *magnitudine aucta* (T. XLV. 2 ad 16.); 3°. ex *concretione* plurimorum in massulas majores (Tr. XLII.); & 4°. ex majore *adhærendi potentia* inter ipsas partes & cum lateribus vasorum, quam est actio circulatoria, propellens & divellens has partes. His obstruuntur vasa & meatus, variis aperientibus reserandi, uti ex *crassitudine* (T. XLIII.), *lentore* (T. XLI.), & *viscididate* (T. XL.) constat. Denique *Humor crudus* (T. XXXIX.) constans figuris vasorum non adaptatis ad hanc classem reduci potest. Quænam in his omnibus sint aperientia, in allegatis locis videri possunt, & ex adjunctis effectibus perspici potest, quænam causa obstructionem faciat.

3. Utrorumque, ut Errore loci. XIII. Ad ultimam partem divisionis (3. n°.3.) pertinet 1°. *Error loci*, seu quando partes liquorum, quæ in nobis non omnes sunt ejusdem magnitudinis, intrarunt vasa aliena, per quorum extremitates permeare nequeunt: uti globulorum rubrorum in arterias lymphaticas, serosorum in minores arterias, quam quæ in statu sano globulos serosos reciperent, introitus; an vero in minoribus vasculis talis fiat error, verisimile est, sed visu hucusque non detectum. In tali obstructione aperientia sunt, quæ minuunt a tergo impetum, ut ita repelli possint partes in vasa majora: quemadmodum sunt venæ sectio, purgans refrigerans, diluentia & refrigerantia medicamenta.

Minori impetu. XIV. *Minor motus*, sive concipiatur in partibus firmis, sive fluentibus, subsistere facit humores. Ut enim promoveatur liquor, qui fluit secundum latera, motum attritu retardantia, causa pellens requiritur a tergo, quæ omnes has potest superare resistentias. Languidior igitur actio firmarum partium (T. XXI.) brevi tempore stagnare facit humores. Ita liquores quoque minori impetu (T. L.) latera vasorum distendentes efficiunt, ut vix quidquam agere possint villi ad propellendos hos humores. In utroque casu stimulantia, roborantia, aromatica, spirituosa, calefacientia fiunt aperientia.

Obstipatio. XV. Denique huc pertinent causæ externæ meatus obstipantes, osculis vasculorum tenacitate sua ita adhærentes, ut effluxum inhibeant; & tunc quam maxime, si simul aliquam vim adstrictoriam possident. In hujusmodi obstructione abluentia, sapona-

nacea, abstergentia, depurantia, lixiviosa fiunt aperientia.

XVI. Ex dictis sequuntur. *Corollaria.*

1°. An impeditus motus causa, an effectus obstructionis?

2°. Humor effusus in cava corporis quomodo obstruere potest?

3°. An plethora distendens vasa nequit esse causa obstructionis?

4°. Cur luxatum vel fractum os statim reponendum?

5°. An non suffocata circulatio quandoque in tenuitate humorum laborantibus, si latera vasorum fiunt nuda?

6°. Quomodo curant mucilaginosa urinæ suppressionem?

7°. Cur clysma oleosum, mucilaginosum, sine admistis purgantibus, sæpe alvum constipatam laxat?

8°. Cur multi homines difficultate deglutiendi laborantes, post potum assumtum, facilius deglutiunt?

9°. Unde tanta anxietas post longum jejunium, si modica quantitas alimentorum deglutitur?

10°. Quomodo venæ sectio, & purgans, aliaque evacuantia sine stimulo, possunt dici aperientia?

11°. An refrigerans nequit fieri aperiens, si minuit impetum?

12°. An aperientia semper debent aucto motu vasa aperire?

13°. Cur quandoque sicca, quandoque humida, aperiunt?

14°. Cur frictio nonnullos tumores discutit, alios autem magis obstruit.

15°. Quomodo externa corporis depuratio, & capillorum tonsura insensibilem perspirationem promovet?

16°. An frictio ad cutem cum pannis asperis non potest promovere exhalationem?

TRACTATUS OCTOGESIMUS TERTIUS.

DE MOVENTIBUS.

I.

Definitio motus. QUid ſit motus in rebus mechanicis, a Phyſicis exponitur; in noſtro autem corpore vivente duplex eſt : alter, qui ſequitur leges generales omnium corporum motorum; alter vero quibuſdam in rebus a priori recedit, quamdiu vivit homo: hunc motum explicatum invenies in Exercitatione noſtra *de Motu vitali*.

Movens quid? II. Omnia Medicamenta, & medendi methodus, quæ utrumque hunc motum celeriorem, vel magis agentem faciunt, *Moventia* poſſunt appellari; hæc in triplici ſtatu adhibentur: 1°. in tardiori ſeu languidiori motu, ſeu in perfecta ſtagnatione; 2°. in mediocri motu; 3°. in corpore, quod habet motum celeriorem aut vehementiorem: ex quibus patet, idem medicamentum movens conducere & nocere poſſe, & quam maxime, quum moventibus nonnuli morbi in deterius ruant.

Motus localis & inteſtinus. III. Præter generales motuum leges, in corpore vivente duplicem motum deſcribunt auctores: 1°. *Inteſtinum*, uti putredinis, effervefcentiæ, fermentationis, ſed, quoniam de his alibi agitur, ad hunc titulum non referendum; 2°. *Localem*, quem vocant *Circulationem*, quæcunque ad hunc motum pertinent, in hoc Tractatu perpendenda.

Moventia generalia, & ſpecialia. IV. Exponemus primo medicamenta totam circulationem augentia, quæ moventia proprie dicuntur, quo etiam pertinerent *Stimulantia*, & *Calefacientia*, de quibus vero in ſequentibus, ne ob multitudinem fieret confuſio. Dein agendum de moventibus ſpecialioribus, uti ſunt *Revellentia*, *Derivantia*, *Attrahentia*, *Rubefacientia*, *Frictio*, *Cucurbitulæ*, *Fonticuli*, *Setacea*, *Veſicantia*.

Roborans V. Augent motum, quæ in fibris generant majorem potentiam

tiam constringendi, uti *Roborantia*, quæ augent villorum contractilitatem, non vero simul compescunt eorum motum vitalem, quemadmodum fit a quibusdam adstringentibus. Si ponatur æqualis spirituum influxus cum augmento roboris, potentia movendi quoque augetur (T. LVIII.). *motum auget.*

VI. Duobus his junctis prævenitur spontanea ingestorum & cunctorum humorum corruptela, eaque nata vel subigitur, vel expellitur; promovetur vasculorum absorbentium potentia; spiritus puriores generantur, & ad organa sensuum copiosius derivantur; prævenitur viscidi generatio, &, si natum sit, dissolvitur; oscula evacuantia laxata potentius se constringunt; stagnantes humores exagitantur, protruduntur & discutiuntur; solida flaccida accurtantur, inertia moventur; humores omnes ab actione corporis perfectius præparantur; quiete attenuati compinguntur, gravioresque fiunt; adhærentes sordes excutiuntur; corporis naturalis calor augetur. *Usus bonorum generalis.*

VII. Quare in acrimonia acida, cruda; cardialgia ex corruptis humoribus in ventriculo; capitis, lumborum, renum, aliarumque partium dolore; & arthritide ex spontanea illorum acrimonia; flatibus murmuribusque intestinorum; mobilitate solidorum; convulsione hysterica; palpitatione; horrore; & febre cacochymica excellunt: promovendo absorptionem alvum fluentem in debilitatis sistunt; discutiunt tumores hydropicos: medentur amaurosi, paresi, surditati, apoplexiæ, animi deliquio, perinfirmis, maniæ, catalepsi, incubo, spirituum defectu laborantibus, tremori: magnum quoque auxilium ferunt viscido oppletis, quod potentiori motu dissolvunt, & in naturalem crassitudinem commutant; ita anginam aquosam, tumores œdematosos, leucophlegmatiam sanant: neque ullis medicamentis melius compescitur ptyalismus, sudor colliquativus, alvi fluxus diuturnior, gonorrhœa, leucorrhœa, diabetes infantum, mensium profluvium, aliæque sanguinis emanationes per laxata oscula, quam his: multumque præstant in solidorum laxitate, inertia, herniis, procidentiis, hydropicis eductâ aquâ, podagrâ, aliorumque morborum debilitate relicta, aphthis diu permanentibus, mania post diuturniores febres intermittentes, *Specialis.*

vel multam evacuationem, rachitide, ulceribus fordidis frigidis, aliisque morbis frigidis, chlorofi, cachexia, febre cacochymica, luxatione ex leviffima caufa, phthifi nervofa, varicibus, multisque uteri morbis: tandem magnum auxilium præbent ventriculi morbis, apepfiæ, dyfpepfiæ, anorexiæ, languori, frigiditati; & multas obftructiones referant in glandulis, uti funt tumores frigidi, fcrophulofi; ipfi fcorbuto non leve præbent auxilium, quum fine fpontanea corruptela vix in nobis generatur.

Cautelæ. VIII. Quamvis ad multos morbos curandos adhibeantur, non expedit, in nimia tenuitate & aucta evacuatione, protinus a validioribus incipere, ne nimis extrudantur liquores; neque in folidorum fragilitate & debilitate, ne difrumpantur vafa; neque in vifcido ob metum fuffocandæ circulationis; neque in frigore febrili, quia fubfequens calor omnia deftrueret; neque in febre hectica, doloribusque ab humore acri tenui, cum fæpe intolerabilem dolorem inferant. Denique nocent omnibus morbis ex motu aucto.

Refolventia. IX. Multa inter *Refolventia* funt, quæ folo motu aucto humores tenuiores faciunt: quorum effectus præftantiffimus, fere in omnibus morbis præcedentibus, & quorum modus operandi ex Refolventibus (T. LXXIX.) intelligi poteft.

Frictio. X. Inter moventia partem aliquam fpecialem *Frictio*, gr. τρίψις, omnium fimpliciffimum modum movendi humores & partes firmas exponit: eft enim actio mechanica, qua alterne magis & minus quædam pars comprimitur fucceffive; vel fervat femper eandem directionem, vel facit alternum oppofitum curfum & directionem motus. Simpliciter adhibetur a Medicis, vel una cum quibusdam medicamentis ftimulantibus calefacientibusve, vel fimul applicato calore inftituitur, quare tunc ex adjunctis his fricationis ufus eft exponendus.

Effectus generales. XI. Motum alternum 1°. inducunt frictiones partibus firmis, fine majori fpirituum in villos iftos influxu; 2°. contentos liquores ex eo loco pellunt, fpatiumque minus preffum dein relinquunt affluxuro; 3°. majori impetu urgent liquorem verfus eam partem, quo tendit directio frictionis; 4°. fi fiant itu & reditu

reditu in vasis valvulis carentibus, tantum impediunt, quantum promovent fluxum; 5°. in vasis vero valvulis instructis fluxum promovent secundum situm valvularum; 6°. sed repetitæ frictiones, versus eundem locum, promovent eo versus directionem & impetum liquoris; 7°. stagnantibus in eo loco liquoribus vel tardius motis, majorem motum conciliant; 8°. concretis ex stagnatione & minori motu fluorem conciliant & eos resolvunt; 9°. liquorum partes, figuræ alienæ, vasorum figuræ internæ magis appropriatas faciunt; 10°. cruda assimilant, viscida resolvunt, tenuiora compingunt, lentorem magis condensant; 11°. pellunt partes majores in angustiora vasa; 12°. majori impetu ruere faciunt liquorem ad eam partem; 13°. derivant aliunde impetum; 14°. partem tandem rubedine suffundunt; 15°. cessantibus frictionibus major motus & calor relinquitur in parte; 16°. laxata solida roborant; 17°. inertia commovent; 18°. frigori medentur; 19°. depellunt vel discutiunt frigidos tumores.

XII. Qui hos effectus mechanice contemplatur, eum latere nequit, multis in morbis admodum prodesse frictiones, cum vel sine stimulantibus: uti in animi deliquio; obstructionibus mesenterii, omenti, hepatis, lienis; hydrope; œdemate; leucophlegmatia, paralysi, prohibita perspiratione; tumoribus frigidis; viscido; inertia, laxitate & humiditate solidorum; multis morbis chronicis; acrimonia acida; cruditate humorum, arthritide vaga; morbis frigidis; hydropis, podagræ, aliorumque morborum prophylaxi; paresi; scorbuto; beriberi; ventris infarctione; rachitide, & infinitis aliis morbis. *Effectus speciales.*

XIII. Eædem fere cautelæ observandæ, quæ superius de roborantibus moventibus (8) recensitæ sunt: id autem boni præstant, quod motum faciant vix sine ullo spirituum dispendio, quod in motu musculari non fit, & quod semper operentur, quod a stimulantibus non ita est exspectandum. *Cautelæ.*

XIV. Qualis frictione mechanica in cute producitur rubedo, talis quoque infertur medicamentis *Rubefacientibus*, quæ græc. φοινιγμοὶ dicuntur, per excitatum motum a stimulo, ut patebit (T. LXXXIV.): nam motus in villis irritamento concita- *Rubefaciens.*

tus, ſive vocatur acre, ſive σιναπισμὸς, ſive δρώπαξ ſeu *picatio* ex applicato medicamento, pellit ſanguinem rubrum in principia arteriarum lymphaticarum, quo pars rubedine & quodam tumore ſuffunditur.

In quo differt a frictionibus. XV. Frictiones autem nihil heterogenei admiſcent liquoribus iſtius loci, & pro lubitu augeri, minui & omitti omnino poſſunt, atque in vaſis inertibus omni motu vitali privatis, poſſunt tamen concitare motum: rubefacientia vero ſæpe aliena admiſcent liquoribus, & poſt ablationem non raro aliquid relinquunt alieni, quod quandoque ne quidem abluendo auferri poteſt, atque in cadaveribus nihil, in inertibus ſolidis vix aliquid efficiunt. Ut igitur fiat electio, perſpiciendum, an rubefaciens debeat continuare motum, an potuerint inertia ſolida in motum concitare, & denique an non quædam ſit alia virtus in rubefaciente, quæ in eo morbo vel proſit vel noceat.

Effectus. XVI. Quoniam omnes effectus ex frictionibus (11 & 12.) intelligi poſſunt, non erit opus repetere.

Veſicantia. XVII. Quæ acria, ut fecerunt Arabes, corpori applicata lympham eliciunt, & ſub epidermide a cute elevata eam colligunt, vel eâ tandem eroſâ lympham ex denudata cute effluere faciunt, dicuntur *Veſicantia* & *Veſicatoria*: quamvis multa purgantia hydragoga, uti jalapa, talem quoque exerceant virtutem, cantharides tamen præ omnibus merentur, ut veſicantia propterea *Diacantharides* dicta fuere.

A quibus differunt. XVIII. Quoniam veſicantium effectus differunt a rubefacientium & frictionum productis (excitant enim veſicantia, ſine multo ſæpe dolore, exiguâ rubedine partis, veſiculam ichoroſam), præter motum generalem concitatum, aliquid ſpeciale faciunt.

Operatio duplex. XIX. Quare ad binas operationes attendere oportet, ad generalem ſc. quâ agunt moventia, & ſpecialem, quæ in ſolis veſicantibus obſervatur.

Effectus ſpeciales cantharidum. XX. A pulvere *Cantharidum* ſanguini miſto, primùm aliquantulum ſanguis concreſcit, dein vero reſolvitur in liquamen plumbeum, ſubnigrum, ichoroſum. Cantharides applicatæ primo veſiculam ichoroſam elevant, cum quadam rubedine in am-

ambitu & calore; diutius retentæ cutem ſubjectam, in cruſtam ſubnigram ichorem fundentem, corrodunt. Nimis ingeſtæ, ut alia venena, vomitum & nauſcam concitant; multum ſalivæ viſcidæ effunditur, caput titubat, & præ ceteris afficitur; ſitis ingens cum lingua arida; delirium, convulſioneſque accedunt; dein renes & veſica patiuntur, urina copioſe funditur, abraditur mucus harum partium, non raro merus ſanguis emittitur, & exulcerantur urinæ viæ.

In quibus morbis adhibenda.

XXI. Ex perſpectis his experimentis facile eſt dijudicare, quando *Veſicantia* ſint adhibenda, nam virtute ſtimulante generali non multum differunt a rubefacientibus. Sed ſpecificâ naturâ, quâ reſolvunt viſcidum, in concretionibus pituitoſis, œdematoſis, hydropicis, apoplexia, morbis ſoporoſis, amauroſi, ſurditate ex tali cauſa natis, multa præſtant. Quia alliciunt humores & educunt, in catarrhoſis, capite dolentibus a cruda acri lympha, dolore iſchiadico, odontalgia, fluxu humorum ad oculos, ſtigmatibus nigris ex combuſtione relictis, conducunt; aut quando ad aliquam partem derivatio eſt facienda humoris acris, minime bilioſi vel inflammatorii. Et quoniam præprimis urinam fundunt, adhibenda ſunt morbis frigidis, humidis, laxis & frigidis, qui copioſiorem urinæ evacuationem exigunt, uti in ſputo tenaci, aſthmate.

In quibus vitanda.

XXII. Nocent vero morbis cum majori circulatione, calore corporis, colliquatione pinguedinis, ſiccitate inflammatoria: quare in hujuſmodi delirantibus, comatoſis, apoplecticis, atrophia, tabe, febre hectica & colliquativa laborantibus noxia ſunt, præprimis ſi adeſt lingua arida, & ſitis intenſa. In mictu cruento, ardore urinæ ob muci urethræ abraſionem vel defectum, morbum augent. Hydropicis applicata, ulcera dyſepulotica, & non raro gangrænoſa generant.

Curatio in abuſu.

XXIII. Quoniam in perverſo uſu medicamentorum non raro Medici prudentioris auxilium expetunt, ſcire oportet, quomodo mala, ex veſicantibus nata, ſint tollenda. Si externe pateat, pars abluenda liquore molli, & applicandum mel roſarum; vel ſi nimis ſæviat, diluenti admiſceri poteſt tantillum ſacchari Saturni. Virus cantharidum humoribus miſtum temperatur mul-

tâ dilutione aquosi, & ingestione lactis; infringitur acidis.

Cucurbitulæ. XXIV. Liquores ab omni parte æqualiter pressi, in eo loco quiescere videntur, sed si a quacunque parte tollitur caussa premens, eo majori impetu eo versus ruunt, quo caussæ prementes validius operantur: ita agunt *Cucurbitulæ* & *Suctiones*, uferendo pressionem aëris incumbentis in aliquam partem, contentos in eo loco liquores, & qui eo fluere possunt, alliciunt. Quare cucurbitarum actio est mechanica, quâ constat, omnes liquores fluere versus partem eam, ubi est minor pressio.

Omnes liquores alliciunt. XXV. Cum sit lex generalis omnibus liquoribus competens, nonnulli inepte adstruere conantur speciales elici liquores. Aliqua tamen est statuenda differentia in faciliori & difficiliori accessu; qui enim mobilissimi sunt, tenues & parum adhærentes partibus firmis, & qui per patentiora ire possunt vasa, prius accedunt; dein alii crassiores, tenaciores, partibus firmis adhærentes tenaciter, & qui per angustissimos canales tranare debent, tardius accedunt ad partem minus pressam; alii vero omnino non attrahuntur, quorum nempe cohæsio est major, quam est trahens potentia.

Cum & sine scarificatione. XXVI. Sive premens aër auferatur antliâ pneumaticâ, sive suctione aliâ, sive accensione flammæ aërem primo rarefaciente, qui dein frigefactus attrahit partem cucurbitulæ annexam, effectus operationis idem est, nisi quod flamma videatur truculentior. Verum in effectu differt, si pars scarificetur, vel integra maneat, cum in parte integra soli tenuissimi transmittantur, sed in scarificatis etiam crassissimi.

Quid fiat in parte. XXVII. Pars, post operationem suctionis & cucurbitæ, tumet, rubet, dolet, sæpe transudat humor, &, si scarificata fuit, non raro impetu erumpit sanguis. Urgentur itaque omnes liquores, in arteriis, venis, lymphaticis, excretoriis glandularum, cryptis, aliisque interstitiis, vel & in nervis hærentes, versus partem minus pressam confluere & quandoque effluere. Quamvis cursus liquorum, in venis cruentis & lymphaticis, sit oppositus, huc versus tamen determinatur, nisi obstent valvulæ: eadem quoque actione ampliantur vasa.

Usus. XXVIII. Adhibendi scopus est, ex adjacentibus partibus attra-

trahere & ſæpe evacuare humorem, atque ex partibus remotioribus verſus hanc partem dirigere fluxum. Quatenus dolore vel tumore aliquid præſtant, id ex natura ſtimuli eſt deducendum. Conveniunt ergo in morſu canis rabidi, vel aliorum animalium venenatorum, quæ applicatione virulentiæ inquinant, quamdiu virus huic parti adjacet: in doloribus ex acri tenui humore vellicante, uti catarrho iſchiadico, arthritide, pleuritide lymphatica, odontalgia, otalgia ex fluxionibus: ſi deſideratur evacuatio cum ſtimulo: vel elevatio, puta cartilaginis enſiformis, eſt facienda.

XXIX. Omnibus corporis partibus externis applicari poſſunt. Si evacuatio ſit facienda, quantum fieri poteſt propè applicandæ. Si autem derivatio eſt facienda, obſervandæ ſunt leges metaſtaſis (T. XVII. 29 ad 34.). Hinc ventri applicant in colico, coxis in iſchiadico, temporibus in cœcitate, vertici in epilepſia, pone aures in aurium dolore: ſed etiam ad crura, in angina, aſthmate, pleuritide, menſibuſque ſuppreſſis, ut fiat derivatio. *Cui parti applicanda cucurbitula.*

XXX. *Fonticuli* & *Setacea* artificioſa ſunt ulcera, quibus conantur Medici alienos humores educere; in effectu vix differunt ab aliis ulceribus, niſi quod in loco magis opportuno pro arbitrio excitari poſſint. Variis modis *Setacea* inſtituunt, ſufficit elevatam cutem acu filo ſerico, cerâ obducto, munita ita pertundere, ut filum trajectum relinquatur in apertura, quod in omni deligatione aliquantulum eſt protrahendum, &, ſi diu geſtandum, renovandum quandoque eſt. *Fonticulum* inſtituere cauterio actuali vel potentiali non eſt opus, promptè fieri poteſt elevatam cutem ſecundum longitudinem transverſe pertundendo, notato loco atramento, dein locum apertum ſervare globulo, cui, ſi requiritur, aliquid erodens admiſceri poteſt. *Fonticulus & ſetaceum.*

XXXI. *Setacea* frequentiſſime in nuchis adhibentur, ad morbos capitis & oculorum; in ſcroto ad hydrocelen; raro in ventre ad eductionem aquæ aſciticorum. *Fonticuli* vero in brachiis ad tendinem deltoidis, in pedibus ſupra & infra genu, ubi commode ligaturâ ſuſtineri poſſunt, in loco decliviori. In hæmor- *Ubi inſtituuntur, & eorum uſus.*

rhoidibus, vel ulceribus ſuppreſſis, doloribus articulorum, minime vero podagricis, aut quando ulcus pedis in commodiorem locum eſt traducendum, adhibentur.

Attrahentia definiuntur. XXXII. Dum ope medicamenti, vel alicujus auxilii, fluxus humorum magis determinatur quam antea ad eam partem, cui hoc medicamentum applicatur, talis actio vocatur *Attractio*, & medicamenta, quæ hoc faciunt, *Attrahentia*, *Attractiva*, Græcis ἑλκτικὰ & ἐπισπαςικὰ.

Duplex genus. XXXIII. Duplex horum ſtatuitur genus, primum quod cunctos humores allicit, alterum quod ſpeciales eligit.

Subdiviſio in tres claſſes. XXXIV. Generalia attrahentia diſcernuntur 1°. in *vera Attrahentia*, uti cucurbitulæ (25.); 2°. *Stimulantia* parti applicata, quæ frequentiſſime epiſpaſtica dicuntur; 3°. in *Laxantia*.

Attrahentia mechanica. XXXV. *Attrahentia mechanica* ſunt frictiones artificiales, cucurbitulæ, venæ ſectio, aliave evacuatio, quibus aufertur reſiſtentia fluxuro liquori, quare ad partem eam minus preſſam magis confluunt liquores, qui tunc dicuntur attrahi.

Stimulantia. XXXVI. Quæ autem ad partem aliquam dirigunt humorum fluxum *ſtimulando*, a multis Medicis irridentur. Ea autem applicata villos iſtius partis exagitant, quibus contenti liquores alterne magis preſſi propelluntur, ſimili fere modo ut in frictionibus (11.): ſive enim propria contractione villorum, ſive externa preſſione, alterne pellatur contentus liquor, effectus in liquore idem eſt. Probare autem reſtat ſtimulo moveri villos (T. LXXXIV.). Hæc ſi ultra modum movent humores, in tali parte tumorem cum rubedine calore & dolore excitant, uti rubefacientia (14.): ſi autem exagitant ſtagnantes, lentos, frigidos, viſcidoſque humores, in vaſis laxis & inertibus ſtagnantes, iſtos non attrahunt, ſed diſcutiunt, & minuunt partis tumorem.

Laxantia. XXXVII. Denique *Laxando* partes firmas attrahuntur ad eam partem liquores, quia minuitur ſuſtentaculum: ita attrahitur pus externe applicato cataplaſmate; fragmenta, & aliena in corpore hærentia, educuntur emplaſtro & unguento molli, præprimis cum pus in ambitu creatum educit noxium in corpore hærens; menſes provocantur ſedendo ſupra vaporem exhalantem aquæ calidæ; a capite trahuntur ad pedes, ſi quis fomen-

mento calido vel balneo foveat pedes.

XXXVIII. Quas magnis encomiis extollunt *ſpecificas virtutes attrahentes* venenum, in bufone, ſcorpione, carne canis rabidi, lapide ſerpentino, hepate lupi rabidi, multiſque aliis, non carent dubio: hæc enim juxta venenum poſita nullum indicium attractionis magneticæ præbent. Si vero operantur, exſtinguendo venenatam naturam, non ſunt attrahentia, ſed antidota, ſeu corrigentia. Quoniam omnia hæc experimentis non ſatis ſunt comprobata, ſatius eſt omittere, ne vera curatio eorum morborum intercipiatur. *Specifica.*

XXXIX. In his attendendum, num motus ſimul ſit adaugendus, an minuendus, antequam laxans vel ſtimulans applicatur. In electione partis ad has regulas reſpicere debemus: 1°. ut fiat a parte interiore ad exteriorem; 2°. a parte magis principi ad minus principem; 3°. a parte ſuperiore ad inferiorem; 4°. ad loca ea, quæ translationem materiæ ex affecto recipere poſſunt cum minori periculo (T. XVII. 30 ad 33.); denique 5°. in morbo, qui talem attractionem admittit. *Obſervanda in his.*

XL. Ab attrahentibus non multum diſtant *Revellentia* ſeu *Revulſoria*, ἀντισπαστικὰ dicta: ſupponunt hæc in corpore impetum verſus aliquam partem, ex quo aliquod periculum imminet, eumque moderantur, & ad aliam partem magis dirigunt. *Revellentia definiuntur.*

XLI. Denique ſequuntur *Derivantia* ſeu *Derivativa*: horum uſus omnino exolevit poſt inventam circulationem, ſed hac inventione horum operationem comprobari reor. *Derivantia.*

1°. Sanguis e cordis ventriculo ſiniſtro preſſus æquali potentia urget in omnes arteriarum ramos.

2°. Qui rami hunc fluxum magis adjuvant, ii majorem copiam ejecti ſanguinis recipiunt.

3°. Quorum ramorum reſiſtentia in finibus eſt minor, eorum recepta quantitas ex communi trunco erit major.

4°. Sanguis præcedens in arteria & vena remoram ponit fluxuro ſanguini, præcedentis ab alia cauſa propulſio, vel ablatio per evacuationem, detrahendo reſiſtentiam, facit in eum ramum plus influere, quam ante ablatam vel minutam remoram.

5°. Dum per aliquem ramum, ex communi trunco provenientem, augetur influentis quantitas, tantum detrahitur de quantitate reliquorum ramorum, ex eodem trunco provenientium.

6°. Cum ita plus recipitur ab eo ramo, aliquid intrat eum ramum, quod non intrasset antea.

7°. Fit ergo derivatio, seu sanguis, qui antea per proprium vas ivisset, nunc intrat hunc ramum minus resistentem.

8°. Quia omnes rami ex eadem aorta oriuntur, ad varias partes derivari potest sanguis fluens.

Harum causæ. XLII. Causæ derivantes sunt: 1°. quæ augent fluxum per ramos arteriæ aliquos, ut frictio, attrahens stimulansque motus quivis arteriæ major; 2°. ablatio sustentaculi, ut attrahens, laxans, evacuatio resistentis.

Corollaria. XLIII. Ex dictis sequuntur.

1°. Motum augeri posse majori robore contractilitatis.

2°. Moventia primo solvere viscidum & crudum, dein compingere.

3°. Moventia compingere, non vero attenuare lentorem.

4°. Motu alterno constringente & relaxante magis resolvi obstructiones, quam majori liquoris impetu in concretum.

5°. Ad motum localem humorum requiri naturalem contractilitatem in villis, liberum & satis copiosum spirituum influxum; liquorum transfluentium requisitam quantitatem, & ad transfluendum aptitudinem, & denique vasa aperta.

6°. Cur veteres frictionibus non raro felicius curant morbos chronicos, quam nos medicamentis internis stimulantibus?

7°. Quando rubefacientia nihil efficiunt, cum tamen frictionis effectum sortiuntur?

8°. An non a frictionibus, cum quibusdam calefacientibus institutis, omnia possumus expectare bona, quæ phœnigmis adscribuntur?

9°. Cur comatosis, delirantibus, & convulsis, vesicatoria mederi & nocere possunt?

10°. An ex sola moventium theoria intelligi potest cantharidum operatio?

11°. Cui

11°. Cui pleuritidi conveniunt veſicantia cruribus applicata, inflammatoriœ an catarrhoſœ?

12°. Cur proſunt veſicantia morbis pectoris, lædunt ſæpiſſime in morbis capitis?

13°. An veſicantia malignitatem peſtilentialem educunt?

14°. An Medicus peritus non debet ſcire, quomodo morbi curandi abuſu medicamentorum producti?

15°. Cur acidum cantharidum antidoton?

16°. An cucurbitulæ ſanguinem educunt ſolum in ambitu corporis hærentem, ſed venæ ſectio ex partibus internis?

17°. An cucurbitulæ venenatum attrahunt vi magnetica?

18°. Quomodo ſpicula impreſſa & oſſis fragmenta a medicamentis attrahuntur.

19°. Cur attrahere per fomenta calida ad pedes in acutis inflammatoriis, & epiſpaſticis ſtimulantibus in multis morbis chronicis, conducit?

20°. Quomodo attrahentia fiunt diſcutientia?

21°. Cur poſt datum purgans in podagra quandoque oriuntur anxietates?

22°. Cur purgans minuit ptyaliſmum & ſudores?

23°. An in morbis criſin verſus cutem facientibus purgans dandum?

24°. Cur cantharides magis valent in reſolvendo, quam alia ſtimulantia?

TRACTATUS OCTOGESIMUS QUARTUS.

DE STIMULANTIBUS.

I.

IN viventibus hominibus *Motus* obſervatur duplex morboſus: unus qui fit alterna conſtrictione & relaxatione; alter in conſtrictione perſtat: hos *Clonicum* & *Tonicum* vocant. Me- *Definitio.*

 di-

dicamenta, quæ utrumque, vel alterutrum, ſua applicatione vel ingeſtione in villis motricibus concitant, *Stimulantia* ſeu *Irritantia* dicuntur.

Faciunt majorem ſpirituum influxum. II. Hæc autem cadaveri applicata nihil operantur, quare inſtigant cauſam, motum hunc utrumque efficientem; ſeu faciunt, ut ſpirituum influxus, quo peragitur in viventibus motus, fiat majori impetu in partem vellicatam, tam internam, quam externam: indeſinenter ſi fiat, fit Tonicus motus; alternatim autem influens, fit Clonicus.

Agunt in utrumque motum. III. A vellicatione hac ſi agitantur muſculi voluntati alias obtemperantes, fiunt *convulſiones* vel *ſpaſmi* involuntarii (T. XXX): muſculi autem & villi motus vitalis hoc irritamento inſtigati, miras commotiones in corpore excitant, vix deſcribendas. Si enim fiat in excretoriis motus tonicus, ſiſtuntur excretiones omnes vel quædam; clonicus autem ingentem non raro facit evacuationem: in circulationis organis motum vel auget, vel perturbat, vel ſuffocat. De his omnibus infra amplius.

Stimulantium lex generalis. IV. Eſt igitur lex quædam generalis in nobis viventibus admittenda, ad quam pauci attenderunt, & multi, qui eam admittunt, motum vitalem denegant in omnibus partibus, ſine quo effectus omnes intelligi nequeunt, *omnes nempe partes mobiles in viventibus a ſtimulo in majorem motum & conſtrictionem adigi poſſe.*

Stimulus mechanicus. V. *Stimulus* hic vel eſt purus *mechanicus*, vel alias inſuper poſſidet qualitates, quibus alia præterea naſcuntur in corpore vivente phænomena, quæ perperam ſtimulantibus adſcribuntur; quare non omnia ſtimulantia eundem effectum ſortiuntur: ita alumen plumoſum pruritum intolerabilem, cantharides veſiculas excitant.

Differt vehementiâ. VI. Purus etiam mechanicus ſtimulus levis gratum ſenſum, vel pruritum aut titillationem producit, major vero dolorem, rubedinem, tumorem, vel denique eſcharam generat.

Applicatione partium. VII. Idem irritamentum variis corporis partibus applicatum, varia producit, prout pars differentes exercet functiones, magis minuſque ſentit, ad motum animalem, vel vitalem villos habet.

VIII.

VIII. Ita ad *nervum ſentientem* applicata, pruritum & dolorem inferunt: ad *nervum motus* ſi applicentur, omnes muſculi & villi motrices agitantur, vel motu tonico, vel clonico, vel perturbato: in *nervorum involucra* agentia, ut duram piamque matrem, omnium ſpirituum, per canaliculos nervoſos hoc involucro coërcitos, motum vel perturbant, vel rapidiſſimo ſæpe fluxu iſtos exagitant. Si ſit *nervus ſolitarius*, iſtius partis functiones miris modis turbantur, & ſæpe ſimul alias partes, ex eodem ganglio nervos accipientes, afficiunt, quandoque totum corpus conſentit. *Ad nervos.*

IX. Externe bulbo *oculi* adhærens ſtimulans, præter dolorem & generalia phænomena (6.), copioſas lachrymas prolicit; in *naribus* ſternutamenta, & muci ſtillicidium; in *ore* ptyaliſmum; in *faucibus* nauſeam; in *ventriculo* cardialgiam, vel nauſeam & vomitum; in *inteſtinis* colicam paſſionem & alvi fluxum; in *inteſtino recto* teneſmum; in *renibus* nephritidem, urinæ ſuppreſſionem & profluvium; in *veſica* & *urethra* micturitionem; in *aſpera arteria* tuſſim; in *pulmonibus* aſthma; in *corde* palpitationes & motum inordinatum; in *arteriis* omnibus utplurimum validam circulationem; in ramo ſingulari omnia ſigna inflammationis; in *organis ſecretoriis* & *excretoriis* ſecretiones auget, ſiſtit, perturbat, & miros inſolitos non raro liquores producit. *Ad varias partes.*

X. Non ſemper eſt opus quæramus in liquoribus vel applicatis aliquid acre ſtimulans, cum partes denudatæ, ſeu muco naturali privatæ, a mitiſſimis fere eodem modo agitentur, ut aliæ munitæ ab acribus: ita abraſio muci œſophagi dolorificam reddit deglutitionem & quandoque non poſſibilem; abraſio muci inteſtinorum dyſenteriam & teneſmum; urethræ ſtranguriam; aſperæ arteriæ tuſſim; arteriarum concitatam circulationem. *Nuditas pertinet ad ſtimulum.*

XI. Cum differant ſtimulantium effectus: 1°. ſi faciant motum vel contractilitatem; 2°. ſi ad varias corporis partes applicentur; 3°. ſi pura ſint vel aliis virtutibus juncta; 4°. ſi magis aut minus agant; impoſſibile mihi videtur omnia in compendium redigere certo ordine, quæ a ſtimulantibus producuntur, tam in ſanitate, quam morbo. *Effectus generales.*

XII.

Ex aucta circulatione. XII. Quantum tamen fieri potuit, quodam ordine ſequentia collegi. 1°. *Stimulantia augendo circulationem* hoc boni præſtant: acidum ſpontaneum ſubigunt & expellunt; animi deliquio correptos reſuſcitant; crudum concoquunt & expellunt; augent perſpirationem & ſudorem; catarrhos corrigunt; cachexiam curant; craſſos & viſcidos humores reſolvunt; languidiorem circulationem excitant; doloribus frigidis medentur; febrem hecticam ex ſpontanea corruptela tollunt; in parte gangrænoſa, vel quæ ſphacelari incipit ex defectu virium, vitam reſuſcitant; obſtructiones, ex crudis vel viſcidis humoribus vel defectu circulationis, reſerant; icterum, ex bile viſcida inerti, diſparere faciunt; leviorem maſſam compingunt; menſes & lochia, ſuppreſſa ob deficientem impulſum, provocant; valetudini ex morbis relictæ medentur; virus peſtilentiale volatile expellunt; perverſam nutritionem in rachitide præveniunt; renum dolores, poſt longiorem quietem natos ſine calculi præſentia, abigunt; ſpirituum defectum utcunque ſupplent.

Ex aucto motu in quibuſdam villis. XIII. Stimulantia etiam, exagitando motum *quarundam fibrarum motricium*, ſtagnantes, in quibuſdam vaſculis laxioribus & inertibus, liquores inde depellunt; diſcutiunt tumores frigidos pituitoſos, œdematoſos; adjuvant humorum abſorptionem, & ita ſiſtunt alvi profluvium in lienteria; partis exhalationem adjuvant, & humidiora ſolida ſiccant; reſolvunt lenta viſcida, concreta; apoplecticos & ſoporoſos ex pituita incumbente reſuſcitant; viſus obnubilationem & amauroſin curant, ſi vel viſcidum comprimit nervum opticum, vel capſula nervi ſit iners; cephalalgiæ gravativæ medentur; convulſiones ex acri crudo compeſcunt; appetitum deletum & coctionem tardiorem ventriculi reſtituunt; hydrocelen, hydrocephalum, anginam aquoſam, alioſque tumores aquoſos, diſcutiunt; chloroſi laborantibus vividum colorem reſtituunt; calorem revocant parti, & medentur frigiditati; effluxum humorum ob nimis inertia vaſa compeſcunt, quare ſæpe gonorrhœam & fluorem album curant; multos morbos cutaneos, ex ſtagnantibus ibidem humoribus natos, auferunt; in paralyſi & pareſi excellunt, atque in omnibus morbis ex languidiori motu; ulcera ſordida, frigida, depurant; ventriculi cru-

di-

ditati, languori, & frigiditati ſuccurrunt; materiem morbi ad interiora pulſam revocant; atque aliunde attrahunt.

XIV. Utut multa bona præſtent ſtimulantia, non tamen omni in morbo conducunt: ſæpe enim majore tenſione & impetu rumpuntur fibræ & vaſa; dolores, Eryſipelas, inflammationes, tumores dolentes, convulſiones, ſingultum, vomitum & evacuationes alias enormes producunt; vires exhauriunt; ſpiritus conſumunt; in frigore febris data, intolerabilem calorem, fere omnia deſtruentem, generant; & multa alia mala inferunt, in morbis ſi adhibentur, qui ab aucto motu vel condenſato ſanguine dependent. *Noxia.*

XV. Superius (§.5.) diximus, ſtimulantia quoque multum differre, ſi aliam adjunctam virtutem habeant: verum omnia perſequi, quæ ad hunc titulum pertinent, nimis longum foret; quare quædam adjungam, ex quibus reliqua poſſunt intelligi. Huc pertinent *Acria* fere omnia, *aromatica*, *ſpirituoſa*, *volatilia*, *vulnerantia*, *rubefacientia*, *ſales*, *fuſtigatio cum urticis*, *frictio cum alumine plumoſo*, *flagella*, *titillationes*, *ſinapiſmi*, *dropax*, *odores graviores*, *ſapones acres*, *calor urens*, *pilorum evulſio*, *digitorum intorſio*, omnia fere, quæ *dolorem inferunt*, *inſecta acria*, vel *partes animalium acres*, ut ſtercora, urinæ, bilis, caſtoreum, zibetha, moſchus. *Stimulus ſpecialis.*

XVI. *Plantæ acres volatiles aromaticæ* omnem fere ſuam ſtimulantem vim continent in *oleo*, quod elotione frequenti, & expoſitione ad aërem apertum, fere omnem virtutem amittit, ſine vix ulla ponderis diminutione: quare virtus aromatica non eſt ipſum oleum deſtillatum, ſed id exiguum, quod evolavit. Hoc autem cum oleoſo retinaculo corpori applicatum vel ingeſtum ſtimulat, movet, calefacit, & ſi multum eſt, urit: ſpeciales autem virtutes ex deſcriptione ipſius plantæ petendæ. *Olea aromatica deſtillata.*

XVII. Omnes plantæ hujusmodi virtutibus præditæ, nunquam vaſe aperto concoquendæ, ſed infundendæ, vel earum deſtillatus liquor aut oleum adhibendum. Olea pura, quia fere omnia cauſtica ſunt, non danda, ſed ſaccharo, melle, ſyrupo, aut ovi vitello miſcibilia facienda aquoſis, ut largiori vehiculo temperetur urens virtus, tunc præſtantiſſima ſunt medicamina. *Cautelæ.*

Usus. XVIII. Excellunt tunc in omni languore virium, motu imbecilliori, viſciditate & cruditate humorum; refrigeratis calorem reſuſcitant; cum ſalibus volatilibus miſta perſpirabile & ſudores ducunt; cum vini ſpiritu diſcutiunt, & opitulantur doloribus frigidis; diſcutiuntque tumores frigidos. Reliqua ex ſpeciali virtute plantarum, & ex generali uſu ſtimulantium petenda.

Olea acria expreſſa. XIX. *Olea* autem *acria expreſſa* pauca ſunt, & minus præſtantia, utplurimum ad uſum externum inunguntur partibus refrigeratis, paralyticis, frigidis tumoribus affectis, vel ad muniendas partes contra gelu.

Olea acria combuſta. XX *Olea mitiſſima & pinguedines combuſtione fiunt acerrima*, empyreumate ignis vehementia vel putredine acquiſito, valide ſtimulant, calefaciunt; verum raro niſi ad externum uſum, ut olea acria expreſſa, adhibentur, tenaciſſime adhærent, & utplurimum fœtentia ſunt.

Picatio. XXI. Ex deſcriptione ſtimuli omnino patet, cur veteres, ad excitandum motum, applicarint *Dropacem*, ſeu Dropaciſmum, quem vi avellebant, ut ſubſequeretur doloroſa avulſio, hinc Depilatorium, ſeu ψίλωθρον & τιλλωτικὸν dictum, cum doloris excitatione in partibus capitis exterioribus, verum etiam interioribus, ob conſenſum, major concitetur motus.

Fuſtigatio. XXII. Ex eadem quoque ratione, *fuſtigatio* cum urticis, *flagella*, *pulſationes*, adhibebantur, & ut humores magis verſus eam partem traherentur; ita in ſcabie, herpete, aliiſque morbis cutaneis intropulſa ſanies ad cutem revocatur.

Corollaria. XXIII. Ex dictis patent.

1°. Cur inuſtione articuli cum mox a vellanugine, more veterum, lenitur podagricus dolor?

2°. Cur applicant aceſcentia epiſpaſtica pedibus in deliramentis ex febre?

3°. Cur ſtimulantia calefacientia pedibus applicanda in apoplexia, ſopore, & metaſtaſi materiæ morbi ad caput?

4°. Quæ motus imbecillitas & paralyſis curatur applicatis veſicantibus, quæ debilior redditur?

5°. Quomodo volatilia naribus admota in ſyncopticis motum re-

resuscitant?

6°. An volatilia & aromatica, suppeditando spiritus nervorum, augent vires?

7°. Quis dolor capitis curatur, & quis intenditur, stimulantibus?

8°. Cur nephriticorum dolor compescitur aromaticis stimulantibus, si in urina conspiciuntur miculæ?

9°. An in omni, & quanam specie anginæ, stimulantia applicanda?

10°. Cur post datum purgans quandoque anxietates generantur, sine alvi evacuatione?

11°. Cur exhibent & applicant stimulantia in podagra, vel alia materia retropulsa?

12°. An stimulantia applicata non intrant?

13°. An veterum fustigationes & Dropaces omnino repudianda?

TRACTATUS OCTOGESIMUS QUINTUS.

DE CALEFACIENTIBUS.

I.

Quæ medicamenta, quocunque modo, majorem in nostro corpore calorem excitant, vel similem sensum concitant, vocantur *Calefacientia*: adeo ut non sit necesse semper, calefaciens verum calorem producat. *Definitio.*

II. Quamvis *Calida* & *Calefacientia* a multis in usu medico confunduntur, differt tamen operatio & effectus horum, cum Calida quædam curant, quæ a Calefacientibus in deteritus ruunt. *Actualia & potentialia.*

III. Ad hunc quoque titulum referuntur ea, quæ refrigerationis causam naturalem tollunt, ut vestimenta, stragula, loca clausa, aditum frigidi aëris intercipientia: quæ autem fiunt per hæc, ex calore actuali intelliguntur. *Refrigerii ablatio.*

Cal da quid faciant. IV. Calor paulo major quam est calor hominis sani & quiescentis, usque ad coagulationis gradum, in nobis tenuiores facit omnes humores, solida laxat, promovet effluxum sanguinis, auget putredinem, enervat solida, viscidum meabile reddit, acrimoniæ actionem auget, & ejus expulsionem promovet, juvat operationem medicamentorum diluentium, abstergentium & resolventium, promovet perspirationem.

Usus. V. Multis in morbis juvat calor actu concitatus: ita lenit multis in locis dolores; tumores aquosos frigidos discutit; materiem metastasi ad interna pulsam evocat; in debilibus naturalem servat calorem; horrorem & rigorem minuit; escharæ lapsum promovet; conducit morbis ossium, nervorum, pudendorum & pectoris; promovet suppurationem, menses provocat.

Detrimentum. VI. Calor autem major nocet morbis biliosis, putridis; variolis; hæmorrhagiis; partibus congelatis, obstructis, quæ a calore non solvuntur; scirrho, si timetur futurus cancer; ventriculo laxiori; partibus laxatis & inertibus: partes continuato calore enervantur, ut postea majore cum molestia ferant solitum frigus.

Calor urens. VII. Calor urens semper nocet, quia omnia destruit: casu prodest, si talis destructio requiritur (vid. T. LXIV.).

Calefacientia stimulantia. VIII. Augetur corporis calor semper a majori attritu partium firmarum ad se invicem, qui 1°. fit potentior aucto motu per *moventia* (T. LXXXIII.), & *stimulantia* (T. LXXXIV.). Hæc quamvis frigide adhibentur vel applicantur in parte quadam vel & toto corpore, calorem & sensum caloris excitant, quia motum vitalem languidiorem instigant, ut faciat velociorem attritum.

IX. Conveniunt igitur morbis ex motu languido, & frigidis; aut quando motus & calor major ad curationem requiritur: ut in œdemate; laxitate & inertia solidorum; frigiditate ventriculi; parciore perspiratione; cruditate; cacochymia; chlorosi; acrimonia frigida; spontanea corruptione; apoplexia pituitosa; morbis flatulentis; acido prædominante; rachitide, scorbuticorum horripulatione; sphacelo ex virium defectu; debilitate relicta post copiosiores evacuationes, vel hydrope curato; metasta-

si

si ad interiora; materia critica expulsioni præparata; pestilentiali suscepta virulentia; humiditate solidorum; visciditate; mensibus suppressis ex defectu motus; paralysi; paresi; surditate; visus imbecillitate ex tardiori spirituum influxu; capitis dolore diuturno; doloribus catarrhosis flatulentis; odontalgia; tumoribus frigidis scrophulosis; sopore; animi deliquio; ulceribus sordidis, frigidis, & multis aliis.

X. Nocent autem in lentore phlogistico; febre acuta; siccitate; densitate humorum; principio febrium, tam continuarum, quam intermittentium, variolarum, & quidem invasionis tempore, quoniam actio horum non statim cessat, cum solitus calor horum morborum sponte oritur. *Detrimentum.*

XI. Augetur quoque calor 2°. per potentiorem applicationem, uti fit ab exhibitis vel applicatis *Roborantibus* (T. LVIII.), atque adstringentibus, quæ non superant, aut suffocant motum in tali parte. *Calefacientia roborantia.*

XII. Horum usus frequens, & multum præstat in morbis chronicis, & fine acutorum, si homines diu manent infirmi: omnibus fere in morbis adhibentur, ut præcedentia (§.9.), sed quoniam horum operatio non exigit spirituum vitalium majorem influxum, vires, ab hoc medicamento excitatæ, non cadunt, si roborantium virtus evanescat, quemadmodum a multis stimulantibus. *Usus.*

XIII. Utut morbis chronicis sit panacea roborans, acutis autem inflammatoriis, omnibusque morbis, ex majori motu, magnum damnum infert. *Detrimentum.*

XIV. Medicamenta vegetabilia suaveolentia, maxime odora, gustu calida, & sæpe grata, præprimis in calidis regionibus crescentia, *Aromata* dicta, quæ constant oleo penetrantissimo seu spiritu fugacissimo, ab oleo plantæ tanquam retinaculo intricato, & quandoque sale quodam, sali alcalino volatili fere simili, corpori ingesta vel applicata, a præcedentibus non multum differunt in usu medico. *Aromatica.*

XV. Quoniam in singulis fere specifica est virtus, & non omnia æquali energia calefaciunt, horum omnium usus vix potest tradi, nisi sigillatim exponantur. *Differentia.*

Usus. XVI. *Sale* suo singulari penetrante & volatili, atque *oleo* vel *spiritu aromatico* exsiccant, stimulant, calefaciunt, motum, perspirationem & sudorem augent, sitim intendunt, appetitum erigunt, si modica adhibentur copia: sed nimis ingesta, nauseam, vomitum, ructum, flatus, anxietatem, ardorem & alia mala instar venenorum excitant; externe fiunt rubefacientia, corrodentia & dolorem inferentia.

In morbis. XVII. Conveniunt igitur in inertia, laxitate, frigiditate, viscido, debilitate virium, languido spirituum motu, acrimonia acida, colica flatulenta, inappetentia, dysorexia, alvo profusa ex laxitate, humiditate, leucophlegmatia, cruditate chronica, parciore perspiratione, doloribus post partum & hystericorum, morbis senum, debilitate relicta a morbis.

Detrimentum & ejus medela. XVIII. Verum in omnibus morbis acutis, quamdiu corporis adest calor & siccitas, inflammatoriis, erysipelatosis & biliosis noxia sunt. Si autem nimius usus quædam mala induxit, ea abiguntur subacidis, refrigerantibus, saponaceis, & alvi ductione ex similibus.

Vinosa & spirituosa. XIX. Fermentatio oleum fixum farinosorum, succorum horæorum, mellis, sacchari & reliquorum in oleum volatile, flammam alens convertit (T. XXXVIII.), quamdiu aliis principiis mistus manet liquor fermentatus, *vinum* vocatur; si autem detrahatur portio quædam diluentis liquoris, ut transcendens per destillationem liquor, plus contineat olei, fermentatione attenuati, *spiritus* dicitur; sed cum ab omnibus admistis sit separatus, ut totus liquor ex mero oleo fermentato constet, *alcohol* appellatur.

Alcoholis confectio. XX. Duobus modis oleum fermentatum a reliquis separatur: 1°. destillando, cum oleum fermentatum minori ignis gradu ebullit & attollitur, quam aqua; 2°. additione salis, præprimis lixiviosi, qui in aqua, non vero in oleo attenuato solvitur, liquor igitur aquosus proportionate gravior factus, dimittit oleum fermentatum seu alcohol, quod tunc supernatat.

Alcoholis virtus. XXI. Purum oleum fermentatum seu alcohol has virtutes præstat: sanguinem coagulat; partes firmas constringit & in callum convertit; easque primo stimulat, & sensum caloris

præ-

præbet; putredinem coërcet; exficcat egregie; per accensionem calorem excitat. Majori copia ingestum, ebrietatem inducit, & temulentiam.

XXII. Vinum autem, reliquique liquores fermentati, eadem præstant, sed debilius; verum ob admista alia principia, quædam fiunt, quæ non veniunt ex natura spiritus, sed ex specifica indole admisti. *Vini virtus.*

XXIII. Multa bona præstat vinum & spiritus vini in debilitatis, ex morbo vel senectute languescentibus, morbis frigidis; externe ad cohibendam putredinem, cicatricem indurandam, mitigationem doloris ex acrimonia cruda. *Usus bonorum.*

XXIV. Duplici modo præstanti hoc liquore abutimur. *Abusus.* 1°. Si nimia copia assumatur, multa damna infert, ebrietatem, capitis dolorem, corporis debilitatem, citam senectutem, corpus tumidum, quasi flatibus impletum. 2°. Si adhibetur in morbo alieno, uti in omnibus morbis calidis, præprimis juvenum, hæmoptoë, aliisque hæmorrhagiis; mobilitate laborantes, quamvis vinum calefaciat, ut spiritus singularis plantarum aromaticarum, minus tamen spirituosa ferunt, quam aromatica.

XXV. Spiritus fermentati, spiritus plantarum, exhalans volatile ex animalibus, sales alcalini volatiles, & acida volatilia, atque omnia, quæ facile permiscentur aëri, ita ut in naribus specialem sensum excitent, dicuntur *Odorifera*. *Odorifera.*

XXVI. Partes intrantes nares & ad membranam pituitariam, atque nervum olfactorium, applicatæ, stimulo suo in his locis majorem motum concitant, quo inertia solida instigantur, torpidi spiritus commoventur: hac actione videntur novi spiritus & vires generari. Quare in lipothymia, apoplexia, soporosis, visu obscuro, gravi auditu, sensuum stupore, visciditate, humiditate & frigiditate cerebri, multa præstant, modo hi morbi majori motu curabiles sint. *Usus.*

XXVII. Ex dictis deduci possunt.

1°. Cur actu calida resolvunt, potentiâ autem augent inflammationem? *Corollaria.*

2°. Cur in horrore febrium intermittentium calida curant, calefacientia nocent?

3°. An caput ſemper cooperiendum, an detectum retinendum?

4°. Quomodo veſtimenta & ſtragula augeant corporis calorem.

5°. Quibus chronicorum debilitatæ vires ſunt erigendæ vel ſtimulantibus, vel roborantibus?

6°. Cur deſtillando ſeparatur ſpiritus a reliquis vini principiis?

7°. Cur repetita deſtillatione purius aſcendit alcohol?

8°. Quæ differentia inter ſpiritum fermentatum & aromaticum?

9°. An odorifera ſtimulando, vel ſuppeditando ſpiritus, vires debilitatas erigunt?

TRACTATUS OCTOGESIMUS SEXTUS.

DE MOTUM MINUENTIBUS.

I.

In quibus partibus agunt.

Quoniam corpus vivens duabus conſtat partibus, firmâ nempe & liquidâ, quæ motu agitantur, medicamenta motum minuentia, ad motum unius vel alterius vel utriusque ſimul poſſunt referri; ſed rarum eſt firmum vel fluens ſeorſim moveri, quare ad utraque ſimul debet reſpici.

In motu majori & mediocri.

II. In his vel motus major eſt compeſcendus, ne inde quædam fiant mala, vel mediocris eſt minuendus, ſi morbus præſens minorem motum exigit, uti ſæpe in hæmorrhagiis.

Minuitur variis modis.

III. Quia variis modis, laxando, humectando, evacuando, refrigerando & multis aliis, minuitur motus: & morbi diverſa exigunt motum minuentia, præcipua eorum delibabo.

Evacuantia.

IV. Quæ evacuando minuunt motum, uti *venæ ſectio*, *purgans* ſine ſtimulo, adhibentur in majore contractione ſolidorum; lentore phlogiſtico; inflammatione; febre ardente; contuſione valida; rheumatiſmo; ardore cum ſiccitate corporis; cerebri com-

compreſſione; apoplexia & ſopore ex majori impetu vel copia ſanguinis in capite; ophthalmia; dolore cum pulſu accelerato duro; ſiti ex compactis humoribus; ſingultu morborum acutorum; alvo adſtricta cum calore; angina; capitis dolore pulſante; menſibus obſtructis ex cauſâ externa, præprimis in robuſtis fœminis; hæmorrhagiis ſuppreſſis juvenum.

V. *Anodyna*, *hypnotica*, & *narcotica*, compeſcendo oſcillationem, ſedando ſpirituum impetum, ab animi pathemate, vel irritatione productum, multa ſæpe præſtant: ſive enim acre pergit irritare, vel motus concitatus poſt ablatum acre continuatur, ab anodynis his compeſcitur. Conveniunt igitur in hypercatharſi; vomitu; dyſenteria; urinæ profluvio poſt abuſum diureticorum; nephritide; doloribus multis; conatu parturientium alieno; teneſmo; hæmorrhoidibus dolentibus; cancro; attritu; ichore rodente; convulſione remanente poſt ablatam cauſam irritantem. *Anodyna.*

VI. Acre ſtimulans materiâ tenaciore intricatum, ſi majorem motum excitat, & *Abſtergentibus* ſit ſublatum, compeſcitur motus major: ita nephritis ab acrimonia in tenaci muco ureterum; ventris dolor & cardialgia ex craſſo ſucco ventriculi & inteſtinorum; ſordities acris hærens in ulcere vel abſceſſu; abſtergentibus, quæ ſimul motum minuunt, optime curantur. *Abſtergentia.*

VII. Motus quam maxime compeſcitur laxantibus & humectantibus, quia partes firmæ his minus tenſæ fiunt, & humores compacti diluuntur: horum igitur uſus frequens in valida tenſione fibrarum, calore & ſiccitate totiùs & alicujus partis, inflammatione, febre ardente, combuſtione, contuſione, angina, pleuritide, excoriatione, rheumatiſmo, hæmorrhoidibus, robore contractilitatis, ſiti aucta & ſimilibus. *Laxantia & humectantia.*

VIII. Quæ una cum motus diminutione firmas partes adſtringunt, & liquores incraſſant, in omnibus hæmorrhagiis cum majori motu adhibentur, & in hæmoptoë excellunt, eryſipelatoſis utiliter adhibentur, & bili tenui acri: horum uſus laudabilis in alvi fluxu humoris calidi corrupti fœtentis, tenuis; ſalivatione; diabete; ichore effluente cancri; ulceribus tenuem calidum humorem fundentibus; ſarcomate; narium polypo; *Adſtringentia & Incraſſantia.*

 thy-

thymio; aneurismate; oris ulceribus; siti in morbis putridis & biliosis; cutis rubedine; gutta rosacea; jonthis; sudamine; pruritu; multisque aliis morbis cutaneis.

Multa alia. IX. Multa quoque medicamenta specifica veluti qualitate motum temperant, uti frigefacientia, nitrosa, acida saponacea, & mineralia, terra catechu. Quies corporis & animi, tardiorem producit motum.

Effectus generalis. X. Motum hæc minuentia aperiunt obstructa a lentore phlogistico aut impetu majori; tenues humores ex putredine calida incrassant; cardiaca fiunt in putridis; sudorem movent in morbis calidis. Sed in viscididate, corruptione spontanea, morbis frigidis, vel si liquores effluant ex laxatis osculis, summam sæpe anxietatem inducunt.

Repellentia. XI. Motu arteriarum & villorum non raro ad aliquam partem dirigitur humorum fluxus, ille si per refrigerantia, adstringentia, & motum minuentia topica compescitur, talia tunc dicuntur *Intercipientia*, quasi in via retineretur fluens liquor. Sed si ex loco aliquo per adstringentia & refrigerantia urgeatur liquor ad alia loca, medicamenta hæc *Repellentia* & *Repercutientia* vocant. Quoniam illa externe adhibentur, ex quibus partibus si malus humor ad interiora pellitur, alienam metastasin generant: sed capiti applicantur non raro cum bono eventu.

Defensiva. XII. Quia existimabant veteres, ab omni parte confluere humores ad partem læsam, hunc fluxum conati sunt prohibere applicatione Repellentium vel Intercipientium supra & infra eam partem, dein ab aliis supra partem ipsam, ne malignus humor eo conflueret, ex qua ratione ipsis *Defensiva* dicta sunt.

Quæstiones. XIII. 1°. An defensiva & repellentia partibus inflammatis applicanda?

2°. An non in motu mediocri quandoque motus minuendus?

3°. Cur Repellentia dolori podagrico, herpeti & scabiei utplurimum infelici eventu adhibentur?

4°. An Defensiva verum merentur nomen?

5°. An Repellentium operatio contra leges circulationis?

TRA-

TRACTATUS OCTOGESIMUS SEPTIMUS.

DE FRIGEFACIENTIBUS.

I.

Quæ medicamenta ingeſta vel applicata minuunt naturalem vel auctum corporis calorem, vel ſenſum frigoris producunt, *Frigefacientia* ſeu *Refrigerantia* dicuntur, Græcis ψυκτικὰ & περιψυκτικὰ: hodie plerumque vocant ἀντιφλογιστικὰ ex oppoſita virtute agente. *Definitio.*

II. Horum diſtinctio utiliſſima in *frigida Actualia* & *Potentialia*, quoniam operatio horum multum differt, uti conſtat ex iis, quæ diximus Tract. LI. 6. ad ea, quæ in hoc Titulo proponentur. *Diviſio.*

III. Quoniam toties in nobis minuitur calor, quoties compeſcitur motus, omnia in præcedenti Tractatu recenſita huc reduci poſſunt. Sed quia in frigefacientibus his raro unica virtus habetur, nonnulla delibabo, quæ cum Refrigeratione aliam ſimul virtutem exercent, ut ita magis diſtincte ſciri poſſit horum uſus in morbis. *Vix differunt a Motum minuentibus.*

IV. Maxima virtus Antiphlogiſticorum in Reſolutione compactorum, & Refrigeratione obſervatur: quare excellunt in ſanguinis lentore; calore ſicco; ſiti ardentium; pulſu duro frequenti; urina rubra pauca; contuſione; combuſtione; rheumatiſmo, palpitatione ardentium, calore febris; pleuritide, nephritide, phrenitide, ſingultu acutorum; anxietate & debilitate febrili; ſopore ardentium; ventriculi & inteſtinorum inflammatione; angina vera; impetu ſanguinis majori ad caput vel alia viſcera. *Reſolventia.*

V. Quia *Putredo* arcetur caloris diminutione, multa ex frigefacientibus morbis putridis adhibentur: frequens ergo horum uſus in febribus malignis; debilitate putridorum; ſiti moleſta; *Antiſeptica.*

calore mordaci; anxietate; ſudore colliquativo fœtente; ſordite ſubnigra; nauſea, vomitu, inappetentia & faſtidio; ructu amaro nidoroſo; inquietudine acutorum.

Antiſcorbutica. VI. Magni quoque uſus eſt, Antiſcorbutica in calefacientia & frigefacientia diſtinguere, cum in locis calidis & frigidis omnino hic morbus contraria exigit.

Multa alia Topica. VII. Hoc quoque in medicamentis topicis reliquis eſt obſervandum, quemadmodum in cephalicis[1], pectoralibus, ſtomachicis, nephriticis, uterinis, hepaticis & ſimilibus. Ita etiam Roborantia frigida vires reſtaurant in acutis, calida autem in chronicis.

Evacuantia. VIII. Neque hæc diſtinctio omittenda in purgantibus, diureticis, ſudoriferis, & emmenagogis, quoniam per contraria non procedit evacuatio, vel, ſi fiat, damnum inferunt.

Nitroſa. IX. Princeps medicamentum refrigerans & reſolvens lenterem eſt *nitrum*, vel quæ multum nitri continent, uti ſucci fructuum refrigerantes, olera, & ſimilia, quoniam admiſtione ſua conciliat aquæ multo majorem frigoris gradum ad thermoſcopium, & ſanguinem concretum reſolvit. Si autem majori ignis calore mutetur in alcali fixum, ad præcedentes uſus ineptum evadit.

Corollaria. X. Ex dictis deducimus.

1°. Quomodo multa reſolventia frigefaciant.

2°. Quantum differant actu & potentia frigida.

3°. Cur frigefaciens reſolvens Inflammationi, ſed adſtringens Eryſipelati, & acrimoniæ bilioſæ conducat.

4°. Cur multa frigefacientia ſint antiſeptica.

5°. Quomodo refrigeret nitrum, dum tamen ex cryſtallorum figura videatur irritare.

TRA-

TRACTATUS OCTOGESIMUS OCTAVUS.

DE SALIVANTIBUS ET APOPHLEGMATIZONTIS.

I.

Liquor tenuis fere aquoſus, ſed ſaponaceus, glandulis ſalivalibus, & forſan etiam extremitatibus arteriarum & nervorum, a ſanguine ſecretus, in cavum oris depoſitus, vocatur *Saliva*. *Saliva quid.*

II. Si ſana ſit, eſt pellucida, tenuis, inſulſa, inodora, ſaponacea, cluens veſtigia auri de lapide Lydio; conquaſſata valde ſpumans, & bullulas diutiſſime ſervans; copioſior & tenuior in eſurientibus; ſervata aliquamdiu in quiete deponit materiem albicantem tenaciorem; conſtat ex multa aqua, pauco oleo, ſalis, & terræ; non efferveſcit cum acidis aut alcalicis; Mercurium figit ſeu exſtinguit; cum liquore Saturni in lacteum colorem abit & plumbum præcipitat; paſtæ farinoſæ & ſyrupo miſta fermentationem promovet; oleoſa pinguia & glutinoſa alimentorum miſcet ad faciliorem digeſtionem; ſalina ſolvit, & ad nervos guſtatorios ducit, ut excitent ſaporem; deglutitionem adjuvat: in uſu medico ſordes abſtergit, oculis utilis inſtillata, tubercula & verrucas emollit, lichenes & ſcabiem mundificat. *Hujus natura & uſus.*

III. Copioſior ad os derivatur a nonnullis morbis, uti in quibusdam animi pathematibus; alia evacuatione ſuppreſſa; humorum colliquatione; morbis oris & linguæ irritantibus; impedito reditu ſanguinis, præprimis per jugulares venas; laxitate & apertura oſculorum ſalivalium. *Copioſior ex morbis.*

IV. Medicamenta, quæ ſalivam proliciunt, *Sialagoga* dicta inveniuntur: 1°. quæ irritando internas oris partes ſalivam ducunt, uti ſunt *Maſticatoria*; 2°. quæ nauſeam creant, uti *Antima-* *Ex medicamentis.*

monialia; 3°. quæ applicatione ad glandulas ſalivales ſecretionem ſalivæ promovent; denique 4°. quæ humores ſingulari modo ſolvunt, & ad glandulas ſalivales ducunt, uti *Jalappa*, *Mechoacanna*, ſed omnium maxime *Mercurialia*, quare de his primo agendum.

Argentum vivum. V. Mercurius ſeu hydrargyrum metallum eſt liquidum; poſt aurum omnium ponderoſiſſimum; diviſibile in infinitum, ſemper tamen ſphærulas format; totum volatile; æquabiliter expanditur ad calorem; non adhæret partibus firmis, ut alii liquores; aërem tenaciſſime retinet; efferveſcit cum acidis; arcte ſe jungit auro; amittit fluorem terendo cum ſaliva, ſulphure, terebinthina; cum ſtanno vel plumbo fuſum facit amalgama, externe applicatus vel & ingeſtus ſalivationem excitat; quo copioſius adhæret ſal acidus, eo vehementior, & fit ſummum venenum; non aſcendit in tubulis capillaribus, ut alii liquores; columna 28. vel 29. pollicum in æquilibrio eſt cum aëre externo premente; omnibus inſectis toxicum.

Salivatio per Mercurium. VI. Ut ptyaliſmus excitetur per Mercurium, Mercurius dulcis ad drachm. ß. quotidie partitis vicibus, vel Mercurius præcipitatus albus ad gr. iij. vel v. aliquoties repetenda, eſt aſſumendus, præprimis ſub forma boli vel pilulæ, ne adhæreat dentibus, donec ptyaliſmus incipiat, dein minuenda doſis, ut in modica ſalivatione continuetur: reliqui modi, ut fumigatio cum Cinnabari, inunctio cum Mercurio crudo unguentis miſto, & exhibitio Mercurii præcipitati rubri, vel Turbith, vel aliorum fortiorum ex Mercurio præparatorum, minus tuto adhibentur. Æthiops minus certo ſalivationem excitat.

Præparatio. VII. Ut rite procedat ſalivatio, depurandæ primæ viæ purgante Mercuriali, dein aliquamdiu implendum corpus decoctis reſolventibus.

Excitatio. VIII. In corpore ita præparato partitis vicibus Mercurius eſt applicandus vel exhibendus, donec halitus oris fœtere incipit, gingivæ intumeſcere, fauces ardere, dentes vacillare, ſputare frequentius, os ſaliva mucida plenum, febricula, ſtupor ſeu gravitas per totum corpus: tunc intra biduum vel triduum ſaliva copioſior effluere incipit. Continuandum in ſalivatione, do-

donec morbi ſymptomata evaneſcant; hoc fit iisdem medicamentis minori doſi exhibitis: ſi quotidie a libris duabus, ad quatuor ſpuant, ſufficit. Hoc tempore cavendum ab omni actuali frigore, & parce comedant, evitando omnia pinguia. Mala, quæ ex Mercurii abuſu oriuntur, poſt reliquum uſum Mercurii tradenda erunt.

IX. Quia in variis Mercurii præparatis uſus differt, præcipuas præparationes delibabo. *Mercurii præparata.*

X. *Argentum vivum crudum*, vel exſtinctum cum ſaliva, terebinthina, ſulphure, ut *Æthiops mineralis*, raro ſalivationem excitat, ſed conducit in viſcido, ſcirrho, glandularum morbis, ſcabie, inſectis cutaneis, ventris duritie, vermibus, meſenterii obſtructione, ſcabie, puſtulis, maculis rubris, lentigine, impetigine, cachexia, ulceribus ſordidis, menſibus obſtructis, gonorrhœa. *Mercurius crudus.*

XI. *Mercurius Dulcis* ad gr. v. vel VIII. purgantibus miſtus multa præſtat, ſed quotidie partitis vicibus ad drachm. ſem. ſumtus Sialogagum; externe mitiſſimum cathareticum. Præſcribitur igitur in multis morbis ex obſtructione & viſciditate humorum, & morbis cutaneis: ita in leucorrhœa, Venerea lue, ſcabie, ulceribus, gonorrhœa, pruritu, cancro, ſcirrho, ſtrumis, ozœna, puſtulis, maculis rubris, inſectis cutaneis, lumbricis, morbis glandularum, gutta roſacea, menſium obſtructione, cacochymia, leucophlegmatia, chloroſi, ſerpigine, herpete, paraphymoſi. *Dulcis.*

XII. *Mercurius præcipitatus albus* præcedenti paulo acrior, & citius minori doſi ſalivationem excitat, interne a gr. iij. ad v. datur; externe unguentis admiſcetur ad ſuperiores morbos quoque externos. *Præcipitatus albus.*

XIII. *Mercurius præcipitatus ruber*, ob copioſius adhærens acidum, interne venenum eſt, vel nunquam ultra gr. ij dandus. Externe quoque adhibetur in dictis morbis, ſi ſimul aliquid ſit exedendum, vel ſi mitiora ob motus defectum parum valent. *Præcipitatus ruber.*

XIV. *Mercurius ſublimatus corroſivus* ſi detur ad gr. j necat hominem, quamvis agyrtæ eo conentur abigere febrem quartanam. Externe autem ſi aliquid ſubito ſit exedendum, aut ſordes *Sublimatus corroſivus.*

des tenacissime adhærentes abstergendæ, adhibetur, sed ut plurimum dilutus, ut est *Aqua Divina Fernelii*; obstinatissima ulcera & præcipue Venerea depurat.

Cautelæ. XV. 1°. Quo plus acidi admistum est, eo vehementior.

2°. Nocet nervis & eorum morbos producit nimius usus, ut paralysin, tremorem, vertiginem, amaurosin.

3°. Corporis marcorem inducit.

4°. Os & glandulas salivales præprimis aggreditur, ut fiat gingivarum erosio, tumor, faucium & capitis intumescentia, halitus fœtens.

5°. Vix quidquam agit in ossa.

6°. Sanguinem facit tenuem & pallidum.

7°. Acrior, vel paulo majori dosi exhibitus, alvum ducit, vomitum excitat, & interficit.

8°. Purgantibus mistus raro salivationem excitat, sed promovet virtutem purgantem.

Mercurii abusus & curatio. XVI. Mercurii præparata acriora, vel copiosius ingesta, si excitent *Vomitum*, is promovendus multa potione molli, dein compescendus tumultus *hypnoticis*.

Ad *alvum* ruens Mercurius tormina, anxietates, & tenesmum inducit, sæpe cum animi deliquio: compescendus impetus per interna *hypnotica* & ope clysmatis injecta; atque directione ad cutem per *sudorifera mollia*.

Si nimis ruat ad caput, cavendum tunc ab omni frigore, determinandus impetus præprimis ad cutem *sudoriferis*, vel ad alvum *lenioribus purgantibus*, omisso ulteriori Mercurii usu.

Quando gingivæ & fauces nimis tument, præcedenti addenda *gargarismata* & *collutiones*; nonnulli suadent aureum nummum retinere ore.

Apophlegmatizonta & eorum genera. XVII. Quæ medicamenta promovent materiæ pituitosæ evacuationem, sive per os sine tussi, sive per nares, ἀποφλεγματίζοντα dicuntur: quæ mucum ex naribus proliciunt, sunt vel *nasalia* vel *sternutatoria*: quæ tenaces humores eliciunt, dum masticantur, *masticatoria* dicuntur: si autem ducunt humorem salivosum tenuem, *salivantia* appellantur.

Nasalia. XVIII. *Nasalia* seu ἔῤῥινα sunt omnia medicamenta, quæ naribus

bus indantur, ſed quia frequentiſſime ad eliciendum mucum adhibentur, ea huc referenda exiſtimavi, reliqua vero ad varios narium morbos curanda in opportuniorem locum referenda: vel liquor naribus attrahitur ex vola manus; vel turunda indatur quandoque ex convoluta herba; vel fit ex radice naribus appropriata; vel pulvis groſſus attrahitur vel inflatur; aut odor volatilis recipitur ex ſalibus volatilibus & ſpirituoſis; vel fumus aut vapor aſſurgens attrahitur naribus.

XIX. Horum uſus eſt ſtimulare pituitariam membranam & nervos olfactorios ſine ſubſequente ſternutatione (quare mitiora ſternutatoria huc pertinent), ut mucus copioſior educatur e naribus; moveatur dura mater languidior; ſuccus e dura matre ſecretus in encephalo hærens cerebrum aggravans per productiones duræ matris educatur; ſopitus motus ſpirituum ſuſcitetur, ſtagnantes humores in cerebro commoveantur; aquoſum diſcutiatur. *Uſus generalis.*

XX. Inde in hydrocephalo, viſciditate cerebri, apoplexia, catarrho, catalepſi, ſopore, viſus obſcuratione, ſurditate, paralyſi faciei, animi deliquio, cum minori periculo, quia minus movent quam ptarmica, adhibentur, quamvis uſus eorum minus frequens. *Specialis.*

XXI. Quamvis mitiora ſint, non carent periculo in narium hæmorrhagiis, apoplexia ſanguinea, nimia tenacitate viſcidi in cerebro hærente: ſi autem nimiam irritationem induxerint, ut ſternutatio curandum (23.). *Cautelæ & curatio.*

XXII. Aër maximo inſpiratu, per motum muſcularem voluntarium, receptus, dein convulſiva quadam conſtrictione muſculorum thoracis & ventris compreſſus, vi pulſus magna in fauces, uvulam, tonſillas, velum palatinum, narium cava, reliquosque ſinus capitis, quos inveſtit membrana pituitaria, per nares & ſæpe os cum ſono aut ſibilo emiſſus, vocatur *Sternutamentum* & *Sternutatio*. *Sternutatio definitur.*

XXIII. Generatur ab omni irritatione ad membranam internam narium. 1°. Mechanica, ut titillatio plumæ, vermiculi millepedis, evulſio vibriſſarum. 2°. Odores acriores ſalium volatilium, ſpirituoſorum, multarum plantarum, frigus intenſum *Cauſæ.*

aë-

aëris, radii ſolares. 3°. Materia acris, in naribus vel ſinibus eo ſe evacuantibus nata. 4°. Metaſtaſis humorum acrium huc verſus facta. 5°. Medicamenta acria, ſternutatoria dicta, naribus attracta vel indita.

Effectus. XXIV. Sternutamenti effectus varii. 1°. Valida concuſſione aëris in membranam pituitariam & cava narium, emungitur, abſtergitur, & expellitur pituita ex his locis. 2°. Eadem quoque concuſſione inferius ad baſin cranii, per cranii foramina urgetur cerebrum, ut contenta in fractura cranii extrudantur per aperturam. 3°. Atque ſanguinem verſus cerebrum trudit, ut oculi & facies rubeant; quandoque vas ruptum, vel viſcidum nimis propulſum, cerebrum opprimit; quandoque viſcidum ſolubile ibidem hærens ſolvit, & excutit, & ſoporem diſcutit. 4°. Pulmones vehementer concuſſi nonnunquam rumpuntur. 5°. Valida agitatione totius corporis partum extrudit, lochia ſtagnantia provocat & menſes tardiores, fragilitate vaſorum laborantibus & hydropicis facile fiunt ruptiones, & exhauriuntur vires.

Nimii curatio. XXV. Si nimis diu continuatur ſternutatio, vel frequentius fit, aut malum aliquod portendit, compeſcenda eſt ablutione narium *liquore molli*; inunctione narium *linimento molli*, aut attrahendo vaporem, ſi partes ſint denudatæ; in acrimonia interna narium, indenda & naribus attrahenda *antiſeptica*.

Maſticatoria apophlegmatizonta. XXVI. Tandem ad hunc titulum referuntur *Maſticatoria*, quæ inter maſticandum mucum & ſalivam copioſius proliciunt: quorum tunc uſus non multum differt a naſalibus & ſternutatoriis; ſed ad ſegniorem ſalivationem excitandam, odontalgiam curandam potentiora ſunt.

Varii generis. XXVII. Præter hoc genus multa quoque alia *maſticatoria* adhibentur, ad emendandum oris fœtorem; firmandas gingivas; depurandos dentes; leniendam faucium aſperitatem; ſedandam tuſſim; facilitandam deglutitionem; promovendam ſtomachi coctionem; leniendam & fallendam ſitim; humectandum os; roboranda in ore laxata.

Collutiones. XXVIII. Si vero *apophlegmatizonta* in forma liquida recipiuntur in os, vocantur Collutiones vel Gargariſmata: quæ quoque

que

que ex variis conficiuntur medicamentis, qualia oris morbus exigit.

XXIX. Ex præcedentibus facilis responsio ad ea, quæ sequuntur. Coroll. six.

1°. An saliva sana exspuenda continuo?

2°. An saliva ita præexistit in sanguine, an conficitur glandulis salivalibus?

3°. An saliva ex ventriculi vapore in ore condensato? an per occultas vias ex cerebro? an per lymphatica delata? an per nervos?

4°. Cur saliva copiosior inter masticandum & ab irritatione oris?

5°. Cur in anginosis ptyalismus?

6°. An Æthiops non ingreditur lactea vasa, cum Mercurius crudus corpori applicatus salivationem excitat?

7°. An argentum vivum ingestum nihil mali facit, cum in primis viis ab acido solvitur, & a saliva amittit fluorem?

8°. An Mercurius ingerendus ad unciam integram, ut intestinorum nodum extricet?

9°. Mercurius an solvit humores gravitate sua?

10°. Aurum an attrahit Mercurium ex corpore?

11°. An Mercurius, vel salivatio a Mercurio excitata, curat luem Veneream?

12°. An non abstinentia alimentorm imperanda in luis Venereæ curatione per salivationem?

13°. Cur macilenti & semel passi salivationem, difficulter iterum in salivationem adiguntur per Mercurium?

14°. Cur Mercurius dulcis tenuissime in pollinem contritus potius salivationem, sed ruditer comminutus potius alvi fluxum excitat?

15°. An sternutatoria non valent elicere humores ex encephalo?

16°. Cur sternutatio nocet herniosis, hæmoptoicis & narium hæmorrhagiis obnoxiis?

17°. Cur in principio febris contingens sternutatio hæmorrhagiam præsagit?

18°. Cur ſalutaris cum coctionis ſignis in acutis?

19°. Quomodo ſingultus ſternutamento finitur?

20°. Cur catarrhoſi frequenter ſternutant?

21°. Cur gravidis non exhibenda ſternutatoria?

22°. Quomodo angina ſuppuratoria laborantes ſternutamento quandoque ſubito curantur?

23°. Cur torpidis, viſcidis, apoplecticis, epilepticis, lethargo, capitis dolore gravativo laborantibus, ſternutatoria plerumque ſalutaria?

24°. Quæ gutta ſerena ſternutatoriis curatur?

25°. Cur ſternutatoria, in morbis ſi nihil operantur, malum præſagium præbent?

26°. An ſemel ſternutare viro, bis fœminæ, periculoſum, ut Foreſtus? & unde bene precandi mos?

27°. An ſternutatio ab aëre in capite contento, foras cum ſibilo erumpente? an vero a vaporibus e cerebro delabentibus?

28°. An ſuffumigia naribus attracta nequeunt commovere cerebrum, & pituitam ducere ex cerebro per nares?

29°. Quomodo volatilia naribus admota vires erigunt?

30°. An pulveres ſternutatorii ad ipſum cerebrum pertingunt?

31°. Cur uſu pulveris ſternutatorii tandem amittitur olfactus?

TRACTATUS OCTOGESIMUS NONUS.

DE VOMITORIIS ET VOMITU.

I.

Definitio. Quæ medicamenta, vel actiones faciunt, ut naturalis ventriculi motus verſus pylorum, invertatur verſus orificium ventriculi ſuperius, *nauſeam* creant; ſi potentior fiat, ut etiam contenta ventriculi, per œſophagum & os ejiciantur, *Vomitoria* ſeu ἐμετικὰ aut ἐμετοποιὰ dicuntur; ſolus autem aër ſi exeat vocatur *Ructus*.

II.

II. *Nauseæ* igitur causæ leviores sunt, quam *Vomitus*, sed eædem esse possunt, & ex iisdem intelligi; *Eructatio* autem, quia aër levior in ventriculo compressus, si modo superius relaxatur orificium, exit, prioribus non eget causis, contenta ventriculi magis comprimentibus. *Nausea, vomitus & eructatio.*

III. Causa paulo magis agens quam in nausea, minus autem quam in vomitu, *vomendi conatum* excitat; aut si nihil in ventriculo restat, quod vomitu ejici potest: observatur in podagricis, initio febrium & paroxysmorum intermittentium; si ex cacochylia vel bile corrupta oritur, nisi arte vel sponte vomunt, dysenteriam exspectamus; si autem ab erysipelate ventriculi excitatur, vomitoriis in summum discrimen conjiciuntur ægri. *Vomendi conatus.*

IV. Ex phænomenis præcedentibus vomitum exspectamus; dum enim ventriculi fibræ inverso ordine se commovere incipiunt, quædam in corpore conspiciuntur aut sentiuntur, quæ antea non aderant: uti nausea, anxietas & refrigeratio circa præcordia, fastidium, stomachi morsus, rigor, inquietudo, sudor frigidus, pallor faciei, capitis dolor, vertigo, oculorum caligo, labii inferioris tremor, saliva copiosior, exspuitio crebra. *Vomitus futurus.*

V. Post hæc sentiunt, circa ventriculi regionem, motum inordinatum sursum tendentem, quem compescere ex voluntate non possunt, qui sensim auctus latius extenditur, totum veluti corpus in consensum trahens, præprimis musculos ventris, qui a pube sursum versus constringuntur valida constrictione; qua actione ventriculi contenta maxime urgentur in os ventriculi superius, donec eo relaxato, contenta trudantur in œsophagum, qui quoque motu suarum fibrarum inverso propellit recepta ea ad fauces; hoc tempore elevatur velum palatinum, ne intrent narium posteriora foramina; & magna vi deorsum trahitur os linguæ, quali situ lamina cartilaginea epiglottis dicta claudit firmiter rimulam glottidis, ipsa quoque glottis constringitur suis musculis, quo prævenitur ingressus transeuntium in asperam arteriam, & panditur exitus per os apertum. In hoc sæpe conamine anterius flectitur corpus, ut crura premant ventrem, vel auxilium præbent constrictioni manibus ventri applicatis. *Vomendi actus.*

Conclusio. VI. Ex actionibus his satis constat, ad vomitum requiri: 1°. motum inversum fibrarum ventriculi; 2°. relaxationem seu dilatationem orificii superioris; 3°. constrictionem seu compressionem viscerum ventris, in ventriculum præprimis desinentem. Sola apertura autem stomachi non sufficit, ut patet in ructu; neque solus ventriculi inversus motus, ut in nausea: sed duo hæc juncta quandoque vomitum facillimum excitant. Compressio viscerum, & motus inversus ventriculi, cum clauso superiori orificio summam anxietatem inducunt cum vomendi conatu; si tunc vi quasi dilatatur superius orificium, cum impetu dejiciuntur contenta.

Vomitus causæ. VII. Infinitis fere causis concitatur vomitus, quæ tamen omnes ad has tres classes redigi possunt. 1°. Quæ per os ingeruntur proprie *Vomitoria* dicta. 2°. Quæ corpori insunt & dein vomitum excitant. 3°. Qui vomitus fit a spirituum motu perturbato.

Ingesta. VIII. Ingesta, vel quantitate, vel qualitate, fiunt vomitoria.

Majori copia. IX. Copia majore ventriculus nimis distentus, suis fibris protensis irritatur, ad constrictionem urgetur, tandem motu inverso contenta ejicit, & ab onere liberatur. Si autem ex ingluvie, oppletione præcordiorum, cum anxietate, constat, ex nimia copia bonorum vomitum instare, exspectando, donec portio quædam transierit in intestina, sponte evanescit: si vero nimis urgeat, vel mala sunt simul contenta ventriculi, irritando fauces sufficit concitare vomitum; exoneratus enim ventriculus, vomendi conatum & anxietatem compescet. Non raro autem in quibusdam motus ille concitatus non sistitur post evacuationem, quando tamen facile *acidis* & *acescentibus gratis*, vel & *anodynis*, sedatur.

Qualitate aliena. X. Ut reliquæ partes viventes, noxio quodam affectæ, majorem motum concitant, quo conantur noxium depellere, quamvis sæpe irrito successu, ita quoque ventriculus affectus 1°. a pinguibus, oleosis, viscidis, nauseosis sordidis terrestribus; 2° acribus omnibus fere, venenis, rancidis, putrefactis; 3°. denique *vomitoriis* propriis, & purgantibus, majori dosi assum-

ſumtis, inverſum motum concitat, qui reliquas partes vomitum auxiliantes in conſenſum trahit, quo aliena contenta ociſſime conatur evacuare. Horum catalogus paſſim apud auctores.

XI. Expedit alienorum expulſionem adjuvare, potione *diluente*, *oleoſa*, *molli*, *abſtergente*, ſæpe ingeſta, poſt ſingulos vomitus, ut educatur alienum: nam materia tali in ventriculo reſtitante, vel quod adhæreat lateribus, vel viſcido intricata ſit, per longum tempus, non ſine periculo protrahitur vomitus. *Curatio.*

XII. Altera claſſis cauſarum (VII. 2.) vel hæret 1°. in partibus firmis; vel 2°. in liquoribus. *Cauſæ internæ.*

XIII. In firmis partibus tria notanda: nam 1°. hærere poteſt cauſa in ventriculi lateribus, nauſeam & vomitum concitans; vel 2°. in partibus vicinis; vel 3°. in partibus remotioribus ſuo conſenſu vomitum excitans. *Triplices ſunt in partibus firmis.*

XIV. Non parum hallucinantur multi in vomitoriorum exhibitione nauſeoſis & vomentibus, ſi hujus cauſa hæreat in ventriculi lateribus. Nam ſi fiat in *ventriculi lateribus*, *Inflammatio* aut *Eryſipelas*, quod cognoſcimus ex pulſatione præcordiorum, dolore, anxietate, pulſu duro frequenti, calore & ſiccitate totius corporis, ſingultu, exacerbatione ad omnia aſſumta, quaſi urerent ſtomachum, vomitorium tunc datum necaret hominem, quia vomitorii ſtimulo cauſa educi nequit, ſed magis exaſperatur. *Abſceſſus* quoque & ventriculi *Ulcera* generant vomitum diu durantem, quando materia purulenta, putrida, graveolens, vomitu rejicitur, adeo ab Hipp. damnata. Neque *ſcirrhus* tollitur vomitoriis ſed irritando citius commutatur in cancrum. Quandoque *liquor acris in ſucco nervorum ventriculi* hærens, ventriculi morbum, nauſeam & vomitum excitat, frequens in catarrhoſis, & qui putantur laborare doloribus hyſtericis, exaſperatur dolor a dato in his vomitorio. Nonnunquam *motus inordinatus ſpaſmodicus* in fibris ventriculi nauſeam creat & vomitum, qui etiam vomitoriis vehementior fit. Sed ſi *laxatæ fibræ ventriculi* nimis diu retineant ingeſta, vel viſcidum accumulent, ſemel vomitorio dato liberantur ab onere, niſi ſponte vomant; nam repetita vomitoriorum actio magis relaxabit fibras & exhauriet vires. *In ventriculi lateribus.*

XV.

Curatio. XV. Vomitus ex *Eryſipelate* & *Inflammatione* caute tractandus, ne exaſperetur, ſed venæ ſectione, applicatione ad ventriculi regionem antiphlogiſticorum, atque exhibitione eorum, quæ in his morbis dari ſolent, ſed admodum parcâ copiâ ſimul, & omnino liquida, curandus. *Abſceſſus* & *Ulcus* abſtergentia lenia & antiſeptica conſolidantia exigunt. *Scirrhus* vix ullis auſcultat, reſolventia gummoſa & reſinoſa in hoc caſu excellunt. *Acrimonia ſucci nervoſi* curanda aromaticis lenioribus gratis, ſalibus volatilibus alcalinis, balſamicis, omnia parca doſi, ſæpe cum anodynis admiſtis; atque tentanda derivatio ad cutem per Diaphoretica. *Motus inordinatus* compeſcitur anodynis ſtomachicis. *Fibrarum laxitas* roborantibus ſenſim ſuperatur, cavendum ne nimis impleatur ventriculus.

In partibus vicinis. XVI. In partibus vicinis (XIII. 2.) quandoque latet vomitus & nauſeæ cauſa, quam humoriſtæ fruſtra quærunt in ventriculi contentis liquoribus; ita hepar, lien, pancreas, veſica fellea, duodenum, aliæve partes ventriculo accumbentes morboſæ, quoties ventriculus alimentis turgens has partes premit, dolore, nauſea & vomitu afficitur homo, quaſi ipſa morbi ſedes hæreret in ventriculo. Quia harum partium fere infiniti ſunt morbi, neque diagnoſin, neque curationem adjungere poſſum. Sufficiat indicare, omnes hos morbos utplurimum a vomitoriis exacerbari, nunquam tolli, niſi materiem fundere queant in duodenum, & ita in ventriculi cavitatem, ut educatur.

In partibus remotioribus. XVII. Quantus ſit inter ventriculum & vel remotiſſimas partes *Conſenſus*, mirum eſt obſervare in morbis, ita quidem ut exercitatiſſimos non raro lateat Medicos, num in ventriculo ipſo, an in alia remotiore parte quæri debeat nauſeæ & vomitus cauſa. Conſentit 1°. ventriculus per *membranas* continuas cum aliis partibus: uti *œſophago*, quemadmodum patet ex mechanica faucium titillatione, quæ vomitum concitat; cum *inteſtinis*, uti in dyſenteria, meconio vel aliis excrementis, in colo hærentibus, colico dolore; cum *diaphragmate* circa orificium ſuperius; cum *peritonæo*, uti in hernioſis. Vel 2°. conſentit per conjunctionem *nervorum*, unde in colli, capitis, articulorum dolore ſimul afficitur ventriculus: hyſtericæ, gravidæ, & tempore

pore menſtruationis fœminæ non raro ventriculo laborant; renum calculo laboranti nauſea & vomitus frequens; cerebri affectiones & vulnera raro intactum relinquunt ventriculum; imo vomitorium nervo intercoſtali applicatum vomitum excitat.

XVIII. Neque *vomitoria* in his, quatenus evacuant ventriculi contenta; neque *ſtomachica*, quatenus in ſolo ventriculo operantur, aliquid boni præſtare poſſunt, quia malignus humor nullus adeſt evacuandus: ſed morbi prædicti ſunt curandi ſuis appropriatis; aut ſi fieri nequeat, vel non ſat cito, *narcoticis* minuendus eſt conſenſus. *Curatio.*

XIX. Cauſæ internæ in *liquoribus* (12. n°. 2.) ad hæc duo genera referri poſſunt: 1°. quæ ſunt in ipſo ventriculo; 2°. quæ aliunde generantur & ad ventriculum deferuntur. *Cauſæ internæ in liquoribus.*

XX. Præter ingeſta (1.) ipſe ventriculus nonnullos alienos liquores recipit, qui nauſeam & vomitum excitant, quorum nonnulli vomitorium exigunt. Ita *Sanguis*, ex lateribus ventriculi effuſus vel deglutitus, de quo infra in vomitu cruento. *Pituita*, ſeu viſcidum, glutinoſum, in ventriculo fluctuans. *Bilis* corrupta, iners, viſcida. *Cacochylia*, vel ex propriis humoribus ventriculi, vel alimentis relictis nata. *Vermes* in ventriculo hærentes. *Contenta ventriculi.*

XXI. Ut cognoſcamus, quidnam horum in ventriculo contineatur, quædam *Signa* ſimul ſunt animadvertenda cum nauſea & vomitu. Dum *Pituita* adeſt, per reliquum corpus viſciditatis ſigna (T. XL. 8.) apparent; circa ventriculum gravitas, frigus, oppletio ex minima aſſumtione major quam in ſanitate; farinoſa vix ferunt, ſed a calefacientibus aromaticis ſummum levamen. *Bilis* autem vel & pinguedo in ventriculo corrupta, facit ſimul faſtidium, ardorem & ventriculi morſum, ructum amarum, & oris amaritudinem; ab acidis & aceſcentibus ſentiunt levamen, pinguia abhorrent, poſt longam inediam maxime afficiuntur, magis quoque anxii fiunt quam ex aliis cauſis nauſeoſis. *Cacochyliam* ex lautiori victu præcedenti deducimus, præprimis in corporibus debilioribus otioſe viventibus, hi per inediam levamen percipiunt: his addi poſſunt, quæ in cruditate *Signa.*

tate dicta ſunt (T. xxxix). *Vermes* num lateant in ventriculo prudentiſſimos ſæpe decipit, ob communia ſigna, ſi autem ex improviſo naſcatur nauſea & anxietas, commotionem vermium indicans, alio autem tempore ſi nihil percipiant, non leve præbet indicium, vermes latitare in ventriculo. Sæpe autem hi cum cacochylia & viſcido una adſunt, unde difficilior eorum detectio.

Curatio. XXII. Cuncta hæc duplici modo curantur, vel emendatione per appropriata medicamenta, vel eductione per emeticum. Si ex viſcido (T. xl. 15.), ex bile corrupta (T. lii. 48), ex cacochylia (T. xxxix. 8.), ex vermibus (T. xvii. 54).

Liquores mali aliunde geniti. XXIII. Liquores nauſeam & vomitum excitantes aliunde in corpore geniti (19. n°. 2.) ad ventriculum delati, pro natura ſua, vel vomitoria indicant, vel reſpuunt. In his ob multitudinem quædam ſubdiviſio eſt facienda.

1°. Ex Ore. XXIV. Ad ventriculum dimittuntur ſaliva & mucus corruptus, vel quivis alius humor in fauces deſtillans & deglutitus: ut in *coryza*, *gravedine*, *ozœna*; hi humores corrupti, latera ventriculi tangentes, nauſeam & faſtidium alimentorum ſæpe excitant: collutione oris, & depuratione harum partium melius, quam vomitorio curatur talis nauſea & vomitus.

2°. Ex Inteſtinis. XXV. Motus inteſtinorum vermicularis quamvis verſus inteſtina craſſa dirigat contenta, non raro tamen in morbis, motu inverſo, ſeu contrario curſu, ad ventriculum ea dirigit, uti in *Dyſenteria*, *Cholera*, *Ileo*; imo *meconium*, vel *excrementa* prius in colo indurata, regurgitare faciunt in ventriculum inteſtinorum contenta: vel quia liquefacta ingrediuntur ileum inteſtinum; vel quia tranſitum intercludunt, uti in *Enterocele* ſuffocata & *colico dolore*.

Curatio. XXVI. *Meconium* ſtatim a partu ſenſim evacuandum, ſi retineatur blando alvum laxante, ne vomitum nigrum & ſæpe lethalem faciat: *Enterocele* ſi vomitum concitat, non niſi repoſitione inteſtini ſuperatur; imo ſi nimis diu inteſtinum prolapſum fuerit, donec portio prolapſa ab annulo muſculi oblique deſcendentis conſtricta non transmittat contenta inteſtinorum, ſed in ſacco dilatato ſupra partem conſtrictam colligat, incurabilis

bilis usque ad mortem generatur vomitus, qui vomitoriis non auſcultat. *Colicus dolor* vehemens, ſeu *chordapſus*, conſtringens partem aliquam inteſtini, ſi vomitum faciat, validam conſtrictionem & motum inverſum indicat: nunquam levamen a vomitoriis, ſed purgantia tunc data in emeticum convertuntur: in hyſtericis, & mobilitate ſolidorum laborantibus compeſcitur antiſpaſmodicis anodynis; ab inflammatione, vel eryſipelate inteſtinorum natus, pauca & mitia exigit, & quæ his morbis tam interne quam externe adhiberi ſolent: a cacochylia contentorum ex inteſtinis regurgitante, poſt ſedatum vomitum, per purgans lene cacochylia educenda. *Dyſenteriæ* & *choleræ* materia, inverſo motu verſus ventriculum delata, vomitum excitans, cum multa anxietate, morbum auget; tentanda eſt per purgans roborans hujus eductio deorſum, & dein compeſcendus motus concitatus paregoricis.

XXVII. Veterum annotatione conſtat, & hodiernis experimentis confirmatur, ſaniem, humores acres tenues, medicamenta & venena a peripheria corporis ferri poſſe ad viſcera interna & ventriculum, quamvis nonnulli neotericorum, ex ignorantia viarum, hanc metaſtaſin negarint. Sed quemadmodum per arterias ad omnes corporis partes malignus poteſt ferri humor; ita per venas undequaque receptus vaſis venoſis abſorbentibus alienus & morboſus liquor fertur ad cor; dein non raro deponitur in ventriculum, inteſtina, & reliqua viſcera: an vero motu retrogrado per capſulas nervorum repelli poſſit, hucusque non eſt comprobatum. *3. Ab Externis.*

XXVIII. Recurſus talis multis modis fit. 1°. Si prohibeatur exitus, quemadmodum ab actuali frigore externo, vel adſtringentibus, emplaſticis applicatis. 2°. Si aliunde derivetur, per detractionem humorum in venæ ſectione & dato purgante. 3°. Si vires vitæ minus valeant ducere & retinere ad externa corporis malignum liquorem. *Cauſæ.*

XXIX. Materia *morbilloſa*, *varioloſa*, & *febris ſcarlatinæ*, quæ naturaliter per cutem facit criſin, ſi per frigus admiſſum, vel abuſum frigefacientium, alvi fluxum, aut corporis debilitatem in cute diſparere videatur, ſed tunc excitatur nauſea, *In Acutis.*

vomitus & anxietas, in summo versatur æger periculo: hanc tunc materiem tentare educere vomitoriis, cito jugulabit hominem; cum per sudorifera, diaphoretica, & calefacientia stimulantia, ad cutem est reducendus humor. Quod quoque verum est in omni efflorescentia acutorum.

In Chronicis. XXX. Neque caret periculo morbus chronicus cutaneus, si, post evanescentes in cute evacuationes, oriatur nausea & vomitus: quæ enim materia non multum mali afferebat ad cutem delata, nunc vero in summum discrimen vitæ conjicit hominem. Hoc in *scabie*, *pustulis*, *sudamine*, *herpete* quotidie experimur; nisi enim præcedenti methodo, atque stimulantibus, epispasticis, revocetur humor ad cutem, non raro hominem interimit. Ita etiam materia *podagrica arthritica*, cum evanescentia doloris in extremis, si vomitum & nauseam concitat, non raro minatur mortem, nisi ad debita loca revocetur dolorem inferens liquor.

4°. Evacuatio suppressa. XXXI. Neque molienda evacuatio vomitoriis, quando ventriculus recipit alienos humores ex *prohibita perspiratione*, *sudore*, aut *urinæ retentione*, quia humor ille non patitur per hanc viam evacuari. Hoc etiam observandum in parciori *puris* vel *ichoris* effluxu per ulcus vel abscessum, & in *hæmorrhoidibus* suppressis: præstat enim reducere ad debita loca peccantem humorem, ut evacuetur, quam ad ventriculum allicere per vomitoria.

5°. Humores per corpus dispersi. XXXII. Vomitus nunquam nisi ex causa morbosa: quare in perfecta sanitate non requiritur, & non est evacuatio, quæ ad sanitatem conservandam desideratur. Si ergo morbosus humor toti massæ circulanti mistus est, præstat emunctorium naturale sollicitare, quam hanc evacuationem violentam & non naturalem. Eo solo in casu requiritur, si malignus humor ad naturalia emunctoria duci nequit, uti aliena in ventriculo contenta; nam in intestinis hærentia commodius per alvum egeruntur, quo simul depuratur totus intestinorum tractus.

Venis recepti. XXXIII. *Vomitoria*, venis *injecta*, vel corpori *applicata*, ut & multa venena vomitum concitantia, prius toti massæ sanguinis mistæ, arguunt, in quibusdam specificum esse virus, quod ma-

magis ventriculum quam alias partes adoritur.

XXXIV. Si percurramus humores morbosos acutorum, nescio an inveniantur ulli, qui hac via educuntur satis commode; si autem eò confluxerint, dilutione adjuvanda est eductio, maxime si contineatur in bile: nam emeticorum agitatione augebitur motus major in acutis. *Acutorum morborum.*

XXXV. Acutorum materia in *pus*, *ichorem*, vel *materiam putridam* aut *sphacelatam*, conversa, si feratur ad ventriculum, sive sponte, sive emeticorum ope, non solum per alienum locum evacuatur, quod nunquam juvat, sed & simul ingestorum coctionem invertit, & nova ingesta citò in corruptelam convertit. Inde purulentis, phthisicis, hecticis, corruptisque visceribus laborantibus, & in morbis putridis, non conveniunt emetica. *Mutati.*

XXXVI. Bilis, quia brevissima est via ex ductu cholidocho per pylorum in ventriculum, si corrupta sit, vomitorio non raro cum levamine educitur; si enim transeat per intestina, multa tormina excitat. Ea etiam sanguini mista, cum facilius suo organo separatur a reliqua massa, conducit hanc viam irritare: cavendum autem, ne vomitus, vel vomitorium, nimis exagitet, cum in his morbis quoque est motus major. *Biliosorum.*

XXXVII. Si *febris continua* vel *intermittens* vomitum & nauseam excitat (T. LII. 42 & 47.) nisi oriatur ex cacochylia primarum viarum, vel bile corrupta, a vomitorii evacuatione nullum levamen. *Febrium.*

XXXVIII. Materia *scorbutica*, *catarrhosa*, *corrupta*, *a morbis relicta*, ad ventriculum delata, diuturnam nauseam & vomitum sine levamine excitat; præstantius est, naturalem & minus debilitantem, & quo in loco non est præparandum, uti in ventriculo, moliri evacuationem: præsens sæpe videtur afferre solamen vomitorium, sed per inductam debilitatem augebitur horum morborum causa. *Chronicorum.*

XXXIX. Stagnantes aut minus moti humores aliquam corruptelam suscipiunt, quæ ad ventriculum delata frequentissime destruit appetitum, generat nauseam, fastidium, imo vomitum: uti in *debilibus*, *evacuatione copiosiore* cujuscunque liquoris; *6°. Spontanea corruptio.*

ris; his ſi dentur vomitoria, magis debilitatur corpus. Sed ob æquilibrium deſtructum, *retentione bonorum*, quæ evacuari ſolebant, ſi producatur cachexia, quemadmodum *hæmorrhagiis* narium & aliarum partium conſuetis, *menſibus*, vel *hæmorrhoidibus*, ſuppreſſis, & *ablactatione*, in principio per vomitorium, educens id quod abundat, ſæpe fit ſolamen. Verum in corruptione ſpontanea, per *inediam* vel aliam *chyli interceptionem*, non curantur ſymptomata ex chyli defectu nata.

Spirituum motus perturbatus.

XL. Denique ex *ſpirituum motu perturbato* (7. n°. 3.) nauſea & vomitus excitatur. 1°. Si corpus inſolitum motum ſubeat in navigatione, vectione, ductione in gyrum. 2°. Vel quando ſermonem audit de re nauſeoſa, vel talia videt, imo ſola reminiſcentia in quibusdam nauſeam & vomitum excitare valet. 3°. Vertiginoſi fere omnes nauſeoſi fiunt, mobilitate ſolidorum laborantes, quandoque ſine ulla prophaſi nauſea & vomitu corripiuntur; morbi convulſivi, delirium, ſyncope, & non raro exacerbatio febrilis, nauſeam & vomitum creant.

Curatio.

XLI. Ex prima & ſecunda cauſa vomitus, nec vomitorium, nec aliquod medicamentum exigit, niſi forſan acidum gratum, cum ceſſante motu mechanico ſponte ceſſat. Sed in cauſa ultima, multi Medici infauſto exitu præbent vomitorium, cum motus inſolitus erat compeſcendus: qui vomitus & nauſea ex febrili motu oritur, deſcriptus eſt (T. LII. 47.).

Quæ vomitu ejiciuntur.

XLII. Cuncta quæ vomitu rejici poſſunt, ad hæc quinque genera referri poſſunt. 1°. Deglutita omnia, ut cibus, potio, medicamentum, aliena aſſumta. 2°. In fauces delati liquores, ſaliva, mucus, pus, ichor, ſanguis, pituita, ſordes oris, faucium, narium, ſinuum capitis. 3°. In cavo ventriculi genita, ſuccus ſtomachicus ſalivoſus & mucoſus, ſanguis, pus, vermes, calculi, concreta, corrupti humores, per vaſa ventriculi in ejus cavitatem depoſiti. 4°. Omnia bona & mala ex inteſtinis motu inverſo in ventriculum delata. 5°. Ita etiam ſuccus pancreaticus & mali ſucci in pancreate nati; ut & omnia, quæ ex hepate, liene, vena portarum, omnibusque organis chylopoieticis, humores fundentibus, in venam portarum deſinentibus, feruntur per hepar & ductum cholidochum, tam ex hepatis ſub-

ſubſtantia, quam veſica fellea, in duodenum.

XLIII. *Sanguinis vomitus* ab Auctoribus ſpeciali titulo exponi ſolet, quia in cauſis & curatione a reliquis diſt..t. 1°. Sanguis ex naribus, ſinubus frontalibus, faucibusque deſtillans, & deglutitus, verum vomitum cruentum mentitur. 2°. Ex arteriis vel venis ventriculi vulneratis, eroſis, per vomitoria, purgantia, vel acria aſſumta; vel ruptis, in maximo corporis nixu, poſt retenta menſtrua, vel alias hæmorrhagias, & in motu circulatorio aucto, non differt ab aliis hæmorrhagiis. 3°. Non raro per ductum cholidochum ex hepate ducitur in ventriculum ſanguis, & vomitu rejicitur. *Vomitus cruentus.*

XLIV. Summa prudentia opus eſt, ut ſciamus, & curemus vomitum cruentum a deglutito ſanguine, cum alias fruſtra adhibeantur medicamenta. Si anteceſſerit narium hæmorrhagia, contuſio, aut ad ſinus frontales, vel & alias partes circa fauces, dein vomitu rejiciatur ſanguis, judicamus, deglutitum prius fuiſſe; præprimis ſi ſine vomendi conatu exſcreat ſanguinem. Hujus nulla eſt ſpecialis curatio, modo topicis locis opportunis applicatis ſiſtatur hæmorrhagia, ſponte ceſſabit vomitus cruentus. *A deglutito ſanguine.*

XLV. Si ex cauſis præcedentibus conſtat, ventriculum præprimis eſſe læſum, atque emiſſus ſanguis cum conatu vomendi, poſt anxietatem & nauſeam, ſit grumoſus, ſubniger, contentis ventriculi miſtus, & ea redolens, judicamus ex ventriculo exſpui. Si a deglutitis acribus vel vulnere fiat vomitus cruentus, tam ex arteriis gaſtricis, quam ramis venæ portæ manare ſanguinem ſentio. Sed ſi ſponte fiat poſt menſes ſuppreſſos a nixu corporis validiore, febre cum pulſu duro, præprimis ſi antecedant dolores & palpitationes, tenſio & ardor circa præcordia, ex arteriis gaſtricis profluere ſtatuendum. *Ex ipſo ventriculo.*

XLVI. *Quicunque ſanguinem ſpumoſum ſpuunt, dextrum præcordium dolentes, de hepate ſpuunt, & multi pereunt.* Hipp. a 563 & 566. Quoniam una cum bile ducitur per choledochum ductum ſanguis, priusquam in ventriculum veniat. *Ex Hepate.*

XLVII. Præter generalia hæmorrhagiarum (T. XXXII.) præcepta, vomitus cruentus exigit cibum mollem parva copia, potum ſubadſtringentem, parum ſimul ingerendum, ne dilatetur *Curatio.*

tur ventriculus, sed constrictione sua inanitus claudat vasculum apertum: valida enim adstringentia effuso sanguini mista coagularent, facerentque thrombum irritantem ventriculum. Vetat omne vomitorium acre.

Vomitus niger. XLVIII. Cum Hipp. & alii Observatores detexerunt, *vomitum nigrum* quandoque indicasse mortem instantem, quandoque levamen attulisse, nihil certi quoad prognosin & curationem præbet, nisi distinguatur materia nigra vomitu rejecta. Si 1°. ab *assumtis alimentis* vel *medicamentis*, nigrum colorem præbentibus, vomitu ejectis, nec bonum, nec malum indicat, neque eget curatione. 2°. A *sanguine* in ventriculum *effuso*, & a contentis in ventriculo in nigrum colorem converso, hujus vomitus prognosis & curatio ex vomitu cruento (43 ad 47.) peti potest. 3°. In recens natis cum *meconio* diutius retento plerumque mortem præsagit. 4°. In *atrabilariis*, vel in *morbo nigro*. Hipp. b. 93 & 95. incertam prognosin & curationem præbet: nam si mitior sit, adjuvanda est melancholiæ evacuatio, & sæpe ita evadunt: si autem acrior sit, & vasa erodens, sæpe usque ad mortem vomunt nigrum. 5°. Si *materia putrefacta* nigrum induat colorem, cum summo fœtore, admodum malus est vomitus. 6°. Si *materia nigra sphacelata*, qui morbus σφακελώδης ab Hipp. b. 95. vocatur, evacuatur, nullam, credo, medelam recipit, quamvis evacuationem suadeat, quoniam nunquam vidi, ex sphacelo interno aliquem evasisse.

Biliosus & porraceus. XLIX. Liquor flavus & amarus, sive sit *bilis vesicaria*, sive *pinguedo corrupta* in ventriculo, vomitu rejecta, *biliosus vomitus* vocatur: si autem viridem colorem habeat, *porraceus* dicitur. Ex pinguedine corrupta si proveniat, levamen adfert. *Dysentericis vomitus biliosus in principio malus est.* Hipp. a. 576. *Pauci, celeres, biliosi, meraci vomitus, mali sunt in alvi subductione uberiore, & pertinaci lumborum dolore.* Hipp. a. 578. *Vomitiones exiguæ biliosæ, malæ, tum alias, tum si insuper vigilaverint ægri: nasus in his destillans perniciosum est.* Hipp. a. 477. *Ex vulnere bilis vomitus accedens, malum: & maxime in capitis vulneribus.* Hipp. a. 573. Ex his & multis aliis, ab Hipp. pronunciatis, judicaret Medicus, vomitum biliosum semper nocere; cum tamen in navigantibus, hy-

hyſtericis, & convulſionibus, atque die critico, ſæpe cum levamine evomunt bilem, tam flavam, quam porraceam. Quare ipſe vomitus, nec bonum, nec malum, portendit; ſed morbi, qui talem vomitum concitant. Quod intelligitur ex eodem Hipp. a. 536. *Vomitus in capitis doloribus æruginoſi, cum ſurditate vigilantibus, cito inſaniam excitant.*

L. Materia vomitu rejecta *varia* eſſe debet, ut ſunt ventriculi contenta: *meraca* raro bona; *pituitoſa* ſæpe levamen adfert, ſive ſit ex glutine aſſumtorum, ſive ex pituita in ventriculo congeſta: *lacertæ*, *vermes*, *calculi*, *thrombi concreti*, *ranæ*, aliaque aliena, vel in ventriculo nata, vel prius deglutita, per vomitum ejecta levamen adferunt. Sed *graveolentia*, *putrida*, *ſtercorea*, *ſpumoſa*, *ut vinum ſecundarium*, *polypoſa inſtar atramenti*, *fauces adurentia*, *dentibus ſtuporem inducentia*, *terram elevantia*, quoniam corruptelam & acrimoniam arguunt, plerumque malum præſagium præbent. *Varius.*

LI. Vomitus & vomitoriorum effectus ad tria genera referri poſſunt. 1°. Quatenus evacuant contenta ventriculi & partium adjacentium. 2°. Quatenus minuunt totam maſſam liquorum. 3°. Ex motu, ſeu concuſſione valida in vomendi actione, deſumi poteſt, quænam bona vel mala ex vomitu ſunt expectanda. *Effectus generalis.*

LII. Quæ vomitu & vomitoriis ejici poſſint, ſupra (42.) diximus; hæc autem vel curant morbum, vel eum augent, vel novum morbum generant, quare vomitus bonus & malus eſſe poteſt. 1°. Omnia aliena & venenata ingeſta commodiſſime vomitu tolluntur. 2°. Aliena in ventriculo nata, quæ appetitum exſtinguunt & ventriculi coctionem, vomitum & nauſeam generant, vomitu & emetico tolluntur. 3°. Ex inteſtinis in ventriculum delata ſæpe cum levamine per os ejiciuntur. *Ab alvi profluvio longo correpto, vomitus ſponte accedens, ſolvit alvi profluvium.* Hipp. S. VI. aph. 15. *Ventrem compactum vomitus ſolvit: & egerentem magis, quam oportet, ſiſtit. Quum igitur alvum quis ſiſtere volet, avide devoratum cibum evomere oportet, priusquam humeſcat & infra detrahatur.* Hipp. a. 232. Imo, ut obſervavit Sydenham, quibus in principio febrium eſt conatus vomendi, & natura vel arte non vomuerint, poſtea graviſſimis diar- *1. Evacuatione ventriculi.*

 rhœis

rhœis corripiuntur. Talis vomitus, ſi evacuat morbi materiem, ſanat; ſi autem fiat ob conſenſum vel irritationem, aut propagationem morbi, valde malum præſagium præbet: nam vomitus dyſentericis ſuperveniens, periculoſus. Omnes quoque cauſæ in partibus firmis (13) hærentes vomitu & vomitoriis exacerbantur.

2. *Evacuatione totius.* LIII. Maximam curationis ſpem nonnulli ponunt, præprimis Empirici, in vomitu & vomitoriis, dum morbi ex corruptis humoribus, per totum corpus diſperſis, oriantur, non cogitantes, vomitum non eſſe naturalem evacuationem, ſed ſemper violentam, & pauciſſimos eſſe humores alienos in ventriculum confluentes, ut evacuentur: imo eo verſus alliciti humores malam metaſtaſin faciunt. Quare ad præveniendum *calculum*, vel *podagram*; ad *prolongandam ſenectutem*; ad curandum *hydropem*, *leucophlegmatiam*, *cachexiam*, *catarrhum*, vel ſimiles morbos, vomitorium parum conducere arbitror. Imo in gracilibus, emaciatis, defectu humorum laborantibus, detrahendo liquorem, convulſiones non raro excitat & ſingultum, præprimis cum œſophagi mucus ſimul abradatur.

3. *Motu concitato nocet.* LIV. Motus violentus vomitu vel vomitoriis excitatus nocet 1°. Hernioſis, procidentiis affectis, gravidis, menſium, lochiorum, vel ſanguinis profluvio laborantibus; quia nimis extrudit. 2°. Gracilibus, hæmoptoïcis, vomitu cruento vel aliis hæmorrhagiis obnoxiis, phthtiſicis, pueris, aut quibus viſcera ſunt corrupta, non raro vomitus & vomitorium, rumpendo vaſa, mortis cauſa fuit. 3°. His & debilibus, hydropicis, ſi roborantibus aggredimur curationem, ſanis, & hecticis, detrahendo vires, noxia ſunt. 4°. Mobilitate laborantes, hyſtericæ, hypochondriaci, epileptici, facile ſingultientes, motu valido vomitorii, in iſtos morbos adiguntur. 5°. In *anginoſis* & *anguſto pectore* laborantibus, vomitu violento non raro inducitur ſuffocatio. In nimia *viſciditate* ſi ſubito in actum ducatur, generatur quandoque obſtructio pulmonis, hepatis, cerebri, unde apoplexia: hoc quoque *plethoricis* & *obeſis* contigit. In *calculoſis* non raro mictus cruentus; in ſcirrhoſis & ſcrophuloſis varii morbi poſt datum vomitorium ſubito oborti ſunt. Et valida preſ-

pressione in cistam felleam cutis flavedine tincta fuit a vomitu.

LV. Si vero vasa sunt *obstructa*, ex languidiori motu, sine multa tenacitate obstruentis, vomitorium, concitando motum majorem, obstructa reserat, ventrisque indurationem solvit. *Asthmaticis* quandoque sputum educit; & latentem *abscessum* rumpit. In morbis acutis, ante invasionem & die critico, vomitus levamen attulit, si fiat in facile vomentibus. *Juvat.*

LVI. Si ex præcedentibus constat, vomitum levamen allaturum, & sponte non fiat, arte concitandus. Hoc ut fiat: 1°. præparandum est corpus & humores; 2°. excitandus vomitus & promovendus; 3°. perpendendum, num repeti debeat, vel non. *Vomitus excitatur.*

LVII. Præparatio duabus rebus absolvitur. 1°. Ut materia ventriculo contenta facile exeat, constrictione ventriculi & ventris: hoc præstant diluentia copiosa, subpinguia; &, si tenacitas adsit, resolventia & abstergentia. 2°. Præveniuntur mala, quæ actione vomendi validiore erant exspectanda, venæ sectione, sustentatione partium in herniosis. *Præparatio.*

LVIII. Tribus modis concitatur in ita præparato corpore vomitus. 1°. Irritatione faucium mechanica. 2°. Ingestione copiosiore eorum, quæ alias innoxia sunt: hæc tutissima sunt, etiamsi maneant in corpore. 3°. Specifica *emetica*, quæ multa citantur ab auctoribus, sufficit radix hypecacuanha, tartarus emeticus, & croci metallorum infusio; hæc vomitu reddenda sunt. Ut facilitetur horum operatio, post singulos vomitus ingerendus est potus diluens abstergens, quo melius eluuntur ventriculi contenta, prævenitur vomitorii rosio, & minore molestia cum tali ventriculo pleno exercetur vomitus. *Excitatio.*

LIX. Veteres vere optime, tolerabiliter autumno, neque hyeme, nec æstate dabant vomitorium; sed si indicatur, omni tempore dandum, &, si non requiritur, omni tempore nocet. Hodie multi Medici ante paroxysmum febris vomitorium exhibent (T. LII. 42.). *Quando exhibendum.*

LX. Quomodo nimius vomitus ex morbosis causis curetur, passim suis locis indicavi, quare solus vomitus curandus restat, qui nimis fit, aut diutius durat, post datum emeticum. 1°. Tentanda est emetici evacuatio, frequenti ingestione diluentis lubri- *Vomitus ut curetur.*

 can-

cantis. 2°. Infringenda vomitorii virtus acidis. 3°. Remanens motus, post vomitorii eductionem & exstinctionem, narcoticis, anodynis, roborantibus, stomachicis est sedandus; quæ, si revomuntur, parva copia sæpe repetenda sunt, & propinanda: atque externe ad ventriculi regionem roborantia stomachica applicari possunt.

Corollaria. LXI. Ex præcedentibus deducuntur:

1°. An sola constrictione fibrarum ventriculi vomitus?

2°. Cur vomitus dysenteriæ superveniens malus?

3°. Cur conatus vomendi quandoque curatur vomitorio, quandoque autem exacerbatur?

4°. Quomodo vomitoria sanguini mista vomitum excitant?

5°. Cur vomitoria, quæ post aliquot tempus vomitum excitant, exstinguuntur acidis?

6°. An vomitoria ex vicinis partibus eliciunt humores?

7°. An vomitoria laxando, & quasi dissolvendo tonum fibrarum ventriculi, vomitum excitant?

8°. An vomitoria immediate irritare debent ventriculum, an vero sufficit, si extrema nervorum tangant?

9°. Cur non ingrediuntur vomitu rejecta in asperam arteriam?

10°. Quando vomitus vomitum sedat?

11°. Cur vomitorium, in principio morbi, cum nausea & vomitu, quandoque curat, quandoque necat?

12°. Cur sputatores, oris & narium fœtore, aut halitu fœtente laborantes, sæpe nausea & fastidio laborant?

13°. Cur coryza affectis sæpe destruitur appetitus?

14°. Cur Mercurius in salivantibus sæpe excitat vomitum?

15°. An nihil ex colo in tenuia intestina venire potest?

16°. Quid nodus intestinorum?

17°. An anxietas & nausea podagricorum vomitoriis curanda?

18°. An ex liene magis quam hepate affecto generatur vomitus sanguinis?

19°. Cur mulier sanguinem vomens, profusis menstruis, liberatur?

20°. An omnis vomitus cruentus iisdem curandus?

21°. An poſt dolorem, tenſionem, pulſationem & ardorem hypochondriorum, vomitus cruentus indicat, ex hepate provenire ſanguinem, ut multi ſtatuunt?

22°. An ſanis conducit vomitorium ad prolongandam vitam, vel præveniendos morbos?

TRACTATUS NONAGESIMUS.

DE ALVI DUCTIONE ET FLUXU.

I.

INter evacuationes naturales primum locum tenet alvi egeſtio, qua in ſanitate, aſſumtorum alimentorum, & in ventriculum atque inteſtina confluentium humorum recrementa, evacuantur ex corpore. Quotidie in ſanis & temperate viventibus ad uncias quatuor vel ſex adſcendit; conſiſtentia cohærente compacta; colore ſubflavo, qui pro natura aſſumtorum quandoque variat; odore ſingulari, niſi alienus addatur per aſſumta. *Prima eſt evacuatio.*

II. Quia ſenſibilior eſt quam aliæ evacuationes, & ab omni tempore annotata ab auctoribus, variique eo confluunt humores, plura in hac obſervanda ſunt. Poteſt tamen dividi: 1°. in copioſiorem & alienatam, ſive hoc fiat a cauſa morboſa, ſive a medicamento purgante; 2°. parciorem vel omnino ſuppreſſam. *Diviſio generalis.*

III. In alvi fluxu 1°. Tradendæ variæ denominationes. *Diviſio ſpecialis.*

2°. Deſcribenda, quæ excrementorum nomine per anum emittuntur.

3°. Examinandæ cauſæ, hunc copioſiorem fluxum excitantes.

4°. Tradendi effectus, qui ab hoc fluxu in noſtro corpore fiunt.

5°. Proponendi ſunt morbi, in quibus hic fluxus, vel cum euphoria, vel diſcrimine obſervatur.

6°. Exhibendus denique erit modus curandi generalis.

Hæc autem omnia ut melius intelligantur, brevis præmittenda inteſtinorum anatomica deſcriptio.

Inteſtinorum Anatomia. IV. Canalis membranaceus, a pyloro ventriculi incipiens, in anum deſinens, in tria tenuia, & totidem craſſa ab Anatomicis diſtinctus, *Inteſtinum*, ſeu *Tractus inteſtinalis* dictus, ex membrana communi; celluloſa externa; muſculoſa, longitudinalibus & orbicularibus fibris gaudente; celluloſa interna; vaſculoſa, ſeu glanduloſa, ſeu nervoſa dicta; atque denique villoſa ampliſſima plicata, conſtans; vaſis arterioſis, venoſis, lacteis, & nervis, atque glandulis variis ornatus; a ductu pancreatico & cholidocho, atque multis oſculis lactearum venarum, & arteriarum meſeraicarum, emiſſariis glandularum & cryptarum, & forſan nervorum pertuſus, in ſe recipit ex his orificiis, atque ex ventriculo, genera varia alimentorum & aliorum humorum.

Fibræ. V. Fibræ hæ; tam longitudinales, quam orbiculares; ſuis ventribus & tendinibus conſtant, atque more aliorum muſculorum ad motum vitalem deſtinatorum, continuo moventur; hoc docet autopſia in diſſectis viventibus animalibus, aëris in ventre murmur, & contentorum propulſio, qui motus periſtalticus dicitur.

Harum motus. VI. Motu alterno; quia *conſtrictionis tempore* ventres harum fibrarum muſcularium tument, tendines vero gracileſcunt; *relaxationis tempore* vero contraria fiunt; oſcula, tam abſorbentia, quam evacuantia, alterne aperiuntur & clauduntur, non ſolum ea in parte, qua meſenterio annectuntur, ſed & in toto ejus ambitu: atque ſenſim poſt multiplices conquaſſationes deorſum pelluntur ea, quæ hæc orificia intrare nequeunt.

Tunica celluloſa. VII. Ut harum fibrarum actio libera eſſet, hæc tunica muſculoſa extra & intra gaudet *tunicâ celluloſâ*.

Plicæ. VIII. Ne autem liquor intus illuderet huic motui, effluendo per glabrum canalem, intus multis *plicis* tunc quam maximè exaſperatur inteſtinum, remoram ponentibus transfluenti liquori, ut eo magis urgeretur in non compreſſa a fibris oſcula: & forſan eodem hoc motu abſorbentium vaſculorum extremitates inflexæ rectam viam adipiſcuntur; cum ſine hoc motu nihil

ad-

admittant, quod equidem fieret, si recta esset via ex intestinorum cavo in hæc vasa.

IX. Si alvi excrementa quantitate excedunt naturale lustramentum, *alvus* vel *venter profusus*, *lubricus*, *liquescens*, *turbatus*, *erumpens*, *turbulentus*, *humectatus*, *citus*, *fusior*, *solutus*, vel & *diarrhœa*, nonnullis *Intestinorum rheumatismus* vocatur. *Alvi fluxus.*

X. Excrementorum liquidorum copiosior & frequentior per alvum evacuatio, sine multis ventris torminibus, a causâ internâ nata, proprie *Diarrhœa* vocatur: quandoque vero omne alvi profluvium indicat. *Diarrhœa.*

XI. Talia excrementa copiosius emissa, vel diutius continuata dejectio post adhibitum purgans, quam solet fieri post usum hujusmodi purgantis, speciali nomine *Superpurgatio* vel *Hypercatharsis* a Medicis dicitur. *Superpurgatio.*

XII. Si evacuationi huic copiosiori, vel & puris, vel sanguinis, aliorumve malignorum humorum, adsint multa *ventris tormina*, præprimis inter egerendum, vel dum dejectio instat, *Dysenteria*, *Tormina*, & *intestinorum Difficultas* vocatur. *Dysenteria.*

XIII. Nonnulli perperam omnem *sanguinis dejectionem* per alvum vocant *Dysenteriam*, quasi sanguine conspecto traheret nomen: sed sufficit, si copiosiori & frequentiori dejectioni adsint ventris tormina; nam sine dolore exiens sanguis vel excrementis mistus, vocatur *Diarrhœa cruenta*; cum dolore ventris, *Dysenteria cruenta*; qui vero sanguis loturam carnis referens, hepate simul affecto, frequentius & copiosius dejicitur, *fluxus Hepaticus* appellatur; ex ani autem venis, cum, vel sine dolore, ante excrementa, vel ea obvolvens, dejectus sanguis *Hæmorrhoidum fluxus* appellatur. *Sanguinis dejectio.*

XIV. Excrementorum loco alimenta semidigesta per alvum deposita, *Cœliacam affectionem* vocant; sed omnino inconfecta, brevi post assumtionem transeuntia, *Lienteriam* seu *Lævitatem intestinorum*, quibusdam *Diarrhœam chylosam* dictam, faciunt (vid. 28. ad 31.) *Lienteria & Cœliaca passio.*

XV. Cum copiosiore & frequentiore dejectione, si sursum quoque per os ferantur stomachi & quandoque intestinorum contenta, *Cholera* nominatur. Hipp. a. 769. *Cholera.*

XVI.

Dysenteria & Cholera sicca. XVI. Si vero flatus copiosi, per anum duntaxat, cum reliquis dysenteriæ signis, sine multa liquidorum evacuatione, emittuntur, *Dysenteriam siccam*; ast simul sursum per os emissi flatus liquorum loco in cholera, Medici *Choleram siccam* vocant. Hipp. b. 317.

Ileus. XVII. Motu autem inverso intestinorum si eorum contenta ejiciuntur per os, nihil vero per anum dimittitur, sæpe cum multis torminibus, *Ileus*, *volvulus*, & *miserere mei* vocatur: quamvis vomitus sit species, & ad ventris dolores pertineat, utplurimum tamen ad alvi fluxum referunt auctores.

Alvi fluxus varius. XVIII. Præter dicta, cum mucus, pituita, ichor, pus, humores corrupti, biliosa, nigra, per os ingesta, vel ex omnibus viciniis in fauces confluentia, deglutita, ex œsophago, ventriculo, intestinis, pancreate, hepate, vesica fellea, arteriis vel venis mesentericis ruptis aut dilatatis in intestina delata, colore, odore, consistentia, varia stercora, in quibus vermes, ascarides, aliaque animalcula in intestinis vel stomacho nata quandoque inveniuntur, varia alvi fluxus genera traduntur.

Excrementorum divisio. XIX. Excrementa (III. 2°.) 1°. colore, 2°. odore, 3°. consistentia, & 4°. quantitate differunt, 5°. aliena emittuntur.

Nigra. XX. *Color* in excrementis morbosis varius est, maxime recedens est *Color ater* vel *niger*: 1°. ex meconio; 2°. medicamentis tingentibus; 3°. sanguine concreto; 4°. sanguine nigro ex venis hæmorrhoidalibus; 5°. sanguine corrupto; 6°. atra bile; 7°. materia sphacelata.

Ex meconio. XXI. Fœtus, quamdiu utero inclusus, non deponens alvum, ex liquoribus in ventriculum & intestina confluentibus, & ex iis, quæ simul per os intrant, nigra excrementa copiosa in intestino colo colligit, a partu evacuanda: hæc, *meconium* dictum, si retineantur, mole, & dein accedente corruptela, multa damna inferunt infanti; præprimis si colostro non utitur recens natus: quare leni alvi ductione retenta expellenda; si duriora sunt, non raro injectione diluente egent.

A medicamentis tingentibus. XXII. Quædam medicamenta, ut chalybeata, vitriolata, cassia fistula, polypodium, lapis Lazuli, vinum nigrum & similia, quibus utuntur impostores, atro colore inficiunt alvi excre-

crementa: multi colore hoc nigro decepti, exiſtimarunt melanagoga eſſe. Talia igitur excrementa nihil boni vel mali portendunt.

A ſanguine nigro.

XXIII. Sanguis in primis viis concretus, ex faucibus, ſinubus narium deſtillans, deglutitus, a contentis ventriculi in nigredinem converſus, tandem per anum dimiſſus, nigras fæces mentitur, quæ præter generalia hæmorrhagiarum nihil mali vel boni præſagiunt. Sed ſi ſanguis venæ portarum, per venas meſeraicas exeſas, deſtillans in inteſtina, evacuatur niger, in iis, qui longo aut acuto morbo ſunt extenuati, hominem exſtinguit.

Ex hæmorrhoidibus.

XXIV. Quibus autem ex hæmorrhoidibus, menſibusque ſuppreſſis talis ſupervenit nigra dejectio; aut ſi ex venis hæmorrhoidalibus manat, levamen adferre conſuevit.

A ſanguine corrupto.

XXV. Sanguis niger, ſplendens, corruptus, fœtens, cum dextri hypochondrii dolore, tumore & colore icterico, indicans hepatis vaſa exeſa, ſanguinem hunc per choledochum ductum in duodenum delatum, ſurſum vel deorſum ejectus, fere ſemper mortis indicium præbet.

Ab atra bile.

XXVI. Materies atrabilaria, modica quantitate, ſine multis torminibus, ejecta, in hypochondriacis & melancholicis, ſanationem promittit: at vero nimis copioſe, in morbi principio, cum torminibus diris emiſſa, mortem ſæpe præſagit.

Ex ſphacelo.

XXVII. Denique in ſphacelum converſus ſanguis, frigidum ſudorem, delirium, convulſionem, debilitatem ſummam, anxietatem, torporem, & frigus extremorum producens, brevi moriturum eſſe indicat, nullumque auxilium admittit.

Alba.

XXVIII. Excrementa alba, uti ex triplici formantur materia, 1°. ex *chylo*; 2°. *pure*; 3°. *pituita*; ita quoque varia præſagia præbent, & curationes differentes exigunt.

Ex chylo.

XXIX. Alimentorum pars oleoſa & pinguis aquoſis miſta, præprimis ſi interveniat humorum noſtri corporis ſaponacitas, albedinem chylo præbet: is igitur, qui intrare debebat lactea vaſa, brevi poſt aſſumta alimenta, quemadmodum in *Lienteria* (14.), vel aliquot horis a paſtu ſemiconfecta, ut in *cœliaca affectione*, per anum depoſitus, corpus privat naturali ſuo pabulo.

A laxitate. XXX. Talis dejectio generatur, ſi deficiat in inteſtinis cauſa urgens chylum in lactea vaſa (6.) qualis eſt *laxitas*, *inertia*, & *motus* fibrarum inteſtinorum *debilior* (T. VI. 4. T. XXI. 3.), medicamentis roborantibus, ſtimulantibus, calefacientibus, & ſtomachicis, promovenda chyli abſorptio, quo ſimul ſiſtitur copioſior alvi talis dejectio.

A viſciditate obſtruente. XXXI. Oſcula lacteorum in cavum inteſtinorum hiantia ſi obturantur humore craſſo crudo (T. XXXIX. 5.), pituita, ſeu viſcido (T. XL. 9.), præterlabitur chylus, qui tandem per anum emittitur: frequens eſt morbus in pueris & infirmis. Fruſtra non ſolum, ſed & multo cum angore, talem conamur adſtringentibus compeſcere alvi fluxum, cum *reſolvenda* & *educenda* ſit pituita (T. XL. 16), ut lacteorum oſcula fiant aperta; dein *roborantibus ſtomachicis* firmandus inteſtinorum tonus, ne nova in iis generetur & accumuletur pituita.

A bilis defectu. XXXII. Excrementorum naturalis flavedo, a *bile* tingente proveniens, ſi deficit, alba prodeunt, quemadmodum in *ictericis* frequens fit, & mali ſemper præſagii eſt. Quod fit 1°. In tali hepatis obſtructione, qua impeditur bilis ſeparatio a ſanguine per arteriam portarum allato; ſed unà cum ſanguine eo intrat radices venæ cavæ, ut totum corpus flavo colore fœdet, ſed albas relinquat fæces. 2°. Si tam aliena ſit bilis indoles, ut non patiatur in hepate ab allato ſanguine ſecerni, quando cum flavedine cutis multa ſigna ſimul accedunt cacochymiæ; ſymptomata autem pauciora hepatis. 3°. Si bilis exitus intercludatur in duodenum, a calculo in ductu cyſtico, vel communi hærente, vel inflammatione aut ſpasmodica conſtrictione illarum partium, quod ex ſignis his cauſis propriis cum excrementis albis dejectis eſt deducendum: bilis illa ſanguini miſta ſi corrumpatur, & feratur ad cerebrum, ubi mentem alienat, magnum periculum portendit. Excrementa alba ex prima cauſa exigunt *reſolventia hepatica*; ex cauſa ſecunda, *amara* & *bilioſa*; ex cauſa tertia, *ſpecifica calculum bilis reſolventia*, ſi dantur; vel quæ inflammationi aut convulſioni medentur. Hæc omnia miſcenda purgantibus, quæ ſine magno motu bilem ad inteſtina ducunt.

XXXIII.

XXXIII. Sola chyli propulſio (30.) & receptio a vaſis lacteis (31.) non ſufficit, ſed via ulterius aperta usque in venam ſubclaviam requiritur, ne exeat chylus per alvum: quare glandularum meſenterii infarctio, cum ventris intumeſcentia dura, pedum tumore, & reliqui corporis extenuatione, in ſcrophuloſis, cacochymicis & pituitoſis, hujusmodi lienteriam ſæpe generat. Talis alba dejectio *frictionibus* ad ventrem, *reſolventibus ſcirrhum* curanda. Quæ autem alba excrementa exeunt, quia lacteorum oſcula ſunt coalita, ut præcipiunt auctores, poſt longam dyſenteriam, nullam admitterent curationem. *Glandularum infarctione.*

XXXIV. Poſt Dyſenteriam longam, dirosve & perſtantes ventris dolores, ſi cum reliquis excrementis materia alba forma puris exeat, judicamus, inteſtinum vel abſceſſum, vel ulcus, contraxiſſe. Si prius exeat pus, in recto inteſtino hærere ulcus intelligimus, ſed excrementis ſi ſit miſtum pus, tenuia vel principium craſſorum affectum eſſe ſcimus. Ex loco præterea doloris in ventre docemur, quænam pars inteſtinorum ulcus contraxerit. Medici tunc eſt *abſtergentibus* depurare ulcus; *antipueticis* munire corpus ad puris infectionem; dein *conſolidantibus* ſanare ulcus: magna in aſſumendis alimentis obſervanda eſt cautela, ne relinquantur fæces acres, aſperæ, duræ; neque acrioribus purgantibus ſollicitanda alvus. *Ex pure locali.*

XXXV. Quandoque febris ardens, in ſuppuratoriam converſa, cum levamine depoſuit pus per alvum; ſi tunc purulenta bilioſis miſta fuere, malum præſagium præbet. Ex locis infra ſeptum transverſum abſceſſus per alvum cum levamine evacuarunt pus. Si vero ex pulmonibus ſuppuratis, pectorisque cavo hac via educitur pus, vix unquam ſervantur: pleuriticos, phthiſicos atque empyematicos per alvum cum levamine evacuaſſe pus, rara exſtant exempla. Neque abſceſſus extremarum partium ad alvum ferentes pus bonum præſagium præbent. Quæ in hoc caſu agenda ſint, ex T. XLVIII. ſatis conſtat. *Per metaſtaſin.*

XXXVI. Colore non multum diſtat a pure pituita, ſeu viſcidum cum excrementis evacuatum, niſi quod pallidum magis ſit tenaciusque cohærens; ſed ex aliis omnino cauſis naſcitur, & aliam curationem exigit. *Ex pituita.*

Assumtorum. XXXVII. Alimenta tenacia, glutinosa, farinosa diutius & copiosius assumta ab homine, cui viscera sunt laxa & languida, atque bilis aliorumve humorum saponacitatis est defectus, excrementa glutinosa præbent: cognoscitur a causa hac generari 1°. si assumta talia præcesserint, 2°. si pituitæ signa in primis viis simul adsunt (T. XL. 8. & 9.), ubi simul (T. XL. 15. & 16.) curatio traditur.

Nostrorum humorum. XXXVIII. Liquores quoque boni minori motu agitati quia inviscantur (T. XXXI. 9. N°. 2. T. L. 8. T. XL. 5.), non est opus tam anxie quærere, unde tantus viscidi sæpe proventus in primis viis: neque conducit repetita alvi ductione, qua debilitatur corporis subigens virtus, eliminare ex primis viis viscidum; sed post unicam eductionem, resolventibus, saponaceis, præprimis si simul adsit bilis inertia; stimulantibus, calefacientibus & roborantibus novam generationem prævenire. Talis pituita vel formatur in intestinis laxioribus, vel ubique per totum corpus, uti in leucophlegmaticis, & ad intestina fertur; quod ex signis traditis (T. XL. 10.) cognoscitur, & dicta methodo (T. XL. 17.) curatur.

Morborum acutorum. XXXIX. Materia phlogistica, neque sufficiente corporis vi attenuata & resoluta; neque in materiem purulentam conversa, aliquam glutinis speciem format instar sorditatis ulcerum, quæ in ardentibus quandoque copiose redditur sine levamine per alvum. Cardiacis gratis, lene stimulantibus erigendæ vires, & leni alvi ductione abstergente educendum gluten.

Muci intestinorum. XL. Mucus intestinorum naturalis, cryptis & glandulis secretus, ad facilitandum excrementorum transitum, vel munienda intestinorum latera ad rosionem & asperitudinem, si abradatur in dysenteria post tormina multa; vel quia latera intestinorum ichorem fundentia hunc mucum depellunt: per alvum non raro, instar membranæ, vel portionis intestini, deponitur mucus: post dejectionem hanc exacerbatur dolor & generatur tenesmus. Clysmate molli supplendus mucus, parva copia simul, & sæpe repetita, injecto: atque transudans sanies parvis consolidantibus turundis, seu suppositoriis, corrigenda, atque loca nuda cicatrice tegenda.

XLI.

XLI. *Color ruber*, a solo sanguine rubro tingente etiamsi oriatur in excrementis, varia tamen præbet in morbis præsagia, & non semper eandem exigit curationem: potest enim manare sanguis ex arteriis meseraicis, venis meseraicis in venam portarum desinentibus, quæ valvulis caret; hisque solummodo dilatatis vel ruptis aut laceratis; ex vasis hæmorrhoidalibus; aut deglutitus exoneratur: quandoque per ductum cholidochum vel pancreaticum infunditur in intestina; quare sanguinis egestio non designat *Dysenteriam*, sed quando dolor simul adest *Rubra.*

XLII. *Quibus dolores præcordiorum, oris ventriculi, hepatis, partium circa umbilicum, hi sanguine per alvum egesto, servantur: non autem egesto, moriuntur.* Hipp. a. 549. Nisi alia accedat hæmorrhagia, vel sanguinis missione artificiali, aliisque antiphlogisticis adhibitis, succurrat Medicus. Quod ex eodem Hipp. constare potest: *Morbi acuti judicantur, sanguine de naribus fluente, in die judicatorio; & alvo mucosa & cruenta derepente egerente.* Hipp. a. 534. *In acutis inflammatoriis.*

XLIII. At vero in acuta, maligna, erysipelatosa febre, alvi profluvium rubrum nocet. *Soporosi in principiis evadentes, cum capitis, lumborum, colli, præcordii dolore vigilantes, num phrenitici sunt? nasus in his destillans, perniciosus, tum alias, tum quarto ab initio die. Malum etiam est alvi profluvium valde rubicundum.* Hipp. a. 537. *Dysentericæ, subrubræ, limosæ, largæ egestiones alvi, in flammeis valde rubicundis coloribus solutæ, insaniæ timorem inducunt.* Hipp. a. 576. Si enim inflammatione fiat, prodest alvi fluxus ruber: nam idem auctor observavit in iis, qui comate pressi, lassitudine fracti, obsurduerint, erumpente alvo rubra circa crisin, juvare. *In acutis erysipelatosis.*

XLIV. Sanguis corruptus in intestina depositus, & dein evacuatus, damnum infert, quia non medetur corruptelæ, sed corrosionem aut dissolutionem vasorum indicat. *Post sanguinis eruptionem nigrorum per alvum transitus* (23.), *malus; prava sunt etiam valde rubra. Num vero quarto die hic sanguinis fluxus contingit? soporosi ex his convulsione moriuntur. Num nigris prægressis & ventre tumefacto.* Hipp. a. 482. *Quibus ex sanguinis eruptione larga ac frequenti nigrorum multorum fit egestio, hi, suppressâ alvo, do-* *In sanguine corrupto.*

dolorosi sanguinem profundunt. Hipp. a. 483. conf. Hipp. a. 552. *Sanguinem splendidum egerere malum est, tum alias, tum si quis dolor absfuerit.* Hipp. a. 585.

In vasis ruptis. XLV. Quæ signa simul docent, in intestinis magnum vas esse ruptum, periculum portendunt; unde tam malum, alvum sanguine manare, & multa egerere grumosa. Aut si continuo fluat per hepatis exesa vasa, ex affecto hepate simul cognoscendum, valde malum est.

In morbis alienis. XLVI. In febre quartana (T. LII. 37.), scorbuto, cacochymia, purulentis, aliisque, quibus damnatur omnis sanguinis evacuatio, alvi fluxus ruber nocet, quia non minuit morbum, & corrosionem vel colliquationem indicat.

In sanguine deglutito. XLVII. Post hæmorrhagiam narium, si deglutitus sanguis deponatur, nihil boni vel mali per se præbet, sed prognosis & curatio ex præcedenti hæmorrhagia (T. XXXII. 20.) est deducenda.

Ex hæmorrhoidibus. XLVIII. Qui sanguis ex hæmorrhoidalibus vasis manans deponitur, speciali loco ab auctoribus tradi solet, quoniam cum præcedentibus vix quidquam commune habet. Cognoscitur ex stillante ex ano sanguine plerumque nigro, dolore circa anum, prægrediente alvi excrementa, vel ea obvolvente, & sæpe, sine conatu alvi egerendi, exit.

Flava & biliosa, Bona. XLIX. Si post nauseam, cibi fastidium, anxietatem præcordiorum, & urinam flavam emissam, alvus egerit multa biliosa, sanat: imo in levi delirio, inquietudine, vigiliis, colore faciei subflavo, surditate cum præcedentibus, valde bonum est; vel sponte, vel purgantis auxilio, per alvum evacuare multa biliosa, quo ex corpore reliquo & primis viis educitur bilis corrupta, admodum bonum. *Quibus in febribus, dolore lateris oboriente, alvus multa aquosa ac biliosa egerit, hi allevantur.* Hipp. a. 527. *Quibus surditas, biliosis egestionibus contingentibus, cessat.* Hipp. a. 84. & a. 587. *Nihil plus adversus surditatem, quam biliosa alvus, potest.* Cels. 70. Si vero retineatur sanguini mista, multa mala produceret.

Mala. L. Quæ autem biliosa dejectio indicat abundantiam bilis corruptæ in corpore, & non adfert levamen, mala dejectio est cen-

censenda, non ex ratione evacuationis, sed ut signum. *In biliosis meracis alvi egestionibus, spumosa florulenta, mala, tum alias, tum si cui lumbi antea doluerint, & mente motus fuerit.* Hipp. a. 473. & 585. Biliosa hæc materia corrupta cerebrum si petat, maxime periculosum est.

LI. Quæ vero excrementa flava ab assumtis ita tincta evacuantur, uti a pauxillo cassiæ, a rhabarbaro, aloë, mannâ, & similibus cholagogis, nullum indicium præbent; sed falliunt imperitos. *Ex assumtis.*

LII. In excrementis quidam quoque *odor* (XIX. N°. 2.) observatur naturalis, a materia quadam volatili excrementis mista, quæ ex nostris propriis liquoribus in intestinis secernitur, a quibusdam *fermentum stercoreum* dictum. Talis olens liquor, præprimis in cœco & colo intestinis, speciali organo secernitur, & excrementis miscetur. Odore seu fœtore differens in variis animalibus. *Odor naturalis.*

LIII. *Male olentia* 1°. fiunt excrementa ab assumtis, quæ actione corporis non amittunt specificum odorem, ut allium, cepa; tales autem egestiones nihil indicant: 2°. nimis diu retenta in intestinis excrementa, quia stagnando corrumpuntur, maxime fœtentia fieri possunt, quod ex alvo adstricta prægressa cognoscimus; melius est, ut evacuentur hæc, quam ut retineantur; quandoque nihil mali latentis præsagiunt: 3°. sed si liquores in intestina confluentes eum fœtorem præbent, semper malum signum, quoniam declarat, humores nostri corporis putrefactos esse (T. XXXVII.). *Fœtor.*

LIV. *Odor nullus* in excrementis semper malum signum, nisi in infantibus, quibus hoc naturale est: nam indicat, vel nimis cito transire alimenta, uti in diarrhœa chylosa, vel corpus nimis debile esse, uti in perinfirmis, vel retineri materiem intestinorum, cui ille fœtor est naturalis. *Inodora.*

LV. Multis modis variant consistentiâ excrementa (XIX. N°. 3.); naturale est, ut sint compacta, configurata instar magdaleonis, mollia, ut olim observavit Hipp. a. 584. *Consistentia.*

LVI. Si plus liquidi excrementis admiscetur, unàque exit, excrementa dicuntur *Tenuia*, *Liquida*, & *Aquosa*. Talia fiunt *Liquidiora.*

cum

cum æquali ingestionis quantitate & sine purgantibus assumtis. 1°. Si absorptio langueat vel deficiat; inde in perinfirmis, caro, lethargo, laborantibus, mala atque in ventris tumore, qui arguit lactea esse obstructa. 2°. Ex humorum colliquatione proveniens, pessimum est signum: *Alba stercoracea morbo regio difficilis est, itemque liquida, quæ seposita ruborem capit.* Hipp. a. 586. Suppuratis talia supervenientia valde mala; phthisici alvo liquida plerumque pereunt; in acutis morbi longitudinem præsagiunt. 3°. Sed si in principio hydropis alvus multa aquosa egerit cum ventris detumescentia, bonum: *In aqua inter cutem incipiente, alvi profluvium aquosum oboriens, citra cruditatem, morbum solvit.* Hipp. a. 567. In ventris quoque dolore ab humore acri in intestina delato, alvus multa liquida egerens, dolorem tollit.

Duriora. LVII. Multa ex ingestis in chylum converti nequeunt, multaque ex humoribus confluentibus in ventriculum & intestina, absoluto munere in præparandis alimentis, non iterum intrant lactea vasa, sed semper aliquid compactum & insolubile in intestinis relinquunt: hæc si privantur tenui humore in cellulis intestini coli, in massulas duras quandoque compinguntur, referentes figuram harum cellularum, qualia ab Hippocrate dicuntur *stercora caprina*; præprimis si mucus naturalis intestinorum tenacior reddatur. Talia in hydropicis denotant aquam aliunde colligi; in acutis maximam humorum densitatem & exsiccationem; tympaniticis frequentia & mala; in vesicæ inflammatione mala, nisi succedat urina multa, purulenta, cum alba & lævi subsidentia (conf. Hipp. a. 464. & 568.); nasus erumpens malum; Hipp. a. 474 & 584. sit alia non fiant ex inflammatione. Si autem alvus antea fuit liquida in acutis, ut bona crisis fiat circa finem morbi, debet densari alvus (conf. Hipp. a. 438. & 584.).

Effectus. LVIII. Talia dura excrementa tumorem & dolorem ventris pariunt, transitum sequentium intercludunt, unde quandoque *iliaca passio*; clysmate diluente & emolliente educenda.

Quantitas. LIX. In hominibus temperate viventibus commodum est, quotidie inter uncias quatuor & sex onerare alvi excrementa com-

compacta: hanc quantitatem ſi excedant, ſub *alvi fluxu* complectemur, ſi autem minor ſit egeſtio, vel omnino nulla, in *alvo adſtricta* exponetur.

LX. Præter recenſita multa quoque alia (xix. N° 5°.) per alvum redduntur, quorum quædam indicavimus (18). Hic, quid indicent, tradendum eſt. *Aliena.*

LXI. *Meraca* egeri nequeunt in ſanitate, quum alvi excrementa ex variis coagmentata ſunt, ſive ſint bilioſa, pituitoſa, ſanguinea, vel chyloſa, ſemper mala. *In morbo diuturno cibi faſtidium & meracæ alvi egeſtiones, malum.* aph. 6. Sect. 7. *Viſcoſa meraca, aut alba alvi egeſtio, mala eſt.* Hipp. a. 584. *Egeſtiones deſinentes in ſpumoſas meracas, omnes quidem exacerbant, convulſos autem etiam valde. Ex talibus abſceſſus juxta aurem emergunt. At quæ valde liquidæ fiunt, & rurſus compactæ, meracæ, ſtercoraceæ egeſtiones, longitudinem morbi ſignificant.* Hipp. a. 586. *In bilioſis meracis alvi egeſtionibus, ſpumoſa florulenta, mala, tum alias, tum ſi cui lumbi antea doluerint, & mente motus fuerit. Rari circa latus in his dolores, deſipientiam ſignificant.* Hipp. a. 473. Oriuntur enim hæc 1°. vel ex alimentis non ſubactis; vel 2°. ex pituitæ cumulo; vel 3°. ex bile corrupta profluente; vel 4°. a vaſis ſanguiferis dilatatis, vel ruptis, ſanguinem ſtillantibus (41 ad 46.). *Meraca.*

LXII. Alvi *egeſtiones pingues* malæ ſunt (conf. Hipp. a 588.); denotant enim pinguia ingeſta alimenta, defectu ſaponacitatis liquorum, & debili actione inteſtinorum, non ſubigi: vel, ſi per arterias meſeraicas in inteſtina deponitur pinguedo, ſummæ colliquationis indicium eſt. *Pinguia.*

LXIII. Ut *ſpumoſæ* fiant egeſtiones, requiritur 1°. motus inteſtinorum perturbatus & vehemens, quo aër inteſtinorum miſcetur intimè reliquis liquoribus: 2°. materiæ præſentia, quæ hac agitatione in ſpumam poteſt converti; qualis eſt bilis; pinguedo corrupta; chylus ſaponaceus, oleoſus; viſcidum tenax. Qui humores ex dictis (41.) & dicendis intelligi poſſunt. *In acutis, ſpumoſa, circumbilioſa alvi egeſtio, mala eſt.* Hipp. a. 584. Et addit, *in acutis bilioſis, valde albæ.* Hipp. a. 475. *Quibus ſopor fit ſpumoſis prodeuntibus, his febris exacerbatur acuta.* *Spumoſa.*

ta. Hipp. a 478. Obſervantur tales quoque ſpumoſæ egeſtiones in febribus colliquativis & biliofis ; atque viſcoſæ ſpumoſæ, ſi pituita inteſtinorum acrimoniam fovet; frequentes ſunt dyſenteria laborantibus. conf. Hipp. 585.

Aër. LXIV. *Aër* ſeu *flatus* multis modis in inteſtinis generatur, ut aſſumtione, putredine, fermentatione, motu inteſtinorum inordinato, quod non eſt hujus loci inquirere. Aër quocumque modo natus, per anum exiens, quid indicet, delibabimus. Si flatus erumpunt in Diarrhœa correptis, ſi prius non adfuerint, ſolutionem portendunt; Dyſenterici loco excrementorum quandoque multos flatus emittunt ſine levamine, quando vocatur Dyſenteria ſicca. Colicis flatuum emiſſio, denotans ceſſaſſe inteſtinorum conſtrictionem, ſolamen adfert. Pedendo erumpentes flatus in Iliaca paſſione, cum fœtore magno, ſæpe mortem præſagiunt.

Varia. LXV. Naturale eſt, alvi excrementa, ex variis conſtantia, intime inter ſe miſceri, ut una maſſa homogenea videatur: ſi autem iſtud non fiat, ſemper malum. *Alvi egeſtiones variæ diuturniores ſunt nigris, & aliis lethalibus egeſtionibus, nihilo vero minus perniciosæ. Sunt autem tales ramentoſæ, bilioſæ, cruentæ, praſinæ, nigræ: & aliquando ſimul omnes prodeunt, aliquando ſingulæ particulatim.* Hipp. a. 442. conf. Hipp. a. 588.

Membranoſa & ramentoſa. LXVI. Per alvum quandoque emittuntur ramentoſa, & membranoſa, vel inſtar filamentorum, quæ duplicem agnoſcunt originem: 1°. ex humoribus concretis; 2°. ex tunica interna rugoſa ab inteſtinis ſeparata. Poſt aphthas ſeparatas non raro conſpiciuntur, & quando homines tenaci pituita laborant, quæ ad faciem inteſtinorum internam concreta, & dein emiſſa, veram membranam quandoque æmulatur. Si vero poſt longam dyſenteriam, & multa ventris tormina, tandem membranoſa ejiciuntur cum doloris exacerbatione & ſequenti teneſmo, non leve præbet indicium, tunicam inteſtinorum rugoſam ſeceſſiſſe. Hoc neceſſarium eſt ſciat Medicus, quoniam ex viſcido concreto ſi fiat, evacuatio eſt promovenda clyſmatibus abſtergentibus, quandoque leni alvi ductione: ſed ſi membrana exeat, partes denudatæ conſolidantibus & emollientibus ſunt tegendæ.

LXVII.

LXVII. *Lethale est alvum sanguine manare, multa grumosa egestione.* Hipp. a. 586. Si enim tam magnum vas sit apertum in intestinis, ut sanguis effluens in grumum concrescat, vix medelam admittit: sed si fiat a sanguine deglutito, ex dictis (41. ad 48.) intelligitur. *Grumosa.*

LXVIII. Duplici modo in intestinis nascuntur carunculæ: 1°. ex muco intestinorum vel pure concreto in lacunis, dein cum excrementis emisso, quemadmodum sæpe fit in aspera arteria; 2°. a glandulis intestinorum induratis & dein emissis, quod admodum rarum. *Corpus squallidum, alvum male affectam significat: in his valde rubicundæ, instar purulentæ carunculæ, egestiones maximæ prodeunt.* Hipp. a. 587. *Si a dysenteria occupato, veluti carnes subierint, lethale est.* aph. 26. Sect. 4. *Carunculæ.*

LXIX. Materia concreta in cryptis intestiorum, multa terra imprægnata, verum calculum mentitur, qualis frequens concretio observatur ad dentes: raro autem in hominibus hujusmodi calculi crescunt in ventriculo & intestinis, quemadmodum quibusdam animalibus. Quandoque vero calculus vesicæ felleæ per ductum choledochum truditur in intestina, & per alvum emittitur. *Calculi.*

LXX. Insecta varia per alvum redduntur, ut anguillæ, lacerti, scarabæi, vermes, lumbrici. Quandoque similia iis, quæ extra nos quoque inveniuntur, quando ipsa animalcula vel eorum semina prius deglutita fuere: vel quandoque omnino aliena, forsan quod alieno pabulo in nobis excludantur & nutriantur. Vermes hi vel destructo nido, vel prius necati, imo quandoque viventes, excluduntur, integri vel frustulatim. *Commodum est lumbricos exire ad judicationem.* Hipp. a. 438 & 584. Frequentissime infestant pueros pituitosos: nimis autem longum foret huc omnia conferre, quæ de vermibus in nobis dicenda sunt. *Insecta.*

LXXI. *Alvi fluxus*, ut varia accipit nomina (9 ad 18.), ita ex variis nascitur causis, multaque bona & mala producit (III. N°. 4°.). *Alvi fluxus.*

LXXII. Morbi, qui ex alvi profluvio oriuntur, ad hæc genera referri possunt: 1°. qui immediate fiunt in intestinis; 2°. in *Quid faciat.*

tota massa humorum generali; 3°. in partibus firmis; 4°. in spiritibus & mente nostra.

In Intestinis. LXXIII. Alvi fluxus perseverans corpus ita disponit, ut tandem cogatur continuo deponere alvum, aut in veram lienteriam commutètur. Vel continuo excrementorum transitu una educitur mucus intestinorum, quo latera intestinorum nuda ab omni attactu dolent; unde ventris tormina, & in intestino recto tenesmus, imo irritatione hac inflammantur & exulcerantur intestina, quandoque sphacelescunt: aut nimis laxatum intestinum rectum, continuo egerendi conatu, prolabitur.

In tota massa. LXXIV. Morbi in tota massa (LXXII. N°. 2°.) ad hæc tria referri possunt: 1°. ad defectum; 2°. abundantiam lymphæ; 3°. ad corruptionem spontaneam.

Defectus humorum. LXXV. Alvi fluxus id commune habet cum omnibus aliis evacuationibus, quod humoris quantitatem minuat, verum etiam detrahat naturale corpori nutrimentum, sistatque alias naturales excretiones, quarum humiditas ad alvum derivatur. Inde macie, seu atrophia (T. LII. 48 ad 57.) consumitur corpus, & facies fit hippocratica, non tamen præbens tam malum signum quam si talis fiat in phthisicis sine alvi fluxu. Vasa minus distenta minuunt corporis naturalem calorem, horrent rigentque propterea, atque sistitur vel minuitur salivæ secretio, unde oris siccitas, difficiliorque deglutitio, urina parcior & magis colorata, supprimiturque sputum; in gravidis defectu pabuli fit abortus, & in puerperis sistuntur lochia & minuitur lac.

Hydrops. LXXVI. Sæpe, quod mirum videtur, post longas alvi dejectiones generatur hydrops (T. XXXV. 13.), leucophlegmatia, articulorum & partium extremarum tumor œdematosus; quia humores liquescentes minus pressi in laxatis solidis subsistunt: quos tumores aquosos frustra multi conantur purgantibus curare.

Corruptio spontanea. LXXVII. In corpore, quod continuo privatur suo pabulo, non est mirandum, quod ingesta alimenta, & qui boni inerant liquores, sensim in alienam degenerent indolem: uti in visciditatem, putrilaginem, * primis viis sub forma aphtharum adhærentem; vel in corruptelam, quæ generat cacochymiam, halitum fœtentem, fastidium, nauseam, inappetentiam, ventriculi cru-

cruditatem, tandemque febrem hecticam, phthisin, pustulas, scabiem, atque pulmonis exulcerationem. Aut si abeat humor in *acrimoniam*, in variis corporis locis post alvi fluxum generantur dolores, cardialgia, capitis, lateris, pectoris, renum, ventrisque dolor, quandoque cum calore, quandoque cum frigore. *Acrimonia.*

LXXVIII. Partes solidæ (LXXII. N° 3.) alvi fluxu vel enervantur, vel inordinate moventur, vel, ob consensum, multa aliena producunt. *In solidis.*

LXXIX. Triplici modo enervantur seu laxantur partes firmæ a copiosiori alvi fluxu: 1°. in potentia cohærendi; 2°. in elasticitate seu motu automatico; 3°. in motu animali & vitali. Quippe quæ antea erant tensa & dura atque maxime agentia, fiunt flaccida, mollia, frigida, contenta minus propellentia. *Laxitas.*

LXXX. Post alvi fluxum frequentissime fiunt suffocationes, ventris & intestinorum convulsiones, murmura, alvi inflatio, fastidium, nausea, singultus, tremor, cordis palpitationes, ex motu turbato in partibus firmis, quia vasa inanita inordinate constringuntur. *Motus turbatus.*

LXXXI. Dum intestina moliuntur majorem evacuationem suo motu inordinato, partes præprimis his cohærentes, vel quæ ex eodem trunco vel plexu nervos habent, in consensum trahuntur: inde difficilis deglutitio, linguæ inflammatio, angina, dyspnœa, singultus, vomitus & similia; quæ omnia mala signa præbent, quia his accedentibus augetur morbus, & non sistitur cum levamine alvi profluvium. *Consensus.*

LXXXII. Neque *spiritus nervorum* & *mens nostra* immunes manent (LXXII. N°. 4°.). Detrahitur enim aliquid de materia spirituum simul, ut inde debilitentur vires, pori laxati transmittant sudorem colliquativum: si major fiat spirituum inopia, fit animi deliquium, doloris absentia, adipsia, surditas, sopor: quæ omnia mala propterea sunt, si superveniant. Tandem anima ipsa turbatur, fit tristitia, moeror, ira, delirium, prout humores in variam abierunt indolem. Exhaustis denique vel corruptis omnibus, perit æger. *In spiritibus & mente.*

LXXXIII. Perspectis quid generaliter faciat alvi fluxus, faci- *Alvi flu-*

xus & purgans quibus conducat & noceat. cilius erit definire, quonam in ſtatu alvi fluxus ſit permittendus aut cohibendus, & quando purgans ſit exhibendum (III. N°. 5.) Alvi fluxus autem accidit & purgans propinatur in varia ætate, tempore, & morbo, quare diſtinctione opus, ùt ordine quodam proponi poſſint. In his obſervamus 1°. ſtatum ſanum, 2°. morboſum.

In ætate varia. LXXXIV. Ad ſtatum ſanum 1°. referri poteſt *ætas. Infantibus* frequens eſt diarrhœa & cholera, tempore dentitionis, qua ſi corripiantur, raro tentantur convulſionibus: moderandus eſt ille alvi fluxus; non ferunt facile purgantia, niſi mitiſſima in recens natis, ſi meconium fuit retentum: ceteroquin omnis alvi fluxus infantibus damnatur.

Pueri autem, infarctione ventris laborantes, non raro lienteria diuturna corripiuntur, quæ reſolventia & alvum laxantia exigit, ut obſtruens pituita educatur, & aperiantur oſcula lacteorum.

Juvenes & *viri* facilius ferunt alvi fluxum & purgans. Qui ætatem juvenilem exceſſerunt, alvi profluvio diuturno obnoxii ſunt. aph. 30. Sect. 3.

Senibus vero, ob vires debilitatas, minus conducit alvi fluxus & purgans.

In tempore anni. LXXXV. Huc quoque pertinent 2°. anni tempora varia. *Ver*, quia corpus facit largius perſpirare, & tamen calor aëris minime eſt urens, raro alvi fluxum generat. *Æſtas* autem, calore putrefaciens humores, poſt ver pluvioſum & auſtrale (aph. 11. Sect. 3.) inhibens perſpirationem, choleræ & dyſenteriæ ferax; ſi vero ver fuit ſiccum & auſtrale, dyſenteriæ ſiccæ magis fiunt (aph. 12. Sect. 3.). *Antumnus* frugum ferax humidus & calidus, promovens corruptelam, & inhibens perſpirationem, alvi fluxum producere ſolet.

In gravidis & puerperis. LXXXVI. Mulieres *gravidæ*, in alvi fluxum incidentes, quia de fœtus pabulo nimis detrahitur, & conatus fit egerendi per inferiora, in abortus periculo verſantur (aph. 34. Sect. 5.). In *puerperis*, partu antecedenti, & lochiorum fluxu nimis debilitatis, alvi fluxus periculoſus: & quamvis lochia ſubſiſtant, neque alvi fluxum, neque purgans ferunt; quoniam reſtitans ſan-

ſanguis in vaſis uteri hac via non evacuatur.

LXXXVII. In omni morbo (111. N°.5.) fieri poteſt alvi fluxus, & dari poteſt purgans, quare hi omnes eſſent deſcribendi, ut ſciamus, quid mali & boni præſtent, quod vetat hujus Compendii brevitas. Ne tamen pars hæc utiliſſima relinquatur intacta, præcipuos morbos ordine quodam delibabimus: in quo proponemus 1°. morbos liquorum; 2°. partium firmarum & organorum; 3°. eos, qui ad mentem noſtram referuntur; 4°. cauſas externas morbum inferentes. *In morbis.*

LXXXVIII. Ad humores in nobis 1°. refero aërem, ſeu flatum, quemadmodum (64.) dictum eſt. Si aër in inteſtinis contentus inordinato motu inteſtinorum auditur, ſæpe idem motus contentos reliquos humores ejicit. *Quibus febricitantibus ructus adſunt, & flatus, ſtrepitus, ac elevationes ventris, his fit alvi exturbatio.* H. a. 533. Quibus vero frequentes ventris flatus, ut in hyſtericis, hypochondriacis, aut tympanitide laborantibus, purgantia his augent malum, multaque tormina inferunt, cum augent motum illum inordinatum, non vero tollunt flatuum cauſas. *1°. Ab aëre oecluſo:*

LXXXIX. *Cacochylia*, *cacochymia*, & *cachexia*, etiamſi frequentiſſime eundem morbum indicent, quoad alvi fluxum, & dandum purgans, diſtinguenda ſunt. Nam ſi ex ingluvie, vel alimentis pravis ingeſtis, alienus humor ſit collectus in primis viis, conducit, alvi fluxu vel medicamento dato, corpus ab inutilibus his ſeu *Cacochylia* liberare. *2°. A crudo ſucco, ſeu cacochylia.*

XC. Si vero Cacochylia hæc, vel & alii crudi humores (T. xxxix. 4.), *Cacochymiam* produxerint circa has partes, quod cognoſcimus ex ſignis traditis (T. xxxix. 5 & 6.), ſæpe præmitttendum præparans, & poſt eductionem corpus roborandum, ne novam cacochymiam cumulet: ſæpe etiam ſine eductione præcedente melius ſuccedit curatio, modo reſtaurentur vires, contenta primarum viarum præparantes. *Seu cacochymia:*

XCI. Tandem corrupta cacochymia in ſanguinem delata, totum corpus reddit *Cachecticum*: hinc dolores gravitatemque in variis partibus, uti in capite, pectore, lumbis, præcordiis excitat, qui non raro alios mentiuntur illarum partium dolores; ſed *Seu cachexia:*

ex.

ex præcedentibus causis cruditatem generantibus, atque adjunctis signis cachexiæ, a reliquis distinguuntur. Purgantia perfectam curationem non præbent: 1°. quia ex massa sanguinis purgans istud corruptum non satis commode educit; 2°. &, quamvis educatur, non tamen tollitur morbi causa, quæ erat deficiens actio: quare post eductionem ventriculi coctio est promovenda stomachicis, atque in reliquo corpore perfectior elaboratio est præstanda, roborantibus exercitiis, calefacientibus cardiacis; & denique præparatus humor evacuandus per diaphoresin.

3. *A lympha.* XCII. Humores copiosius collecti *aquosi*, uti in hydrope, leucophlegmatia, & œdemate, quomodo & quibus purgantibus curantur, dictum est (T. xxxv. 53.) *In his, qui a hydrope detinentur, si aquositas per ventrem ad vesicam aut ventrem fluat, solutio fit.* Hipp. a. 446. *Hydropicis circa venas aqua in alvum prolapsa* (Hipp. a. 567. & aph. 14. Sect. 6.) *solutio.* Sed in hydrope post morbos acutos, ex laterum mollitudine, incipiente, alvi fluxus non minuit morbum (vid. Hipp. a. 566). Quare necesse est, ut Medicus distinguat in hydrope adjunctas causas, antequam definit, an alvi fluxus juvet, vel purgans conducat: si enim incidit in alvi fluxum, qui detumescere facit corpus, & vires auget, bonum est; sed ex obstructis mesenterii glandulis, colliquatione humorum, atonia vasorum, mortem instare denotat. Purgantia, quæ talem lympham præprimis educunt, *Phlegmagoga* dicuntur.

4. *A pituita.* XCIII. *Si a pituita alba occupato, alvi profluvium vehemens accedit, solutio fit.* Hipp. a. 446. Si scilicet viscidum viribus corporis auctis solvitur & expellitur: si vero non minuatur viscidum, dum fluit alvus, vel si cum alvi egestione simul minuuntur vires, talis fluxus nocet. Neque *purgantia phlegmagoga* dicta multum præstant, nisi præcedat pituitæ resolutio, cum stimulo purgantis pituita tenax, in inertibus & laxis vasis stagnans, excuti nequeat: quod vero phlegmagogis sæpe multum pituitæ educatur, id arguit, eam præexstitisse in primis viis, sed non probat, illam ex tota sanguinis massa depromptam esse. conf. T. xl.

XCIV. In bilis, tam flavæ, quam atræ, evacuatione & ductione, summo judicio opus, ne decipiamur, aut perverse judicemus: nam *Cholagoga* ex flavedine excrementorum, & *Melanagoga* ex nigredine eorum dicta sunt, quamvis neque bilem flavam, neque atram ducant (22 & 51.). Neque semper conducit in morbis biliosis alvus ut fluat, vel ducatur. *Mala est ex morbo regio fatuitas. Hos voce privari, sentientes tamen esse contingit: fortassis autem & alvus male his afficitur.* Hipp. a. 539. addit: *Velut contigit Hermippo, & mortuus est.* Hipp. a 474. *Dysenteria, si ab atra bile inceperit, lethalis est*, aph. 24. Sect. 4. Quandoque autem conducit biliosis & atrabilariis bilem talem egerere (conf. T. LII. 47 & T. XVII. 44.). Decernendum itaque, si congesta sit bilis corrupta in primis viis, vel & vesica fellea & ductu choledocho, nisi educatur sponte, vel medicamento, in diram dysenteriam, & alia mala incidet æger: sed in hepaticis per purgantia irritantur crabrones: neque juvat spontanea biliosa dejectio semper; sæpe enim exesis vasis, & colliquato hepate, talia prodeunt. Atque atra bilis turgens & corrupta, per alvum deposita, sæpe incurabilem alvi fluxum produxit. 5°. *A bile.*

XCV. Si naturalis potentia cohærendi inter particulas nostrorum humorum minuatur vel exstinguatur, illi humores, qui antea erant crassi & cohærentes, fiunt ita tenues & tam parum cohærentes, ut per minima oscula effluant. Talis status a Medicis vocatur *Colliquatio*, quæ, cognitionis & curationis ergo, in *chronicam*, & *acutam*, potest distingui. Si minori corporis motu ingesta minus compacta & elaborata non acquirunt in nobis eam naturalem cohæsionem, cruda manent, & dein tenuia atque liquefacta (T. XXXIX. 7. N°. 2.): & ab eadem causa boni humores sensim quoque liquescunt. Ex utrisque his tandem *acrimonia frigida* (T. XLV. 60.), & *acida* (T. XXXVIII. 50.): quæ, si usque in succum nervosum fertur, morbos *catarrhales* producit, & in his regionibus *scorbutum*. 6°. *A colliquatione chronica.*

XCVI. In *colliquatione acida* primarum viarum perseverans alvi fluxus copiam crudorum arguit, & debilitatem viscerum: roborantibus, condientibus, aromaticis & calefacientibus com- *Acida.*

 pe-

pescendus. Alvi ductio semel duntaxat celebranda (T. XXXVIII. 52.).

Catarrhali. XCVII. Colliquatum istud acre, præprimis post perspirationem prohibitam, in corpore retentum, succoque nervoso (T. XLV. 59) receptum, si feratur ad alvum, cum torminibus, & sine levamine, copiosiores quandoque egestiones concitat; cum naturalis huic materiæ est via per cutem exhalare, vel cum urina emitti. Purgantia levamen aliquando videntur adferre, sed deinceps majori malo implicantur ægri, a præcedenti alvi ductione debilitati.

Scorbutica. XCVIII Scorbutus frigidus si alvi fluxum concitat, semper magis debilitat, & purgantia scorbuticis non medentur, quoniam debilitant, non vero corrigunt, aut expellunt acre scorbuticum; quod specificis suis erat emendandum, & auctis corporis viribus subigendum & expellendum.

7°. Colliquatio putrida. XCIX. In fine morborum acutorum, si humores convertuntur in putrilaginem (T. XXXVII. 7.), quæ cognoscitur signis traditis (T. XXXVII. 10 & 11.), alvus sæpe copiose deponit excrementa fœtentia (53.), splendentia, meraca, post quam evacuationem plerumque moriuntur. In tali humorum statu si detur purgans, non erit in Medici potestate eam sistere hypercatharsin.

Fluxus hepaticus. C. Non multum differt a præcedenti *fluxus*, *hepaticus* dictus, qui post corruptum hepar oritur, quando hepatis parenchyma colliquefactum cum bile corrupta ducitur per ductum choledochum in duodenum: qui malignum hunc humorem, instar loturæ carnis corruptæ, conantur purgantibus evacuare, mortem invocant.

8°. In pure. CI. In suppuratis modicam habere alvi egestionem, salutare; liquida vero alvus vel pus egerens, nisi ex abscessu vel ulcere primarum viarum, ægrum interimit. *Suppuratis pulmonem per alvum pus secedere, lethale est.* Hipp. a. 564. conf. Hipp. b. 12 & 15. Talis enim alvi fluxus detrahit vires, indicat puris colliquationem, & facit evacuationem, quæ puri non conducit; hoc enim commodius vel ex ipso ulcere, & abscessu, vel per urinam aut sputum, emittitur. Ex his satis constat, minime tu-

tum

tum esse parotidibus vel empyemate laborantibus propinare purgans; neque istis, qui pus exspuunt, statim enim supprimetur sputum.

CII. *A tabe occupato alvi profluvium accedens, lethale est.* aph 14. Sect. 5. *Quibuscumque tabe laborantibus capilli de capite fluxerint, hi alvi profluvio accedente moriuntur.* aph. 12. Sect. 5. Quoniam talis alvi fluxus denotat colliquationem, & summam debilitatem in villis motricibus. Colliquefacta ea materia si purgantibus derivetur ad intestina, non erit amplius in Medici potestate, talem sistere alvi fluxum. 9°. *In tabe.*

CIII. Altera pars horum morborum, in quibus alvi fluxus est observandus, ad evacuationes, tam naturales, quam morbosas & artificiales, reduci potest. Quia vero per alvum solummodo evacuantur naturaliter ea, quæ ab alimentis indigestis relinquuntur, & crassa recrementa humorum eo confluentium; si igitur alvi fluxus fiat, vel purgantibus sollicitetur, id, vel ex tota desumitur massa, vel de aliis evacuationibus detrahitur. Ut sciamus, num permittendus & excitandus sit alvi fluxus, vel cohibendus, hæ regulæ sunt observandæ: 1°. num alia evacuatio sit minor aut suppressa; 2°. num copiosior sit & ita maneat, aut minuatur. *In morbis evacuationum.*

CIV. De sanguinis fluxu actum est (T. XXXII.), si ex naribus sit copiosior, sed suppressa per venæ sectionem, nisi purgetur æger, recidivare solet. *In sanguinis eruptionibus viscosa egestio nigris variegata, maligna est, maxime autem valde albidis.* Hipp. a. 586. & Hipp. a. 482. *Affectiones, quæ quinta die sanguinem large fundunt, sexta insuper riguerunt, septima perfrigeratæ fuerint, & repente recalefactæ, in his alvi male afficiuntur.* Hipp. a. 552. *Si a quarta die sanguinis fluxus fiat, diuturnitatem significat, & alvus erumpit, & crurum tumores.* Hipp. a. 576. *Quibus in febribus sanguinis multitudo erumpit undecunque, his in refectionibus alvi humectantur.* aph. 27. Sect. 4. & Hipp. a. 534 & 553. Ex his & multis aliis observationibus colligere possumus, alvi ductionem, minuendo impetum, sistere hæmorrhagiam; alvi vero fluxum in hæmorrhagiis ex acrimonia vel colliquatione nocere; alvum laxari in acutis, si præcedenti hæmorrhagia corpus fuit refrigeratum. *Sanguinis.*

In hæmoptoicis non conducit alvum ducere.

In hæmorrhoidibus alvum laxantia adhibenda, cavendum vero ab aloëticis.

In mensibus, rite fluentibus, cursus non est turbandus purgantibus: in iis autem suppressis sæpe valet purgans (T. xxxiv. 25.).

Ita quoque in lochiis; sed in iis suppressis minus valent purgantia. Diarrhœæ infestæ sunt puerperis, febre maligna correptis; quamvis nonnulli statuant, hac via evacuari sanguinem.

Urinæ. CV. Urina si non procedat, maxime cum multa cruditate in primis viis, facilius ducitur purgantibus quam diureticis. An vero diabetes curanda sit purgantibus, non caret dubio. *Mictio noctu multa contingens, modicam alvi egestionem significat.* aph. 83. Sect. 4.

Sudoris. CVI. Alvi fluxus cum sudore semper malus. Alvi fluxus & purgans sudorem & insensibilem perspirationem minuunt. Cavendum a purgantibus in recte perspirantibus, aut si crisis fiat per sudorem: malam enim faciunt metastasin.

Salivationis & sputi. CVII. Ptyalismus purgantibus & alvi fluxu sistitur: sed malignus eo delatus humor, & medicamenti salivantis virtus non raro multa tormina excitat. *Sputum* etiam supprimitur iisdem, sed semper cum ægri damno (conf. 102.).

In morbis solidorum. CVIII. Altera pars divisionis (lxxxvii. N°. 2.) complectitur morbos firmarum partium: qui sunt 1°. generales, 2°. speciales seu organici.

Generalibus. CIX. Quia morbi hi in prima hujus parte traduntur, nostrum ordinem utcunque in alvi fluxu & ductione persequemur. Occurrunt primo morbi, quæ referuntur ad nexum partium firmarum.

In nexu vario. CX. In *Vulneribus* raro alvus est ducenda, quia subsequente hæmorrhagia plerumque nimis eductum est: in *Contusione* vero & *Combustione* ad minuendum impetum conducit alvum ducere antiphlogisticis. *Rigida* solida laxantur alvi ductione & fluxu. In *Debilitata* cohæsione, *Laxitate* & *Inertia*, neque alvi fluxus aut ductio juvat. Sed in *Elasticitate* & *Contractione* prosunt. *Sicca* solida humectantur his, & *Humida* fiunt uliginosa.

CXI.

CXI. *Acceleratus motus* & *major* temperatur alvi egeſtione; nam morbi capitis a *ſanguinis impetu verſus cerebrum* nati, ſuperveniente alvi fluxu ſolvuntur, & purgans refrigerans multa bona præſtat (conf. T. XXIII. 5 & T. XLVI. 15.), & temperatur iisdem *calor* (T. XLIX. 19.) *In motu majore.*

CXII. Præter excrementa varia recenſita (19 ad 70.), quæ bonum & malum portendunt in *acutis*, ſunt ſequentia. *Acutorum.*

1°. Lienteria in acutis, mala.

2°. Alvi copioſior dejectio poſt anxietatem & rigorem, bonum, ſi levamen adfert.

3°. Febres ardentes in ſenibus judicantur alvi fluxu.

4°. *Dyſenteriæ ſiquidem cum febre invaſerint, aut variis alvi egeſtionibus, aut cum hepatis inflammatione, aut præcordii, aut ventris: aut quæ doloroſæ fuerint, aut cibos intercipiunt, ſitimque inducunt: hæ omnes malæ ſunt.* Hipp. a. 509.

5°. *Alvi egeſtio pura ſuperveniens, ſolvit febrem acutam cum ſudore.* Hipp. a. 589.

6°. *Quibus ardor fit, & ad egreſſas egeſtiones alvi, inſuper exſudant, his febris exacerbatur. Ex alvis liquidis perfrigeratio cum ſudore, mala.* Hipp. a. 589.

7°. Qui præcipiunt, dandum non eſſe in acutis purgans ante ſeptimum diem, vel intelligunt purgans forte, vel contrariantur experientiæ. At diarrhœa, in principio ardentium orta, compeſcenda eſt.

8°. In acutis, putridis & malignis alvi fluxus valde malus cenſendus.

9°. In morbis autem acutis pectoris, uti pleuritide, peripneumonia, alvi fluxus & purgans nocet; nunquam enim bona a pectore ad alvum metaſtaſis (T. XVII. 32. N°. 4.): niſi pectus doleat ob conſenſum (T. XVII. 38.).

CXIII. Motus minor, quum ex variis naſcatur cauſis (T. XXI. 2 & T. L. 3.), quandoque alvi fluxu curatur & purgantibus, quandoque major fit debilitas. Qui ex humorum fit abundantia, tollitur & alvi fluxu, & purgantibus, modo ſimul non exhauriuntur vires. Sed motus minor ex defectu humorum, aut ſpirituum, vel ex laxitate & inertia ſolidorum ab alvi fluxu *In motu minore.*

augentur: purgans vero quandoque ſtimulo ſuo & reſolvente virtute levamen in his adfert, præprimis ſi ſit inviſcatus humor.

In motu inordinato. CXIV. In motu inordinato duos complectar morbos: 1°. qui ad *convulſionem* referri poſſunt; 2°. qui ad *febres*.

Convulſione. CXV. Si *Convulſio* fiat ex conſenſu (T. xxx. 10.), alvi modica evacuatio levamen adfert, imo prævenit convulſionem. *Quibus in dentitione alvus amplius ſubducit, minus convelluntur, quam quibus parum.* Hipp. a. 590. Sydenham autem obſervavit quandam ſpeciem choleræ infantibus dentientibus funeſtam, quæ quoque purgantibus exaſperatur. Talis alvi fluxus in dentientibus facile ſedatur hypnotico. Viſcerum obſtructione laborantes a purgante dato quandoque convelluntur. Convulſio a cerebri oppreſſione alvi fluxu & purgante ſolvitur. Hyſtericorum & hypochondriacorum, & eorum, qui mobilitate laborant, convulſiones exaſperantur purgantibus, & ab exhibito purgante in convulſiones facile incidunt: ſed alvus laxa ſervanda reſinoſis & gummi aromatico cum ſale polychreſto. Singultus ab acrimonia in inteſtinis compeſcitur purgante anodyno.

In febre. CXVI. Quoniam varia ſunt febrium genera, ut continua, remittens, intermittens, & ſymptomatica, & ex prævalenti ſymptomate vocata, determinari nequit, num alvi fluxus & ductio conducat vel noceat (conf. T. LII. 40.).

In morbis organicis. CXVII. Speciales morbi organorum (CVIII. N°. 2.) diſtingui poſſunt in has quatuor claſſes: 1°. capitis, 2°. pectoris, 3°. ventris, 4°. cutis & extremorum.

Capitis. CXVIII. Omnes *morbi capitis* maxime conſentiunt alvo (T. XVII. 30.), & purgantia in iis multum valent: quare in cerebri quavis compreſſione (T. XXIV. 3.), apoplexia, comate, caro, lethargo, cephalalgia, concuſſione cranii, humore acri hærente in cranio (T. XXX. 6.), impetu majore ad caput (T. XXXII. 7 & T. XLVI. 13.), ratione divulſionis (T. XLVI. 18.), ſalutare, ſi alvi fluxus fiat, aut exhibeatur purgans. *Oculorum* Inflammatio & lippitudo optime compeſcitur alvi ductione. *Oris* autem morbis minus præſtant; *aphthis* enim laborantibus, neque alvi fluxus, neque ductio, conducit, niſi in fine, ut cruſta ſeparata

ta educatur, & tunc modica debet esse alvi egestio. *Facici* morbi alvi ductione minuuntur; in *Erysipelate* vero *facici* bulloso & herpete infantum non sum ausus purgans propinare, quamvis nonnulli præcipiant.

CXIX. Dyspnœa, asthmate, pleuritide, tussi, aut pectoris dolore laborantibus non conveniunt purgantia aut alvi fluxus (T. XVII 32. N°. 4.). Si autem isti morbi fiant ex cacochylia, vel hepatitide, multum juvant, quod ex adjunctis signis est judicandum. In *anginosis*, & bronchocele (T. XXXV. 26.), cum fructu exhibentur purgantia. *Pectoris.*

CXX. Ventris morbi, quia referri possunt ad tria organa affecta, & in iis iterum morbi varii, & quia prope adjacent ea viscera huic evacuationi, accuratiore & longiore indagine sunt morbi eorum proponendi: ex his autem præcipuos delibabimus. *Ventris.*

CXXI. *Alvi fluxus* varius, quandoque purgans requirit, quandoque respuit. *Diarrhœa* (10) generalis intelligitur ex dictis (83 ad 119.): vetat omnia acriora purgantia; & si purgante opus, eligenda, quæ post operationem adstringunt. Laudantur Rosæ pallidæ, Tamarindus, Myrobalani, Agaricus; sed palmam præripiunt Rhabarbarum parum tostum in substantia, Mechoacanna, & Hypecacoanha. *Diarrhœa.*

CXXII. *Lienteria* & *Cœliaca passio* (14.) an permittenda, an vero purgante eget, ex dictis (28 ad 40.) intelligi potest. *Lienteria:*

CXXIII. *Cholera* etiam (15) ex alvi fluxu bilioso (49 ad 51.) peti potest. *Cholera:*

CXXIV *Dysenteria* autem (12 & 16.) ob adjunctum dolorem ventris, & multa alia mala, sæpe specialem curationem exigit, atque non semper idem genus causarum dysenteriam excitat; quare, quæ methodus ab uno summopere laudatur, damnatur ab altero: ut igitur has tricas removeamus, quædam genera proponenda. *Dysenteria.*

CXXV. *Sanant Podagricos optime dysenteriæ si successerint: sed & aliæ eliquationes valde prosunt, quæ ad infernos locos repunt.* Hipp. a. 498. Si vero simul debilitetur æger scito malam fuisse factam metastasin, præprimis si simul fiunt anxii. Tentarunt quo- *Ab acri podagrico.*

quoque multi purgantibus materiem podagricam per alvum exturbare; ſæpe inducias præbent, ſed tandem paroxyſimus corpus debilitatum aggrediens, non raro rapit hominem. Quæ dyſenteria auxilium adfert, non eget curatione; ſed ſi ex mala fiat metaſtaſi, ad cutem & extrema revellendus eſt impetus.

A lympha acri. CXXVI. *Lienoſis Dyſenteria ſuperveniens, bonum.* aph. 48. Sect. 6. *Qui Lienoſi a Dyſenteria corripiuntur, his longa ſuperveniente Dyſenteria, hydrops ſupervenit, aut inteſtinorum lævitas, & pereunt.* aph. 43. Sect. 6. Si enim hac via evacuetur lympha acris, exſtincta ſcaturigine, bonum; ſed ſi maneat continua colluvies, poſt exhauſtas fere omnes vires, vel intumeſcit æger hydrope, vel hectica conſumitur. Talis alvi fluxus fruſtra tentatur rhabarbaro & opio, ſed Roborantibus & Antiſepticis ſenſim compeſcendus alvi fluxus.

Ab atra bile. CXXVII. *Dyſenteria ſi ab atra bile inceperit, lethale.* aph. 24. Sect. 4. Cum exeſa vaſa, & atram bilem corruptam, Medicus ſanare nequit, neque magna doſi opii vel diáſcordii temperare; ſi vero detur purgans, eo citius perit æger.

A flatibus. CXXVIII. Dyſenteria ſicca (16 & 64.) a purgantibus intenditur, ſed potu multo ſeri lactis & ejus injectione, ut auferatur irritans, dein compeſcito motu hypnoticis, & derivatione per Diaphoretica, diu continuata, ſanatur.

A materia febrili. CXXIX. *Febris continua & intermittens*, ſymptomatice ad alvum deponens materiem (116) cum dolore, non caret periculo. *Dyſenteriæ, ſiquidem cum febre invaſerint, malæ ſunt.* Hipp. a. 509 Nam de emunctoriis naturalibus pro criſi febrium derivat alvi fluxus materiem; ſiccatur etenim cutis, & urina parce procedit: neque bona criſis, quæ fertur ad interiora, aut quæ fit cum multa moleſtia, uti in Dyſenteria, cenſetur. Multi ex febre dyſenterica moriuntur, cum maxima eſt in curatione difficultas: nam ſi cohibeatur adſtringentibus, ſumma anxietas; ſi expellatur rhabarbaro, vel hypecacoanha, vel alio purgante, febrilis materia eo verſus delata, plura tormina inducit; neque materia febrem excitans eliminatur, ſed quæ corrupta fuit a præcedente febre: quamvis miteſcere videatur dato hypnotico, poſt purgantis operationes, infideles ſunt induciæ, nam cum febris

bris exacerbatione recrudeſcunt tormina & dejectiones: quare poſt ſemel exoneratam alvum, ne contineatur colluvies in inteſtinis, omni ope nitendum, ut curetur ipſa febris, & ut materia per febrem nata derivetur ad cutem.

CXXX. Quæ autem dyſenteria ex malo ſucco, vel in inteſtinis hærente, vel eo delato ex adjacentibus vaſis, concitatur, repetitam alvi ductionem exigit, quod purgans magis reſolvens, quam poſtea adſtringens eſſe debet. *Ex cacochylia.*

CXXXI. Tandem inteſtinorum ſæpe generatur ulcus, cujus irritamento ſollicitatur alvus ad frequentem dejectionem; in quo caſu Practici experti ſunt, fumum terebinthinæ multum præſtare; ſed tormina augeri ex purgantium uſu. Præſtantiſſimum erit injecto clyſmate parvâ copiâ, & indito ſuppoſitorio parvo, ſi ulcus ſit in inteſtino recto, conſolidare ulcus. *Ex ulcere.*

CXXXII. *Colica* & *Iliaca paſſio*, etiamſi ex dolore locum ventris, ubi vel hæret inteſtinum Colon vel Ilium, occupante traxit nomen, uſus tamen obtinuit ex aliis adjunctis ſymptomatibus hos duos diſtinguere morbos. *In ventris dolore.*

CXXXIII. Hodie enim omnes dolores, loca ventris occupantes, ubi hærent craſſa inteſtina, ad colicam paſſionem referuntur; quare cardialgia, uteri, renum, veſicæ, hepatis & lienis dolores, non raro ad colicum dolorem referuntur; qui quoad curationem ſunt diſtinguendi. Inteſtina autem tenuia & craſſa & meſenterium a multis cauſis dolere poſſunt (vid. **T.** XVII.). Harum præcipuas delibabimus, ut conſtet, num alvi fluxus & purgans conducat vel non. *Colica.*

CXXXIV. Dolent inteſtina ab omni acri vel duro in cavitate eorum hærente, qui dolor non compeſcitur, quamdiu talia ibi permanent: quare hujuſmodi dolores alvi ductione, clyſmatibus diluentibus, vel, ſi ſit acidum rodens, carminantibus & aromaticis compeſcuntur; & alvi fluxu cacochyliam evacuante liberantur. *Ab acrimonia in inteſtinis.*

CXXXV. Ventris autem dolores ex *Conſenſu*, quemadmodum in dolore nephritico, commotione menſtruantium & parturientium, in paſſione hyſterica & mobilitate ſolidorum, exa- *Ex conſenſu.*

ſperantur purgantibus, neque levantur ſpontaneo alvi fluxu; hinc forſan invenere Practici, miteſcere colicam paſſionem, tinctura Succini, Zedoaria, balſamo Peruviano, & anodynis (conf. T. XXVI.).

Ex affectione nervorum meſenterii. CXXXVI. *Meſenterii Nervi*; qui ibidem multos faciunt plexus, ſi vel Inflammatione, vel Eryſipelate, vel Rheumatiſmo afficiuntur, atrociſſimos dolores inferunt, non raro convulſiones & paralyſin producentes, qualis tunc vocatur *Colica Pictonum*. Si inſuper quædam fibræ ventris vehementer tenduntur, *Chordapſus* vocatur, quaſi chorda per ventrem eſſet tenſa: fruſtra moliuntur abigere talem dolorem purgantibus; ea enim exhibita *volvulum* concitant: ſed fomentis laxantibus ad ventrem, clyſmatibus emollientibus ſine ſtimulo, imo inſtituta venæ ſectione quandoque curatur.

Inteſtinorum Inflammatio & eryſipeles. CXXXVII. Qui *Colicus dolor fixus* eſt in ventre cum calore, ſiccitate, pulſu duro & ſiti intenſa, ab *Inflammatione* vel *Eryſipelate inteſtinorum* oriri timor eſt, a nonnullis tamen vocatur *Colica convulſiva*. Cuncta in colico laudata medicamenta & alvum ducentia reſpuit, ſed communi methodo, in inflammatione tradita (T. XLVII.), curatur.

Iliaca. CXXXVIII. *Paſſio iliaca*, *volvulus* & *miſerere mei*, nominata, ab iiſdem oritur cauſis, ſed majoribus & gravioribus, nam dolor ſtatuitur vehementior, cui ſupervenit vomitus vehemens, ipſa inteſtinorum contenta ejiciens; imo, ut nonnulli referunt, clyſmata & ſuppoſitoria indita ano. Accuſant plerumque inteſtinorum *Nodum*, vel *Ingreſſum* unius partis inteſtini in aliam: quapropter non dubitant propinare globulum plumbeum, vel aliquot uncias argenti vivi, quod extricaret inteſtinum.

Notha. CXXXIX. At Inflammatio aut inteſtinorum compreſſio, ut in prolapſa hernia, vel infarctio ab excrementis duris, totum tractum inteſtinalem in motum inverſum concitat, *Iliaca Notha* dicta, quæ præcedentia omnia reſpuit.

Vera. CXL. Si febris materia maligna ad inteſtina delata, cum dolore ventris concitat contentorum omnium dejectionem per os, diriſſimus eſt morbus, ex quo pauci evadunt; & quo magis diſpergitur per alias partes, eo pejor. *Ex volvulo vomitus, aut ſingul-*

gultus, aut convulſio, aut delirium, malum. aph. 10. Sect 7. *Volvuloſis vomitus & ſurditas, malum.* Hipp. a. 568. *Ex volvulis graveolentibus in febre acuta, præcordiis ſublimibus diutius permanentibus, abſceſſus circa aures oborti occidunt.* Hipp. a. 485. (conf. Hipp. a. 254 &c.). Optime compeſcitur ſale alcalino cum ſucco citri in ſalem neutrum converſo, cibo pauco, potu antiphlogiſtico, & fomentationibus ventris: purgantia vero convertuntur in vomitoria, & crabrones irritant.

CXLI Neque minor eſt *morborum ventriculi* proventus, qui purgantia indicat & vetat, quam ex inteſtinis: cardialgia enim ſola & præcordiorum anxietas (T. LII. 58 ad 60.), ex multis cauſis nata, hoc ſatis declarat. Affici quoque poteſt viſciditate, cruditate, appetitu vario, & denique a morbis in lateribus ventriculi & partibus adjacentibus, in quibus omnibus cum judicio purgans eſt præſcribendum. *In morbis ventriculi.*

CXLII. Quoniam ex *Liene*, *Omento*, & præprimis *Hepate*, facilis eſt via malignorum humorum verſus inteſtina, eorum organorum morbi non raro alvi fluxu & purgantibus curantur. *Hepatis & lienis.*

CXLIII. Alterum vero in ventre regnum, *urinæ* confectioni & evacuationi dicatum, minus exigit purgantia, quia inde via minus eſt patens: interim tamen alvus laxa, & blanda alvi ductio, opitulantur nephriticis. *Urinæ organa.*

CXLIV. Neque plus præſtant, tam in viris, quam feminis, ſi *organa generationis* morbo obſeſſa ſunt; plus ſæpe damni, quam emolumenti utero laborantibus adferunt purgantia. *Generationis organa.*

CXLV. *Cutis morbi*, uti puſtulæ, ſcabies, pruritus, variolæ, morbilli, non raro tentantur purgantibus; niſi autem ſcaturigo horum ſit in primis viis, ſemper noxia ſunt, quia perverſam faciunt metaſtaſin, cujus materiam poſtea multo molimine ad cutem reducimus. Quod quoque verum eſt in morbis articulorum & extremarum partium. *Extremarum & cutis.*

CXLVI. Morbos, qui ad *Mentem* referuntur (LXXXVII. N°. 3.), hoc loco referam ad duo genera. 1°. Continebit morbos mentem alienatam indicantes. 2°. Qui referuntur ad ſenſum. *Mentis morbi.*

CXLVII. Quæcumque *Inſania* concitatur, vel ab inflammatione meningum, motuque aucto ad caput, vel & metaſtaſi hu- *Delirium.*

morum mala ad cerebrum, huic alvi fluxus superveniens bonum; inter cerebrum enim & alvum maximus est consensus (T. XVII 30.). *Ab insania dysenteria, bonum.* aph. 5. Sect. 7. Modo tali evacuatione revocetur impetus a capite; quod cognoscimus ex dictis (T. XLVI. 13.), aut detrahatur morbosus humor: nam *in Phreniticis alba alvi egestio, malum.* Hipp. a. 472. In debilitatorum autem insipientia (T. XXIII 23. & T. LII. 62. N°. 2.), neque conducit alvi fluxus, neque purgans.

Sopor & surditas. CXLVIII. Quemadmodum dictum in delirio, ita etiam in *sopore, stupore, surditate,* & similibus sentiendum ex superveniente alvi fluxu. *Nihil plus adversus surditatem quam biliosa alvus potest.* Cels. 70. & Hipp. a. 587. *Quibus in febribus aures obsurduerunt, his sanguis e naribus effusus, aut alvus exturbata, morbum solvit.* aph. 60. Sect. 4. & Hipp. a. 540 & 446. *Ex surditate ac torpore, de naribus aliquid destillare, difficultatis aliquid habet: vomitus his conveniet & alvi turbatio.* Hipp. a. 484. 446. 553. Sed non omnem alvi evacuationem bonam, esse ex sequentibus constare poterit. *Soporosis torpefactis liquida egestio pessima.* Hipp. a. 586. *Post modicam sanguinis eruptionem & nigrorum egestionem, in acutis surditas, malum. Sanguinis egestio in his perniciosa, verum surditatem solvit.* Hipp. a. 482 & 552. *Quibus sopor fit spumosis prodeuntibus, his febris exacerbatur acuta.* Hipp. a. 478. *Malum alvi profluvium valde rubicundum.* Hipp. a. 537. *Suppuratis surditas oborta cruentam egestionem significat: his ad finem nigra prodeunt.* Hipp. aph. 563.

Ab allatis causis externis. CXLIX. Tandem (LXXXIX. N°. 4.) a rebus externis applicatis vel ingestis si concitetur alvi fluxus, non semper idem præsagium præbet. Ex multis pauca eligam: 1°. contagium, 2°. medicamenta.

Contagium. CL. In *morbis contagiosis*, qui *volatilem* habent materiem per aërem dispersam, uti in peste, multisque morbis epidemicis & endemicis, quoniam ad putredinem (T. XXXVII.) accedunt, raro cum levamine alvus fluit: atque in his purgantia nocere notavit *Sennertus* Tom. I. 702. Materia enim volatilis recepta melius per diaphoresin expellitur. Sed virus per attactum coinquinans, ut est materia luis Venereæ, melius per alvi ductionem evacuatur.

CLI.

CLI. Medicamenta alvum ducentia, vel sunt *attenuantia* seu *resolventia* generalia, vel *alvum ducentia*, ad quæ quoque referri possunt *vomitoria*, quia non raro alvum quoque laxant. *Medicamenta.*

CLII. Quatenus medicamenta *alvum ducentia* prosint & noceant, in superius dictis disputatum est; sed monere restat, eadem hæc quandoque producere *Hypercatharsin*, quæ non raro Medici prudentioris auxilio eget. Nam purgantium dosis mediocris quandoque hypercatharsin inducit in phthisicis, visceribus corruptis, diarrhœa, cholera, atra bile turgente, aut putridis humoribus laborantibus; imo mobilitate laborantes ex minima dosi in superpurgationem quandoque incidunt cum multis torminibus. Sed vel fortiora purgantia aut majori dosi propinata, periculosissimam producunt hypercatharsin. *Convulsio ex elleboro, lethale.* aph. 1. Sect. 5. *Hypercatharsi convulsio aut singultus superveniens, malum.* aph. 4. Sect. 5. *Si senioribus nimium purgatis singultus superveniat, non bonum.* aph. 4. Sect. 7. *A purgantis potione convulsio, lethale.* aph. 25. Sect. 7. *Superpurgatio.*

CLIII. Si autem ex inscitia vel imprudentia, vel errore, per datum purgans excitata fuit *Hypercatharsis*, istud 1°. multa potione diluente est eluendum; 2°. infringenda vis purgantium acidis ingestis; 3°. denique concitatus tumultus opio, aromaticis, & roborantibus est sedandus. Si vero indicatur purgans in iis, in quibus ex mediocri dosi fieri solet hypercatharsis, purgantibus anodynum aliquod est admiscendum. *Curatio.*

CLIV. In *alvi fluxu generali* restat descriptio curationis (III. N°. 6.), quæ variis auxiliis obtinetur, prout causæ alvi fluxus variant, uti ex superius dictis constat. Ut autem specialior & accuratior habeatur auxiliorum cognitio, præcipua horum percurremus. *Curatio generalis.*

CLV. Omnis alvi fluxus, ex cacochylia vel humore acri in intestinis hærente, *purgans* exigit, ut expellatur: cavendum ne nimis forte sit, & ut postea roboret (121.); vel si visciditate intricatum hæret acre, cassia, tamarindus, syrupus cichorei cum rheo, sal polychrestus, & similia resolventia plus valent: imo aloë & alia fortiora purgantia resolventia compescunt Lienteriam (31.). Noxia vero sunt phthisicis, choleræ, alvi fluxui *Per purgans.*

ex dentitione, & febri continuæ, aut putredini.

Per resolventia. CLVI. Si alvi fluxus copiosior fiat obstructis osculis lacteorum, resolventibus viscidum, seu aperientibus oscula, compescetur alvi fluxus.

Per stimulantia & roborantia. CLVII. Quoniam ad absorbendum ex intestinis non solum requiritur præsentia liquorum, & oscula patentia, verum etiam motus & potentia in villis intestinorum, ut propellatur ingressus liquor ex absorbentibus in eorum vasculorum trunculos, medicamenta stimulantia, calefacientia, moventia, aromatica, cum quadam adstrictione seu roboratione fibrarum, in laxis & flaccidis atque debilibus, optime compescunt fluentem alvum: inde cinamomum, moschata nux, cassia lignea, galanga minor, cortex winteranus, zedoaria, zingiber, & alia aromatica stomachica laudantur; quæ tam interne quam externe adhibentur ad stomachi & intestinorum regionem. Hinc forsan cascarillæ cortex laudem obtinuit in dysenteria. Eadem autem intendere alvi fluxum, ex febre putrida, materia erysipelatosa, natum, neminem latet.

Per diluentia. CLVIII. Si acre hæret in intestinis crassioribus, continuo sollicitans alvum ad egestionem, optime sistitur injecto clysmate singulis horis, ex *Diluentibus* & *Emollientibus* ad uncias quinque vel sex. Si autem causa altius hæreat in tenuibus, potione tenui, ex hydrogalacte, sero lactis, vel ptisana copiosiore eluendum est acre: si tunc nequidem cessat, ab exhibito narcotico roborante brevi compescetur.

Per adstringentia & absorbentia. CLIX. Multi summam efficaciam adscribunt adstringentibus & absorbentibus in compescenda alvi egestione, quasi his clauderetur intestinorum tractus; raro autem effectum sortiuntur. Etiamsi alvum constipant, nihil boni præstant; retinetur enim morbi materia, quæ longiore mora acrior facta, vehementiorem alvi fluxum, post multa tormina & anxietates tolerata, excitat.

Per emollientia. CLX. Emollientia autem, lubricantia, mucilaginosa, blanda, & demulcentia, non retinent materiem, verum obvolvendo acre irritans, & lubricando, & tegendo nuda intestinorum latera, minuunt intestinorum irritamenta.

CLXI.

Per motum minuentia.

CLXI. Nonnulli summum auxilium quærunt in anodynis, hypnoticis, narcoticis, quasi convenirent omni alvi profluvio. Si vero eorum inspicitur operatio, aperte constat, Laudanum liquidum vel cydoniatum, vel opiatum, minuendo motum & sensum villorum intestinorum, compescere alvum: hinc multi decepti, non dubitarunt in alvi fluxu, ex laxitate & obstructis osculis, dare narcotica, quando alvi egestio his non obtemperat: verum si post eductum acre propinetur opium, extemplo alvum sistit. Theriaca vero, Diascordium, Mithridatium, & similia opiata, non solum ex adjuncto opio, sed etiam ex admistis calefacientibus, alvum compescunt: quare horum usus patet (157.).

Per derivantia.

CLXII. Qui alvi fluxus oritur ex colluvie morbosorum humorum versus intestina, vix compesci potest sine derivatione, præprimis versus cutem; unde sudorifera, diaphoretica, vesicantia, corporis exercitatio, equitatio, tot bona effecta præbuere in alvo perpetuo liquida. Si autem adsint signa inflammationis, aut motus majoris, conducit, sanguinis missione temperare motum.

Alvus adstricta.

CLXIII. Altera pars divisionis generalis (11. N°. 2.) complectitur parciorem & omnino *suppressam alvi egestionem*, ad quam quoque referri debet *Tenesmus*.

Causæ. 1°. Defectu materiæ.

CLXIV. A variis causis vel omnino sistuntur, vel rarius deponuntur excrementa. 1°. Si deficiat materia, uti in longo jejunio: aliquid tamen deponitur ex recrementis confluentium humorum. Talis suppressio non eget eductione.

2°. Majori absorptione.

CLXV. In morbis calidis inflammatoriis, febribus acutis, variolis, diu quandoque non deponitur alvus, &, quæ tunc egeruntur, dura & compacta sunt (57.). Alvus tunc est laxanda diluentibus, resolventibus, & emollientibus; nisi fiat ob morbi crisin ad cutem, quemadmodum in variolis, quando melius est laborare alvo adstricta, quam derivare materiem a cute ad intestina.

3°. Deficiente motu.

CLXVI. In laxis & debilibus corporibus, hydropicis, leucophlegmaticis, frigidis, quum tales homines copiosiora debebant evacuare excrementa, alvus tamen diu sæpe supprimitur,

quia

quia motus vermicularis inteſtinorum languidior minus valet propellere contenta: per validiora ſtimulantia tunc exoneranda alvus ſemel aut bis, ut contenta & accumulata educantur; ne autem ſæpius agitati villi inteſtinorum langueant deinceps, aliquoties non eſt repetendum forte purgans, niſi ex reliquo corpore per hanc viam volumus evacuare humores, uti in hydropicis & apoplexia pituitoſa: nam ſenſim his ita aſſueſcet alvus, ut poſtea nunquam ſine auxilio purgantis fungatur officio. Quare roborantibus firmanda ſunt inteſtina, ut poſt eductionem factam poſtea valeant propellere proprio motu contenta.

4°. *Viſcidi copia.* CLXVII. In tali motus inertia ſæpe turgent inteſtina multitudine viſcidi tenacioris, quod etiam ob tenaciorem adhæſionem ad inteſtinorum latera difficulter propellitur (T. xl. 16.): frequens eſt laxis, debilibus, otioſis, pueris. Si purgantibus phlegmagogis educta ſit pituita, proventus novæ pituitæ eſt præveniendus reſolventibus, gummoſis, reſinoſis, & poſtea roborantibus.

5°. *Muci defectu.* CLXVIII. Quandoque tanta eſt humorum tenuitas in corpore, ut ex deficiente muco in inteſtinis, ordinario motu periſtaltico non propelli poſſint excrementa: quæ tunc ob duritiem, & laterum nuditatem, ad ſpaſmodicam conſtrictionem inſtigant inteſtina; quemadmodum in hyſtericis, hypochondriacis, mobilitate laborantibus, & convulſionibus obnoxiis. In his difficulter poſſumus in ordinem redigere alvi egeſtionem, quia a purgantibus maxime turbantur; a mucilaginoſis nullum ſentiunt levamen, & ex minima cauſa incidunt in colicum dolorem. Inveni in his, ſi cum multis ventris torminibus incidunt in alvum ſuppreſſam, me plus præſtitiſſe anodynis, nervinis, & reſinoſis, quam quibuſcunque purgantibus.

6°. *Compreſſione.* CLXIX. Non raro a tumoribus externis ita comprimuntur inteſtina, ut alvus raro deponatur: quemadmodum in *gravidis, a compreſſione fœtus.* In *hernioſis*, ſi portio inteſtini quædam prolapſa ſit; quod quoque in vulneribus ventris contingere poteſt, ſi promineat pars inteſtini: in his vero, ſi inteſtinum ſit læſum, exeunt excrementa in cavum ventris, vel per aperturam factam, parum admodum per anum exit. In calculo, inflammatione, & tu-

tumore vesicæ. *Vesicæ duræ & dolentes penitus quidem horrendæ ac perniciosæ sunt, perniciosissimæ vero, quæ cum febre continua fiunt. Etenim dolores ab ipsis vesicis ad occidendum sufficiunt, & alvi non egerunt hoc tempore, nisi durum quiddam & hoc coacte. Solvit autem urina purulenta micta* &c. Hipp. a. 464. Hoc quoque verum est de perinæi tumore. Curatio in ablatione prementis consita est.

CLXX. Latera intestinorum quoniam constant fibris, vasis & nervis (4 ad 18.) 1°. a contractione spasmodica; 2°. inflammatione; 3°. scirrho, aliisque morbis ita possunt constringi, ut intercipiatur contentorum transitus. Imo si a causa externa, uti in herniosis, diu compressum fuerit intestinum, eo in loco deinceps sufficienter dilatari nequit, sed supra locum angustatum quandoque saccum format, in quibus collecta excrementa, vel copia, vel acrimonia rodente, frequentem colicum dolorem inferunt cum alvo constipata, quæ vix ullis medicamentis auscultat; & a purgantibus datis non raro in Iliacam passionem convertitur. *6°. Contractione intestinorum.*

CLXXI. Denique alvus constipatur ab excrementis durioribus & compactis (57.), in colo dilatato hærentibus, quæ facile clysmate diluente, resolvente, & lubricante, eluuntur: vel per purgantia laxativa dicta expelluntur. *7°. Obstructione.*

CLXXII. Naturale est in hominibus, & admodum salubre, omni die modicam quantitatem excrementorum mollium deponere: si non deponantur justo tempore & quantitate, sensim majori copia colliguntur in intestino colo, quod dilatant, inde dolores & compressio adjacentium; denique susceptâ corruptelâ, non solum prædicta augentur, verum etiam putrilago nata, vasis absorbentibus ex intestino colo recepta, totam massam inquinat, & morbos præprimis capitis vel auget, vel novos facit. *Effectus.*

CLXXIII. An *Tenesmus* (163.) ad alvum adstrictam, dolentem, vel egerentem, referri debeat, ambigo; sed quoniam de his omnibus aliquid habet, eum ultimo loco pertractare constitui. *Tenesmus autem est voluntas egerendi inevitabilis* (Hipp. b. 3), in qua præter aliquid muci aut sanguinolenti nihil memorabile excernitur. conf. Hipp. b. 177. *Tenesmus.*

CLXXIV. Ille conatus sine materiæ egestione oritur a sti- *Causa.*

mulo in ipſo inteſtino recto, vel adjacentibus partibus, huic inteſtino communicato.

Irritatio inteſtini recti. CLXXV. *Verus Teneſmus* cenſetur, ſi materia acris *Dyſenteriæ* hoc irritamentum facit, quando anus eluendus liquore molli. Si vero *mucus fuit abraſus*, ut inteſtinorum latera nuda ab omni attactu criſpentur; alvus eſt eluendus clyſmate molli mucilaginoſo, oleo, parva copia, & aliquid de unguento molli obvolvente indi debet. Qui teneſmus ex *ulcere inteſtini recti*, ſive poſt dyſenteriam, ſive hæmorrhoides, & ab ipſa fiſtula ani oritur, conſolidantia exigit. *Aſcarides* autem irritantes expellendæ, & earum proventus anthelminticis præveniendus.

Veſicæ. CLXXVI. *Stranguria* & *Calculo veſicæ* laborantes, frequentiſſime teneſmo afficiuntur: imo *Tumor proſtatarum* longum teneſmum induxit.

Uteri. CLXXVII. *Fœtus mortuus* in utero teneſmum inducere ſolet; & teneſmus gravidis periculoſus, quia minatur abortum.

In fine morborum. CLXXVIII. In *fine morborum acutorum & chronicorum*, quandoque circa mortem, ægri incidunt in alvum exonerandi crebram cupiditatem, poſt quam plerumque brevi moriuntur.

Corollaria. CLXXIX. Ex antecedentibus intelliguntur.

1°. Purgantia an ſola morboſa educunt?

2°. An danda ante coctionem in morbis, ſi materia non turgeat?

3°. Cur ſudorifera & diuretica non æque vocantur purgantia, quam quæ alvum ducunt?

4°. An ſoli humores extravaſati tenues purgante educi poſſunt, minime vero craſſi?

5°. An Inflammationes internæ nunquam exigunt purgantia?

6°. An frequenter corpus purgandum, ut purum maneat?

7°. Quo tempore diei dandum purgans?

8°. An ſtatim finita purgantis operatione corpus nutriendum, vel juſculum præbendum?

9°. An dormiendum vel vigilandum poſt aſſumtum purgans?

10°. Cur duo diverſi homines, eadem copia & genere alimentorum utentes, non egerunt eandem copiam excrementorum per alvum?

11°. Cur flavedo excrementis ſanorum, ictericorum autem frequens albedo, & mala?

12°. An purgantia ſolummodo agunt ſtimulando inteſtina?

13°. Cur homines acrimonia acida laborantes plerumque ferunt majorem doſin purgantis?

14°. An pus ex empyemate feratur per diaphragma, & inteſtinum colon corroſum, ut reddatur per alvum?

15°. Cur oleoſa in dyſentericis ſæpe ſiſtunt alvi fluxum?

16°. An cremor tartari non ingreditur vaſa lactea.

17°. An dentur purgantia electiva, & qua virtute id præſtant?

18°. An attrahendo, irritando, vel incognita vi, operantur purgantia?

19°. Qua virtute liquor ex cavo inteſtinorum ingreditur oſcula lacteorum? & cur non in cadaveribus?

20°. An fructus horæi acido-dulces, in putredinem alcalinam degenerantes, choleram excitant?

21°. Alvi dejectio nigra, cur quandoque bona, quandoque mala obſervatur?

22°. Quæ medicamenta excrementa nigra educunt, an ſunt vera melanagoga?

23°. Cur a purgantibus nigra prodeuntia raro periculum portendunt?

24° Cur hypochondria mollia minus periculoſa, quam dura, in dejectione nigra?

25°. Cur in ventris turbatione mente motis circa judicationem nigra prodeunt?

26°. Cur in dejectionibus nigris, ſi multus ſpiritus feratur per nares, convulſiones nunciat? &, ſi ſopor inſuper adſit, parotides, & mortem?

27°. Cur dejectio nigra in morbi principio valde timenda?

28°. Cur in ſanguinis eruptionibus, viſcoſa egeſtio nigris variegata, maligna?

29°. Cur valde alba excrementa in febribus non bene judicant?

30°. Cur ictericis, febribus bilioſis, eryſipelatoſis, & phrenitidi, alba dejectio valde mala?

31°. An ex fermenti ſtomachici inertia lienteria?

32°. An poſt dyſenteriam lienteria oritur, quod oſcula lacteorum coalita non admittunt chylum?

33°. An mucus copioſus poſt tormina ventris in dyſenteria, & quid indicat?

34°. Cur mucus copioſe dejectus in bilioſis, icterum, hydropem, & febrem colliquativam indicat?

35°. Cur lævia, pituitoſa, viſcoſa, meraca, mala?

36°. Cur mucoſa, cruenta, derepente dejecta, judicant ardentem?

37°. An mucoſa ex inteſtinorum pinguedine tranſudante, vel mucilagine naturali, vel pituita, vel pure?

38°. An alvi evacuatio magis depurat, quam reliquæ excretiones?

39°. Cur coma cum alvi profluvio rubro, lethale? & comate preſſi, laſſitudine fracti, ſi obſurduerint, erumpente alvo rubra circa criſin, juvantur?

40°. Cur ſtercora ſplendentia, nigra, fœtentia admodum in acutis, lethalia?

41°. Cur acuto morbo laborantibus, poſt alvum diu conſtipatam, ſæpe ante mortem alvus egerit valde fœtentia excrementa?

42°. Quid denotat alvus liquida in empyematicis, phthiſicis, & ſuppuratis?

43°. An ſpumoſæ alvi egeſtiones, in alvi profluvio, a pituita e capite defluente? ut Hipp. aph. 30. Sect. 7.

44°. Cur omnia meraca alvi excrementa mala?

45°. An carunculæ carnoſæ per alvum ejectæ, ab exeſis partibus extra inteſtina, ut Cardanus?

46°. Cur facies Hippocratica minus periculoſa poſt alvi fluxum, quam ſi illa non præceſſit?

47°. Facies citrina, cum alvi fluxu & tumore duro dolente in hypochondrio dextro, cur malum?

48°. Cur exſolutiones alvi repentinæ, præter rationes, in diuturnitate temporis conſumtis, unà cum vocis tremula interceptione, pernicioſe habent? Hipp. a. 588 & 544.

49°. An

49°. An alvi fluxus in lochiis ſuppreſſis non ſupprimendus, quoniam lochiorum materiam evacuant?

50°. An in omni morbo chronico, ut multi præcipiunt, dandum purgans?

51°. Opiata quomodo laxant & conſtipant alvum?

52°. An ſucci pancreatici auſteritas alvum conſtipatam facit?

53°. Cur ex bilis inertia ſæpe ſegnior alvus?

54°. An unius partis inteſtinorum ingreſſus in alteram, vel inteſtinorum nodus, alvum conſtipare valet?

55°. Cur nephritici ſæpe alvo adſtricta laborant?

56°. An obſtructio meſenterii poteſt alvum conſtipare?

57°. Cur fœtus in utero materno non deponit alvum?

TRACTATUS NONAGESIMUS PRIMUS.

DE URINAM DUCENTIBUS.

I.

QUæcunque medicamenta & auxilia faciunt, ut Lotium, tam in homine ſano, quam ægroto, fluat majore copia, quam ſi talia medicamenta non fuiſſent exhibita, διουρητικὰ & οὐρητικὰ appellantur. *Definitio.*

II. Horum quia materia eſt multiplex, & electio debet fieri ſecundum morbos, qui vias urinæ aggrediuntur, proponemus 1°. Diureticorum varias ſpecies; 2°. Morbos dictarum partium. *Diviſio generalis.*

III. Urina copioſior fit 1°. ſuppeditando liquorem tenuem aquoſum, tam ingeſtione, quam inhibitione evacuationis per ſudorem vel perſpirationem; 2°. laxando vias urinæ & leniendo contractas; 3°. reſolvendo maſſam pro natura concretionis; 4°. movendo totam maſſam; 5°. ſtimulando, præprimis urinæ vias, & humores diſponendo magis ad hanc, quam aliam evacuationem, *ſpecifica* propterea dicta. *Diviſio ſpecialis.*

Aquosa acidula ingesta. IV. Mera aqua majori copia ingesta urinæ quantitatem auget, sed tunc simul urina minus tincta erit. Aquosa hæc, si *acidula* sunt, in multis morbis mirabilia præstant. Ut in putredine, palpitatione, dolore, tremore, debilitate, inflammatione, bile putrefacta, lentore, particularum magnitudine aucta, siccitate, calore, siti, nausea & vomitu, morbis acutis, erysipelate, motu accelerato, febre, ventriculi inflammatione, impetu majore ad caput, sopore, phrenitide, salivæ defectu & glutinositate, rheumatismo, calore corporis, horrore febrili, robore contractilitatis, aphthis, capitis dolore acutorum.

Regimen. V. Dum talis bibitur liquor, scopo eductionis per urinam, movendum est corpus, ut ingestus liquor ducatur ad renes: sed quia tunc quoque æque facile determinatur ad cutem, eligendus est ambiens aër frigidior, qui difflationem constipat.

Laxantia & lenientia. VI. Ut quoque copiosius fluat urina, conducit (III. 2°.) viæ sint laxæ, facile permittentes: quam ob rem præscribuntur & applicantur emollientia & laxantia, forma potionis, fotus ad lumbos, & pubem, & clysmatis, aut inunctionis. Talia cum successu adhibentur in renum, ureterum, vesicæ & urethræ calculo; lumborum dolore, & calore; rigiditate & elasticitate aucta; acrimonia; tussi; arthritide; cantharidum & vehementiorum diureticorum abusu; peripneumonia; pleuritide; asthmate sicco; sputo difficili; empyemate; urinæ acrimonia; denudatione viarum urinæ; phthisi; raucedine; ischuria; dysuria; stranguria.

Resolventia. VII. Medicamenta resolventia (III. 3°.), seu attenuantia, disponentia liquores ad faciliorem humorum transitum per tubulos renales, non raro cient urinam. Hæc tamen omnia (T. LXXIX.) non indifferenter urinam quia movent, præcipua eorum delibabimus.

Salina. VIII. Salina diuretica triplicia sunt: 1°. Neutra (T. XXXVIII. 7); 2°. Alcalina (T. XXXVIII. 15 & 23.). 3°. Acida (T. XXXVIII; 45.). Horum vires ex dictis patent.

Saponacea. IX. Saponacea quoque diuretica (T. XXXVIII. 24 ad 26.) & (T. LXXIX. 17 & 18.) prout ex oleo fixo aut volatili, ex sale neutro, acido, alcalino fixo aut volatili componuntur, ad morbos

bos varios diuresin exigentes adhibentur.

X. Ut autem secernatur a tota massa sanguinis urina, & ducatur extra corpus, quidam requiritur motus, qui eo ducit sanguinem certo impetu, & pellit per urinæ vias, quare multa ex generali titulo moventium (T. LXXXIII) diuretica fiunt; præprimis si simul prohibetur exhalatio per cutem. *Moventia.*

XI. Dum Medici absolute præcipiunt diuretica, solummodo intelligunt medicamenta, quæ specifica virtute magis urinam quam aliam evacuationem moliuntur: quæque majori copia vel diutius exhibita tandem urinæ profluvium, imo mictum cruentum, excitant; quemadmodum cantharides, & omnia fere insecta. Multa ex his menses quoque trudunt, imo abortum pariunt in gravidis: alia vero egregia simul sunt pectoralia. *Specifica.*

XII. Ut constet, quænam horum omnium exhibenda sint in urinæ morbis, præcipuos horum delibabimus: 1°. urinæ suppressionem; 2°. urinæ stillicidium & difficultatem; 3°. urinæ profluvium & incontinentiam; 4°. mictum cruentum. De reliquis urinæ vitiis actum est (T. XXXVI.). *Usus.*

XIII. Urina supprimitur, seu generatur ἰσχουρία, tribus generibus causarum, quæ speciales exigunt curationes: 1°. ex defectu humiditatis in massa sanguinis; 2°. ex motu languidiore, quam requiritur ad urinæ secretionem & propulsionem; 3°. ex via urinæ compressa vel obstructa: atque hoc in renibus, ureteribus, vesica & urethra. *Urinæ suppressio.*

XIV. Causæ, quantitatem urinæ (T. XXXVI. 25.) minuentes, si majores fiant, tandem integre supprimunt evacuationem. 1°. Sanguis eousque condensatus in *Lentorem* (T. XLI.), ut desit humiditas pro urinæ secretione, uti in phrenitide, febre ardente, pleuritide, peripneumonia, & similibus, pessimum est signum: a diureticis validissimis etiam non procedit, imo potius supprimitur. Diluentia autem & resolventia refrigerantia tunc urinam provocant. *Defectu liquoris a lentore.*

XV. 2°. Humores quoque *inviscati* (T. XL.), ut in leucophlegmaticis, pallidis & frigidis corporibus, non dimittunt quandoque urinam; inde fiunt stupidi, comatosi, vertiginosi, & tacite delirantes atque trementes. Præter generalem curationem *A visciditate.*

nem (T. XL. 17.), ſpecifica diuretica, acriora reſolventia, & calefacientia, ſunt adhibenda.

Ab Exitu aliunde. XVI. 3°. Tandem deficit humor tenuis in copioſiore *evacuatione* per cutem; ſed præprimis in *Hydropicis*, colligentibus lympham in veſiculis: frequentiſſimum hoc in *pectoris hydrope* (T. XXXV. 28.), & valde malum eſt. Iſchuria ab aliqua evacuatione copioſiore minus periculoſa, quia derivatione ad renes facta facilius curatur: ſed in hydropicis, niſi reſolventibus & ſpecificis diureticis acrioribus reſeretur, brevi mortem inſtare declarat.

Motu languidiore. XVII. Motus languidior (XIII. 2°.): 1°. in toto corpore, quemadmodum quandoque fit ſoporoſis, apoplecticis, pareſi laborantibus, laxitate & inertia ſolidorum, ante debilitate virium ſumma affectis, periculoſiſſimam iſchuriam producit, ſtimulantibus, & roborantibus reſerandam; 2°. talis autem motus languidior in tubulis renalibus vel veſica, topica talia exigit. Si ex diuturniore urinæ retentione in veſica, deinceps reddi nequit, cathetere vacua tamdiu ſervanda eſt veſica, donec ejus villi tonum recuperaverint.

Viarum anguſtia. XVIII. Denique intercipitur urinæ exitus (XIII. 3.) tribus modis: 1°. obſtructione in cavitate illarum viarum; 2°. vitio in lateribus meatuum; 3°. compreſſione externa, tranſitum intercipiente.

Obſtructio. XIX. Urinæ meatus & receptaculum, a variis rebus intus hærentibus, oppleri poſſint, ut urinæ tranſitus denegetur. Frequentiſſima omnium cauſa eſt *Calculus*, hærens in iſtis omnibus locis, inde *Nephritis vera* vocatur: quando autem a grumo, viſcido, pure concreto, caruncula enata, urina nimis craſſa, & multis alienis intercipitur tranſitus, *Nephritis notha* appellatur.

A Calculo. Ejus generatio. XX. *Calculi* in urinæ viis frequens eſt generatio. Sana enim urina, ſi aliquoties ſtagnat in quodam vaſe, ad latera deponit cruſtam lapideam; omne quoque corpus ſolidum in veſica hærens incruſtatur: hoc quoque fieri videtur ad omnem urinæ viarum ſuperficiem muco orbatam. Quorum urina continet arenulas (T. XXXVI. 33.) multas, vel ad latera matulæ (T. XXXVI. 55.), brevi

brevi accrescit crusta, vel comedunt multa austera, & ducunt vitam sedentariam, aut laborant podagra, illi calculo citius corripiuntur.

XXI. Calculus operatione chemica solutus præbet oleum fœtidum, spiritum urinosum, sal volatile, remanentibus cineribus terreis, instar calcis vivæ. *Analysis Chemica.*

XXII. Calculus talis hærens in renibus, si asperitate non irritat, diu latere potest sine ullo signo, vel cum quadam perceptione gravitatis. Asperior vero non raro lacerat vasa & producit *mictum cruentum* (T. xxxvi. 12.), in quo sanguis ob gravitatem post stagnationem fundum petit, quando simul adsunt grumi, multum muci, vel pelliculæ, quibus distinguitur ab urina rubra. *Hærens in renibus facit mictum cruentum.*

XXIII. Eadem irritatione infert calculus *lumborum dolorem*, qui plerumque protenditur secundum ureterum ductum, usque ad pubem; potest corpus flecti sine punctionis perceptione, quod non fit, si ex rheumatismo lumbi dolent: si autem lumbi dolent ex materia catarrhosa, urina miculis scatere solet, atque observatur per alias corporis partes dolor vagus. *Dolorem lumborum.*

XXIV. Ob nervos renum, ex communi plexu venientes, multa symptomata fiunt per reliquum corpus; uti vomitus, nausea, cardialgia, inappetentia, anxietas præcordiorum, quasi cingulo cingerentur costæ inferiores, unde nonnunquam difficulter respirant; intestina non raro dolent, ut nonnulli putent *Colica* laborare, quod exercitatissimos etiam fallit, sed *Crurum stupor* in nephritide frequentior. In viris quandoque testis lateris affecti retractio; in fœminis hysterica passio; in gravidis dolores partûs mentiri solent: in senibus tremores (T. xxii. 15. N°. 11.) comprobant, dolores hos fieri a calculo. *Multa alia ex consensu.*

XXV. Calculus exitum urinæ intercipiens ex pelvi renum in ureteres, eam ita nonnunquam dilatavit, ut extra renem maxime promineat: aut hærens ad introitum *ureterum* in vesicam, tantam dilatationem fecit, ut ureter incrassatus & dilatatus multarum unciarum liquoris redderetur capax; dum calculus per hos ureteres descendit, dolor pungens sentitur tendere versus pubem ex lumbis. Qui dolor, si oriatur post signa calculi renalis (22 ad 24.), *In renis pelvi vel uretere.*

24.), certum judicium præbet calculi deſcenſus.

In Veſica. XXVI. Signa, quæ calculi præſentiam in veſica denotant, non ſemper eadem: communia autem a Celſo graphice depinguntur. *Calculoſi his indiciis cognoſcuntur. Difficulter urina redditur, interdum etiam ſine voluntate deſtillat; eadem arenoſa eſt; nonnunquam aut ſanguis, aut cruentum, aut purulentum aliquid cum ea excernitur. Eamque quidam promtius recti, quidam reſupinati, maxime hi, qui grandes calculos habent; quidam etiam inclinati reddunt, colemque extendendo dolorem levant. Gravitatis quoque cujuſdam in ea parte ſenſus eſt; atque ea curſu omnique motu augetur. Quidam etiam cum torquentur, pedes inter ſe ſubinde, mutatis vicibus, implicant; fœminæ vero oras naturalium ſuorum, manibus admotis, ſcabere crebro coguntur. Nonnunquam ſi digitum admoverint, ubi veſicæ cervicem is urget, calculum ſentiunt.* Optime autem cathetere & digito in anum immiſſo dignoſcitur, niſi accreverit lateri veſicæ vel pellicula tectus; tunc, vel ſi poroſus eſt, diu geritur ſine Iſchuria: ſed grandior pondus exhibet in veſicæ regione; irritando inteſtinum adjectum teneſmum, vel vaginæ adhærens dolores quaſi parturientium, excitat. Tandem crebra irritatione veſica quandoque convertitur in callum, & admodum incraſſeſcit.

Urethra. XXVII. Si autem trudatur calculus minor in urethram, urinæ evacuationem intercipit; ſi ſponte non exeat, vel eximi nequeat, injectione olei in urethram, clauſo meatu urinario pone calculum, tentanda eſt evacuatio.

Ab alia obſtructione. XXVIII. Quamvis obſtruantur frequentiſſime urinæ viæ a calculo, non deſunt exempla, pure, viſcido concreto, grumo ſanguinis, vel tuberculo excreſcente tranſitum intercluſum fuiſſe.

Viarum contractione. XXIX. Latera meatuum (XVIII. 2°.) tumefacta internam cavitatem vel anguſtiorem faciunt, quando urina minuta procedit; vel integre claudunt, quando fit difficillima Iſchuria. Ita inflammatio vel ſcirrhus, aut quivis alius tumor in renibus, ureteribus, vel veſica, nata, ſine ullo calculo, mortem intulerunt, niſi mictu purulento liberentur (conf. Hipp. a. 464.). Viæ autem ſpaſmodice conſtrictæ, in hyſtericis, hypochondriacis, mo-

mobilitate laborantibus; vel ex consensu in capitis, colli & ventris dolore, liberari solent multa urina crassa emissa. Denudata latera, quæ ab accedente urina constringuntur, & ita supprimunt urinam, lenia obvolventia exigunt.

XXX. In partibus adjacentibus non raro fiunt tumores, qui urethram aut aliam partem comprimendo urinam intercipiunt: ita fœces duræ accumulatæ in crassis intestinis, fœtus in utero, perinæi, vel & uteri tumores, urinæ suppressionem fecere, nullis diureticis reserandam. *Compressione.*

XXXI. Denique viis ruptis, urinam in cavum ventris fundentibus, immedicabilis urinæ suppressio generatur. *Ruptione.*

XXXII. Morbi provenientes ex suppressione: 1°. dependent a causis urinam supprimentibus; 2°. a copia & indole urinæ retentæ in viis urinæ; 3°. ab urinæ admistione cum reliquo sanguine; 4°. ab urina effusa in cavitatem ventris. Hæc autem omnia persequi nimis longum foret: facile autem ex his deducimus stuporem, paralysin, soporem, vertiginem, convulsionem, putredinem, cerebri corruptionem, acrimoniam, tremorem, vesicæ & ureterum distentionem & paralysin, multosque morbos cerebri & nervorum generari posse. *Effectus.*

XXXIII. Ex causis variis urinam supprimentibus facile unusquisque animadvertit, nullam generalem præscribi posse medendi methodum aut medicamentum in omni urinæ suppressione, quamvis nonnulli glorientur se tale possidere auxilium. Præcipua horum auxiliorum paucis attingemus. *Curatio.*

XXXIV. In plethoricis, aut quando urina subsistit ab inflammatione renum & reliquarum partium, vel ex suppressa sanguinis evacuatione, *venæ sectio* reseravit urinam, quæ omnibus resistebat diureticis. *Venæ sectio.*

XXXV. Medicamenta *alvum laxantia*, præprimis sub forma clysmatis injecta, opitulantur nephriticis, liberando intestina a comprimentibus fœcibus, & fovendo adjacentes vias urinæ: fortiora autem purgantia, si calculus in itinere hæret, dolores augent. *Purgans.*

XXXVI. *Emollientia* & *laxantia*, ex oleo amygd. dulc. althæa, symphyto majore, spermate ceti, butyro insulso, lacte dul- *Emollientia, laxantia, diluentia.*

dulci, ejusque sero, atque omnes potiones molles diluentes excellunt in calculosis, præprimis si postea corpus debeat moveri, ut mictus cruentus expectetur. Hæc omni forma exhiberi vel applicari possunt.

Diuretica & lithontriptica. XXXVII. *Diuretica* fortiora, & *lithontriptica*, de quibus multi gloriantur, quæ quidem nudo calculo applicata cum minime solvunt, plus damni quam boni adferunt, quoniam pellendo calculum intolerabiles inferunt dolores: sed in motu languidiore (17.), & obstructione a materia viscida (28.), multi usus. Inter reliqua millepedes, sabina, aselli, ovorum cortices, hirci sanguis & urina, palmaria habentur: in morbis autem nervorum si urina supprimitur, præstantiora sunt terebinthinata, succinata, myrrhata, balsamica.

Motus corporis. XXXVIII. Non raro equitatio & ambulatio ischuriam obstinatissimam curavit, si materia viscidior, & motus in viis languidior, non potuere propellere urinam.

Anodyna. XXXIX. Urina vero, ex consensu vel spasmodica constrictione suppressa, anodynis reseratur.

Urinæ difficultas. XL. Si reddatur urina guttatim, vel minore copia, aut cum molestia (XII. 2°.), huic evacuationi varia imposita sunt nomina. Ita *urinæ stillicidium*, στραγγουρία; *urinæ difficultas*, aut si cum *ardore* emittitur, δυσουρία. Urina parcius procedit ab iisdem, sed levioribus causis, a quibus urina supprimitur (13 ad 39.), & eandem curationem exigit. Si φίμωσις vel præputii coalitus exitum remoratur, sectione aut dilatatione via paranda: gonorrhoea affecti, si stranguria vel urinæ ardore laborant, consolidantia exigunt: ex muci abrasione, olea mollia & mucilaginosa sanant: si autem acrimonia hæreat in eo succo, balsamica, resinosa, huic ardori medentur.

Urinæ profluvium. XLI. Copiosior omnis urinæ evacuatio (XII. 3°.) non vocatur *urinæ profluvium* (T. XXXVI. 26.) seu *Diabetes*. Nam quæ fit copiosiore ingestione aquosi, vel diminutis aliis excretionibus, huc non pertinet, sed quæ oritur: 1°. ex nimia resolutione & colliquatione humorum; 2°. ex tubulorum renalium laxitate nimis cito transmittentium; 3°. ab oscillatione quoque eorumdem tubulorum, aut quadam motus determinatione ad renes.

Qui

Qui autem protinus urinam in vesica receptam emittunt sine dolore, vel non satis diu retinere possunt, *urinæ incontinentia* laborant.

XLII. Quoniam cuncta hæc explicata inveniuntur in Libro nostro *de Insensibili Perspiratione*, Cap. XVI. pauca addere sufficiet. Massa reliqua corporis continuo, privata humore tenui, incrassatur, vires debilitantur, extabescit corpus, & siccatur, intenditur sitis, accenditur febris hectica. In pueris dentientibus, & laxatis tubulis renalibus, quandoque exit urina subdulcis (T. XXXVI. 22.). *Effectus.*

XLIII. Quamvis ab Auctoribus eadem semper præscribatur medendi methodus, varia tamen esse debet. ~~Nam si ex~~ humorum Tenuitate vel Colliquatione fiat (T. XLIV.), Incrassantia (T. LXXVII.) exigit. Ex tubulorum Laxitate (T. VI.), Roborantia (T LVIII.) postulat. Ab Oscillatione majore (T. XXV & T. XLVI.), ex propriis titulis peti potest. *Cantharidum* aliorumque diureticorum abusus, urinæ profluvium inducens, emendatur dilutione potionis emollientis, mucilaginosæ & oleosæ, ut obvolvatur acre diureticorum. *Curatio.*

XLIV. Ultimo huc refertur *mictus cruentus* (XII 4°.) qui ab omnibus causis, sed validioribus, urinæ profluvium excitantibus, potest generari; quando tanta est tubulorum renalium dilatatio, ut transmittant sanguinem. Causæ autem generales in sanguinis fluxu (T. XXXII.) traditæ sunt: unde quoque curatio peti potest. Frequentissima in renibus est causa, calculus deterens vasa: nonnunquam renum interna superficies admodum inæqualis inventa est in cadavere, post mictum cruentum, sine calculo; quandoque autem calculis obsessa. Fluere potest sanguis ex renibus, ureteribus, vesica, urethra, corporibusque spongiosis. *Mictus cruentus.*

XLV. Præter generalem curationem (§. 43. & T. XXXII.), si fiat ex Diureticorum abusu, potione multa eluendum est acre, dein molli & subadstringente consolidante medicamento constringenda vasa. *Curatio.*

Calculus autem terens vasa, si excitat mictum cruentum, obvolventia, mucilaginosa, & oleaginosa, exigit; quare sperma

ceti, cum oleo amygdalarum dulcium, compeſcuit nephritidem & mictum cruentum. Manna cum ſero lactis, & pauxillo ſucci limonum, attulit Sydenhamo levamen, ſi ſumeretur ante corporis exercitium, in calculoſis mictui cruento obnoxiis. Decoctum quoque ex radice ſymphyt. maj. egregias præſtitit vires.

Cautelæ. XLVI. Ne decipiamur, cavendum, ne *urina rubra habeatur pro mictu cruento* (T. XXXVI. 12.); nam ſi rubedo urinæ dependeat a ſanguine admiſto, cum urina aliquantulum quieverit, in fundo congrumeſcet ſanguis, ſuperius remanebit urina pura.

Ut cognoſcamus ex quanam parte profluat ſanguis, obſervandus eſt locus dolens; perfecta vel minus perfecta miſcela ſanguinis cum urina; num prius veniat vel ſubſequatur ſanguis.

Quandoque ſanguis prius concretus, ſpeciem vermis mentitur, dum exit.

Mictus cruentus, non raro criticus, in menſium & hæmorrhoidum ſuppreſſione, morbis acutis, plethora, & majori ſanguinis impetu. *Sanguinem mingere, raro quidem & ſine febre ac dolore, nihil mali ſignificat, ſed laſſitudinum ſolutio fit. Si vero ſæpius mingat, & aliquid ex his acceſſerit, malum eſt. Verum prædicere oportet, ſive cum dolore mingatur, ſive cum febre, fore ut inſuper pus mingat, atque ita dolores ac afflictiones quieſcant.* Hipp. a. 494.

Corollaria. XLVII. Ex præcedentibus deduci poſſunt.

1°. An ſanguis in mictu cruento duci poſſit ab hepate ad renes, ut Sennertus?

2°. An ſtranguria ab acido ſucco pancreatico?

3°. An potus immutatus per urinam redditur in diabete?

4°. Quomodo clyſmata mollia urinam ducere poſſunt?

5°. Qua virtute manifeſta diuretica ſpecifica operantur?

6°. An calculi concretum tertium ſalſum ex ſale volatili urinæ, cum acido ſtomachali oberrante, coagulatur?

7°. An veſicæ calculus ſemper originem ducit ex renibus?

8°. An calculus podagræ & renum ex eadem materia?

9°. Cur calculus minor prima vice difficilius emittitur, quam major in aſſuetis?

10°. Cur muci, ſanguinis, fœtentisque urinæ cum multo ſedimento, tam frequens excretio in calculoſis?

11°. Urina arenulis referta an ſemper calculi ſignum?

12°. Quæ differentia inter cryſtallos & calculos urinæ?

13°. Cur dolori lumborum cum urina ſuppreſſa, ſuperveniens frigus extremorum, aut ſudor frigidus, valde malum?

14°. Cur in nephriticis cum urina tenui, ſi reddatur urina craſſa cum multo ſabulo, valde bonum?

15°. Quibus in urina arenoſa ſubſident, an his veſica calculo laborat? Hipp. aph. 79. Sect. 4.

16°. An calculus urethræ retropellendus, vel facta inciſione eximendus, ut homo liberetur a doloribus?

17°. Quomodo anodyna & venæ ſectio fieri poſſunt diuretica?

18°. Cur emetica, equitatio, ſaltus & nixus in calculoſis ſæpe inferunt mictum cruentum?

TRACTATUS NONAGESIMUS SECUNDUS.

DE PERSPIRABILE DUCENTIBUS.

I.

Præſtantiſſimam & omnium minime debilitantem evacuationem, tam ex extremitatibus arteriarum, quam nervorum, factam, in Libro noſtro *De Perſpiratione Inſenſibili* deſcriptam, augentia medicamenta, διαφορητικὰ hodie ab omnibus Medicis appellantur. *Definitio.*

II. In his deſcribendis, modi varii ſunt obſervandi, quibus copioſior fiat difflatio: quare percurremus auxilia, quæ operatione diverſâ hanc evacuationem augent. Hæc referri poſſunt: 1°. quæ eliciunt ex corporis peripheria; 2°. quæ aperiunt poros; 3°. quæ diluunt; 4°. quæ reſolvunt humores; 5°. quæ præparant liquores; 6°. quæ moderantur impetum; 7°. quæ movent. *Diviſio.*

III.

1°. *Eliciendo.* III. Materia perſpirabilis in corporis ambitu hærens ſponte non evolat, ſed vel abſorbetur (T. LXVIII.), vel diſcutitur (T. LXIX.). Prior modus in omnibus, poſterior ſolummodo in viventibus corporibus procedit, quia requirit cauſam moventem. Sæpe hæc duo ſimul adhibentur, ut fiat diſcuſſio promtior & major.

Abſorbentibus. IV. *Abſorbentia* (T. LXVIII.), & ſiccantia (T. LXIII.), adhibentur ad perſpirationem promovendam, in ſolidorum humiditate, tumoribus œdematoſis, laxitate, inertia, motu languido, hydrope particulari, ut eliciatur in cute hærens liquor.

Diſcutientibus. V. Si motus ſolidorum languidior in ambitu corporis non expellit, vel frigus nimis condenſat ibidem liquores, *Diſcutientia* & *Calor* applicatus, volatiliſans ſtagnantes liquores, cum levamine auferunt humores in recenſitis (4.) morbis. Sed quia ſimul augent motum, & liquores verſus cutem alliciunt, in multis morbis adhibentur. Ut in debilitate, tremore, paralyſi, horrore, acrimonia acida, cruditate, podagra retropulſa, alvi fluxu, rachitide, minuta perſpiratione præprimis in debilibus, arthritide vaga, mobilitate ſolidorum, acrimonia ſucci nervorum. Vix ullum eſt medicamentum ſanitati magis conveniens, quam hoc in morbis chronicis.

2°. *Aperiendo.* VI. Ut quoque facilior fiat exhalatio, quandoque aperiendi ſunt pori (II. 2°.). Quomodo autem *Aperientia* operantur, diximus (T. LXXXII). Hoc ut fiat in poris cutaneis: 1°. abſtergentibus (T. LXXXI.) auferenda ſordida cuti adhærentia; 2°. laxando (T. LIX.) poros, ſi conſtricti ſunt, ut ſæpe in morbis acutis; 3°. movendo humores (T LXXXIII.) cum determinatione ad cutem, ut ſæpe in chronicis, motu languido, inertiâ.

3°. *Diluendo.* VII. Quæ humidi copiam ſuppeditant, ut *Diluentia* (T. LXXVIII) & *humectantia* (T. LXII.); augent quidem perſpirationem, non vero detrahunt corpori pondus. Præſtantiſſima ſunt in motu aucto, denſitate ſanguinis, ſiccitate, febre ardente, variolis, ſpina ventoſa, pruritu, & fere omnibus morbis acutis, aliisque, in quibus larga facienda eſt diaphoreſis, ſine diminutione totius maſſæ.

4°. *Reſolvendo.* VIII. Ut liquor inviſibiliter exeat, ſæpe præcedere debet *Reſo-*

ſolutio (T. LXXIX.); quæ quoniam differunt in lentore, cruditate, viſcido, & alia craſſitudine, ea ex proprio titulo ſunt petenda. Hæc igitur in quibusdam augent perſpirationem, in aliis vero nihil præſtant, imo damnoſa ſunt.

IX. Alimenta ingeſta, & humores abſoluto munere, non ſtatim apti ſunt ad exhalandum: inde ſtomachica & inteſtinalia, quæ auxiliantur ventriculi coctioni, largiorem faciunt perſpirationem. Et roborantia (T. LVIII.), ſubigendo cruda per totum corpus, perſpirationem largiorem faciunt. *5°. Præparando.*

X. In morbis acutis inflammatoriis, & motu humorum aucto, atque humoribus compactis ex vigiliis prægreſſis, anodyna, frigefacientia, & acida, egregia ſunt diaphoretica. *6°. Moderando impetum.*

XI. In morbis autem chronicis, inertia, laxitate, acrimonia acida, motu languido, morbis frigidis, valetudinariis, retropulſa materia, moventia (T. LXXXIII.), ſtimulantia (T. LXXXIV.), & calefacientia (T. LXXXV.), ſpecifica complectuntur diaphoretica. *7°. Movendo.*

XII. Ex præcedentibus deducuntur. *Corollaria,*

1°. Quantum differunt abſorbentia & diſcutientia ad promovendam diaphoreſin?

2°. An omnia diaphoretica minuunt corporis pondus?

3°. Cur multa ex reſolventibus vocantur diaphoretica?

4°. Cur omnia aromatica diaphoretica cenſentur?

5°. Cur ſtomachus perſpirationis promtuarium?

6°. Quomodo hypnotica minuendo motum tamen augent perſpirationem?

7°. An in omni caſu anodynum eſt diaphoreticum?

8°. Quantum differunt calida & calefacientia in proliciendo perſpirabili?

9°. Quomodo multa refrigerantia fiunt diaphoretica?

TRACTATUS NONAGESIMUS TERTIUS.

DE SUDORIFERIS.

I.

Sudorifera. Quoniam a nobis actum est Cap. xv. *in Insensibili Perspiratione* de sudore, paucis complecti possumus, quæ de *Sudoriferis* sunt dicenda.

Differunt a diaphoreticis. II. Non multum *Sudorifera* distant a *Diaphoreticis* (T. XCII.), nisi quod paulo sint potentiora, & propterea magis debilitent, & nonnulla mala excitent, quæ ex blando diaphoreticorum usu non erant expectanda.

Selectus. III. Sudoriferorum materies & modus excitandi quia differt, selectus faciendus in morbis, quidnam sit eligendum.

Calor. IV. Nam solus *Calor* externe communicatus, quovis modo, quia fluidiores, volatiliores reddit humores, sudorem prolicere potest (T. LXXXV. 4 & 5. & T. LXXIX. 20.). Huc pertinent balnea, fomenta, semicupia, accensio alcoholis, æstuaria & similia. Quæ adhibenda, si vis vitæ instigata non valet expellere humores nimis viscidos; ut in hydrope, leucophlegmatia, paralysi, anasarca, tumoribus frigidis, frigore febrili; cavendum vero, si pars gelu fuit constricta, convertitur enim in sphacelum.

Calefacientia. V. *Calefacientia* non multum distare videntur ab actuali calore, sed quia suscitant calorem aucto motu vitali, non conveniunt iisdem morbis (vid. T. LXXXV.). Sæpe enim inferunt capitis dolorem, delirium, & alia capitis mala; atque in acutis inflammatoriis raro provocant sudorem. Sed quando malignus humor pellendus est ad corporis peripheriam, uti in multis morbis cutaneis, metastasi ad interiora, doloribus multis (T. XVII. 64.), acrimonia cruda acida, febribus (T. LII. 39.), an-

antequam invadit paroxyſmus, prohibita perſpiratione, & multis morbis chronicis.

VI. Omnibus fere ſudoriferis aliquid *Anodyni* admiſcetur, uti conſtat ex Veterum compoſitionibus, quia inducto ſomno melius dimittuntur conſtricti cutis pori, & humores minus compinguntur. *Anodyna.*

VII. Qui vellet omnia *Reſolventia* ſudorifera recenſere, integrum inveniret catalogum, uti ex proprio titulo (T. LXXIX.) conſtare poteſt. Si in morbis, quibus adhibentur *Reſolventia*, ſudor eſt excitandus, ſolummodo reſolutus humor determinandus eſt ad cutem. *Reſolventia.*

VIII. In morbis acutis inflammatoriis, calidis & putridis, acida ſudorifera excellunt, præprimis ſi multo liquore diluta adhibentur. *Acida.*

IX. In morbis quoque ſiccis, calidis, cum maximo impetu, pulſu duro frequenti, fruſtra multi fuere conati ſudoriferis calidis prolicere ſudorem; at inſtituta *venæ ſectione* copioſus erumpebat ſudor. *Venæ ſectio.*

X. Num inveniantur *ſpecifica ſudorifera*, multi dubitant, quoniam invenere ex datis iis ſudorem non fuiſſe ſubſecutum. At vero experimenta ea nihil probant, quoniam idem in purgantibus & diureticis experimur: ſæpe quoque exhibentur nimis parca doſi; vel dantur, quæ habentur ſpecifica ſudorifera, non vero talia ſunt. Ex analogia ſudorifera ſunt admittenda, quoniam poſſidemus ad quasvis evacuationes ſpecifica medicamina: quare vero non haberentur ſudorifera ſpecifica, nulla eſt ratio. Sed reſtat experimentis iteratis examinare, quænam vera ſunt, inter recenſita medicamenta, ſudorifera. *Specifica.*

XI. Ex antecedentibus patent. *Corollaria.*

1°. An urinæ odor alius quam ſudoris, quia ea aliquamdiu retinetur in veſica?

2°. An parcior quam urina, quia guttatim colligi nequit?

3°. Num ſudor deliquativus in moribundis ex præcipitatione ſanguinis & impedito reditu per venas?

4°. An illi, quibus cutis circumtenditur, arida ac dura eſt, ſine ſudore moriuntur; quibus vero laxa ac rara, cum ſudore mo-

moriuntur? Hipp. a. 98.

5°. An ſpecifica inveniantur ſudorifera, ut lapis Bezoar?

6°. An anodyna propulſione materiæ ad cutem fiunt ſudorifera?

7°. Quomodo purgantia poſſunt converti in ſudorifera?

F I N I S.

IN-

I N D E X.

Primus numerus TRACTATUM, Secundus PARAGRAPHUM, Tertius SECTIONEM in Paragrapho, significabit.

rant

Am-

An-

 Bo-

CA-

D.

Exum-

tu

He-

Hy-

In-

K.

L.

Lens,

M.

Mor-

N.

O.

Ex-

P.

 lix.

quae-

Ra-

gum-

Re-

cum

Sal-

ca-

T.

Ti-

V.

Va-

bran-

76.

FINIS.

